

**«МОЯ БАТЬКІВЩИНА –
УКРАЇНА»**

**ДЕПАРТАМЕНТ НАУКИ І ОСВІТИ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ**

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА СТАНЦІЯ ЮНИХ
ТУРИСТІВ» ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ**

МАТЕРІАЛИ

обласного етапу Всеукраїнської краєзнавчої експедиції
учнівської молоді
«МОЯ БАТЬКІВЩИНА - УКРАЇНА»

У збірці представлені тези пошукових робіт учасників обласного етапу Всеукраїнської краєзнавчої експедиції учнівської молоді «Моя Батьківщина - Україна».

Роботи подані в авторській редакції.

Упорядник збірки: Павелко І.В., методист Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради;

Відповідальна за випуск: Редіна В. А. – директор Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради.

Експедиція «Моя Батьківщина – Україна» проводиться з метою вдосконалення змісту, форм та засобів виховної роботи на кращих традиціях українського народу, формування гармонійно розвиненої особистості шляхом залучення дітей та молоді до активної діяльності з вивчення історичної та культурної спадщини, природного різноманіття рідного краю, ознайомлення з об'єктами заповідного фонду України. Вже дванадцятий рік поспіль школярі Харківщини активно залучаються до пошуково-краєзнавчої роботи за напрямками:

- «Духовно – культурна спадщина мого народу»;
- «Козацькому роду нема переводу»;
- «Із батьківської криниці»;
- «З попелу забуття»;
- «Геологічними стежками України»;
- «Географія рідного краю»

Обласний етап експедиції проводився у період з січня по листопад 2024 року. На конкурс від учасників експедиції було подано 122 роботи із закладів загальної середньої та позашкільної освіти з районів Харківської області та міста Харкова. Дана збірка включає тези пошукових робіт юних краєзнавців Харківщини.

Експедиція проводиться з метою національно-патріотичного виховання учнівської молоді, сприяє активізації пошуково-дослідницької, краєзнавчої роботи, вивченню природних об'єктів та явищ, геологічних пам'яток, родинних традицій і свят, обрядів, побутової культури, народних ремесел, ознайомленню з надбаннями духовно-культурної спадщини рідного краю, України, поповненню експозицій краєзнавчих куточків та музеїв.

ЗМІСТ

Алафін Кирило, ПРИКЛАД ДЛЯ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ	8
Артамонова Вероніка, ПРО НАЗВУ СЕЛА АНДРІЙКА ІЗЮМСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	11
Бабіна Крістіна, МИСТЕЦТВО НІКОЛИ НЕ ІСНУЄ ПОЗА ПОЛІТИКОЮ	13
Байдак Володимир, ОПАНАС ЗАЛИВАХА: ДОРОГА ДО ІСТИНИ	14
Баляса Валерія, СКУЛЬПТУРА ЯК ВИД ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У ТВОРЧІЙ ПРАКТИЦІ НАРОДНОГО ХУДОЖНИКА УКРАЇНИ МАКОГОНА І.В.	15
Богодущенко Олександр, ДИНАСТІЯ У СПАДОК	17
Бойкова Дар'я, ТРАДИЦІЙНЕ ВБРАННЯ СЛОБОЖАНЩИНИ НА ЛЯЛЬКАХ-МОТАНКАХ	18
Болдовська Софія, ГОЛОВУ НЕ ТІЛЬКИ ХУСТКОЮ НАПИНАЛИ, А Й ПІД НИЗ ОБОВ'ЯКОВО ОЧПОК ОДЯГАЛИ	19
Бондаренко Кіріл, ПЕРШИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ХАРКІВСЬКО-МИКОЛАЇВСЬКОЇ ЗАЛІЗНИЦІ-ЛЮБОТИНСЬКЕ ДВОКЛАСНЕ ЗАЛІЗНИЧНЕ УЧИЛИЩЕ	21
Ванюшенко Катерина, ПРОЄКТ ПІД НАЗВОЮ “ХАЩІ”	22
Вихованці гуртка "Географічне краєзнавство" Комунального закладу "Харківська обласна станція юних туристів", учні 7-их класів Ізюмського ліцею №5 Ізюмської міської ради, «ВОЛОДИМИР ВАКУЛЕНКО - ПОЕТ ІЗЮМЩИНИ, ЯКОГО ЗАБРАЛА ВІЙНА»	23
Вихованці гуртка «Географічне краєзнавство» Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, учні 7-х класів комунального закладу «Харківський ліцей №108 Харківської міської ради», БОТАНІЧНИЙ САД ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ В.Н. КАРАЗИНА ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	25
Вихованці гуртка «Юні краєзнавці», учні 1, 3, 4 класів Комунального закладу «Харківський ліцей № 172 Харківської міської ради», ЗНАЙОМСТВО З УНІКАЛЬНИМИ ПРИРОДНО-АНТРОПОГЕННИМИ ОБ'ЄКТАМИ ХАРКІВЩИНИ	26
Вихованці гуртка «Юні музеєзнавці» Центру труїзму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді Валківської міської ради Харківської області ВИСОКОПІЛЬСЬКОГО ЛІЦЕЮ ВАЛКІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ БОГОДУХІВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ, ТОПОНІМІКА СЕЛА ВИСОКОПІЛЛЯ	27
Вожжова Ірина, КОЗАКИ ВІЛЬНІ ТА НЕЗЛАМНІ	30
Воробйов Богдан, БОЛОВІ ФОРМИ РЕЛЬЄФУ В ДОЛИНІ СІВЕРСЬКОГО ДІНЦЯ, ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЗБЕРЕЖЕННЯ (на прикладі так званої Кицівської пустелі)	31
Гаврішкевич Юлія, ІВАНА КУПАЛА - НАРОДНЕ СВЯТО МОГО СЕЛИЩА КОЗАЧА ЛОПАНЬ	32
Гарькава Анастасія, ВПЛИВ ЗМІН КЛІМАТУ НА СТАН ЛІСІВ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	33
Гладкий Сергій, ТАЄМНИЦЯ КОЗАЦЬКОЇ СЕРЕЖКИ	34
Гламазда Олександр, СУШНЯ. КОПЧЕННЯ СУХОФРУКТІВ ДЛЯ УЗВАРУ. ЗБЕРЕЖЕННЯ ГАСТРОСПАДЩИНИ І ТРАДИЦІЙНИХ ПРОМИСЛІВ В УКРАЇНІ	36
Глушко Марія, ІВАНА КУПАЛА – ОДНЕ З НАЙБІЛЬШ ТАЄМНИЧИХ І МАГІЧНИХ СВЯТ ХАРКІВЩИНИ.	37
Гончарова Анастасія, «СТЕЖКАМИ НЕЗЛАМНОГО ХАРКОВА: ЕКСКУРСІЙНИЙ МАРШРУТ ЗОЛОТИМ ТРИКУТНИКОМ МІСТА»	38
Гречко Поліна, УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ІГРАШКИ	39
Грицюта Дар'я, ПРАВОСЛАВНІ ТРАДИЦІЇ УКРАЇНЦІВ СЛОБОЖАНЩИНИ	41

Грищенко Віолетта, <i>КРЕЙДЯНІ ГОРИ СЛОБОЖАНЩИНИ</i>	42
Губа Єгор, <i>ДОРОГА ДОВЖИНОЮ В ПІВ СТОЛІТТЯ</i>	43
Гур'єва Софія, <i>ВАЛКІВСЬКІ ГЛИНИ ЯК СИРОВИНА ДЛЯ ВИРОБНИЦТВА ХУДОЖНЬОЇ КЕРАМІКИ</i>	45
Гурток «Географічне краєзнавство» Новомерчицького ліцею Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області, <i>РІЧКА КАРАМУШИНА ЯК ОБ'ЄКТ ГОСПОДАРСЬКОГО ВИКОРИСТАННЯ</i>	46
Гурток «Географічне краєзнавство»; Новомерчицький ліцей Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області, <i>КОРИСНІ КОПАЛИНИ ДОЛИНИ РІЧКИ КАРАМУШИНА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ГОСПОДАРСЬКОГО ВИКОРИСТАННЯ</i>	47
Гурток «Історичне краєзнавство» Барвінківського ліцею №1 Барвінківської міської територіальної громади Ізюмського району Харківської області, <i>ХУДОЖНИКИ БАРВІНКІВЩИНИ</i>	49
Даниленко Артем, Бобрусенко Іван, Табаков Олег, <i>ДУМА ПРО КОЗАКА БАРВІНКА</i>	50
Демяненко Станіслав, <i>ЗЕМЛЯК ІЗ ПОЗИВНИМ «ЗАХАР»</i>	52
Денчик Олександра, <i>«ВОНИ ТВОРИЛИ ІСТОРІЮ ЛЮБОТИНА»</i>	53
Дягілева Софія, <i>БРЕНДИНГ ЧУГУЇВЩИНИ НА ОСНОВІ ТУРИСТЬКО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІЇ</i>	54
Дягілева Софія, <i>ОСОБЛИВОСТІ ГРАФІКИ І.Ю.РЕПІНА</i>	56
Єрмак Єлизавета, <i>УКРАЇНСЬКА МОТАНКА: ВІД ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ ДО ВИРАЖЕННЯ КРАСИ ТА СИМВОЛІЗМУ</i>	57
Завалєєв Михайло, <i>МАТИЛЬДА ЯКУБОВСЬКА В ЖИТТІ ТА ТВОРЧОСТІ БОРИСА ЧИЧИБАБІНА</i>	59
Заяц Ратмір, <i>ГОНЧАРСТВО РІДНОГО КРАЮ</i>	60
Калашніков Михайло, <i>БАТЬКІВСЬКА МУДРІСТЬ: БДЖОЛЯРСТВО В ТРАДИЦІЯХ НАШОЇ РОДИНИ</i>	61
Каліберда Ірина, <i>«ЗАСЕЛЕННЯ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ З VIII СТ. ДО 1914 РОКУ»</i>	62
Калініна Дар'я, <i>«ЧАС І ДОСІ НЕ ЗАГОЇВ РАНУ - ЦЕЙ ОДВІЧНИЙ БІЛЬ АФГАНІСТАНУ»</i>	64
Камишан Аліса, <i>ПРЯХА ПРЯЛА І СОРОЧКУ ГАРНУ МАЛА</i>	64
Клименко Ксенія, <i>«ОБ'ЄКТИ ПРИРОДНО – ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ТА ІСТОРИКО – КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ КОЛИШНЬОГО ДЕРГАЧІВСЬКОГО РАЙОНУ»</i>	65
Коваленко Анна, <i>І НА ОНОВЛЕНІЙ ЗЕМЛІ ВРАГА НЕ БУДЕ, СУПОСТАТА</i>	67
Козинець Марія, <i>ВОЛОНТЕРСТВО – ФЕНОМЕН КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ</i>	68
Козирод Олександра, <i>ВОЛОНТЕРСТВО - ЧАСТИНА НАРОДНОГО СПРОТИВУ</i>	69
Колісник Анастасія, <i>«ЩЕДРИК» М. ЛЕОНТОВИЧА – НЕЗЛАМНИЙ КОД УКРАЇНИ</i>	70
Корнєв Кирило, <i>ІСТОРІЯ ПОБУДОВИ АРХАНГЕЛО - МИХАЙЛІВСЬКОЇ ЦЕРКВИ СЕЛИЩА КОЗАЧА ЛОПАНЬ</i>	71
Корнієнко Віка, <i>РІЧКИ ХАРКІВЩИНИ</i>	72
Коробка Юлія, <i>ТРАДИЦІЙНІ УЯВЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ ПРО СВІТОБУДОВУ</i>	73
Кочергова Аліса, <i>ШКІЛЬНИЙ ХОР «РАЙДУГА» ЯК СКЛАДОВА КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ В МІСТІ МЕРЕФА</i>	74
Кравченко Анатолій, <i>«РОСЛИНИ СИМВОЛИ УКРАЇНИ ТА МОГО РІДНОГО СЕЛИЩА КОЗАЧА ЛОПАНЬ»</i>	75
Кравченко Катерина, <i>«СЕЛИЩЕ КОЗАЧА ЛОПАНЬ ТА ЙОГО ІСТОРИЧНІ ВІДОМОСТІ»</i>	77
Кречик Богдана, <i>ВІДРОДЖЕННЯ ПРАВОСЛАВНИХ СВЯТИНЬ В СЕЛІ СОКОЛОВЕ</i>	78

<i>ЧУГУЇВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ</i>	
Куценко Катерина, ПОКЛИК ВАСИЛЯ МОВИ	79
Лагун Ілона, МАЛЬВА-КВІТУЧИЙ СИМВОЛ УКРАЇНИ	81
Лагута Віталій, «ВКЛОНИСЬ ЙОМУ, СВІТЕ!»	81
Лазарева Дар'я, КАМ'ЯНА ЯРУГА – МІСЦЕ, ЩО НАДИХАЄ	82
Лохман Олексій, ОСОБЛИВОСТІ ТОПОНІМІКИ КИЇВСЬКОГО РАЙОНУ МІСТА ХАРКОВА	84
Лузанов Олександр, АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ГАСТРОНОМІЧНОГО ТУРИЗМУ В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	85
Мачула Альбіна, ВИПУСКНИКИ КАМ'ЯНОЯРУЗЬКОГО ЛІЦЕЮ – ГЕРОЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ	87
Мельник Микита, ЕКОТУРИЗМ ВИХІДНОГО ДНЯ НА ХАРКІВЩИНІ	89
Мельник Микита, У ПОШУКАХ ПОХОДЖЕННЯ ЕТНОНІМУ «ПЕЧЕНІГИ»	90
Мельник Микита, ЗАГИБЕЛЬ ПТИЦЬ ТА ТВАРИН НА ДІЛЯНЦІ АВТОМОБІЛЬНОЇ ДОРОГИ БІЛЯ СЕЛА КАМ'ЯНА ЯРУГА ЧУГУЇВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	91
Миргородська Юлія, ЗА НАШУ СВОБОДУ. АЛЕЯ ГЕРОЇВ У СЕЛИЩІ БУДИ ПІВДЕННОЇ МІСЬКОЇ РАДИ	92
Моргун Дар'я, ВИРОБНИЦТВО СОНЯШНИКОВОЇ НЕРАФІНОВАНОЇ ОЛІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТОВ «Інтер олія» СЕЛА СОКОЛОВЕ ЧУГУЇВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	94
Мужичук Вікторія, ВИШИВАНКА - СИМВОЛ НЕСКОРЕНОСТІ	95
Народний художній фольклорно-етнографічний колектив «Вербиченька» Нововодолазького БДЮТ Харківської області, ТОНКО ПРЯСТИ – ДОВГО ТКАТИ	96
Нікіфоров Михайло, ТАЄМНИЦЯ УСИПАЛЬНИЦІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО: МІФИ ТА РЕАЛЬНІСТЬ	98
Орлов Владислав, ВПЛИВ ІСТОРІЇ КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ НА СЬОГОДЕННЯ ХАРКІВЩИНИ	99
Пивовар Олександра, НАРОДНІ ПРОМИСЛИ ТА РЕМЕСЛА СЛОБОЖАНЩИНИ	100
Пішта Марія, ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО ОСКАРА ШИНДЛERA ТА ЙОГО РОДИНИ	101
Пішта Марія, ВОДНО-ОЗДОРОВЧИЙ ТУРИЗМ В ЧУГУЇВСЬКОМУ РАЙОНІ НА РІЧЦІ СІВЕРСЬКИЙ ДОНЕЦЬ	102
Положій Олександр, ЧОРНОБРИВЦІ ЯК СИМВОЛ УКРАЇНИ	104
Пономаренко Анна, ПАТРІОТИЧНИЙ ЗАКЛИК ДО НАЩАДКІВ ДОСЛІДНИКА ІСТОРІЇ КОЗАЦТВА Д.І. ЯВОРНИЦЬКОГО	105
Поставка Поліна, МАКОВИЙ СУП: СМАК У КОЖНІЙ ЗЕРНИЦІ	108
Поставка Поліна, Котолуп Анастасія, СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ В ХАРКОВІ В ДОБУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (на прикладі освітньо-культурної та суспільно-політичної діяльності Івана Гаращенко)	110
Поставка Поліна, СКАРБИ БАБУСИНОЇ СКРИНІ	112
Проценко Олег, ЗАСЕЛЕННЯ СЛОБОЖАНЩИНИ	114
Пустоварова Марія, «ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ» КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ "КАМ'ЯНОЯРУЗЬКИЙ ЛІЦЕЙ" ЧУГУЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ВІД ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ ДО СУЧАСНОСТІ	115
Ребрищева Аліна, МЕЛОДІЯ СВЯТИНІ. ОРГАННИЙ ЗАЛ УСПЕНСЬКОГО СОБОРУ В М. ХАРКОВІ	116
Реброва Вероніка, «НАРОДНІ ТРАДИЦІЇ ПИСАНКАРСТВА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО СВІТОГЛЯДУ»	117
Резнікова Дар'я, РОЗВИТОК ТРАДИЦІЙНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВИШИВКИ НА БАРВІНКІВЩИНІ	118

Рибалкіна Вікторія, ЮВІЛЕЙ ВИДАТНОГО ЗЕМЛЯКА (Внесок академіка М. Ф. СУМЦОВА у вітчизняну гуманітаристику)	119
Рибальченко Богдан, ІСТОРІЯ ЗАСНУВАННЯ МІСТА БАРВІНКОВОГО	121
Рогачова Евеліна, СИЛА ДУХУ: РОЛЬ ДОБРОВОЛЬЧИХ БАТАЛЬЙОНІВ У ЗАХИСТІ УКРАЇНИ	122
Савчук Кира, УКРАЇНСЬКИЙ БОЙОВИЙ ГОПАК	123
Сахно Максим, МУДРІСТЬ НАРОДНОГО СЛОВА	125
Синенко Катерина, «ЛЮБОВ І ЛАСКА - У ХРЕСТИКАХ НА БІЛИМ ПОЛОТНІ»	126
Соловей Евеліна, «ТУРИСТИЧНИЙ МАРШРУТ ВОДНИМИ МІСЦЯМИ ЛЮБОТИНА»	127
Сологуб Максим, ВЕЛИКОДНІ ОБРЯДИ ТА ПОВІР'Я	128
Степаненко Денис, ВІЛЬНІ, НЕСКОРЕНІ. РОБОТА КРАЄЗНАВЧИХ ГУРТКІВ КЗ «ЦДЮТ» ПІВДЕННОЇ МІСЬКОЇ РАДИ В ПЕРІОД ВОЄННИХ ДІЙ	130
Столяренко Анастасія, ПЕРЕЯСЛАВСЬКА УГОДА: ІСТОРИЧНИЙ УРОК ДЛЯ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКИХ ВІДНОСИН	131
Сугатов Владислав, СТІЛ ЯК ЗНАКОВИЙ КОД КУЛЬТУРИ	133
Тахтарова Аріна, ОКСАНА ПЕТРУСЕНКО – ОПЕРНА СПІВАЧКА, НАРОДНА АРТИСТКА УРСР	134
Тимченко Лілія, УКРАЇНСЬКІ ОСВІЧЕНІ ЖІНКИ ТА ЇХ ВКЛАД У РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ЗНАНЬ	135
Тітова Діана, РІЧКА БАБА – ГОЛОВНА АРТЕРІЯ ШЕВЧЕНКІВЩИНИ	136
Тітова Катерина, ІСТОРІЯ ВУЛИЦЬ ХАРКОВА, ПОВ'ЯЗАНИХ З НАРОДНИМИ РЕМЕСЛАМИ	138
Ткаченко Поліна, ЗАКРІПАЧЕННЯ СЕЛЯН СЛОБОДИ СОКОЛІВ ВАЛКІВСЬКОГО ПОВІТУ ХАРКІВСЬКОГО НАМІСНИЦТВА	140
Триньов Артем, НАРОДНІ МУЗИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ.	141
Трофіменко Кирило, ГЕОГРАФІЯ СЕЛИЩА ТРОЇЦЬКЕ	143
Устименко Дмитро, ГОСПОДАР У ХАТІ	144
Члени ради Зразкового військово-історичного музею «Пам'ять» Валківського ліцею ім.О.Масельського Валківської міської ради та вихованців гуртка «Юні музеєзнавці» ЦТКЕУМ Валківської міської ради, САПЕР З ПОЗИВНИМ “ВАЛКИ”	144
Фальченко Анастасія, ПРОТЕСТАНТСЬКІ ДЕНОМІНАЦІЙ В ХХ СТ. НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ	146
Фурман Ярослава, ДЕКОРУВАННЯ СЛОБОЖАНСЬКОЇ КЕРАМІКИ ГЛИНАМИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	146
Холоденко Євгенія, КОРОВАЙ – СИМВОЛ УКРАЇНСЬКОГО ВЕСІЛЛЯ	148
Хуров Максим, ВИШИВАНКА- ДУША ДЛЯ УКРАЇНЦІВ	149
Циганок Ангеліна, СКАРБНИЦЯ НАШИХ ПРЕДКІВ	150
Чередниченко Юлія, СПІВЕЦЬ ЗАПОВІДНОГО	150
Шевченко Анастасія, СПАСО-ПРЕОБРАЖЕНСЬКА ЦЕРКВА	152
Шевчик Поліна, ЇХ ІМЕНА-НАША ГОРДІСТЬ! ВИПУСКНИКИ ЛЮБОТИНСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ № 1 ЛЮБОТИНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ, ЩО ПРОСЛАВИЛИ РІДНИЙ КРАЙ	153
Шевчик Поліна, «ТОПОНІМИ У ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНОМУ РАЙОНУВАННІ МІСТА ЛЮБОТИН»	155
Ярошенко Михайло, ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО КІНЕМАТОГРАФУ	156
Яцун Маргарита, ПОШИРЕННЯ ЗОЛОТУШНИКА КАНАДСЬКОГО НА ТЕРИТОРІЇ НОВОБАВАРСЬКОГО РАЙОНУ м. ХАРКОВА ТА МІКРОРАЙОНУ МОБІЛЬ СМТ ПІСОЧИН ХАРКІВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	157

ПРИКЛАД ДЛЯ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ

**Алафін Кирило, Шумченко Руслан, учні КЗ «Харківський ліцей №64
Харківської міської ради»**

Керівник : Філіпенко Лідія Степанівна, учитель КЗ «Харківський ліцей №64
Харківської міської ради»

Ми вибрали цю тему тому що вважаємо - зараз молоді необхідно знати більше про мужніх людей, які не боялись труднощів життя йшли вперед, впевнені, в правоті. Тема є актуальною, адже в житті нашої країни зараз нелегкий час.

Приклад для молодого покоління

«Гнат Хоткевич – митець небаченого в українській культурі масштабу творчості: бандурист, письменник, мистецтвознавець, театральний діяч, історик, педагог, етнограф, художник... Український Леонардо да Вінчі – таким він уявляється сьогодні. Своєю творчістю і організаційно-творчою діяльністю він охопив усю Україну – від Слобожанщини до Карпат. Митець українського розстріляного Відродження, романтик у житті і провидець у творчості, він був потрібен своєму народові у найважчі для нього часи. Потрібен він і нам, його нащадкам, які вибудовують українську державу» [джерело №1].

Гнат Мартинович Хоткевич народився 31 грудня 1877 року в Харкові. З раннього дитинства він виявляв інтерес до мистецтва та літератури, хоча належав до бідної сім'ї, що не мала змоги забезпечити йому легкий життєвий шлях. Свої перші музичні експерименти він проводив ще в юності, навчаючись грі на різних інструментах, зокрема на бандурі, яку пізніше підняв до рівня національного символу. Він навчався в Харківському технологічному інституті, але, попри інженерний фах, більше тягнувся до гуманітарної сфери. Саме у студентські роки Хоткевич активно залучається до громадської і культурної діяльності, відчуваючи потребу змінювати суспільство через мистецтво. У 1899 році, ще студентом, він організував аматорський театр у селі Деркачі, де почав ставити українські п'єси і тим самим відкривати новий рівень для театрального мистецтва

У 1902 році у Харкові відбувся XII Археологічний з'їзд, у програмі якого були доповіді вчених, присвячені унікальному кобзарському мистецтву та концерт кобзарів і лірників, організацію якого доручили Гнату Мартиновичу. Виступ сліпих бандуристів мав великий успіх, а промова письменника про традиції кобзарства в Україні була дуже емоційною та досить критичною щодо відношення представників самодержавної Росії до носіїв української традиційної культури.

У 1912 році Гнат Мартинович повертається до Києва, де виступає з лекціями, працює редактором літературного журналу «Вісник культури і життя» та продовжує концертувати з бандурою із серіями концертів «Вечір бандури». (вкладка №1)

У статті «Новий год у Гуцулів» Г. Хоткевич розповідає про новорічні звичаї і вірування, про те, як дівчата ворожать, чи вийдуть у новому році заміж, а молодіці і чоловіки – яка буде погода, урожай, скільки корови будуть давати молока, ворожать, щоб забезпечити достаток у наступному році. Автор справедливо зауважує, що ці звичаї є залишками дохристиянських вірувань, що уже не всі їх дотримуються і під впливом піднесення культури вони поступово відмирають. Ця стаття Хоткевича з етнографічного боку і зараз не втратила свого пізнавального значення. Друкувалися тоді твори Хоткевича про Гуцульщину і в інших періодичних виданнях. У творах Хоткевича про Гуцульщину описувалась не тільки краса цього українського краю, але й тяжке життя гуцулів, поневолених чужоземними та своїми багатіями. Хоткевич правдиво зобразив гуцулів як етнографічну групу українського народу, їх мову, як своєрідний діалект української мови. Це спростувало антинаукові концепції діячів реакційної проросійської партії москвофілів, яка діяла на західноукраїнських землях. Вони твердили, що жителі Галичини, Буковини та Закарпаття – це частина російського народу, тим самим підтримуючи імперіалістичну політику царизму, його участь у розв'язанні Першої світової війни. Твори Хоткевича в якійсь мірі спростували ці вигадки. Писав Хоткевич про Гуцульщину

ще і в своїх наукових розвідках. У книзі «Музичні інструменти українського народу» він детально описав та запропонував розповсюдити старовинні музичні інструменти гуслі, флюяру, трембіту, сопілки, які ще побутували на Гуцульщині (вкладка №2). Тут вміщено тексти гуцульських пісень, коломийок, зображення музичних інструментів.

Приклад творів Гната Хоткевича

1. Роман «Камінна душа»

Ідея твору: Роман «Камінна душа» став знаковим твором Хоткевича, що розкриває внутрішню боротьбу людини між добром і злом, між власними прагненнями та вимогами суспільства. Головний герой твору, Максим, відчуває сильний зв'язок із природою, але при цьому розуміє, що його людська сутність перебуває у конфлікті з соціальними і культурними нормами. Через образ Максима Хоткевич показує, як важко людині бути собою в умовах, коли суспільство нав'язує свої правила.

Цікаві факти:

- «Камінна душа» містить елементи психологічного аналізу, що було нетиповим для української літератури того часу.
- Хоткевич використовував гуцульський колорит, описуючи природу Карпат, гуцульські традиції і побут, що надає твору автентичності.
- Твір був сприйнятий неоднозначно і викликав чимало критики через відвертість описів людських пристрастей і конфліктів, але водночас завоював визнання за глибоке психологічне проникнення.

Ланцюжок подій в цьому творі:

Життя у горах і знайомство з Якимом

Анна виросла серед мальовничих карпатських гір, де панує спокійна та проста природа. Саме там вона зустрічає Якіма, селянина, з яким вона пов'язує своє життя. Її світогляд формує суворе життя гір, і водночас у неї виникає сильне почуття до Якіма.

1. Заручення та кохання

Яким і Анна закохуються, і їхні заручини стають важливим етапом. Проте Анна все більше починає відчувати свою відстороненість від інших людей. Її холодність поступово перетворюється на байдужість, а почуття наче «закам'янілі» — так і виникає символічна «камінна душа».

2. Розрив із суспільством

Незважаючи на своє кохання до Якіма, Анна відчуває себе ізольованою та чужою для громади. Її вчинки стають більш жорсткими, що викликає осуд серед людей. Через свою відчуженість і нездатність відчувати щирі емоційну близькість Анна стає ще більш замкненою в собі.

3. Вирішальний конфлікт

Найбільш драматичний момент — це ситуація, де Анна виявляє крайню жорстокість. Її дії призводять до трагічних наслідків, демонструючи її остаточне «закам'яніння» душі. Вона втрачає людяність, залишаючись холодною і байдужою навіть до найближчих.

4. Фінал і усвідомлення

Наприкінці твору Анна, яка пережила сильну внутрішню боротьбу, залишається з боєм самотності та порожнечі. Її душа залишається «камінною», не здатною насправжнє каяття чи любов. Цей фінал підкреслює ідею автора про те, як життєві обставини і внутрішні конфлікти можуть поступово руйнувати людську душу.

Хоткевич через «Камінну душу» показує трагедію людини, що, намагаючись вижити в суворих умовах, втрачає здатність до щирих почуттів, перетворюючись на емоційно холодну особистість.

2. Повість «Довбуш»

Ідея твору: Повість «Довбуш» розповідає про життя і боротьбу легендарного українського опришка Олекси Довбуша. Через образ Довбуша Хоткевич зображує не лише історичний контекст боротьби карпатських селян за свободу, але й дух української незламності, прагнення до справедливості та волі. Ідея твору полягає в тому, щоб показати українському народу приклад мужності і самопожертви.

Цікаві факти:

- Хоткевич сам вирушив у Карпати, щоб більше дізнатися про життя гуцулів, записував народні пісні та легенди, що зберігалися у місцевих селах.
- Гнат Хоткевич досліджував народні перекази про Довбуша і створив образ, який об'єднує риси реальної історичної особи та фольклорного героя.
- Повість спочатку була заборонена, оскільки радянська влада вважала ідеї твору небезпечними через їхній патріотичний підтекст.

Ланцюжок подій в цьому творі:

Походження Олекси Довбуша і формування його світогляду

Олекса народився у звичайній селянській родині в карпатському селі, де він з юності бачив жорстокість панів і страждання простих людей. Саме ці несправедливості формують його прагнення боротися за права свого народу.

Вступ до опришківського руху

Під впливом соціальної нерівності та бажання помститися за кривди, Олекса приєднується до опришків – загону карпатських повстанців, що боролися з панями, багатіями і гнобителями. Він швидко стає лідером завдяки своїй сміливості, відвазі та вмінням надихати людей.

1. Захист бідних і каральні акції проти панів.
2. Довбуш зі своїми товаришами здійснює набіги на маєтки багатіїв, роздаючи здобич бідним селянам. Вони чинять опір панам, які знущаються над простими людьми. Народ починає сприймати Довбуша як свого захисника і визволителя.

3. Конфлікт із владою і зрада серед своїх.

Панів і місцеву владу все більше непокоїть діяльність Довбуша, і вони намагаються захопити його за будь-яку ціну. У результаті влада вдається до підступів і пошуку зрадників, які могли б видати місце знаходження опришків.

4. Трагічна смерть Довбуша.

Довбуш потрапляє в засідку через зраду одного із соратників або знайомих (залежно від інтерпретацій). Ця подія є трагічним завершенням життя героя, але його смерть не руйнує пам'ять про нього, адже народ продовжує вірити в його легенду.

6. Спадок і легенда про Олексу Довбуша.

Після смерті Довбуша його ім'я стає символом опору і боротьби за справедливість. Про нього створюють легенди, пісні та перекази, і народний герой залишається в пам'яті нащадків як приклад відданості своєму народу.

Через постать Довбуша Хоткевич показує силу народного духу і прагнення до свободи, справедливості й гідності, підкреслюючи, що боротьба за права і правду може стати справжнім покликанням для людини.

Громадська і політична діяльність

Хоткевич був не тільки митцем, а й активним громадським діячем. Він часто писав статті на теми українського національного відродження, займався просвітницькою діяльністю, проводив лекції та залучав молодь до вивчення української історії та культури. Брав участь у політичних рухах, зокрема у визвольних змаганнях початку ХХ століття, виступаючи за культурну та політичну незалежність України.

Незважаючи на свої заслуги перед народом як талановитого письменника, громадського і культурного діяча, учасника революційного руху на Україні, Хоткевич з початку 30-х років зазнає жорстоких переслідувань з боку партократії: його звинувачують у націоналізмі, не публікують творів, шельмують у пресі. Письменник звертається листовно до різних інстанцій (харківських властей, Академії наук України, зрештою, до "батька" Сталіна) з проханням полегшити його долю та долю його сім'ї: "Як мені далі жити? Мене позбавили праці і хлібних карток. Ми голодуємо. Я спроможний купити лише один кухоль квасолі на день, із якої варимо на всіх юшку... На двох дітей маємо тільки одну пару чобіт, а їм же треба ходити до школи..."

В нас нічим топити... Вода в хаті замерзає..."

23 лютого 1938 році Гната Мартиновича арештували, звинувативши в участі у контрреволюційній організації та шпигунській діяльності. Через три місяці допитів, не витримавши тортур, 60-річний письменник «зівнався», що є німецьким шпигуном, а 8 жовтня 1938 року його розстріляли. Гнат Мартинович Хоткевич реабілітований посмертно 11 травня 1956 р.

ПРО НАЗВУ СЕЛА АНДРІЙВКА ІЗЮМСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Артамонова Вероніка, учениця 10 класу Андріївського ліцею № 1

Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області

Керівники: Гаврилейченко Тетяна Олександрівна, вчитель початкових класів

Андріївського ліцею № 1 Донецької селищної ради

Ізюмського району Харківської області,

Грицюта Валентина Миколаївна, керівник гуртків КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Я дуже люблю свій рідний край. І мене зацікавило завдання дослідити історію свого рідного села – Андріївки.

Якщо раніше для вирішення таких завдань дослідники направлялися до архівів чи бібліотек, то в наших сучасних умовах головним джерелом інформації лишається інтернет – ота всесвітня павутина.

Тільки поставивши таке питання – «Андріївка, село в Україні» – у пошуковому рядочку нашого браузера, ми отримуємо одразу кілька відповідей. І виявляється, що нині сіл з такою назвою є щось близько 10-ти: село Андріївка на Закарпатті, село Андріївка у Львівській області, село Андріївка у Дніпропетровській області, село Андріївка Бучанського району Київської області, село Андріївка Михайло-Коцюбинської селищної громади Чернігівського району Чернігівської області, село Андріївка Великоновосілківської селищної громади Волноваського району Донецької області. Неподалік від Бахмута у Бахмутському районі на Донеччині також є Андріївка. Навіть на Харківщині: у Великобурлуцькій селищній громаді Куп'янського району, у Близнюківській селищній громаді Лозівського району, є Андріївки. А ще ж моє рідне, кохане село!.. Можливо, раніше таких сіл було ще більше – адже відомо, що кілька разів впродовж ХХ ст. проводилися так звані «укрупнення» сіл, коли менші села доєднувалися до більших населених пунктів і їхні назви зникали. Села могли зникати й від того, що не лишалося в них жителів. Також їх могли перейменувати. Крім того, вірогідно, у такі покажчики в інтернеті внесені тільки більші населені пункти – селища та села.

Тож, ми можемо побачити, що навіть нині сіл з такою назвою – декілька. Тоді виникає питання: а звідки ж походить ця назва. І тут відповідь наче б то очевидна: від чоловічого імені «Андрій». Тож, спробуємо дізнатися, що означає це ім'я:

«Андрій — давньогрецьке ім'я, яке в перекладі означає “мужній”, “хоробрий”. Воно поширене не тільки в Україні, але й у багатьох країнах світу, маючи різні варіації та форми: Andrew (англійська), André (французька), Andreas (німецька) та інші. У кожній культурі ім'я Андрій має свої особливості, але загальною рисою є його асоціація з мужністю та відвагою.

Андрій походить від давньогрецького слова “ἀνδρείος” (andreios), що означає “мужній” або “хоробрий”. Це слово, в свою чергу, походить від “ἀνήρ” (anēr), що в перекладі з грецької мови означає “чоловік”. Таким чином, ім'я Андрій відображає сутність чоловічої природи, його відвагу та силу.

Ім'я Андрій з'явилося ще в давньогрецькій культурі, але його популярність поширилася далеко за межі Греції завдяки християнству. Апостол Андрій, який є одним з дванадцяти апостолів Ісуса Христа, відомий своєю місіонерською діяльністю. Він став першим апостолом, який відгукнувся на заклик Ісуса і став Його учнем. Завдяки його діяльності ім'я Андрій поширилося серед християнських народів, особливо в Східній Європі.

В Україні ім'я Андрій стало особливо популярним завдяки культурним, релігійним та історичним зв'язкам. Його носять святі, князі, артисти та багато інших видатних особистостей, що зробило його одним з найбільш улюблених імен в українському суспільстві.

Люди з ім'ям Андрій часто асоціюються з такими рисами характеру:

1. **Відвага.** Андрії відомі своєю здатністю долати перешкоди та стояти на захист своїх ідей та переконань.
2. **Лідерські якості.** Це ім'я часто асоціюється з людьми, які можуть вести за собою інших, маючи при цьому чітке бачення майбутнього.
3. **Відданість.** Андрії зазвичай віддані своїм обов'язкам, родині та друзям.
4. **Чесність.** Ця якість часто вважається однією з ключових у людей з ім'ям Андрій. Вони цінують правду та відкритість у відносинах.
5. **Стійкість.** Андрії можуть бути дуже наполегливими у досягненні своїх цілей, не зважаючи на труднощі.» [1]

Пояснення – прекрасне й цілком нас задовольняє. Однак навіть у статтях про кожне із сіл виявляється, що тільки про Андріївку на Донеччині повідомляється про походження назви від зимівника, який належав козацькому старшині Андрію Сологубу [2], – тобто назва походить від імені власника.

Тож, ми спробували розпитати людей – звідки походить назва нашого селища, а також знайти відповіді в науковців: яким чином виникають назви поселень.

На жаль, опитування наших односельців не надто продвинуло нас у відповіді на поставлене питання, адже більшість відповідала очікувано: від імені «Андрій». Але от відповіді, а від якого ж саме й чому ім'ям цього чоловіка назвали наше село більшість наших співрозмовників не знало.

Надзвичайно цікавим стало звернення до сайту «Історія міст і сіл Української РСР», де опублікована стаття про наше село, з якої ми дізнаємося: «Згадка про цю місцевість — Андрієві Лози на Дінці — зустрічається вже у виданні 1627 року «Книге Большому Чертежу». Ця назва залишалася і тоді, коли в 1663 році «під государеву руку» сюди переселилися «черкаси» — українці з отаманом Я. С. Черніговцем. Вони збудували на татарських бродах по Дінцю кілька міст та слобід. В документах за 1670, 1673, 1681 та 1689 роки поселення, засноване Я. Черніговцем та групою козаків, називається то слободою, то містом та містечком Андріївкою» [3].

Пошуки відповіді про походження назви в доступній науковій літературі ще більше здивували нас, адже, виявляється, назви населеним пунктам давалися за назвами місцевості: річок – м. Харків, довкілля – Вільшана, Вільхуватка, давалися, звичайно, й по власникам, але здебільшого, за прізвищами та прізвиськами, а не за іменами. Цікавим поясненням було, що часто село отримувало назву по імені того святого, ім'ям якого була освячена церква. В нашому випадку – за іменем Андрія Першозваного, одного з апостолів Христа, який свого часу проповідував на території сучасної України й провістив, що світло істинної віри засвітить на берегах Дніпра.

Гадаємо, що назва «Андрієві лози» навряд чи пов'язана з назвою церкви, а скоріше з іменем власника. Проте це – тільки наше припущення. Тому ми збираємося й надалі вести пошуки про історію нашого рідного села та краю.

1. [Андрій: походження та значення імені, іменини - DAY TODAY](https://daytoday.ua/podiya/andriy-imenyny/) – дата звернення 18.10.2024 р.
2. [https://uk.wikipedia.org/wiki/Андріївка_\(село,_Волноваський_район\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Андріївка_(село,_Волноваський_район)) – дата звернення 18.10.2024 р.
3. <https://ukrsrc.com.ua/khark/balakiyskiy/andriyivka-balakiyskiy> – дата звернення 18.10.2024 р.

МИСТЕЦТВО НІКОЛИ НЕ ІСНУЄ ПОЗА ПОЛІТИКОЮ

Бабіна Крістіна, учениця 11 класу Комунального закладу «Улянівський ліцей»
Богодухівської міської ради Богодухівського району Харківської області,
вихованка Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів»
Харківської обласної ради.

Керівник – Астапова Тетяна Миколаївна, керівник куртка-методист
Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів»
Харківської обласної ради.

Дискусії на тему «Чи був Ілля Юхимович Репін українцем?» не вщухають до сьогодні. Ряд дослідників стверджують, що всесвітньо відомий художник етнічно за походженням був росіянином. Інші говорять про його предка – «українського козака на прізвище Ріпа». Але ми точно знаємо, що народився геній саме в Україні. Хоч і в тогочасній російській імперії.

Він і народився і виріс у навколишній українській атмосфері. З дитинства знав, відчував, розумів український колорит, українську культуру, український побут. Через все життя він проніс любов до українських пісень, які любив і сам співати. У часи, коли народився Ілля Юхимович, його батько був «військовим поселенином». І сама родина мала власне цей статус.

Ілля Репін все своє життя обождував рідний Чугуїв на Слобожанщині, де народився в 1844 році і прожив перші 19 років. Він туди часто повертався і мріяв про переїзд назавжди.

Цікавий один момент у петербурзькому періоді Репіна, коли він там викладав і активно малював. В одному з інтерв'ю, фахівчиня Художньо-меморіального музею І.Ю.Репіна, Ольга Шевченко, говорила: «У них був такий своєрідний український гурток в Санкт-Петербурзі. До речі, Репіна там, у Петербурзі називали «хитрим хохлом», бо він умів свої роботи гарно запропонувати тому ж Третякову чи іншим колекціонерам. Тобто, у нього навіть таке було прізвисько в Петербурзі».

Все своє життя Ілля Репін приятелював із відомими українцями.

Його найближчим другом був український історик Дмитро Яворницький. Саме дружба з Яворницьким вплинула на інтерес Репіна до українського козацтва і Запорозьких Січей. Він ілюстрував історичні книжки Яворницького, любив розглядати колекції козацького антикваріату в історика. Також він ілюстрував українські повісті Миколи Гоголя, приятелював з художником Миколою Мурашком, з композитором Марком Кропивницьким, з «націоналістом» часів УНР Євгеном Чикаленком, з істориком та філософом Дмитром Багалієм, який очолював Харківський університет. Часто приїздив гостювати до Василя Тарновського в садибу «Качанівка» і там же робив замальовки козацьких артефактів з колекції мецената.

Репін ставився до України та всього українського з величезною симпатією, повагою та любов'ю. І самого себе та своє походження асоціював з Україною. Не просто так він писав у власній автобіографії про своєю батьківщину. Біографію цю він, до речі, писав в Фінляндії. І після того, коли більшовики прийшли до влади, він, відверто та явно не сприйнявши їх та все, що було пов'язано з їх владою та «порядками», які вони запровадили і запроваджували, цілком свідомо та добровільно прийняв фінське підданство. При цьому самі більшовики хотіли, щоб він повернувся до срср. Обіцяли йому звання, майно, пропонували повернути раніше націоналізоване майно. Але він не погодився і залишився в Фінляндії. Та помер, зрештою, саме фінським підданим. Як фінський громадянин. Про це було не дуже прийнято розповідати в радянські часи. Але і у фінів, насправді, є деякі підстави для того щоб вважати Іллю Юхимовича теж своїм.

Хоча, іронія долі, фінський будинок-музей Іллі Репіна, де він провів останні роки, де помер в 1930 році і поблизу якого похований, знаходиться зараз ... на території росії.

Як таке могло статись? Просто срср завоював та здобув цю територію силою за результатами тієї самої агресії проти Фінляндії та «зимової» війни 1939-40 років.

Від початку повномасштабної війни митці, раніше тавровані «російськими» у світовій культурі, почали повертатися в лоно українського парнасу. Війна росії проти України спонукала провідні західні музеї перекласифікувати Іллю Репіна з російського на українського

художника після численних українських звернень. Він став для світових музеїв українським художником після початку великої війни росії проти України. На початку 2023 року один з найбільш відвідуваних музеїв світу, Музей Метрополітен у Нью-Йорку, записав Іллю Рєпіна українським художником.

У січні 2024 року провідний фінський музей «Атенеум» також назвав Рєпіна українським художником.

Мистецтво ніколи не існує поза політикою, а загальноновизнані митці є прямим доказом величч світової та національної культури. Зокрема, саме українська культура упродовж століть перебувала під гнітом імперської традиції, і тільки після відновлення незалежності ми почали претендувати на її визначення як національної.

ОПАНАС ЗАЛИВАХА: ДОРОГА ДО ІСТИНИ

Байдак Володимир, учень 11 класу Кіндрашівського ліцею Кіндрашівської сільської ради Куп'янського району Харківської області

Керівник: Дяченко Микола Олексійович, вчитель історії Кіндрашівського ліцею Кіндрашівської сільської ради Куп'янського району Харківської області, спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист

Яскравим явищем української культури ХХ століття є творчість художника Опанаса Заливахи. Фахівцям, поціновувачам справжнього високого мистецтва давно відомі дивовижні, неповторні твори цього універсального майстра-інтелектуала, якого у світовому колі малярства, не без підстав, називали й називають шанобливо – «український Пікассо». А ось широка вітчизняна аудиторія, на превеликий жаль, мало обізнана з творчою біографією і багатую художньою спадщиною нашого земляка зі Слобожанщини, який, попри широке світове визнання, залишався в житті і творчості самим собою - особистістю, що зросла з рідного народу, ввібравши в себе кращі національні традиції.

Постать Опанаса Заливахи цікава і знакова для нас тим, що він є уродженцем Куп'янщини.

Сьогодні, вже після смерті, художник своїми досі невідомими роботами повертається до нас.

Мета даного дослідження – донести до всіх пам'ять про видатного українського живописця і громадського діяча.

Основні завдання дослідження:

- проаналізувати життєвий шлях Опанаса Заливахи;
- розкрити сторінки творчості художника;
- визначити, як вшановується його ім'я в Україні та на Куп'янщині.

Народився Опанас Іванович Заливаха 26 листопада 1925 року в селі Гусинка Куп'янського району.

Природа щедро нагородила Опанаса талантом художника. Спочатку живопису він вчився в середній школі при Ленінградській Академії мистецтв, яка була евакуйована в Самарканд, а з 1946 – у Ленінградському державному інституті живопису, скульптури, архітектури ім. Рєпіна Академії мистецтв СРСР. З академії, де колись навчався великий український поет і художник Тарас Григорович Шевченко, у 1947 році вигнали за те, що він проігнорував якісь офіційні вибори. Це був перший, але не останній свідомий конфлікт Опанаса Заливахи із тоталітарним режимом. Аж після смерті Сталіна його знову поновили в академії, яку він закінчив у 1960 році.

У березні 1966 на закритому судовому засіданні О.Заливаха був засуджений до 5 років таборів суворого режиму за антирадянську агітацію і пропаганду. Покарання відбував у таборі № 11, що на ст. Явас у Мордовії. Працював вантажником, потім кочегаром. Малювати забороняли. Тоді художник взявся за малу графіку – екслібриси, листівки. Усі роботи при обшуках вилучалися і, за словами адміністрації, знищувалися. Так пропало понад 200 робіт художника

У 1987 Заливаха став одним з ініціаторів створення Української асоціації незалежної творчої інтелігенції.

Можливість повернутися до активної творчості після довгої вимушеної перерви Опанас Іванович отримав лише з настанням демократичних змін в СРСР за часів М.Горбачова.

У 1989 році Опанасу Заливасі було присуджено премію імені В.Стуса.

Офіційна ж Україна остаточно визнала свого багатостраждального блудного сина у 1995 році, коли за твори останніх років: «XX вік», «Мироносиці», «Портрет В.Стуса», «Портрет Шевченка», «Портрет А.Горської», «Козака несуть», «Початок», його було відзначено найвищою державною нагородою – Шевченківською премією.

Творчість Опанаса Заливахи за оцінками мистецтвознавців є одним з найяскравіших явищ в українському мистецтві другої половини XX століття. Його ім'я відоме не лише в Україні, а й за її межами, як одного з найталановитіших художників покоління «шістдесятників», живопис якого наскрізь пронизаний любов'ю до України та її народу.

Чимало робіт О. Заливахи відзначаються глибоким філософським змістом.

В роботах О.Заливахи можна прочитати все, що осмислила ця прекрасна, талановита, розумна і видатна людина за свою мученицьку, тернисту, та водночас плідну творчу роботу.

Це саме про таких, як Опанас Заливаха, Сальвадор Далі сказав, що «Художник думає малюнком».

Останній період творчості Опанаса Заливахи фахівці охарактеризували як «вертикальний». Сам автор так званих вертикальних ліній пояснює, що для нього вертикаль означає велике дійство: єднання неба і землі.

У своїх останніх творах, що спонукають нас до глибинних роздумів, засобом пензля і фарби, простору і ліній «Вертикалі» автор намагався показати єдність протиріч нашого складного, неоднозначного буття, неосяжного загадкового космосу, художньо занотувати цей зв'язок між земним і небесним.

Майстер мав велику пошану серед українських митців, немало художників вважають його своїм учителем. Щорічно давні друзі та прихильники творчості Опанаса Заливахи в мистецькій галереї Івано-Франківська вшановують його пам'ять і привертають увагу громадських і культурницьких кіл до постаті майстра.

Одна з вулиць Івано-Франківська носить ім'я Опанаса Заливахи, а у 2017 році видатному художнику і патріоту було відкрито пам'ятник.

Дуже прикро, що про Опанаса Заливаху мало знають на Куп'янщині, навіть в його рідній Гусинці ще не названо його ім'ям вулиці, не встановлено пам'ятного знаку чи меморіальної дошки. Маємо надію, що після завершення війни ця прогалина буде ліквідована і жителі Гусинки, Кіндрашівської громади та Куп'янського району будуть пишатися цим великим художником, ім'я якого назавжди золотими літерами вписано в історію мистецтва України.

СКУЛЬПТУРА ЯК ВИД ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У ТВОРЧІЙ ПРАКТИЦІ НАРОДНОГО ХУДОЖНИКА УКРАЇНИ МАКОГОНА І.В.

Баляса Валерія Вадимівна, учениця 11-А класу, Барвінківського ліцею № 1 Барвінківської міської територіальної громади Ізюмського району Харківської області

Керівник: Пересада Руслана Володимирівна, вчитель англійської мови Барвінківський ліцей № 1 Барвінківської міської територіальної громади Ізюмського району Харківської області, спеціаліст вищої категорії.

Образотворче мистецтво посідає особливе місце в житті суспільства. Останнім часом значно посилюється інтерес людей до естетичного осмислення явищ природи людського буття та до виховання художнього смаку. Помітними є досягнення образотворчого мистецтва у скульптурі, архітектурі, живописі. Кожен із цих видів має власну мову, притаманну лише йому. Особливе місце в розвитку скульптури XX – початку XXI століття займає доробок Макогона І.В. Художня спадщина митця є явищем національної та світової культури.

Науково-дослідницька робота присвячена вивченню скульптури як виду образотворчого мистецтва видатного українського скульптора, народного художника України, нашого земляка Макогона І.В. Творчості майстра притаманні висока професійна майстерність, художня культура, глибокий психологізм образів, тонке відчуття композиції та пластики. Серед творчих здобутків скульптора – мармурові рельєфні композиції, монументальні статуї, бронзові бюсти видатних людей, станкові скульптурні композиції, пам'ятники, медалі, портрети.

Мета наукової роботи: дослідити скульптуру як вид образотворчого мистецтва видатного українського скульптора, народного художника України Макогона І.В.

Актуальність роботи полягає у важливості дослідження, вивчення та наукового осмислення мистецької творчості скульптора Макогона І.В. Для розкриття змісту теми даного дослідження була опрацьована значна кількість наукових джерел. Це роботи науковців, де розглядається проблематика скульптури як виду образотворчого мистецтва. Отже, виникла необхідність звернутися до праць Безклубенка С.Д., Макогона І.І., українського художника, скульптора, сина Макогона І.В., Колесникової Л.В., Сердюк І.Д., Сидоренка В.Д., Роготченка О., Турчак Л.І., Щербак В.А., до архівних матеріалів КЗ «Барвінківський краєзнавчий музей», енциклопедичних довідників. Крім дослідження Макогона І.І., дотепер не існує жодного глибокого монографічного дослідницького видання, присвяченого життю та творчості Макогона І.В.

У процесі дослідження були визначені такі завдання:

- окреслити теоретичні аспекти поняття «скульптура»;
- розглянути види, жанри та технологію виготовлення скульптури;
- визначити особливості скульптури як виду образотворчого мистецтва у творчості народного художника України Макогона І.В.;
- упорядкувати отримані під час дослідження матеріали про творчий шлях митця;
- довести, що творчість скульптора Макогона І.В. сприяла піднесенню українського мистецтва до світового рівня.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній ретельно та комплексно досліджено особливості скульптури як виду образотворчого мистецтва у творчості видатного українського скульптора, народного художника України Макогона І.В., що й зумовлює наукову новизну роботи.

Макогон І.В. пройшов великий творчий шлях, який був позначений пошуками засобів формально-пластичної та образно-змістової виразності. Митець працював у галузях станкової і монументальної скульптури з різними матеріалами. Використовував гіпс, бронзу, шамот, вапняк, мармур, граніт. Створив пам'ятники М. Грушевському, Н. Сосниній, С. Виштак, С. Косіору, М. Бажану, Ю.Яновському та інші. Найкращим творам Макогона І.В. притаманні втілення творчого задуму та висока художня і професійна довершеність. Скульптор працював також у галузі медальєрного мистецтва. Його роботами є медаль до 125-річчя Т.Шевченка, 100-річчя Є.Патона; медалі О. Гончара, Л. Кравчука, Л. Кучми та ін. Створив ряд скульптурних портретів діячів культури та робітників: Ю. Дольд-Михайлика, В.Земляка, О. Гончара, М. Зарудного, Б. Андреева, Л. Дмитерка, А.Донченка, І.Побоки, І. Стрельченка та ін. Народний художник України, професор Макогон І.В. – член Національної спілки художників України.

У процесі дослідження доведено, що творчість скульптора Макогона І.В. сприяла піднесенню українського мистецтва до світового рівня. Скульптури художника поглибили психологічний зміст зображених образів, розширили можливості вираження в пластичі духовного життя епохи. Виявлено, що про широкий творчий діапазон свідчить участь художника у Всеукраїнських, міжнародних, обласних та персональних мистецьких виставках з 1935 по 1997 роки. Твори митця зберігаються в Національному художньому музеї України (м. Київ), у Шевченківському національному заповіднику (м. Канів Черкаської області), у м.Барвінкове (КЗ «Барвінківський краєзнавчий музей»).

Мистецькі надбання видатного українського скульптора, народного художника України Макогона І.В. є частиною історії вітчизняного образотворчого мистецтва та духовної культури українців. Встановлено, що Макогон І.В. добре усвідомив нові тенденції в українському образотворчому мистецтві. Виявлено, що новаторство художника полягає в майстерності

відтворення внутрішнього світу героїв, у глибині психологічного дослідження. Творчості митця притаманні реалістичність та академізм. Досконала техніка виконання скульптури, глибина розуміння дійсності поставили роботи Макогона І.В. в один ряд із творчим доробком світових майстрів.

ДИНАСТІЯ У СПАДОК

Богодущенко Олександр, учень 5 класу Слобідської гімназії

Краснокутської селищної ради Богодухівського району

Харківської області. Керівник: Карелова Аліна Станіславівна, вчитель математики Слобідської гімназії, керівник гуртка «Юні туристи-краєзнавці» Краснокутського центру дитячої та юнацької творчості.

Історія моєї родини - це частина історії України. З давніх - давен наші предки вчили своїх нащадків не лише знати свій рід, а й шанувати його. Сьогодні люди все більше повертаються в глиб віків, щоб дізнатися про своє коріння та залишити нащадкам згадку про своїх предків.

У процесі дослідження свого родинного дерева, я все більше полинув в історію моєї сім'ї та прийшов висновку, що моя родина - династія вчителів.

Давно все те було...Але його не забудеш, не викинеш із життя. Нехай сьогодні гордо височить наша школа. Вона молода, повна сил. А з чого все починалося...

Далекого 1907 року в селі Слобідка була побудована цегляна школа, яка мала дві класні кімнати, коридор і кімнату для вчителів. Учив дітей один учитель. В школу ходили тільки діти заможних селян.

Після 1917 року в школі працювали вчителі, яких за спогадами старожилів звали Ганна Михайлівна, Єфросинія Андріївна, Ганна Андріївна.

В 1927 році почалася ліквідація неписьменності, учили неписьменності наші односельці Клименко Степан Трохимович, Клименко Іван Якимович, Носовський Іван Максимович під керівництвом вчителів.

До 50-х років школа була семирічкою. До 80-х випускниками були учні 8 класу, а з 80-х років по 1996 рік школа була дев'ятирічкою. З 1996 по 2013 рік школа I-III ступенів. З 2013 року по 2021 рік-школа I-II ступенів. У 2021 році назву Слобідська школа змінено на Слобідська гімназія.

Більше ста років: це п'ять поколінь, десятки працюючих педагогів, сотні випускників. За цей час були радощі і невдачі, злети і падіння, роки становлення і розвитку. Багато вже пройдено і набуто досвіду, але ще більше попереду.

і розвитку. Багато вже пройдено і набуто досвіду, але ще більше попереду.

Говорять, що історію творять особистості. А особистості це ті, хто працював і навчався в стінах Слобідської школи. Як тут не згадати керманічів, які з 1947 року очолювали цей заклад освіти.

1947-1951 роки – Дерєга Іван Сергійович – нелегкою була праця в післявоєнний період, та жителі села вдячні Івану Сергійовичу за його оптимізм та піклування про дітей, які пережили страхіття війни.

З 1952 по 1955 роки директором школи був Коваленко Олександр Панасович. Це була людина щедрої душі, яка пронесла любов в серці до дітей через усе своє життя.

З 1956-1963 роки - Олійник Федір Михайлович. Разом з своєю дружиною Марією Михайлівною виховували в сільських дітей потяг до знань, любов до праці, повагу до людей.

Всього один 1963-1964 навчальний рік працював директором Гниленко Михайло Якович, але його невтомна праця залишиться в серцях наших односельчан.

З 1964 по 1967 рік призначений директором школи Одаренко Андрій Федорович. Людина ділова, енергійна, по справедливості строга. Багато випускників нашої школи вдячні Андрію Федоровичу за його працю. Саме він вніс пропозицію про будівництво нової школи.

Всі ми знаємо, що будівництво - нелегка справа, а ще, коли вона лягає на жіночі плечі. Пропозицію втілення в життя будівництва нової школи, в якій ми маємо змогу вчитись і працювати, взяла на себе впевнена в собі, цілеспрямована жінка Головка Галина Пилипівна. Саме під її керівництвом була побудована, і в 1972 році відкрила двері перед своїми вихованцями наша красуня – школа.

Актуальність теми. Кажуть, що вчитель – професія, яку потрібно любити душею, інакше працювати не вийде. Кожен вчитель – неповторний, бо кожен любить своїх дітей. А любов ця складається з безлічі кришталіків: і великих, і малих, що сторонньому майже непомітних. Справжній вчитель любить свій рідний край, свою землю, палко захоплюється професією.

Тема дослідження. Династія у спадок.

Метою роботи було простежити вчительську династію моєї родини від витоків до сьогодення.

Об'єктом дослідження є історичне минуле та культурна спадщина села Слобідка.

Результати дослідження можуть використовувати у навчально-виховному процесі гімназії.

Робота матиме практичну цінність для вчителів історії, класних керівників та керівників гуртків, а також для всіх, хто цікавиться історією рідного краю.

ТРАДИЦІЙНЕ ВБРАННЯ СЛОБОЖАНЩИНИ НА ЛЯЛЬКАХ-МОТАНКАХ

Бойкова Дар'я, учениця 10-А класу КЗ «Лозівський ліцей № 3»
Лозівської міської ради Харківської області

Керівники: Громило Надія Юрївна, вчитель трудового навчання,
спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист;

Коваленко Майя Леонідівна, керівник народознавчих гуртків
КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Дана робота присвячена традиційному народному вбранню Слобожанщини періоду кінця ХІХ – початку ХХ століття у масштабі, яке відтворює народна майстриня іграшок Олена Бацман з Харківщини.

Бацман Олена – лялькарка зі стажем, керівниця гуртка «М'яка іграшка» КЗ «Первомайський будинок дитячої та юнацької творчості» Лозівського району Харківської області. Впродовж 30 років вона навчає дітей шити та виготовляти м'які іграшки. За фахом О. Бацман інженер-будівельник, що не завадило їй знайти себе у декоративно-прикладному мистецтві.

Захопилася майстриня народною іграшкою у 2018 року на обласному фестивалі традиційної культури та мистецтв «Крокове коло». На сьогодні в її колекції «Ляльки в народному одязі Харківщини» налічується більше 20 експонатів, одягнутих в точну імітацію елементів слобожанського народного вбрання. Майстриня є постійним учасником та переможцем обласних, Всеукраїнських конкурсів, фестивалів: «Наша лялька», «Рідній Харківщині присвячую», «Сакральний оберіг душі», «Тандем українського лялькарства» та багато інших.

Ці роботи пані Олена почала виготовляти в умовах повномасштабного російського вторгнення, після 24 лютого 2022 року. Жах, трагічні події, почуття розгубленості та безсилля перемагало велике бажання творити ляльки у вбранні з Балаклії, Ізюму, Чугуєва, Золочева. Їх особливість полягає в тому, що одяг є традиційним для Харківської області за зразками альбому «Традиційне народне вбрання Харківщини» упорядник Г.В. Лук'янець та її власними дослідженнями. Колекція Олени Бацман складається з ляльок в одязі з Ізюмщини, Чугуївщини, Нововодолажчини, Балаклійщини, Шевченківщини, Первомайщини, Золочева.

Це неймовірна техніка, в декілька разів менш речі ніж справжні, які можна розглядати безкінечно. МікрОВишивка на сорочках, спідниці оздоблені плисом та шовковими стрічками, характерні кишені-гамани, корсетки зі складами які в нашій місцевості називали «вусами», машинний вистіг, тасьма «в'юнчик», головний убір – очіпок чи хустка та коралове намисто з дукачами.

На Всеукраїнському конкурсі декоративно-прикладного мистецтва «Слобожанські візерунки» 2024, Олена Бацман представляла авторську ляльку «Дівчина Лозівщини» за дослідженнями

вихованців нашого народознавчого гуртка. На ляльці було відтворено візерунок сорочки «Дерево життя» та крій керсетки з фондів найдавнішого шкільного музею с. Артільне Лозівського району Харківської області. Спідниця – це експонат краєзнавчого музею з м. Краснопавлівка Лозівського району Харківської області.

Знайомство та тісна співпраця з майстриною надихають продовжувати наші дослідження у відтворенні та розповсюдженні елементів традиційного народного одягу притаманного Харківщині серед поціновувачів народного мистецтва.

Збережемо українську культуру разом!

ГОЛОВУ НЕ ТІЛЬКИ ХУСТКОЮ НАПИНАЛИ, А Й ПІД НИЗ ОБОВ'ЯКОВО ОЧПОК ОДЯГАЛИ

Болдовська Софія, учениця 10-Б класу КЗ «Лозівський ліцей № 3» Лозівської міської ради Харківської області. Керівники: Громило Надія Юріївна, вчитель трудового навчання та технології КЗ «Лозівський ліцей № 3» спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист Коваленко Майя Леонідівна, керівник народознавчих гуртків КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Дана робота представляє та розкриває характерні особливості призабутого українського жіночого головного убору наприкінці XIX – початку XX століття, з метою популяризації жіночого образу для сучасних поціновувачів українського традиційного строю.

Апробація відбувалася в листопаді 2023 року на V Івано-Франківській Всеукраїнській краєзнавчо-етнологічній конференції серед учнівської молоді «Завжди в народі буде жити, що серце серцю передасть...» у секції «Традиційне вбрання українців». У березні 2024 року під час науково-практичної конференції з етнології та фольклористики на Харківському XIII Відкритому фестивалі традиційної народної культури «Крокове коло» для дітей та молоді.

Очіпок – це старовинний головний убір заміжньої жінки у формі шапочки (часто з повздовжнім розрізом ззаду), його зашнуровують, стягуючи сховане під ним волосся[1 с.115]. Такий головний убір був обов'язковим атрибутом жіночого комплексу у XIX столітті.

Очіпок здавна виконував захисну та естетичну функції, виступав як символ, оберег і, завершуючи одяговий комплекс, складав закінчений художній образ жінки. Жінка вперше і назавжди одягала очіпок під час весільного обряду розплітання коси та покривання голови наміткою.

Кандидатка історичних наук, дослідниця етнології та матеріальної культури Косміна О.Ю. стверджує: «Ситцеві – на щодень, шовкові – на свята, оздоблені стрічками, «вінками» та оксамитом.» Цей головний убір понад 100 років тому жінки здебільшого ховали під хустками[2].

«Очепок», «чіпець», «чипець», «чупець», «каптур», «капор», «чепак» – такі називи мав очіпок в різних регіонах України[3 с.125]. Незважаючи на різноманітність назв, крою та пошиття очіпків, усі вони мали одне утилітарне призначення – утримувати волосся заховане під ним. Також цей вид головного убору захищав від забруднення хустину чи намітку, яку пов'язували тільки на очіпок.

Жінка, за українською традицією, неодмінно щодня мала бути з покритою головою. На відміну від чоловіка, який навпаки, мусив знімати шапку чи капелюха в місцях найбільш сакральних: у хаті (перед образами), церкві, на похороні.

Без очіпка жінка взагалі не могла показуватися на люди. Збити очіпок жінці означає завдати їй сорому. Тадей Рильський у статті «До вивчення народного світогляду» писав: «Я пам'ятаю випадок, коли семи літній хлопчина граючись, скинув очіпок заміжній жінці в товаристві. Жінка розплакалася від образи, що він змусив, чесну молодицю «світити волоссям». Я пам'ятаю наскільки безуспішними були мої спроби утішити гнів однієї молодиці на іншу, головним чином задля того, що остання її «розчепила»[4]. В ті часи знімали очіпок лише перед сном.

Розрізняють твердий очіпок – шився з твердим каракасом і м'яким каркасом (на зразок шапки на підкладці) та м'який очіпок «чушка», який одягали під твердий очіпок, або використовували як самостійний елемент.

М'які очіпки форму не тримали. Їх шили переважно з недорогих тканин: полотна, сатину, ситцю, байки. Денце могли декорувати вишивкою, мереживом, складками тощо.

Повсякденні очіпки виготовляли із найдешевших матеріалів, тоді як святкові – з дорогих тканин (парчі, плису, тафти, шовку, оксамиту) та прикрашалися вишивкою, перлами.

Кольоровий спектр тканин для пошиття очіпків був широкий: зеленувато-коричневий, зелений, бузковий, чорний, червоний кольори; використовували також строкаті тканини. Допоміжними матеріалами при пошитті очіпків були вата, солома, папір та домашнє тісто для проклеювання; підбивали очіпки домотканим полотном або фабричною тканиною[5 с.115-117].

Під очіпком для зручності жінка могла збирати волосся на кибалку – обруч у вигляді кільця з домотканих ниток, обшитий тканиною. Волосся розділялося на пасма й намотувалося на кибалку, а вже потім зверху вже вдягався очіпок. Очіпок могли носити й як самостійний головний убір, і в парі з хусткою.

Жіночий головний убір очіпок виглядав наступним чином: верх із дрібних або широких складочок (посередині бантова, далі від неї на обидві сторони складочки по 1,5 см завширшки), ззаду зашнуровувався на зав'язки й прикрашався спереду стрічками, викладеними з канту тканини іншого кольору, що пришивалися до основної тканини. Край очіпка прикрашався смужкою пліса.

Також існував різновид жіночого головного убору, який поєднував хустку і очіпок, він називався «пов'язка». Шився цей головний убір з найкрасивіших шовкових хусток, так званих «міняних», тобто блискучих, переливчастих тканин, витканих з ниток двох кольорів – чорно-зелених, чорно-червоних тощо, з рослинним орнаментом на два боки. Верх робився вище й пишніше, ніж у звичайного очіпка, одягався він так само, як і очіпок, але з боків вшивалися ніби кінці хустки і вив'язувались спереду «ріжками».

Традиційні очіпки Слобожанщини мали свої відмінності: шили з невеличкими вушками, двома місяцеподібними півколами, які мали назву «сідласті». В будні одягали «капор» – прошитий на ваті очіпок, з ситцю овальної форми, зверху приплюснутий та прикрашений складками, по заду регулювався смужкою тканини у вигляді шнура.

У фондовій колекції головних уборів Харківського історичного музею ім. М.Ф. Сумцова можна ознайомитися з автентичними зразками очіпків Слобожанщини, але даних експонатів на жаль не так багато[6 с.125-127]. На сьогодні зберігаються 30 святкових та повсякденних очіпків жінок різного віку, серед яких налічується 21 очіпок з твердою основою, 8 м'яких очіпків та 1 невизначений головний убір. Переважна кількість представлених головних уборів побутувала у Богодухівському повіті Харківської губернії (нині Краснокутський район Харківської області). Наприкінці ХХ століття очіпки вже виходили з ужитку. Жінки, які були народжені у першій половині ХХ століття ще пам'ятали, що очіпок був у мами, але власного не мали. Тому очіпок поступово втратив свою актуальність, поступившись місцем фабричним хустинам із різних матеріалів та кольорів.

Сьогодні відтворені репліки очіпків для образу української жінки кінця ХІХ століття одягають під хустку відомі етнологи, фольклористи, мистецтвознавці та прихильники традиційного народного одягу.

Список використаних джерел

1. Матейко К.І. Головні убори українських селян до початку ХХст. //Народна творчість та етнографія. Львів 1973 №3
2. Що під хусткою?.... Оксана Юліївна Косміна. Локальна історія 10:26 18 вересня 2024 р. <https://localhistory.org.ua/rubrics/strii/shcho-pid-khustkoiu-poltavski-ochipki-rochatku-khkh-stolittia/> (дата звернення 20 вересня 2024)
3. Ніколаєва Т. Українська минувшина. Ілюстрований етнографічний довідник. К., 1994. с.256
4. Рильський Т.Р. До вивчення народного світогляду.//Основа 1888 ч.2
5. Стельмащук Г. Г. Традиційні головні убори українців / Г.Г.Стельмащук; АН України, Ін-т народознавства. –Київ: Наук. Думка, 1993р.–240с.

6. Традиційне народне вбрання Харківщини: альбом / Упоряд. Г.В. Лук'янець. –Х.: Видавництво «Точка», 2018.

ПЕРШИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ХАРКІВСЬКО-МИКОЛАЇВСЬКОЇ ЗАЛІЗНИЦІ-ЛЮБОТИНСЬКЕ ДВОКЛАСНЕ ЗАЛІЗНИЧНЕ УЧИЛИЩЕ

Бондаренко Кіріл, учень 10 класу Люботинської гімназії №1 Люботинської міської ради Харківської області. Керівники: Стрілець Валерій Васильович, директор Люботинської гімназії № 1 Люботинської міської ради Харківської області, Почесний громадянин м. Люботина. Смородько Валентина Анатоліївна, вчитель історії Люботинської гімназії № 1 Люботинської міської ради Харківської області.

140 років тому назад почалась історія нашого навчального закладу. Вивчення та збереження його історії є актуальною та цікавою не тільки для сучасного покоління, а й для збереження історичної пам'яті для нащадків.

У жовтні 1884 року, на вузловій станції Люботин правлінням Харківсько-Миколаївської залізниці (пізніше – Південної) було відкрито перший на залізниці навчальний заклад – Люботинське залізничне двокласне училище. Відкриваючи його, правління Харківсько-Миколаївської залізниці переслідувало мету: «... через віддаленість та переповнення земських парафіяльних училищ, надати можливість початкового навчання дітей залізничних службовців та підготувати їх в технічні залізничні училища, які розташовувалися у Кременчуці та Миколаєві».

Училище розташовувалося у 4 будівлях, із яких дві були кам'яні, а дві – дерев'яні. Приміщення училища будувалися поступово із ростом самого училища. З 1898 р. і, майже, до революції почесним блюстителем (наглядачем) училища був інженер, директор-розпорядник Харківського акціонерного товариства «Нова Баварія» Федір Карлович Гершгеймер. Термін навчання в училищі становив п'ять років. Існувало п'ять відділень, у кожному з яких передбачалося максимальне тижневе навантаження 33 години на тиждень. Обов'язковими навчальними предметами були: Закон Божий (по три години на тиждень в усіх відділеннях), російська та слов'янська мови (7-10 годин), арифметика (6 годин), чистописання, креслення (лише у старших відділеннях по 1 годині), історія та географія (у 4 та 5 відділеннях по 2 години). Крім того, в училищі додатково викладали співи, рукоділля, малювання та гімнастику. До речі, це один з двох у Валківському повіті навчальних закладів, де гімнастика викладалася в усіх класах і в усіх відділеннях. З 1909 р. в училищі для дівчаток було введено викладання крою та шиття.

Навчання у залізничному училищі було платним. Вартість плати для різних категорій населення була різною. Вона була диференційована в залежності від заробітної плати, яку отримували батьки та опікуни: від 3 до 24 крб. за одну дитину. Для не залізничників оплата навчання не диференціювалася і становила 60 коп. в місяць за одну дитину.

З початку 90-х років XIX ст. Люботинське залізничне двокласне училище становиться одним з найбільших навчальних закладів Валківського повіту за кількістю вихованців. З 1897 р. при залізничному училищі було створено гуртожиток для учнів, що дало можливість навчатися дітям із віддалених хуторів та із залізничної лінії.

На сторінках губернської періодичної преси знаходимо деякі публікації, які ілюструють навчально-виховну діяльність Люботинського залізничного училища.

21 лютого 1902 року в училищі до ювілею М. В. Гоголя було влаштовано ряд заходів, які розпочалися загальним шикуванням вихованців, молебнем та ознайомленням із біографією письменника. Всім учням молодшого відділення училища було роздано по декілька брошур Миколи Васильовича, а учні старшого відділення отримали збірки творів письменника, видані Харківським товариством поширення грамотності до ювілею.

26 травня 1902 року відбувся випуск учнів Люботинського залізничного училища, який був поєднаний з урочистостями із вшанування поета Василя Андрійовича Жуковського. На заході вихованці читали його вірші.

Влітку 1903 року училище не змогло прийняти на навчання всіх бажаючих учнів. На 50 вільних місць було подано майже втричі більше заяв. У зв'язку з цим на початку вересня 1903 року у пристанційному селищі станції Люботин, де проживало багато дачників з м. Харкова (залізничні службовці, лікарі, юристи), було відкрито два приватних навчальних заклади, які забезпечили початкове навчання майже для 50 учнів.

У січні 1909 року місцевий любительський драматичний гурток організував дві вистави, збір від яких було направлено на допомогу найбіднішим учням Люботинського залізничного училища.

З 1895 р. при Люботинському двокласному залізничному училищі існувала недільна школа. Положення «Про початкові народні училища...» прирівнювали недільні школи до загального типу початкових навчальних закладів з чітко визначеним завданням: «стверджувати в народі релігійні і моральні поняття і поширювати початкові знання». Вони призначалися для робітників та ремісників, які не мали можливостей одержати освіту звичайним способом. Над ними встановлювався шкільний нагляд міністерських чиновників, а з 1891 р. ще й духовного відомства. Завідував недільною школою начальник четвертої дільниці служби колії Південної залізниці. В училищі з 1 грудня 1898 р. почали працювати вечірні курси для дорослих, щоб навчити грамоті та основним правилам арифметики в основному працівників паровозного депо станції Люботин та залізничних майстерень. Наступного року на ст. Люботин були відкриті курси креслення і малювання для дорослих робітників. Курси також працювали при залізничному училищі на підставі затверджених попечителем Харківського навчального округу 19 вересня 1900 р. правил та згідно із затвердженими 5 жовтня 1900 р. програм. На курсах викладалися геометричне креслення, проєкційне креслення, технічне креслення, малювання, геометрія та арифметика. Викладачами курсів працювали вчителі залізничного училища, завідував і спостерігав за курсами начальник IV дільниці служби колії Харківсько-Миколаївської залізниці. Плата за навчання не встановлювалася, курси утримувалися на кошти Харківсько-Миколаївської залізниці. На курси приймали лише грамотних робітників, яким виповнилося 16 років.

У 1917-1923 рр. у зв'язку із корінною ломкою системи освіти значні зміни відбулися у Люботинському двокласному залізничному училищі: запроваджувалася українізація, створювалася єдина трудова школа з самообслуговуванням, скасовувалися домашні завдання, відмінялася п'ятибальна система оцінювання учнів, з'явилися нові дитячі організації. Змінилася і назва школи: у 1920 р. – це Люботинська семирічка № 2, але збереглося підпорядкування управлінню Південної залізниці. Залізничною ця школа залишалася до 1961 р., коли всі залізничні школи були передані у підпорядкування Міністерства народної освіти УРСР.

ПРОЄКТ ПІД НАЗВОЮ “ХАЩІ”

Ванюшенко Катерина, учениця 9 класу Комунального закладу «Улянівський ліцей»
 Богодухівської міської ради Богодухівського району Харківської області,
 вихованка Комунального закладу «Богодухівський центр дитячої та юнацької творчості»
 Богодухівської міської ради Богодухівського району Харківської області.
 Керівники – Астапова Яна Валеріївна, керівник куртка,
 Соловійова Олена Олексіївна, методист Комунального закладу
 «Богодухівський центр дитячої та юнацької творчості»
 Богодухівської міської ради Богодухівського району Харківської області.

Нещодавно натрапила на Ютуб-каналі проєкт під назвою “Хащі”, де розповідається про сільську Україну, що зникає. А подекуди майже зникла. Як мінімум, в самій цій назві закладений саме такий символізм. Щодо покинутих давніх містечок, сіл, осель, що перетворюються на ті самі хащі.

Проєкт заснувала команда друзів, які протягом 10 років досліджували покинуті села та маловідомі місця. Учасники мандрували найбільш безлюдними селами України. Після початку

повномасштабного вторгнення “Хаші” розповідають також про регіони, де відбуваються бойові дії.

Згасання. Вмирання. Зникнення. Лічені роки. А зміни, може вони і не є кричущі, але все ж уже помітні. Покинуті хати. Занедбані садиби. Моторошне якесь відчуття. В чомусь містичне, коли на думку спадають якісь асоціації з курганами та давніми хрестами, на які ніби зараз натрапиш. Хоч і не натрапиш, звичайно. Саме село поступово зникає. Вмирає. Невпинно. Приречено. Зникає.

Нещодавно я бачила покинуту не тільки вулицю, а й дорогу, що густо поросла травою. Те, що вона там колись була, ледве вгадується. Все це історія. Її неможливо повернути назад.

Українське село отримало рани, можливо вже тоді смертельні, ще під час колективізації та Голодоморів 20-30 років минулого сторіччя. Реальні наслідки яких відчуваються досі. А потім все це доби́ли тієї самою рабською та безпросвітною колгоспною системою.

Ми відчайдушно розпочали боротьбу проти російської агресії. Але потім запал почав згасати, відчувається втома.

Є приказка: росіяни довго запрягають, але швидко їдуть. Наш ворог погано починав всі війни, але потім тільки міцнішав.

На підйомі національно-визвольних змагань 1917-1920-х років виникла Українська Народна Республіка, Гетьманат. А більшовики починали погано, отримували поразки під Києвом, а потім наростили м’язи й окупували Україну.

Потрібно знайти стимул, мотивацію, аби мобілізувати ресурси. Бо це ж війна не за Крим чи Донбас, а за існування нації. Маємо об’єднуватися. Інакше програємо та станемо частиною імперії. Ворог знищує все. А ті, хто підкориться, стане інструментом в інших війнах. Імперія так робила завжди.

А у випусках тих самих “Хашів” з Ютуба – не реклама і не мій погляд. Просто зовнішній погляд на ту Україну, яка зникає. І сьогодні це дуже болюче, бо ворог-сусід нищить все, що було важливим. У загарбників інший погляд на це...

«ВОЛОДИМИР ВАКУЛЕНКО - ПОЕТ ІЗЮМЩИНИ, ЯКОГО ЗАБРАЛА ВІЙНА»

Вихованці гуртка "Географічне краєзнавство"

Комунального закладу "Харківська обласна станція юних туристів",
учні 7-их класів Ізюмського ліцею №5 Ізюмської міської ради
Керівник: Грищенко Н. О., керівник гуртка "Географічне краєзнавство"
комунального закладу "Харківська обласна станція юних туристів",
вчитель географії Ізюмського ліцею №5

319 могила з [вбитими та закатованими на Ізюмщині](#). Сьогодні відомо хто похований в цій могилі, ДНК-експертиза встановила ім'я закатованого, вбитого та похованого під цим номером – це Ізюмський дитячий письменник – Володимир Вакуленко.

Від початку повномасштабного вторгнення росії в Україну ряди наших небесних захисників поповнилися людьми мистецтва: акторами, художниками, скульпторами, мовознавцями та істориками. Ми хочемо розповісти про нашого земляка – Володимира Вакуленка, людини яка "передчувала війну", "неполюбляла російську попу", людину яка любила свою державу, свій рідний край, поета який писав поезію для найвдячнішого слухача – дітей.

Володимир Вакуленко - дитячий письменник, український громадський діяч, [прозаїк](#), [поет](#), [перекладач](#). Автор тринадцяти книг, лауреат літературних премій.

А ще, Володимир Вакуленко, - людина лютої правди, небайдужості, нескореності, незламності. Викрадений зі свого дому та убитий двома пострілами російськими окупантами. Тому "319 могила" звучить для нас віршами поета, які він писав для свого сина Віталія та для інших дітлахів.

Народився поет [1 липня 1972](#) року в селі Капитолівка [Ізюмського району](#) [Харківської області](#) — дата смерті, між [24 березня](#) та [12 травня 2022](#), точна дата та обставин встановлюються.

Писати почав Володимир Вакуленко ще в дитинстві, з 2001 друкувався в пресі Ізюмщини та в пресі інших міст України.

Творчий шлях поета досить різноманітний. З 2003 по 2006 входив у ізюмське літературне об'єднання «Крем'янець», а у 2005 був членом константинівського літоб'єднання «Прометей». 2005—2006 р. Володимир Вакуленко очолює літературне об'єднання «Крем'янець» в місті. [Ізюмі](#) де був головним редактором дитячо-підліткової газети «Криниця». Готував до друку і видав альманах «Ізюмська гора» (2007), де надруковані і його твори. 2009 рік — головний редактор журналу перекладів «DzeRkaLo», кореспондент журналу.

Співорганізатор літературних проєктів, які вийшли друком. Друкувався в антологіях, альманахах та журналах. Твори перекладали [кримськотатарською](#), [білоруською](#), [німецькою](#) мовами.

Володимир Вакуленко мав відзнаку [«Срібний тризуб»](#) до 20-ліття [Незалежності України](#) за літературні досягнення [2011](#) року та відзнаку від Міжнародного фестивалю поезії «Тетта poetica» за літературні здобутки [2014](#) року. Поет є лауреатом конкурсу патріотичної поезії «Золотий Тризуб» (2011 р.); [лауреат міжнародної літературної премії ім. Олесь Ульяненко 2012](#); [лауреат Всеукраїнського конкурсу ім. Леся Мартовича](#); лауреат першого ступеня харківського обласного літературного конкурсу імені [О. С. Масельського](#) в номінації «Новелістика», дипломант конкурсу "[Гранослов-2016](#) року.

Поета з таким великим серцем, сповненим любові до України, мови, до нашої історії, ще варто пошукати. Він хотів розповісти дітям про Голодомор, він хотів підтримати білорусів у їхніх визвольних рухах, він горів кожним проєктом і впрягався в усі божевільні культурні ініціативи, часто не оплачувані, химерні, незатребувані і непомітні.

Зворушливий, ніжний до людей, уважний та люблячий.

У своєму селі Капитолівка на Ізюмщині, він наполягав на своєму українстві, відстоював життя української мови там, де це сприймалося погано. Він не мовчав, а якщо і мовчав, всім очевидно було, що і мовчить він українською.

Наприкінці березня 2022 року під час [російського вторгнення в Україну](#) село [Капитолівка Ізюмського району](#) на [Харківщині](#), де мешкав Вакуленко, окупували російські військові. 23 березня вдома у письменника росіяни провели обшуки, вилучили книжки, забрали Володимира та його сина-підлітка. У той день його сильно побили та після трьох годин допиту відпустили додому. А наступного дня, 24 березня, ті ж військові прийшли по письменника знову, силоміць забрали письменника, назавжди з рідного дому, від сина. За словами колишньої дружини Володимира Ірини Новицької, росіяни викрали Вакуленка за доносом. Подальше місце його перебування було невідоме.

Після звільнення села було знайдено щоденник Володимира Вакуленка, закопаний у рідному садку за день до викрадення. Після розшифровки трьох десятків рукописних листів батьки вирішили текст опублікувати — сам письменник просив віддати його людям, «коли наші прийдуть». Завдяки батькам, записи щоденника Володимира Вакуленка опинилися в руках письменниці Вікторії Амеліної, котра разом із іншими приїздила на звільнену від окупантів територію Харківщини, бо жевріли сподівання, що Володимир зник, але живий, зник, але вони його кудись вивезли, зник, але є надія його знайти...

Щоденник було розшифровано, та надруковано, зараз він зберігається в Харківському літературному музеї.

Після [звільнення Ізюму](#), у місті виявили місце масового поховання, у якому під номером 319 були документи Володимира Вакуленка, а також на ексгумованому тілі було видно татуювання на руці, схоже на те, що мав письменник. Наприкінці листопада дані про загибель Вакуленка підтвердила [ДНК-експертиза](#).

У тілі було знайдено дві кулі, кулі випущені російськими окупантами в дитячого поета якого

«видали свої ж»....

Дитячого письменника Володимира Вакуленка вбили двома пострілами російські окупанти. У нього залишився син Віталій, без нього намагаються жити мати, тато і ще багато людей, котрі любили його і люблять.

А ми вдячні Володимирі Вакуленку, нашому земляку, за його творчість, за проукраїнську позицію, за чисте серце.

БОТАНІЧНИЙ САД ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ В.Н. КАРАЗИНА ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Вихованці гуртка «Географічне краєзнавство» Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, учні 7-х класів комунального закладу «Харківський ліцей №108 Харківської міської ради»

Керівник: Мархалюк Н.П., керівник гуртка «Географічне краєзнавство» КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, учитель географії КЗ «Харківський ліцей №108 Харківської міської ради»

Ботанічний сад заснували одночасно з Харківським національним університетом імені В. Н. Каразіна у 1804 році. Це найстаріший ботанічний сад України, який відіграв велику роль у збагаченні флори УРСР. Тут вперше в країні виростили такі породи дерев, як тис ягідний, сосна сибірська, ялина срібляста, модрина даурська, гінґо, софора японська, бундук канадський та інші. У 1983 році сад навіть оголосили заповідним об'єктом.

У колекції саду зараз понад 8 тисяч видів рослин. Із них 3 тисячі — мешканці тропіків і субтропіків, якими опікуються в оранжереї. Є в ботанічному саду і рідкісні рослини: 15 видів занесені до Європейського Червоного списку, 95 — до Червоної книги України. Що вже говорити про гербарій, який в Харківському Ботанічному саду налічує вже понад 36 тисяч листочків із різних дерев, чагарників і квітів.

Ботанічний сад є членом Міжнародної Ради ботанічних садів з охорони рослин, підтримує зв'язок з 230 ботанічними установами 40 країн світу, вносить вагомий внесок у підвищення екологічної культури населення та формування у нього екологічного світогляду.

В перші місяці російсько-української війни й пізніше теж росіяни неодноразово обстрілювали сад. Через "прильоти" в будівлю університету, що неподалік, в саду було зруйновано покриття оранжерей. Практично на кожній оранжереї були вибиті шибки, на деяких, під час вибуху крилатої ракети на площі Свободи, зірвало листи стільникового полікарбонату з покрівлі оранжерей. Крім того, саду доводилось справлятися і з іншими проблемами: під час блекаутів знову був ризик втратити колекцію тропічних рослин через зниження температури в теплицях. Проте, установа вижила, зберегла унікальні колекції та, навіть, примножила деякі з них.

Коли багато людей бігли із Харкова, рятуючись від обстрілів, працівники Ботанічного саду йшли на роботу й рятували рослини.

На початку повномасштабного вторгнення Ботанічний сад залишився зі значно меншою кількістю працівників. З персоналу в 90 осіб у Харкові залишилося лише 17, більшість з яких не мали змоги потрапити до установи.

Люди — оператори котелень, охоронці, наукові співробітники ботсаду, які мали змогу працювати, стали боронити рослини від загибелі. В хід йшло все, що залишалось в арсеналі, в тому числі й звичайна плівка, яка допомогла зберегти тепло.

Загальна площа оранжерей — 1075 м². Це вдвічі менше, ніж експозиційна оранжерея в Київському ботанічному саду Гришка. Але взимку, під час блекаутів, бочки для опалення, за досвідом київської ботаніки, тут не ставили. Ботанічний сад був відносно незалежним від постачання електроенергії, хоча світло виключали, і робили це доволі часто, але ситуацію рятували, закуплені раніше, генератори. Кошти на дизельне паливо збирати не доводилось: установа відповідально поставилась до цього питання - університет виділяв достатньо коштів на паливо, проте, разом з цим, допомагали й волонтери.

До війни та карантину тут проводили екскурсії та заняття для школярів, які включали й трудотерапію — діти брали участь в процесі роботи ботанічного саду, вивчали рослини, дізнавались більше про роботу природоохоронних установ.

Вхід до саду для відвідувачів був заборонений під час ковіду, зовсім небагато відвідувачів тут і зараз. Взагалі, на даний час, територія закрита, проте виключення іноді все ж роблять. Екскурсії в оранжереї проводять для волонтерів, що опікуються ботанічним садом. Іноді, за словами співробітників, приходять і військові — їм, звичайно, також не відмовляють.

Але те, що тут немає відвідувачів, зовсім не означає, що життя в установі стихло - тут ведуться наукові роботи, з'являються нові рослини. Вдалося, навіть, поповнити колекцію магнолій — тепер у ботанічному саду ХНУ імені В.Н. Каразіна їх понад 50. Нові дерева вдалось отримати завдяки спонсорам — небайдужим меценатам. Та й це ще не все. Відсутність натовпу в якомусь сенсі навіть пішла на користь дикій природі. Тут з'явилися лиси, та навіть вже завели потомство. Дитинчата лисиці вже підросли й співробітників ботанічного саду, мабуть, сприймають як членів родини.

Звісно, в установі залишається ще багато проблем: вимушена відпустка у багатьох працівників, недостатня зацікавленість серед студентів, аби проходити практику та тим самим допомагати установі. Велике питання — фінансування, адже природоохоронні установи, — "не на часі" для держави через війну.

Проте, хай там як, цей сад пережив Першу та Другу Світові війни, пережив він кілька криз, карантин та обстріли росіян. Тепер, ми знаємо, що все це — завдяки віддачі працівників своїй справі, тож в тому, що чудове надбання в надійних руках, можна не сумніватися.

ЗНАЙОМСТВО З УНІКАЛЬНИМИ ПРИРОДНО-АНТРОПОГЕННИМИ ОБ'ЄКТАМИ ХАРКІВЩИНИ

**Вихованці гуртка «Юні краєзнавці», учні 1, 3, 4 класів Комунального закладу
«Харківський лицей № 172 Харківської міської ради»**

Керівник гуртка «Юні краєзнавці», методист краєзнавчого відділу Комунального закладу
«Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради
Добровольська Наталія В'ячеславівна

Під час знайомства з рекордами Харківщини на заняттях гуртка «Юні краєзнавці» було розглянуто різні природні та антропогенні об'єкти та явища, які є унікальними та видатними не лише на території нашого рідного краю, а й можуть бути цікавими для відвідувачів зі всієї України.

Одним з об'єктів, який зацікавив вихованців для подальшого ознайомлення та подорожі до нього, стало унікальне солоне озеро у селі Антонівка Кегичівської селищної громади. В умовах воєнного стану та прифронтового географічного положення нашої рідної області, Кегичівська селищна громада, яка знаходиться у Красноградському районі, є відносно безпечною для відвідування туристами. Тому серед інших різних цікавих природних об'єктів дане солоне озеро було обрано декількома вихованцями для подорожі до нього у вільний час та ознайомлення з його історією та особливостями. Дістатися до озера можна або на особистому автомобілі, або залізничним чи автобусним транспортом до станції Кегичівка, а далі від станції до озера 7 кілометрів потрібно подолати пішки. Суттєвий недолік – відсутність зручного транспорту до кінцевої точки маршруту, що обмежує кількість подорожуючих. В той же час, саме мала відвідуваність даного об'єкта зберегла природну чистоту озера протягом його історії існування.

Дане озеро має техногенне походження, що пов'язане з пошуками родовищ природного газу та нафти. У 1962 році під час буріння газової свердловини сталася аварія. Назовні вирвався величезний газовий фонтан а згодом стався невеликий землетрус, від якого утворився 60-метровий кратер. Підземні запаси газу розміщувалися нижче соляного прошарку, тому після вибуху ґрунтові води винесли сіль на поверхню, внаслідок чого у кратері утворилося солоне озеро. Сьогодні глибина озера становить майже 10 метрів. Місцеві жителі стверджують, що солоната вода з озера пришвидшує загоєння ран, корисно впливає на рухливість суглобів, а під час відпочинку на узбережжі озера можна відчути справжнє морське повітря. В роками вода поступово опріснюється, проте навіть зараз за своїм хімічним складом та користю для людини

дане озеро нічим не поступається відомому Мертвому морю. Подорож до солоного озера вдало поєднала приємний відпочинок та оздоровлення.

Другим природним об'єктом, що зацікавив вихованців гуртка, стала Кицівська пустеля, яка знаходиться у Харківській області неподалік від села Кицівка Чугуївського району. Під час знайомства з природою рідного краю варто знати, що ця пустеля – унікальна не тільки для Харківщини, а й для всієї України. Кицівська пустеля являє собою цікаву природну зону – піщана горбиста місцевість, що розкинулась серед соснових лісів і річки Сіверський Донець. У минулому на даній території був танковий полігон, де проводилися військові навчання. Зараз ця пустеля стала домівкою для рідкісних видів комах, які не трапляються більше ніде на території України. Пагорби пісків в деяких місцях поросли мохами, лишайниками, чагарниками і травою. Протяжність піщаної території, що нагадують дюни, – майже 2 кілометри. Для відвідування пустеля можна з Харкова громадським транспортом дістатися до Чугуєва, далі до сели Кицівка, звідки вже пішки дійти до пустелі. Проте варто розуміти, що цей напрям зараз хоч і не заборонений для відвідування, але є досить ризикованим, через те, що на значній площі пустелі можуть бути наявні вибухонебезпечні предмети. Отже, вихованці гуртка вирішили обов'язково відвідати цей об'єкт, як тільки з'явиться можливість.

Третім цікавим та унікальним об'єктом рідного краю, що зацікавив вихованців гуртка, стала Олексіївська фортеця, поблизу міста Златопіль Лозівського району. Фортеця споруджена у 1731 році за зразковим проектом фортець Української лінії: квадратна в плані, висота стін сягала 10 метрів. Спочатку ця фортеця мала назву Берецька, а у 1738 році перейменована на фортецю святого Олексія. Навколо фортеці був виритий глибокий рів (інколи його наповнювали водою), по кутах споруджувались бастіони, в яких розташовувалась артилерія. Окремі стіни посилювали рavelінами – трикутними земляними укріпленнями. Площа кріпосного двору більше 1,5 га. Земляні укріплення Олексіївської фортеці добре збереглися і зараз, тому дають уявлення про форму і розміри укріплення першої третини XVIII ст. Олексіївська фортеця є однією з важливих історико-культурних пам'яток області і може стати потужним туристичним об'єктом після закінчення війни. Декілька років поспіль тут проводили великий етнофестиваль, який, нажаль, було скасовано останніми роками через воєнні дії. До фортеці можна дістатися з міста Харкова на громадському транспорті до міста Златопіль, а звідти 4 км пішки або громадським транспортом до села Олексіївка. Вихованці гуртка із задоволенням здійснили подорож до Олексіївської фортеці, протягом якої ознайомилися зі сторінками історії, географії та природи рідного краю.

Гурток «Юні краєзнавці» для учнів початкової школи тільки розпочав свою роботу, тому дана робота зі знайомства та пошуку цікавих об'єктів рідного краю стала початком дослідницької діяльності вихованців гуртка, але вже проявила зацікавленість учнів до подальших подорожей рідним краєм, знайомства з історією та природою рідного краю, а також захоплення від побачених об'єктів у реальності.

ТОПОНІМІКА СЕЛА ВИСОКОПІЛЛЯ

Вихованці гуртка «Юні музезнавці»

Керіник: Федорченко Світлана Олексіївна керівник гуртка «Юні Музезнавці», заступник директора з виховної роботи ВИСОКОПІЛЬСЬКОГО ЛІЦЕЮ ВАЛКІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ БОГОДУХІВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Вступ

Дослідженням з топоніміки приділяють значну увагу вже довгий час. Про це свідчить великий обсяг літератури з цієї теми. Вчені вбачають в ній джерело інформації для вивчення рідного краю, дехто - можливість вивчення ландшафтів минулого, чи з допомогою топоніміки знаходити об'єкти геолого-промислового значення. Важлива топоніміка й тим, що вона є невичерпним джерелом відомостей про суспільно-політичне життя, матеріальну і духовну культуру народу, про особливості його географічного середовища.

Дослідження топонімів окремого населеного пункту — це невелика частина цієї роботи, як складова (атом) якоїсь молекули, клітини чи навіть організму. Але невід'ємна і дуже

важлива. Тому і вивчення топонімів с. Високопілля - це невеликий, але невід'ємний і дуже важливий вклад у розвиток топоніміки, вивчення рідного краю, його історії, географії і навіть мови.

Мета даної роботи — здійснити аналіз сукупності топонімів села Високопілля, як топонімічного ландшафту.

Топоніміка як наука

Топоніміка - наука, що вивчає географічні назви, їх походження, смислове значення, розвиток, сучасний стан, написання і вимову, а також природні та соціальні умови минулого, за яких дані назви виникли. Топоніміка є інтегральною науковою дисципліною, яка розташована на стику трьох наук і використовує дані з трьох областей знань цих наук: географії, історії та лінгвістики.

Народ, помічаючи одиничне, індивідуальне серед масового й типового, дає назву географічному об'єктові за найхарактернішою ознакою, яка виділяє його серед інших подібних об'єктів. Поява топонімів зумовлювалася необхідністю розрізняти географічні об'єкти в процесі трудової діяльності людей та з метою орієнтації щодо них. Таким чином, топонім — це соціальне явище, яке не просто відображає властивості об'єкта, а подає їх крізь призму людського уявлення про даний об'єкт, розкриваючи реалії колишньої матеріальної і духовної культури населення. Топонімія являє собою систему понять, які формувалися протягом певного історичного часу.

Існують різні класифікації топонімів: ономастична, мовна, морфологічна, етимологічна, географічна, історична тощо.

Класифікація топонімів за видами об'єктів.

1. Топоніми природних об'єктів: гідроніми — географічні назви водних об'єктів; ороніми — назви форм рельєфу; дрімоніми — назви лісних ділянок, лісу, бору.
2. Топоніми об'єктів створених людиною: ойконіми — назви населених місць; годоніми — назви вулиць; агороніми — назви площ; ойкодомоніми — назви будинків, споруд; еклезіоніми — назви храмів; дромоніми — назви шляхів сполучення; комоніми — ойкоміни сільського типу; астіоніми — ойкоміни міського типу; мікротопоніми назви невеликих об'єктів (угідь, урочищ, сіножатей, драговин, лісосік, гарей, пасовищ і т. д. зазвичай відомі лише обмеженому колу людей, що проживають в певному районі).

Опис топонімів села Високопілля

Опис топоніма добре робити за певним планом, який би включав всі класифікації топонімів. Це і рід об'єкту і географічне положення, історичні відомості про походження назви та лексичне значення. До ойкомінів належать:

1. Назва: Високопілля. Село Високопілля розташоване у місці витoku р. Коломак, яка відноситься до басейну р. Дніпра. Це найбільш підвищена частина Полтавської рівнини, що прилягає до відрогів Середньоруської височини. В межах Богодухівського району Валківської територіальної громади Високопілля займає північно-західну частину, і в межах області також північно-західну. Через територію села пролягає залізничний шлях «Харків - Полтава», та автомобільне шосе «Краснокутськ - Валки». Назва «Високопілля» є офіційною з 1901 року і походить від двох слів «високо, високий» - той, що має велику відстань знизу вгору, та «піл» в значенні «підлога» - покриття по якому ходять.

Село Високопілля засноване в 1682 році, з невеликого козацького сторожового поста, «калангородка». Друга назва села Високопілля «Хмельова». За переказом, назва «Хмельова» походить від імені першого поселенця на прізвище Хміль, який поселився в районі теперішньої Кукотчиної греблі. Це пояснюється тим, що в цьому місці з одного боку протікала річка Коломак, а з другого ріс густий ліс. Ліс, болото і річка були надійними захисниками перших поселенців села Високопілля від нападів татар.

2. Назва: Садки. Частина населеного пункту. Займає північну частину села. Що стосується історико-географічної назви «Садки», то найімовірніше вона походить від множинного зменшеного значення слова «сад».

3. Назва: Хомутівка. Займає південно-західну частину села. Вона була включена до складу Високопілля лише в 1971 р., а до того була окремим хутором. Назва «Хомутівка» походить від

слова «хомут». Хомут — шийна частина кінської упряжі. Щодо походження назви «Хомутівка» як історико-географічної частини села, то згідно з переказом підставою для назви став вчинок одного з перших поселенців хутору, який украв хомута.

4. Назва: Фотіївка. Займає його східну частину. За відомостями назва цієї частини села походить від імені першого поселенця на ім'я Фотій, який був підрядчиком кріпосних людей (бурлаків), переселених сюди для перетягування суден по річці Коломак, які російський цар Петро I, використовував в своїх походах на Азов.

5. Назва: Причепилівка. Інша назва об'єкту: Вівсяний хуторок. Займає східну частину села. Причепилівка відділена від головної частини села великою балкою «Цегельня». Тому про цю частину села завжди говорили ніби вона «причепилася» до села. Друга назва об'єкту «Вівсяний хуторок» сформувалася найімовірніше через вирощування вівса..

6. Назва: Берестова. Займає південно-східну частину села. Назва «Берестова» походить від насаджень дерев — берестів, які очевидно росли тут у минулому. Є й інше значення. Берест — це кора, луб берези. Можливо в минулому на Берестовій займалися берестовим промислом. Справжнє походження назви втрачено.

7. Назва: Багмівка (Багмівське урочище). Займає західну частину села. Отримала свою назву від прізвища Багма. Так звали ремісника, який проживав у цій частині села. Про нього відомо, що він випалював селітру для військових потреб.

8. Назва: Край. Займає крайню західну частину села. Історично склалось, що назва цієї частини села походить від її положення відносно центру села, тобто з краю. Край у минулому був освітнім центром села, оскільки тут розміщувалася школа. Але з 1987 року школу було перенесено до нової споруди у Садках.

9. Назва: Клубанівка займає північно-західну відокремлену частину села. Тобто фактично є хутором.

Назва Клубанівка сформувалася завдяки родині Клубанів, які там проживали з давніх часів.

10. Назва: Піски. Знаходяться поблизу від центральної частини села, на південний схід. В цьому районі є вихід пісчаних гірських порід на поверхню. В минулому розроблявся пісчаний кар'єр, який забезпечував місцевий цегляний завод сировиною.

11. Назва: Низ. Знаходиться на південь від центру села. Це територія, що розташована на правому березі річки Коломак, біля підніжжя схилу. Назва «Низ» вживається в прямому розумінні цього слова. Так її назвали, тому що відносно центру села вона знаходиться ніби знизу.

12. Назва: Центр. «Центр» - неофіційна назва цієї частини населеного пункту і походить від її географічного положення. В який час вона отримала таку назву невідомо.

На території Високопільського старостинського округу є хутора – Гайворонський, Вовчий, Гвоздів

(інша назва: Чернецький хутір)

До внутрішні топонімів села (агороніми, годоніми та екклезіоніми) належать: Прицерковна площа, Свято-Миколаївський храм, який був зведений ще в 1682 році. Був зруйнований татарами в 1711 році і відбудований в 1717 році. Нинішній мурований храм збудований в 1806 році.

До гідронімів відносяться річка Коломак, ставки - Хомутівський, Фотіївський. Гвоздівський, Зубрицький, Кукотчин, Березовий. До оронімів належать - Шабалине урочище, Цегельня, Дібрівка урочище, Павлюкове урочище, Хмельове урочище, Лисича балка, Березова балка, Перекіпський вал.

Дрімоніми – Коломацький ліс, Левада.

Дромоніми - Муравський шлях та Високопільський шлях.

Матеріали даної роботи можна використовувати на уроках харківщинознавства, історії, географії, в роботі краєзнавчих гуртків.

КОЗАКИ ВІЛЬНІ ТА НЕЗЛАМНІ

Вожжова Ірина, вихованка гуртка «Історія України», Комунальний заклад «Зачепилівський будинок дитячої та юнацької творчості» Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області Кинька Аліна Юріївна, керівник гуртка

ОТАМАН КОШОВИЙ

*Попереду всього війська
Виступає отаман.
Чи далеко бій, чи близько,
В ньому він найстарший пан.
Він суддя всім і товариш,
Батьком козаки зовуть.
Кошових багато знаєм,
Що дали в майбутнє путь
Волелюбній Україні –
Нашій рідній Батьківщині.*

«Козацькому роду нема переводу». Ці слова як ніщо інше характеризують суть козаків від минувшини до сьогодні. Ми маємо ґрунтовну спадщину та розуміння того, що цінності козаків були та є актуальними і зараз.

Якщо проаналізувати культурну спадщину, яка дісталася нам від наших предків, то можемо з упевненістю говорити, що козаки це воїни які стояли за своє, які мали вагоме слово. Вони ділом доводили свою вагу, як у вищому суспільстві так і серед простого люду. Люди вважали за честь мати в родині вільного козака, хотіли, щоб народжувалося їх продовження в дітях. Так у пісні «Козацькому роду нема переводу» є такі слова: «Напийсь, напийсь водиченьки, молода дівчина. Вроди, вроди, чорноброва, козацького сина.». Можемо зробити висновок, що люд любив козаків та прославляв їх, бажав, щоб їх рід продовжувався та далі прославляв українську націю, а слава, про козаків жила в їх нащадках.

Про походи козаків, про їхню велич теж складали твори, як їх сучасники так і нащадки. Наприклад пісня «Ой на горі тай Женці жнуть». Пісня пронизана повагою до козаків, які виборюють волю людей, простих людей, котрі просто працюють в полі, щоб мати їжу, а козаки в той час їх захищають.

В пісні «Іду на січ!» ми можемо прослідкувати жертовність козаків, коли залишали вони сім'ю свою, коханих. Розуміючи, що не повернуться, але віра їх та воля сильніша аніж страх. Страх присутній в усіх, але побороти його може тільки сильна людина, такими були козаки. В цій пісні є слова, щоб дівчина, будучи, навіть чужою дружиною, назвала сина його ім'ям, щоб хоч так він був поруч, щоб слава про козацький йшла далі, передавалася майбутнім поколінням. Козак знав, що не повернеться, що в бою загине, але кохана його виховає свою дитину такою ж. Син її буде сильним, вільним, відданий своїй країні та своєму народу. І до сьогодні ми бачимо, що козацький дух горить та навіть палає, коли наші сучасні козаки наші воїни, як і їх пращури, стоять за Україну. Вони вільні, сміливі, вірні як собі так і людям.

З цього всього можемо зробити висновок, що козаки були, є і будуть – вільними, сильними, незалежними. Їх віра та непохитність надихає, а особливо зараз, коли ворог прийшов в наші домівки, коли жах коїться навколо. Як багато років тому так і зараз нашому роду нема переводу. Слава про козацькі подвиги надихає і дає поштовх до боротьби.

Козаки – це символ незламності нашого народу. Ми нащадки козаків, а отже вільні та незалежні. І навіть, коли козак іде у вічність то не стане на коліна, бо він вільний, сильний та не скорений. Так було тоді, є зараз, і буде надалі. Адже козацька спадщина нетлінна, вона надихає та дає сили рухатися вперед.

*Ми неньку нашу, Україну
Обережем від всяких бід.
Ми, козаки, одна родина,
Міцний і славний весь наш рід.*

ЕОЛОВІ ФОРМИ РЕЛЬЄФУ В ДОЛИНІ СІВЕРСЬКОГО ДІНЦЯ, ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЗБЕРЕЖЕННЯ (на прикладі так званої Кицівської пустелі)

Воробйов Богдан, учень 10 класу КЗ "Чугуївський опорний ліцей №6" імені І.М.Кожедуба Чугуївської міської ради, вихованець гуртка «Геологія, геохімія та мінералогія» Чугуївського центру туризму та краєзнавства Чугуївської міської ради Харківської області.

Керіник: Шоміна Марина Володимирівна, вчитель географії КЗ "Чугуївський опорний ліцей №6", спеціаліст вищої категорії, керівник гуртка «Геологія, геохімія та мінералогія» Чугуївського центру туризму та краєзнавства Чугуївської міської ради Харківської області.

Вітровий або еоловий рельєф (від грецького Еол - міфологічний вартовий вітрів) – це рельєф, який виникає внаслідок роботи вітру. У межах Харківської області піщані еолові форми представлені валами, кучугурами різної форми, горбками, піщаними слабоборбованими аренами, дефляційними западинами. В даній роботі ми розглядаємо еоловий рельєф біля села Кицівка Чугуївського району Харківської області. Цей мальовничий об'єкт в мережі Інтернет, в останній час, рекламується під назвою «Кицівська пустеля».

Актуальність роботи - недостатня вивченість еолового рельєфу на прикладі кучугурів, горбисто-грядових пісків; посилення антропогенного впливу на еолові форми, пов'язане з випасом худоби, прокладанням нових лісових доріг, вирубкою лісу, розмінуванням території. Значні порушення ґрунтово-рослинного покриву призводять до утворення площ техногенних пустель, на яких активізуються процеси дефляції. Актуальним стає відновлення рослинного покриву для зменшення дефляції.

Мета роботи:

- охарактеризувати еолові форми рельєфу на прикладі кучугур та горбисто-пасмових пісків біля села Кицівка Чугуївського району Харківської області;
- класифікувати наявні еолові форми рельєфу;
- виявити природні умови утворення еолових форм;
- проаналізувати антропогенні фактори формування сучасних еолових процесів;
- привернути увагу до проблеми збереження еолових ландшафтів, як унікальних та мальовничих об'єктів природи;
- звернути увагу на необхідність часткового відновлення рослинності задля зменшення дефляції.

Чугуївський район Харківської області, де на надзаплавних і піщано-борових терасах Сіверського Дінця розташовані кучугури та горбисто-пасмові піски, розташований, у геоморфологічному відношенні, на Середньоруській області пластово-денудаційних рівнин[7, с.70].

Кучугури- місцева назва акумулятивних рухливих еолових форм рельєфу у вигляді горбів, дюн, пасом на піщаних річкових терасах. У районі дослідження розташовані еолові форми рельєфу.

Дана територія біля села Кицівка Чугуївського району розташована в центральній частині Харківської області, в зоні лісостепу.

Місцевість являє собою полого-горбисту рівнину, розчленовану річковими долинами, балками, ярами з крутими схилами. На суглинних і глинистих породах розвинені чорноземи. У долинах річок поширені піски.

На території поширення еолових форм рельєфу було виявлено та досліджено наступні типи еолових утворень: мікроформи; прості утворення (мезоформи і макроформи; складні форми - полісинтетичні пасмові дюни; морфологічні піщані ландшафти.

За зовнішнім виглядом можна згрупувати їх:

1. поодинокі кучугури або пагорби;
2. лінійні скобоподібні або серпоподібні дюни;
3. групи поодиноких пагорбів та кучугурів;
4. групи невисоких нестійких кучугурів або пасм, піщані арени.

З точки зору динаміки слід розрізняти:

1. рухливий, нестійкий піщаний рельєф;
2. закріплений рельєф (законсервований);
3. рельєф, що розпадається (дюни, що рухаються вітром внаслідок зміни фізичних умов стійкості піщаних накопичень).

У процесі дослідження було з'ясовано, що скоріш за все, ці еолові форми мають материкове, річкове походження.

Важливим показником для визначення потенційної небезпеки розвитку дефляції є запропонований О.М. Любцовою (1997) фактор клімату. На всій території досліджень склалися кліматичні умови, що сприяють прояву помірної та сильної дефляції, коефіцієнт дорівнює 1,15[5, с.171].

Деградація ґрунтово-рослинного покриву є одним з перших ознак антропогенного опустелювання. Під впливом діяльності людини відбувається деградація рослинного покриву та посилення еолової діяльності, збільшення розчленованості піщаного рельєфу.

На території так званої Кицівської пустелі, за останні 20 років спостережень, антропогенне навантаження суттєво збільшилось.

Слід зазначити, що даний природний об'єкт (кучугури, дюнні гряди і масиви пісків) для Харківської області особливий, являє велику геоморфологічну, краєзнавчу цінність. Він може бути використаний як туристичний і екскурсійний об'єкт, пішохідні екскурсії на цей геоморфологічний об'єкт стають дуже популярними у користувачів соціальних мереж.

Враховуючи це необхідно проводити роз'яснювальну роботу щодо унікальності об'єкта, у майбутньому - висадити саджанці сосни на ділянках, які найбільше піддаються дефляції. Також пропонується сформувати природну територію під охороною, а самим улоговинам видування надати статус геоморфологічної пам'ятки

ІВАНА КУПАЛА - НАРОДНЕ СВЯТО МОГО СЕЛИЩА КОЗАЧА ЛОПАНЬ

Юлія Гаврішкевич, учениця 8-А класу комунального закладу
«Козачолопанський ліцей» Дергачівської міської ради
Керівник: Фурашова С.С.

З давніх часів славиться українській народ не тільки своєю працелюбністю, а й своєю неймовірною любов'ю до Батьківщини і рідної культури. З великою гордістю старше покоління прививає нащадкам повагу до стародавніх традицій, обрядів та свят. Так, кожного року у нашому селищі Козача Лопань святкувалося традиційно Водохреща, Масляна, Покрова, Івана Купала.

До повномасштабного вторгнення ворога-сусіда наші односельчани та гості селища святкували традиційне свято Івана Купала біля мальовничого водоймища Куликове (2013-2018 рр.) та у селі Ветеринарне (2019-2021 рр.), де на протилежному боці ставка вже прикордонна територія з РФ.

Довгий час свято Івана Купала вважалось святом, на якому кожний може проявляти власні почуття і таланти. Головною метою вшанування цього свята православною церквою була спроба викоренення язичницьких звичаїв. Відзначався день Івана Купала напередодні збору врожаю. Переважно святкувала молодь, але розводити купальські вогні доручалось лише старим людям. Селяни вірили, що купальське багаття наділено магічною силою. Тому проводячи обряд стрибання через вогонь, люди сподівалися позбутися невдач, хвороб, безплідності, злих чарів.

Актуальність дослідницько-експериментальної роботи: дослідити історію його походження та традиції, пов'язані з святкуванням Івана Купала, тому що результати досліджень сьогодні досить активно використовуються в народознавстві.

Тема: «Івана Купала - народне свято мого селища Козача Лопань».

Предметом дослідження традиції святкування Івана Купала.

Об'єкт: народне свято Івана Купала.

Мета роботи: дізнатися історію та традиції народної обрядовості в межах рідного краю.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, з трьох розділів, висновку та списку використаних джерел. При проведенні дослідження використовується метод аналізу, спостереження, порівняння. У висновках подано результати дослідження.

Завдання дослідження:

1. Дослідити перші описи Купальського свята.
2. Визначити поняття та структурних компоненті купальського обряду.
3. Простежити етапи обряду в ніч на Івана Купала.
4. Проаналізувати купальські обряди на території рідного краю.

Методологія дослідження: узагальнення, систематизація теоретичного матеріалу, метод безпосереднього спостереження, метод аналізу.

Практичне значення одержаних результатів у тому, що вони можуть бути застосовані у подальшій розробці обраної теми, на уроках української мови та літератури, курсах «Українознавство», «Харківщинознавство», під час проведення годин спілкувань тощо.

ВПЛИВ ЗМІН КЛІМАТУ НА СТАН ЛІСІВ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Гарькава Анастасія, вихованка гуртку «Географічне краєзнавство» КЗ «Харківська обласна станція юних туристів», учениця 8 класу Харківського ліцею № 107 Харківської міської ради

Пошукова група «Юрасики», вихованці гуртку «Географічне краєзнавство» КЗ «Харківська обласна станція юних туристів», учні 7-8 класів Харківського ліцею № 107 Харківської міської ради. Керівник: Буряк Юлія Леонідівна, вчителька географії Харківського ліцею № 107 Харківської міської ради

Ліси займають важливе місце серед природних ресурсів. В останні десятиліття спостерігаються зміни кліматичних умов середовища як на глобальному так і на регіональному рівні. Це, безумовно, призводить до зміни видового різномайття лісових ландшафтів, а проблеми адаптації часто супроводжуються негативними явищами та процесами: зсуви меж розповсюдження лісів, заміна зональних типів рослинності, зниження життєздатності лісів, збільшення інтенсивності висихання лісів, зростання кількості та масштабності пожеж (особливо у хвойних лісах). Тому актуальними залишаються питання вивчення змін та коливань температурно-вологісного режиму, що відбуваються та будуть відбуватись у сучасних кліматичних умовах та мають велике значення для уявлення майбутнього сценарію впливу на екологічний стан лісових масивів.

Метою нашої експедиції було вивчення геоморфологічних процесів, рослинного та тваринного світу, ґрунтів у долині р. Сіверський Донець, у районі від селища Левківка до селища Петрівське. Під час експедиції побачили значні ділянки соснового бору з ознаками усихання. Це наштовхнуло на проведення більш глибокого дослідження причин усихання дерев. Дана робота спрямована на визначення змін основних кліматичних показників Харківської області та їх вплив на стан лісових ресурсів. Наступним етапом стали камеральні роботи (2022-2024 рр): аналіз стану вивченості проблеми, аналіз літературних та статистичних джерел, аналіз температурно-вологісного режиму Харківської області за багаторічний період (побудова діаграм), виявлення особливостей динаміки багаторічної зміни температури повітря та кількості опадів у досліджуваному районі. Співпраця з Національним аерокосмічним університетом імені М.Є. Жуковського «ХАІ» дозволила за допомогою геоінформаційних технологій та дистанційного зондування Землі зробити завантаження та обробку спектральних знімків отриманих із супутника Sentinel – 2 та підвести підсумки дослідження.

Основні *методи*, використані у цій роботі: аналіз літературних та статистичних джерел інформації, математико-статистичний метод, метод польових досліджень, картографічний метод, ГІС-технології.

У роботі ми використовували наступні матеріали: кліматичні ряди даних середньомісячних, річних, максимальних значень температури повітря та кількості опадів по 10 метеостанціях; дані із супутника Santinel-2 територій долини річки Сіверський Донець в межах Харківської області за період з 2000 по 2023 роки.

Проведені дослідження впливу змін клімату, а саме температурно-вологісного режиму на лісові ландшафти долини Сіверського Дінця дозволяють зробити такі висновки:

1. Результати метеорологічних спостережень за температурою повітря за багаторічний період вказують, що сучасна температура повітря зросла на всіх станціях Харківської області, де суттєве зростання температури повітря зафіксовано впродовж зими, літа 2000-2023 рр. Температурний режим же у період 1961-1990 рр. майже незмінний по відношенню до 1891-1935 рр. За останні роки зафіксовані аномально високі температури влітку.

Динаміка кількості опадів за період 1961-2023 рр. свідчить, що основною закономірністю є не тільки зміна їх кількості, але й їх коливання, проте при цьому спостерігається загальна тенденція до їх зменшення у листопаді – березні.

2. Встановлено, що лісові ресурси Харківської області виконують переважно екологічні функції: захисні, рекреаційні, природоохоронні – і мають обмежене експлуатаційне значення. Лісистість території області становить 12,0 % і не досягає оптимального рівня (15–16 %). Стійкість лісостанів залежить від багатьох причин, серед яких визначальними є кліматичні, гідрогеологічні та антропогенні фактори, а їх нераціональне використання призводить до значних як економічних, так і екологічних втрат.

3. Результати дешифрування на ділянці дослідження показали, що переважають хвойні породи дерев, які за допомогою візуалізації вказують на їх всихання за період 2000-2023 рр. Процес всихання лісів за останні роки підтверджує і Державне агенство лісових ресурсів України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що проведене дослідження дозволило зробити ряд висновків щодо регіональних особливостей впливу клімату на ліси Харківської області, встановити характер та динаміку основних кліматичних показників, що дозволить поліпшити оцінку та прогнозування екологічного стану лісових ландшафтів, встановити ризики для лісового господарства.

Матеріали дослідження безпосередньо можна використати на уроках географії в школі, а також у роботі географо-краєзнавчих гуртків.

На досягнутому не плануємо зупинятися. В подальшому наша пошукова група планує розглянути вплив повномасштабної війни на лісові пожежі у Харківській області. Назва нашої групи «Юрасики» не випадкова, тому що маємо попередити людство звертатись дбайливіше до природи, щоб ми не загинули, як динозаври в юрський період.

ТАЄМНИЦЯ КОЗАЦЬКОЇ СЕРЕЖКИ

Гладкий Сергій, 9 клас Олексіївський ліцей Краснокутської селищної ради ,
вихованець гуртка «Друзі книги» Краснокутського центру дитячої та
юнацької творчості Краснокутської селищної ради
Богодухівського району Харківської області. Керівник: Сербіна Валентина Анатоліївна,
бібліотекар, керівник гуртка

Козаки – лицарі України. Вони були захисниками своєї рідної Батьківщини і мужніми та безстрашними воїнами.

Безмежно сміливі, витривалі, вольові, вірні у дружбі і безпощадні до ворогів, горді сини вільних степів, зі своїми особливими звичаями. Козака можна визначити за зовнішнім виглядом: проникливий погляд, вуса, зачіска-оселедець, особливий одяг. Козацький костюм поділявся на буденний та парадний. Головними якостями буденного костюму були зручність та невисока ціна. Для його пошиття використовувалось домоткане полотно, дешеві сорти сукна, шкіра, смушок, недорогі дерев'яні, кістяні та металеві гудзики. При виготовленні парадного одягу використовувалось хутро соболя, куниця, вивірки, рисі. Тканину, з якої шився такий одяг, привозили з Англії, Нідерландів, Франції, Чехії, а також зі Сходу. Парча, оксамит, штоф прикрашались елементами стилізованого рослинного орнаменту, вписаного у різні медальйони. Гудзики для парадного одягу часто робилися із срібла, перлів, дорогоцінних каменів і були мистецькими витворами. Дороге взуття шилося із високоякісної шкіри – сап'яну. На багатьох

картинах дуже часто зустрічаються зображення козаків з сережками у вусі. Символічно сережки також могли мати велике значення. Вони відображали мужність, сміливість та готовність до боротьби за волю і незалежність своєї країни. Носіння сережок стало своєрідним елементом самоідентифікації козаків, відображенням їхньої національної гордості та віри в свою справу. Чоловічі сережки відомі з давніх часів. Уже в древній Азії сім тисяч років тому існували вправні майстри, що робили серги для чоловіків.

Сережки носили моряки, пірати, розбійники і, звичайно, козаки – вільні люди Запорожжя. Для запорожців сережка була наділена магічним змістом. Привілей носити сережку мали не всі козаки, це була вірна ознака козака-воїна. Серги для русинів були не просто прикрасою, по них можна було прочитати історію й соціальний стан родини. Так простолюдини носили серги з міді й дерева, заможні торговці могли дозволити собі більше дорогі серги зі срібла, ну а членам князівської родини покладалося носити серги зі смарагдами й рубінами.

Сережки, які прикрашали вуха козаків, несли за собою глибокий сенс і символіку, яка відображала як історичні, так і культурні аспекти козацького життя. Для кожного козака **сережки** були не лише прикрасою, а й своєрідним талісманом, що ніс у собі дух відваги, віри та доблесті. Перш за все, сережки слугували показником соціального статусу серед козацької громади. Чим вишуканіші та більш прикрашені сережки були в козака, тим вище стояв він у спільноті. Вони відображали не лише матеріальне благополуччя, а й здатність до захисту себе та свого оточення. Крім того, сережки надавали козакам додаткової духовної сили. Вони вважалися оберегом від злих духів та нещастя, захищаючи свого власника у бойових походах та побутових справах. Віра в магічні якості сережок була невід'ємною частиною козацької традиції. Тому козаки віддавали перевагу носити **срібні сережки**, адже ще за тих часів добре знали, що **срібло** допомагає швидше заживляти рани. Саме тому **срібні прикраси** опускали на якийсь час у воду, яку згодом пили або обробляли рани. Тут варто зауважити, що козаки були праві стосовно срібла, адже вже сьогодні науково доведено його унікальні цілющі можливості. Ймовірно, що звичай носити сережку українські козаки запозичили в турків і татар. Але це не означає, що запорожців масово охопив «стадний інстинкт» прикрашати вуха пірсингом – цей привілей могли мати лише одиниці, оскільки сережка для них була наділена символічним змістом.

Існує сторичний опис князя Святослава сучасниками: «Широкоплечий мужній чоловік, трішки вищий за середнього візантійця. Шия була настільки широкою, що не помітно було переходу з головою. Мав довгі вуса і виголену голову з пасмом волосся. А в одному вусі була сережка з кристалами».

Щодо сережки в лівому вусі, то й тут чимало цікавого. Виявляється, вона не для краси. Козачий звичай носити сережки пов'язаний винятково з військовим життям. Однак не всі козаки мали право їх носити, адже вона вказувала на роль і місце козака в роду. Цей елемент прикраси вважався оберегом, але водночас виконував цілком практичну місію – командир при рівнянні ладу направо і наліво чітко бачив, кого слід більше берегти в бою. Бо ж сережка в лівому вусі у козака означала, що він – один син у матері, сережка у правому – останній чоловік у роду. Якщо ж козак носив по сережці і в правому, і лівому вусі, то це означало, що він – одна дитина у батьків. У походах і боях таких за можливості берегли. Не можна сказати, що наявність сережок звільняла козаків від небезпек. Усі билися в боях плечем до плеча і несли тяготи походів. Але решта за негласним правилом намагалися їх оберігати і, як могли, підстраховували. Сережка у вусі є давнім атрибутом козаків і взагалі вільної людини. Якщо з плином часу сережку почали носити у вусі різні окремі соціальні групи, то в часи козацтва це був спосіб вилікувати жовтяницю, адже сережка була срібною, і проти вірусів срібло завжди допомагало. Якщо козаки набирали воду з незнайомої водойми, то на кілька хвилин опускали до ємкості сережку, яку більшість з них завжди носили у вусі.

Таким чином, носіння сережок козаками було не лише актом естетики та моди, але й міцним зв'язком з історією, культурою та традиціями козацького народу. Кожна сережка мала свою унікальну історію та сенс, який продовжував жити в серцях тих, хто носив їх, передаючи спадщину від покоління до покоління.

СУШНЯ. КОПЧЕННЯ СУХОФРУКТІВ ДЛЯ УЗВАРУ. ЗБЕРЕЖЕННЯ ГАСТРОСПАДЩИНИ І ТРАДИЦІЙНИХ ПРОМИСЛІВ В УКРАЇНІ

Гламазда Олександр, учень 11 Б класу КЗ «Харківський ліцей №73
Харківської міської ради» Керівник: БУТЕНКО Олена Сергіївна учитель географії КЗ
«Харківський ліцей №73 Харківської міської ради».

*“Копчена груша — це смак української ідентичності
. Вона може українізувати будь-яку страву своєю присутністю”
Є. Клопотенко*

Маючи власний досвід у копченні риби та м'яса, і самостійно спроектовану і виготовлену коптильню, я вирішив дослідити традиції копчення сухофруктів і стан даного промисла в Україні. Виявилося, що на Слобожанщині майже не залишилося майстрів, поодинокі сушні збереглися у Богодухівському і Валківському районах. Але й у інших регіонах країни промисел також стрімко занепадає.

Вінницька область, с. Іванківці відоме дотепер, як таке, в якому колись сушили груші і сливи, продавали тонами по всьому СРСР, жили багато. Саме в цій локації було проведено дослідження, зафільмовано процес копчення сухофруктів. Респонденти повідомили, що в кращі часи одне домогосподарство давало до трьох тонн чорносливу і копчених груш. ще три тонни збирали по сусідах. “За ці шість тонн привозили від шести до восьми тисяч карбованців. Зараз заготівля чорносливу йде за малу ціну. Беруть по 35 грн за кг. А є і по 20. Це не вигідно, дрова дорогі. В нас тут за огородом хащі. Ми свої дрова маємо. Машина дров 30000 грн ” Практично у кожному дворі була побудована сушня, нерідко декілька. Сушня являє собою споруду в якій є власне піч, де горять дрова. напівкруглої форми, видовжена. Дуги обкладаються камінням, обмазують глиною. Вздовж печі роблять невеликі отвори для диму. Над нею вибудовується настил, на якому розташовані фрукти. Третім шаром будують приміщення або навіс, для того, щоб захистити продукти копчення від дощу. Така споруда розрахована приблизно на 10 сезонів. “Як збудувати сушню? Робиться так званий БИК. Робимо дуги, топку, і закладається цеглою. Однак свод цієї печі має дірки, через які має виходити дим. Дірки розташовані по всьому периметру. На відстані 20 сантиметрів від “БИКА” закладаються стіни з трьох боків. Посередині робиться сволочок. На стіни і сволочок спирається настил із гілочок “ліски”, на який згодом висипають сливки. Можна замість гілочок сітку від кроваті, її легше чистити. А тоді вже робиться верх.”

Ми дослідили весь процес, від заготівлі сировини до передпродажної підготовки готового чорносливу. Города селян із обох боків обсажені сливами і грушами різних сортів. Серед слив переважно угорка і чиркуша.

Також навколо подвір'я живопліт із ясеня, який раз на кілька років підрізають на висоті близько метра, дерево лишається живе, через кілька років його пагони знов стануть дровами. Годяться для копчення дрова з фруктових дерев. Не беруть волоський горіх і березу, вони дають неприємний присмак. Далі починається заготівля фруктів по мірі їхнього дозрівання. На сушні конвеєром сохнуть, перекидаються і відбираються фрукти. Як тільки звільнилася площа, досипають нову партію. Кожна ягідка багаторазово береться до рук, так визначають її готовність.

“Сирі сливи сипем на сушню, палимо раз, перекидаємо, другий раз перекидаємо, потім вони починають сохнути, і оп'ять. Сухенькі вибираємо і викидаємо у готове. Та і на продаж. Ті, що сируваті треба ще сушити. Сині це ті, що свіженькі. Сезон триває з середини літа і до зими. поки не висушать усіх. Щоб слива була готова разів 4 або 5 її треба перекидати. Якщо свіжі насипали. разів 4 треба перекидати. поки вона вже готова буде.

Для яблук і груш технологія така: Яблука різати, груші сохнуть ціляком до повної кондиції. Яблуко сохне дуже бистро, а груша швидше ніж сливка. Котра готова під пальцями чувствуєш. Груша сохне до тижня, сливка теж. Руками їх сортируємо. Дуже довга робота.” Ця робота не припиняється і в зимовий період. Копчені сливи розпарюють і дістають із них кісточки. “ Ми так сушимо, що вони в нас сухі. А якщо м'яку, то вона не зберігається. Щоб

не пропадала, можна сахаром засипати, но це для себе, щоб потім їсти. А суха буде собі стояти рік. А хто хоче весу, ті недосушені продають.” Сухофрукти це невід’ємна складова традиційної культури, страви із них подають на свята, деякі мають сакральний зміст. Величезний інтерес до української гастроспадщини в нашому суспільстві, явище у якому хтось шукає давню магію, зв’язок з предками, а хтось можливість розвивати туризм і дивувати іноземців. Однак при збільшенні попиту на традиційне українське ми втрачаємо носіїв цієї культури. Тому важливо дослідити, навчитися, зберегти і поширити досвід. Також підтримати громади, де до зараз жевріють традиційні промисли. Для мене це не лише хобі, а й місія збереження та відновлення традицій кулінарії мого народу.

ІВАНА КУПАЛА – ОДНЕ З НАЙБІЛЬШ ТАЄМНИЧИХ І МАГІЧНИХ СВЯТ ХАРКІВЩИНИ.

Глушко Марія, учениця 6 класу Комунального закладу «Слатинський ліцей»

Дергачівської міської ради Харківської області.

Керівник: Гацман Н.В., учитель української мови та літератури Комунального закладу
«Слатинський ліцей» Дергачівської міської ради Харківської області.

Івана Купала одне з найулюбленіших свят в Україні. А чи знаєте ви усі тонкощі його відзначання? Коріння цього празника має тисячолітню історію, це одне з найстаріших свят, яке дійшло до нашого часу. З джерел, що зберегли найбільш повний опис торжества, можна зробити висновок, що воно існувало з раннього періоду родоплемінних відносин. В Україні під час археологічних досліджень виявлено атрибутику свята, якій понад три тисячі років.

Яким же було його святкування у давні часи на Харківщині? На Івана Купала обов’язково виготовляли дві фігурки, жіночу й чоловічу. Найбільш розповсюдженою була жіноча постать. Називали її по-різному, найчастіше – Маринкою. Це була незвичайна лялька. Вона у давнину уособлювала Марену – богиню весняної вологи. Другою ж лялькою був Іван (утім, традиція виготовлення цього персонажу була менш поширеною). Фігурки робили з трави, соломи, тканини; лялькам розмальовували обличчя, їх одягали, а на голову Маринці клали віночок. Наприкінці свята Івана зазвичай закопували в землю – ховали, Маринку ж топили. У цьому був свій сенс. Маринку топили для того, щоб дощі перестали йти у період жнив. При цьому співали купу пісень.

Ще один атрибут Івана Купала – деревце. На Харківщині ставили молоду вишеньку, на якій уже був урожай. Часто ставили й чорноклен. Зазвичай обране деревце встромлювали в землю. У деяких місцевостях його обкопували так, щоб у ямку можна було поставити ноги. При цьому обов’язково треба було бути босоніж. Люди сідали навколо деревця, опускали ноги в канавку, торкаючись сирій землі, їли куліш або іншу гарячу страву, і це була своєрідна поминальна церемонія. Таким чином можна було поспілкуватися зі своїми померлими пращурами та відчути єднання роду. На другий день деревце найчастіше топили. Іноді його спалювали. Проте, перш ніж робити це, з деревця ламали гілочки, несли на город і встромляли поміж огірками, щоб ті рясно родили.

Є багато повір’їв, пов’язаних із нечистою силою. По-перше, йдучи від купальського вогнища, не можна було оглядатися; по-друге, усе в багатті повинно згоріти, щоб нічого не залишилося для відьми, яка, як вважається, завжди присутня на святі Івана Купала.

За народними уявленнями, цього дня сонце мало особливу життєдайну силу, а після сходу сонця вода набувала чудодійних властивостей, оскільки воно в цій воді викупалося. Тому вважається, що надзвичайно корисно викупатися вночі перед Купалом або рано-вранці в річці або навіть у росі – це додає здоров’я та краси.

Магічними властивостями в ніч на Купала також наділялися і трави – їх активно збирали, вірячи в те, що вони мають цілющі властивості. Існує повір’я, що зібрані в ніч на Івана Купала чи вранці з «іванівською» рососою лікарські рослини мають особливу, надзвичайну силу.

Свято припадає на найкоротшу ніч протягом року. Саме цього чарівного часу доби рівно опівночі розпускалася вогненна квітка папороті. Відомий з переказів є ритуал того, як треба

зривати цю квітку. Слід було десь у гущавині лісу розстелити біля папороті скатертину, на якій святили на Великдень паски. Потім до дванадцятої ночі сидіти поруч і чекати. Опівночі жарина з квітки впаде на скатертину, яку треба згорнути, схопити й бігти. По дорозі нечистий обов'язково буде спокушати віддати йому квітку, приймаючи подобу різних людей – наприклад, коханої чи матусі. Квітку папороті можна було донести додому, розрізавши долоню і вклавши її у розріз. Вважається, що той, хто цю квітку побачить, знайде старовинний скарб, а той, хто її зірве, почне розуміти мову тварин і птахів. Старі люди кажуть, що зірвати цю квітку майже неможливо – таке нетривале її життя, але якщо вже це вдасться, то слід підкинути її в повітря – вона впаде прямо на те місце, де закопаний скарб. Можливо, ця легенда виникла тому, що ніхто ніколи не бачив квітку папороті, а це зумовило наділення рослини загадковими властивостями.

Важливим елементом свята Івана Купала є вогнище. Хлопці ходили селом і збирали старі дерев'яні вироби для великого вогнища. Спалення старих речей означало вхід у нове щасливе життя. Це був магічний ритуал, яким наші пращури вшановували сонце. Відомий звичай, коли закохані дівчина й хлопець, узявшись за руки, разом стрибали через вогнище. Не можна було роз'єднувати рук, адже тоді, за повір'ям, цим людям не судилося бути парою.

Ще одним дуже важливим символом свята є вінки, які дівчата заздалегідь плели з різноманітних трав та прикрашали кольоровими стрічками. На Харківщині у вінки часто вплітали троянду, базилік, барвінок, ожину та папороть. Увечері цього дня дівчата на порі пускають по річці власноруч сплетені з дванадцяти трав вінки зі свічками:

*Пливи, пливи, віночку з барвіночку,
За миленьким у цю нічку...*

Це ворожіння: хто з парубків витягне вінок із води – той суджений. Якщо вінок не діставався нікому, а просто прибивався водою до берега, значить, рано ще цій дівчині про заміжжя думати. Але хлопці теж хитрі: вони чудово знають, що цієї ночі дівчата на судженого ворожитимуть, а тому часто підстерігають кожен свій вінок.

Мені здається, що це свято – найпоетичніше і найвеселіше з усіх народних свят. Тому дуже шкода, що його або вже зовсім не святкують, або роблять це зовсім невідповідно до традиції. Свято Івана Купала символізувало духовне єднання людини із природою, освячувало почуття молодих сердець. Символом очищення від усього гріховного були вогонь і вода, а все погане тонуло разом з Мареною. І люди справді в це вірили, а з цією вірою оживала їх надія на краще майбутнє.

«СТЕЖКАМИ НЕЗЛАМНОГО ХАРКОВА: ЕКСКУРСІЙНИЙ МАРШРУТ ЗОЛОТИМ ТРИКУТНИКОМ МІСТА»

Гончарова Анастасія, учениця 8-Б класу Харківського ліцею №103 Харківської міської ради
Керівник: Гончарова Ірина Олегівна, учитель історії, спеціаліст першої категорії Харківського ліцею №103 Харківської міської ради

Мета дослідження: створити екскурсійний маршрут для ознайомлення глядачів з історичними пам'ятками незламного Харкова

Об'єктом дослідження в даній праці є історичні пам'ятки міста Харкова Предметом дослідження є архітектурні пам'ятники Харкова, а саме: Покровський собор, Благовіщенський собор, Свято-Успенський собор

Завдання роботи:

1. Дослідити особливості розвитку архітектури Харкова у XVI-XVII ст.;
2. Вивчити бажані екскурсійні об'єкти (Покровський собор, Благовіщенський собор, Свято-Успенський собор);
3. Визначити та упорядкувати маршрут екскурсії;
4. Скласти текст екскурсії;
5. Визначити головні результати роботи.

Зараз моє рідне місто Харків знаходиться під постійними обстрілами. Ворог намагається його знищити, перетворити на «сіру зону». Мені, як харків'янці, хочеться, щоб світ чув про Харків не тільки це. Адже Харків – місто з багатою історією. Вона складається не тільки з дат, персоналій і подій. Історію мого міста, як ніхто, знають його вулиці. Архітектурні пам'ятки Харкова бачили декілька століть і залюбки розповідають нам про все, що коїлося у місті: як воно будувалося, ким, та в який час. Тому я запрошую вас здійснити невеличку пішохідну тематичну екскурсію, мета якої – показати красу рідного міста, ознайомитися з найбільш, на мій погляд, значущими архітектурними пам'ятками Харкова, а саме так званім «золотим трикутником», який складається з Благовіщенського собору, Успенського собору та Покровського собору. Саме ці споруди і є нашими екскурсійними об'єктами.

На тому місці, де на початку XVII століття став зароджуватися Харків, сьогодні розкинувся мальовничий сквер, навколо якого виростили сучасні будівлі. Довгий час дерев'яним був весь Харків, а першою кам'яною будівлею став Покровський собор, збудований у 1689р., який зберігся до наших днів. Тому і почнемо ми нашу екскурсію з вулиці Університетської, 8, де він і знаходиться. Далі запрошую вас до Покровського (Терасного) скверу, який примикає до Університетської вулиці з західної сторони. До речі, саме тут ви зможете побачити пам'ятник Г.С. Сковороді. Якщо ми пройдемо Покровським сквером, то з так званої Університетської гірки зможемо побачити чудовий вид на ще одну реліквію Харкова – Благовіщенський кафедральний собор - православна святиня й унікальна пам'ятка архітектури початку XX століття, побудована у візантійському стилі. А тепер давайте повернемося до вулиці Університетської, 11, де знаходиться ще одна церковна пам'ятка Харкова – Успенський собор, який займає друге місце за довжиною дзвіниці в Україні.

Таким чином, працюючи над даною темою, я створила екскурсійний маршрут «золотим трикутником Харкова», визначила основні об'єкти екскурсії, а саме Покровський собор, Благовіщенський собор та Успенський собор; вивчила ці екскурсійні об'єкти, відвідала їх, збрала цікаву та корисну інформацію про них, яку використала при складанні тексту екскурсії. Я вважаю, що екскурсія, яку я підготувала, буде цікавою та корисною, бо дає змогу зрозуміти, що Харків - це не тільки місто, яке обстрілюється щодня, а місто, яке за своєю історією та красою є справжньою перлиною України. І світ має зробити все, щоб зберегти це.

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ІГРАШКИ

Гречко Поліна, учень 6 класу Комунального закладу «Слатинський ліцей»
Дергачівської міської ради Харківської області.

Керівник: Гацман Н.В., учитель української мови та літератури Комунального закладу
«Слатинський ліцей» Дергачівської міської ради Харківської області.

У наш час полиці магазинів заповнили багато різноманітних дитячих іграшок. Вони відрізняються матеріалом, з якого виготовлені, художнім оформленням, функціональністю, а також впливом, який чинять на розвиток тих чи інших здібностей дітей. Зараз у магазині чи в інтернеті можна обрати різні забавки на будь-який смак. Найчастіше батьки купують своїм чадам найпопулярніші розрекламовані іграшки: дівчаткам — довгоногу фігурну ляльку Барбі, поні Hasbro в блискучих спідницях, набори з серії Atelier Glamour, а хлопчикам — жахливих пластикових монстрів, пофарбованих у темні неприємні кольори, інтерактивних роботів AT-Robot One Yellow. Однотипні, байдужі, але такі блискучі й красиві дитячі забавки прийшли на заміну добрим, веселим, яскравим, виготовленим з природних матеріалів традиційним народним українським іграшкам.

Нехай давні виграшки не такі гарні як сучасні, зате мають у собі набагато більше — частинку душі цілого народу. Якими ж були традиційні народні іграшки Харківщини? У давні часи народ по - іншому ставився до забавок — їм надавали виховного значення та використовували як оберіг. В українській національній іграшці відображена людська душа: це не тільки талант, а й відображення праці, побуту, традицій.

Вони були простими й водночас досконалими, виготовленими з різних природних матеріалів. Дерево — матеріал, який у сільських умовах фактично завжди під рукою. Тому найбільше іграшок - саморобок робили саме з нього. Так з'явилися сопілочка, свищик, писанка, змійка, вирізьблені фігурки тварин та птахів, людей, технічні іграшки (луки, мечі, дзиги). Згодом почали виготовляти механічні забавки з відповідними руховими елементами — вирізані фігурки попарно з'єднані планками півника та курочок, двох ведмедів, або розміщені на дощечці, а знизу кулька з мотузочкою, смикнеш — і фігурки рухаються. А пізніше вже з'явилися розвиваючі іграшки — велика й мала мороки. Щоб їх розібрати, а потім скласти, необхідно було виявити кмітливість і винахідливість. Більшість іграшок, зокрема пов'язаних із шумовими ефектами (торохкала, свистунці, фуркала, деркачі), в давнину мали захисну функцію. Вважалося, що їхнє торохтіння та свист відганяють від дитини злі сили. Цікавим аспектом дерев'яної іграшки є розпис. Він, зрештою, робить прості столярні вироби творами мистецтва, надає їм художньо - образних якостей.

Найбільш масовою народною іграшкою, яка виготовлялася в умовах промислів, є забавка з глини. Це були фігурки різних тварин: баранців, бичків, цапків, коників, оленів, чортів, свинок, собачок, а також вершників на коні, "баринь", "кумів", "панночок", колисок - човнів з матір'ю та немовлям. Функція їх, крім ігрової, є ще й пізнавально - виховною. Серед іграшок з цього природного матеріалу найбільш поширеними є свищики (свистунці, свистала, свистілки), серед яких найчастіше зустрічалися свищики-птахи. Найпоширенішим в нашому регіоні був валківський свищик. Він відрізнявся зовнішністю, виглядом, традиційним способом виготовлення. Базова форма для валківського свищика — це «вареник», який перебував на трьох опорних точках, одна з яких — мундштук, тобто місце для свистка. Традиційна форма — саме триопорна, що відрізняло валківського свищика від інших. Традиційним було й те, що валківський свищик виготовлявся з місцевої глини, вона теракотово-помаранчева. Видобувалася на території району, оброблялася механічно: подрібнювалася, перемивалася, перетиралася через сито, тоді вона набувала пластичності, без вкраплення. Коли глина була сирію, мала темнуватий вигляд, а як виріб підсихав у природних умовах, висвітлювався, й тільки після опалу утворювався гарячий насичений колір. Опалена іграшка не розмокала, навіть якщо її у воду кинути. У 1980-х рр. у Валках був гончарний цех, проте виробництво згодом закрили.

Перша вузликова лялька, або ж мотанка — традиційна українська лялька, виготовлена вручну. Головне її призначення — оберіг людської душі й долі, захист роду. Ляльки - мотанки мали свою магічну силу: наповнювали будинок радістю, допомагали вдало вийти заміж, доглядали за дитиною, охороняли від усього поганого. Особливість цих ляльок — сакральний хрест на обличчі, вимотаний спеціальним чином. При виготовленні ляльки голка не використовувалася. Мотанка виготовлялася тільки з натуральних матеріалів: сіна, соломи, трави, сухого листя, насіння, зерен, шматків тканини. Прикрашали її народними орнаментами й вишивкою. Як такого виразу та звичних рис обличчя лялька не мала. На лицях деяких вишивали або викладали нитками хрест — давній символ сонця у слов'ян.

А ще в полі в жнива матері робили для дітей прості фігурки з пучка соломи, перев'язаного джгутом. З часом з неї стали робити ляльок, коней, оленів, фантастичних тварин тощо. Такі ж гарні іграшки в місті Лозова Харківської області виплітали з лози. Спершу робили заготовки, які потім варили у великому баці. Гарячі гілки очищували від кори за допомогою щемила. Завдяки тепловій обробці матеріал ставав податливим, здатним зберігати необхідну форму. Потім ще з вологих гілочок створювали фігурку. Останнім етапом було сушіння. І в результаті виходили різні ляльки, тваринки, навіть гойдалки.

На Харківщині популярними були й іграшки з трави та кукурудзяних качанів. Наприкінці весни або на початку літа, коли у полі відростала довга соковита трава, починалась пора трав'яних іграшок. Переважно це були лялечки або тварини. Створювали їх дорослі або й самі діти з обгорток кукурудзяних качанів та трави. Такими ляльками можна було довго гратися, адже листя підсихало й не псувалося.

Виготовляли також іграшки з тіста — це, насамперед, фігурне печиво. Готували його у вигляді птаха перед приходом весни. А на Різдво пекли пряники у вигляді коників та півників.

Часто діти і самі долучались до цього процесу. Потім печивом гралися та пригощали один одного. Це заняття об'єднувало родину навколо свята й традицій.

Звичайно, сучасні іграшки мають бути в житті дітей. Вони яскраві й привабливі, розвиваючі й «розумні». Проте не потрібно забувати й про традиційні забавки, адже відкриваючи для себе цей загадковий світ, заглиблюючись в історію створення народних іграшок, торкаючись традицій та обрядів, діти роблять нові відкриття, отримують естетичну насолоду, розширюють свої уявлення про рідну країну та свій народ — навчаються по-справжньому бути українцями.

ПРАВОСЛАВНІ ТРАДИЦІЇ УКРАЇНЦІВ СЛОБОЖАНЩИНИ

Грицюта Дар'я, учениця 4 класу Андріївського ліцею № 1
Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області
Керівник: Саєнко Катерина Володимирівна, асистент вчителя
Андріївського ліцею № 1 Донецької селищної ради
Ізюмського району Харківської області

Головною рисою українців, яку підкреслювали усі, хто стикався з ними й у XVII і в пізніші століття, була висока релігійність.

Як найбільший скарб везли козаки і селяни з Центральної, Правобережної, Західної України на нові землі збіжжя, що їм малі засіяти нову ниву, і церковне начиння.

Українські ікони XIX – початку XX ст., пройшли довгий шлях розвитку: від суворой, аскетичної ікони грецької чи за грецькими взірцями X-XII ст. через пишну багатобарвну барокову ікону XVII-XVIII ст. до класичної ікони, за синодальними приписами писаної. За віки змінилася і техніка іконопису: на добре висушену дошку, вкриту шаром левкасу (суміш крейди, алебастру та клею), наносили вже не темперні, а олійні фарби. Такі ікони були спочатку яскравішими, але згодом темнішали. На відміну від темперових фарб, які з часом світлішали.

Іконописом канонічним, офіційним займалися майстри-монахи по монастирях. Та в XIX ст. була вже досить розвинена традиція народної ікони, тобто писаної по селах ремісничими артільями чи просто людьми, що малі мистецький хист. Народні ікони писалися відповідно до народних уявлень та смаків, тому зображення, по-перше, не так гарно виконані технічно, по-друге, зображення ніби списані з людей, яких бачив перед собою майстер-богомаз.

Кого ж зображували на іконах? Перед усім – Спасителя Світу, Сина Божого і людського – Ісуса Христа. Парною до ікони Вседержителя була ікона Божої Матері. Такими іконами батьки благословляли доньку до шлюбу, сина – у далеку дорогу.

Образ Божої Матері був дуже шанованим в українців. Матір-страдниця, що віддає свою дитину за гріхи світу на смерть, за християнською традицією була заступницею народною. Про глибоку шану до Матері Божої свідчить те, що до 6-ти канонічних типів зображення Богородиці, принесених з Візантії – один з їх "Одигітрія" – "путеводителька, заступниця", – додалися місцеві типи. Такими є акафістні ікони, тобто писані до збірки молитов та молитвоспівів - "акафістів" – на честь Ісуса Христа, Діви Марії чи святих. Про те, що це саме акафістна ікона каже напис: "Радуйся, Невісто неневістная". Таку ікону купували для освячення нової хати, коли читали акафіст на щасливе життя в новій оселі.

У кожній хаті, крім образів Ісуса Христа та Діви Марії, були зображення тих святих, чие ім'я носили господарі. Небесними патронами нерідко ставали земляки, що жили раніше та вславилися праведним життям чи мученицькою смертю за заради Христа: святий князь Михайло, великомучениця Надія. Образ святого князя Олександра Невського був улюбленим не тільки через його подвиг – врятування Русі від тевтонської навали в XIII ст., – за який він був канонізований. Образ Олександра Невського був одним з образів воїнів, заступників вояцтва. Тож до нього зверталися з молитвами за брата, сина, чоловіка, що був у війську. Символічним є і саме ім'я "Олександр", що в перекладі з грецької означає "захисник людей".

Обов'язково в кожній хаті був образ цілителя Пантелемона, до якого зверталися з молитвою під час хвороби. Узагалі, його образ мав захистити хату від пошесті.

Всі ікони розміщували в хаті на почесному місці і прикрашали якнайкраще, найчастіше – рушниками.

КРЕЙДЯНІ ГОРИ СЛОБОЖАНЩИНИ

Грищенко Віолетта, 9-Б клас, Харківський ліцей № 17 Харківської міської ради Харківської області, Керівник: Сомова Юлія Миколаївна, вчитель географії Харківського ліцею № 17 Харківської міської ради Харківської області,
I кваліфікаційна категорія, старший вчитель

Харківщина – найстаріша і найбільша область Східної України, що вабить туристів своєю сучасністю і водночас неймовірною красою природи. Харківська область є географічним центром Слобожанщини.

Одне з найбільш цікавих і гарних місць Харківській області знаходиться в Куп'янському районі. Це - довга гряда крейдяних пагорбів, схожих на невеликі крейдяні гори, що простягнулася на кілька десятків кілометрів уздовж річки Оскіл. Найбільш цікава частина знаходиться між селами Новомлинськ і Кам'янка. Тут ми можемо спостерігати крейдяні скелі різної форми і яри, що нагадують невеликі ущелини. А якщо піднінемося на високий пагорб, то перед нами відкриється мальовничий вид на долину річки Оскіл - головну річку Куп'янського району.

Велика вродлива крейдова скеля знаходиться у північній частині села Новомлинськ. Ще більш велика і красива скеля, що представляє собою старий крейдяний кар'єр, розташована в районі села Кам'янка, поруч з мостом через річку. У цих місцях регулярно трапляються «чортові пальці» - раковини викопних молюсків белемнітів, що нагадують сучасних кальмарів. Ці молюски жили в морі, яке існувало тут 70 мільйонів років тому. Це фрагменти внутрішніх скелетів головоногих молюсків, які належать до надотряду декапода. Белемніти проживали у теплих морях, були добрими плавцями та вели активний спосіб життя (хижаки). Крім белемнітів та брахіопод, серед крейдових порід можна знайти поодинокі шестипроменеві корали, уламки черепашок молюсків, голки та уламки панцирів крупних морських їжаків, сіточки моховаток, трубки черв'яків, зуби акул тощо.

Гори на Харківщині є унікальними, оскільки вони єдині в Україні, де збереглася первозданна природа крейдяних відкладень. І цьому посприяла, зокрема, віддаленість від великих міст. Унікальні крейдяні схили включені до складу Національного природного парку «Дворічанський».

Рельєф парку досить різноманітний. Головним ландшафтним об'єктом є крейдяні гори, що єдиним масивом йдуть із північно-східної у південно-західну частину парку вздовж річища Осколу. Це частка так званого крейдяного плеча, що тягнеться по лінії Вовчанськ — Куп'янськ — Сватове.

Цільові експедиційні роботи з вивчення видового складу почалися лише у 2001 році і тривали майже десятиріччя. Дворічанський національний природний парк є унікальним для України. Адже завдяки тому, що крейдяні схили залишились у відносній недоторканності, збереглись й ендемічні представники рослинності.

Загалом на території парку станом на початок 2018 року налічувалось 974 види вищих рослин, нижчих рослин та грибів.

Серед 799 видів вищих судинних рослин мохоподібних 47 видів, 2 види належить до хвощеподібних, 3 — до папоротеподібних, 3 — до голонасінних, 742 видів — до покритонасінних. Оскільки дослідження ще тривають, на даний момент відомо про 63 види лишайників, 8 видів водоростей та 104 види грибів. Є такі представники флори парку, що були занесені до офіційних охоронних переліків різного рівня, від українських до світових. Деякі перебувають у кількох переліках одночасно. Загалом, кількість видів, що підлягає охороні, налічує 107 видів рослин та 1 вид лишайнику. 76 видів занесені до Червоного списку Харківської області (2001 р.). Ось деякі з них: сонянка крейдяна, матіола запашна, півники карликові, мигдаль степовий, кермек донецький. 37 видів — до Червоної книги України (2009

р.). Наприклад: дворядник крейдяний, переломник Козо-Полянського, ковила волосиста, гісоп крейдяний, келерія Талієва (тонконог Талієва). 6 видів — до Резолюції № 6 Бернської конвенції (1998 р.): півонія тонколиста, сон розкритий, серпій різнолистий,

катран татарський, дзвінка лілієлиста. 4 види — до Додатків Вашингтонської конвенції (CITES, 1973 р.): горицвіт весняний, коручка чемерникоподібна, плодоріжка болотна, гніздівка звичайна. 3 види — до Європейського Червоного списку: катран шорсткий, переломник Козо-Полянського, полин суцільнобілий.

До Червоної книги європейських бріофітів занесений один вид моху — *Weissia levieri*.

На Дворічанського національного парку знайдено 8 рідкісних видів водоростей, з яких 3 — занесені до Червоної книги України: батрахоспермум драглистий, торея найрозгалуженіша, толіпела проліферуюча.

З лишайників рідкісним для України (занесений до Червоної книги України) є один вид — лептогій Шредера.

На території парку постійно проводилися дослідження (до початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну) щодо вивчення тваринного світу. Станом на початок 2018 року на його теренах достовірно мешкало 2448 видів. Серед них 2220 видів безхребетних та 228 — хребетних.

Дворічанські крейдяні гори мають унікальне наукове значення. На усій території України це єдине місце, де збереглась недоторкана природа крейдяних відслонень. Завдяки відносній віддаленості, антропогенний вплив на місцевість був мінімальний. Проводити дослідження у парку зацікавлені представники багатьох галузей науки. Відслоненнями крейди також обумовлена геоботанічна своєрідність території парку, яка полягає у формуванні специфічних фітоценозів. Ендемічна та реліктова рослинність парку також представляє інтерес для вивчення, адже деякі представники збереглись лише на цій території (як, наприклад, переломник Козо-Полянського, включений до Червоної книги України). Цікаві спостереження та дослідження проводяться з орнітології, адже територія парку знаходиться на міграційному шляху птахів. Вчені мають змогу слідкувати за рідкісними для України птахами.

НПП «Дворічанський» було окуповано від лютого до вересня 2022 року. Територія замінована, прострілюється. Співробітники опікувалися захистом природи, вели літопис природи навіть під час окупації. Природа продовжує жити навіть попри обстріли. А отже, науковці теж працюють далі: спостерігають, аналізують, фіксують процеси — безупинно пишуть її літопис.

Втрати парку нині не рахують: зарано та небезпечно. У перший місяць після окупації росіяни забрали службове авто парку, полювали на дичину, у вересні зруйнували будівлю адміністрації. На території парку, зокрема в долині річки Оскіл та на крейдяних схилах, науковці не зафіксували пошкоджень. Однак їм не вдалося обійти всю територію парку: по-перше, росіяни заборонили відвідувати ліси; по-друге, територія вище за с. Кам'янка була вкрай небезпечною через скупчення окупантів — адже до російського кордону звідти лише 10 км.

ДОРОГА ДОВЖИНОЮ В ПІВ СТОЛІТТЯ

Губа Єгор, 10 клас КЗ «Миколаївський ліцей»

Зачепилівської селищної ради Красноградського району

Керівник: Чуб Тамара Миколаївна, вчитель української мови та літератури

Заслужений будівельник України, Почесний громадянин Зачепилівського району Харківської області Сергій Архипович Сало понад пів століття свого життя віддав будівництву та капітальному ремонту автомобільних доріг на Слобожанщині. Він досяг високого рівня професіоналізму, став одним із найбільш шанованих і відомих людей у рідному краї. Його життя – приклад для молодих поколінь, адже наш земляк – людина з державним мисленням, для якої поняття честі та відповідальності перед народом, перед Батьківщиною - не порожнє слово.

Народившись у 1939р. в багатодітній родині в с. Чернещина, хлопець змалечку пізнав тяжкий труд: батько загинув на фронті, мати, постраждавши од рук фашиста, втратила ногу. Довелося забути про навчання в інституті-він не міг лишити хвору матір. Перервавши навчання у школі, Сергій закінчив курси кіномеханіків і «крутив» кіно в селах району. Згодом закінчив вечірню школу, школу майстрів колгоспного будівництва і був прийнятий на роботу в міжрайонне дорожньо-експлуатаційне управління, яке знаходилося в Сахновщині, виконуючи роботи і в Зачепилівському районі. Нова посада вимагала нових знань, і чоловік, не звикнувши опускати руки перед труднощами і викликами, закінчив автодорожній технікум. Саме в 1964р, почавши працювати в системі будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг, С.А. Сало впевнено ступив на дорогу довжиною в пів століття і ніколи не звертав з обраного шляху, ніколи не зрадив своїй професії. Молодий фахівець спочатку працював майстром дистанції №1 Зачепилівської дільниці Сахновщинського ШЕУ №755, а в 1972 році був призначений начальником Зачепилівського райавтодору. Керівництво району знало: беручись за справу, Сало завжди доводив її до кінця з відмінним результатом. Наділений рисами лідера, вмів захопити людей, розподілити час, ресурси, а для керівника це були чудові дані.

На час призначення С. Сала на керівну посаду мережа доріг у районі складала 155 кілометрів, і тільки п'ята частина з них(!) мала тверде покриття, до того ж досить солідного віку. Отож перед очолюваним ним колективом стояло завдання ремонтувати, обслуговувати старі дороги і будувати нові. А ще- встановлювати тросове та бар'єрне огороження, облаштовувати дороги знаками і сигнальними стовпчиками, павільйонами і майданчиками для зупинок транспорту, відбудовувати мости і перила для забезпечення безперебійного та безпечного дорожнього руху. Зрозуміло, що така важлива трудомістка робота потребувала значних коштів, яких не було. Сергію Архиповичу, з його діяльним характером, хотілося все робити швидко і досконало. Але...В організації були п'ять тракторів Т-40, три самоскиди і одна вантажівка для підвозу робітників на місце роботи. Звісно, цього для вирішення важливих завдань було замало. Аврари, безсонні ночі з терміновим розвантажуванням вагонів із щебнем на залізничній станції або отримання продукції на асфальтовому заводі; праця на дорозі під дощем або снігом – звичайна для дорожників справа. Інший би вже зневірився, опустив руки: чому я, хай хтось інший спробує...Та це не про Сергія Архиповича.

Все частіше переконувався він у тому, що на новий рівень якості доріг у районі підняти не можливо без створення власної виробничої бази, власного виробництва. Керівник організації нікому не давав порожніх обіцянок, не малював перспектив легкого життя. Він просто почав діяти, і дрібниць у роботі для нього не було. Так, були проблеми і труднощі, але його жилка підприємливого, далекоглядного, дбайливого господарника, а ще велика повага і цілковита довіра до нього робітників підприємства почали давати результати. В розпорядженні колективу з'явилися автомобілі, трактори, автогрейдери, котки, інші механізми, призначені для перевезення робітників та вантажів, улаштування дорожнього покриття, виконання ямкового ремонту, покосу трав, очищення доріг від снігу, боротьби з ожеледицею. Застосовуючи найкращі технології, колектив працював, як злагоджений механізм, і це дало свої результати: у 1988р. мережа доріг складала 239,4 км, з них ґрунтових було лише 12,8 км, інші- з твердим покриттям. За наступні чотири роки були побудовані і ці 12,8. . Якість дорожнього покриття була такою високою, що слава про наших шляховиків ішла не тільки по всій області, а й далеко за її межами.

Сало С.А. дбав не тільки про свою організацію, його цікавив розвиток і добробут рідного селища і всього району. Він був першим серед тих, хто підтримав ідею навести лад у районному парку. І не лише підтримав- працівники його разом із технікою були залучені до благоустрою як парку, так і всього районного центру, охоче беручи участь у вирішенні питань соціальної культури. Саме завдяки Сергію Архиповичу в Зачепилівці на початку 90-х років був зведений Свято-Архангело-Михайлівський храм. Загальний стаж його роботи в дорожній системі уже складав 54 роки, з них 40 років – керівником філії.

Керівник дбав про умови праці, життя і відпочинку своїх працівників. Це завдяки йому виросло ціле містечко відомчих будинків, Лелека- своєрідна «візитна картка» району; пасіка, ставок, підсобне господарство, кімнати відпочинку, традиції спільних свят і подолання труднощів, ледь не найкращі дороги в області -все це пам'ять про Сергія Архиповича.

За багаторічну працю та особистий внесок у розвиток дорожньої галузі Сало С.А. удостоєний звань «Заслужений будівельник України»(2006р.), «Ділова людина України»(2001), «Почесний громадянин Зачепилівського району», нагороджений орденами «Знак Пошани»(1986), «За заслуги»ІІІ ступеня(2007). А почесних грамот від Служби автомобільних доріг Харківської області, Державних підприємств «Харківський облавтодор», ВАТ «ДАК «Автомобільні дороги України» та «Дороги Харківщини»- не злічити, їх сотні. Те, що протягом не одного десятка літ Сергій Архипович був депутатом районної ради, захищав інтереси виборців – також свідчення його непохитного авторитету серед населення району. Переконливі успіхи його підприємства завжди заслуговували найвищих оцінок, як і постійна підтримка у збереженні матеріально-технічної бази навчальних закладів громади, сприяння розвитку обдарованої, талановитої учнівської молоді. Трудовий колектив райавтодору разом з керівником декілька разів заносився до книги «Трудової доблесті України», «Трудової слави» галузевого міністерства. Важко знайти ще такого відданого патріота Зачепилівщини, якого б співвітчизники п'ять(!!!!) разів обирали депутатом районної ради, який би всього себе віддавав, всю душу вкладав в ім'я процвітання своєї малої батьківщини та всієї України.

ВАЛКІВСЬКІ ГЛИНИ ЯК СИРОВИНА ДЛЯ ВИРОБНИЦТВА ХУДОЖНЬОЇ КЕРАМІКИ

Гур'єва Софія, учениця, 9 класу, «Харківський ліцей № 162 Харківської міської ради», вихованка гуртка «Геологічне краєзнавство» комунального закладу «Центр дитячої та юнацької творчості № 2 Харківської міської ради». Кириченко Тетяна Борисівна, учитель географії комунального закладу «Харківський ліцей № 162 Харківської міської ради», Подрезов Костянтин Михайлович, керівник гуртка «Геологічне краєзнавство» комунального закладу «Центр дитячої та юнацької творчості № 2 Харківської міської ради»

«Глина – один з перших природних матеріалів, які людина почала використовувати для свого добробуту як будівельний, вогнетривкий, виробний матеріал. Вона входить до складу цегли, це сировина для виготовлення фарфоро-фаянсових, гончарних та керамічних художніх виробів, цементу»

«Мінеральна суміш з глини є основою керамічного мистецтва. З одного боку є стандартизовані глини – пластичні маси, які виробляються на підприємствах, але по-перше, вони дорого коштують, по-друге, вони знаходяться далеко, по-третє вони стали недоступні. У керамістів є нагальна потреба дослідження місцевих джерел сировини, які забезпечують їх дешевим і різноманітним матеріалом для виробництва художньої кераміки»

«Наша робота присвячена дослідженню місцевих глин, які легко можна видобувати та транспортувати до міста Харкова з метою виготовлення якісної кераміки у малих об'ємах»

«При проведенні дослідження були використані наступні методи: аналіз літературних джерел, польові геологічні методи, відбір проб та польова документація, лабораторні (дослідження фізичних властивостей глин та їх суміші у лабораторних умовах: на пластичність, усадку, стан глини під час випалу та після нього)»

«Валки – місто Богодухівського району Харківської області. Відстань до обласного центру становить близько 55 км і проходить автошляхом Е40. Сполучення з містом Харків автобусними маршрутами. Місто Валки розташоване на березі річки Мжа. На території Валок знайдені чисельні археологічні знахідки керамічних виробів, і в наш час глини широко використовуються місцевим населенням для власних господарських потреб. У Валках функціонували цегляні заводи, які використовували місцеву сировину. Зараз вони закриті»

«У межах міста Валки відслонення порід досить рідкісні та зосереджені вздовж долини річки Мжа. Зазвичай вони мають невеликі розміри і відслонюють глинисті породи неоген-четвертинного віку. Найбільш інформативне відслонення знаходиться у східній частині міста Валок в закинутах кар'єрі цегельного заводу

Виходи на поверхню глин неоген-четвертинного віку знаходяться в західній частині міста Валки на лівому схилі долини річки Мжа»

«Для глини характерна тонкозерниста структура, утворення пластичної маси і розбухання при змочуванні водою. При виготовленні будь-яких виробів з глини, її пластичність дозволяє частинам виробів легко зліплюватися і тримати форму»

«При виготовленні керамічних виробів важливі такі властивості глин: пластичність, повітряна усадка, вогнева усадка, повна усадка, міцність, спікливість, вогнетривкість, колір глин»

«Керамічні суміші використовують для створення сировини із заданими властивостями: пластичність, міцність після випалу, зниження температури випалу, надання заданого кольору виробам. Керамічні вироби в своїй масі складаються з різних типів глини в ретельно розрахованих пропорціях»

«В результаті досліджень глин міста Валки ми можемо зробити наступні висновки:

- було встановлено, що в геологічному відношенні відслонення глин відносяться до неоген-четвертинного віку
- У результаті дослідження фізичних властивостей було встановлено, що деякі глини міста Валки у чистому вигляді можуть бути використані для виготовлення художньої кераміки при ліпленні ручним способом
- Отримані експонати мають достатню міцність, різноманітні кольори
- Усі сорти глини міста Валки можуть бути використані для виготовлення художньої кераміки ручним способом у складі сумішей з іншими, більш пластичними і масними сортами глин
- Інтерес видобування глинистих мас міста Валки полягає в створенні сумішей пластичних мас з новими заданими властивостями: вони м'якше для формування виробів, мають різну кольорову гаму, що розширює фантазії виробів, і містять менше хімічних добавок, що корисніше рукам. З економічної точки зору – це економія на закупівлю готових керамічних мас і доступність сировини (близькість до міста).

РІЧКА КАРАМУШИНА ЯК ОБ'ЄКТ ГОСПОДАРСЬКОГО ВИКОРИСТАННЯ

Гурток «Географічне краєзнавство» Новомерчицького ліцею Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області. Керівники роботи : Бондаренко Олександр Володимирович, учитель географії, Вовк Володимир Федорович, учитель географії

Поверхневі води – важлива складова частина будь-якого природного комплексу. Особливе значення серед них мають річки, оскільки саме вони на початку XXI століття використовуються у господарстві з найбільшою інтенсивністю. У зв'язку з невеликою водністю саме такі річки зазнають найбільшого антропогенного впливу.

У зв'язку із відмовою у сільському господарстві від колгоспно-радгоспної системи та ліквідацією значних зрошувальних систем у кінці XX – на початку XXI століття відбулись значні зміни у використанні малих річок Харківської області.

Зміни напрямків використання людиною малих річок обумовлюють необхідність поглиблення проведення їх досліджень. Проте зазначене питання практично не вирішується, хоча питання дуже актуальне. Це і обумовили вибір об'єкту та предмету досліджень гуртківців Новомерчицького ліцею.

Об'єктом досліджень було обрано малу річку Карамушину, ліву притоку річки Мож (іншаназва – Мжа; належить до басейну Сіверського Дінця). Предмет вивчення – фізико-географічні характеристики зазначеної річки в умовах її господарського використання.

Мета роботи – складання сучасної фізико-географічної характеристики річки Карамушина, оновлення і уточнення інформації про неї.

Для досягнення поставленої мети, вирішувались наступні завдання :

1. Вивчити, описати і оцінити природно-антропогенні умови формування річки Карамушина.
2. Дослідити і описати річку Карамушина в умовах її інтенсивного господарського використання.

3. Визначити напрямки і установити перспективи господарського використання річки на початку XXI століть.

Робота написана на підставі опрацювання літературних джерел та результатів власних спостережень, виконаних гуртківцями гуртка «Географічне краєзнавство».

Проведені дослідження дали підставу зробити ряд науково обґрунтованих висновків, головними з яких є :

1. Історія геологічного розвитку території та рельєф є визначальними чинниками формування річки Карамушина і її долини. Вони, зокрема, визначили напрям і характер течії річки, склад донних відкладів, особливості будови заплави і борової тераси. Але на початку XXI ст. важливим чинником, який визначає сучасні особливості річки, є також господарська діяльність людини. Вона зокрема обумовила зменшення значення клімату як фактора, який визначає особливості живлення і режиму річки.

2. Дослідження дали змогу чітко розмежувати дві ліві притоки Мжі – Турушку і Карамушину. Було встановлено, що остання бере початок у гирлі балки Макортет на південь від с. Хворостове і має довжину 13,7 км. Як наслідок, точно визначено падіння і похил коефіцієнт звивистості Карамушиної (відповідно 29,7 м, 2,17 м/км та 1, 35). Площа басейну річки, за уточненими даними, становить 62,5 км².

3. Було встановлено, що у період літньої межени на більшій частині річка не пересихає. Виняток становлять верхів'я річки, де витрата води визначається скидами з Петренківського ставу.

На швидкість течії помітно впливають штучні споруди. Вона помітно зростає нижче гребель Шевченківського і Валківського ставків. Проте відрізки русла із швидкою течією короткі (не більше 12 м). Саме тут спостерігається найвища концентрація кисню у воді (не менше 8 мг/л).

4. Використання річки людиною за останні 50 років помітно змінилось. Якщо у середині XX ст. вона розглядалась як можливе джерело зрошення (це підтверджують тогочасні карти, наприклад, топографічна карта М – 36 – 84 – А, де у басейні Карамушиної відображені іригаційні споруди), то на початку XXI ст. головними напрямками її використання стали рибицтво, рекреація та водовідведення.

Оскільки Карамушина є типовою для північного сходу України малою річкою, це дає підстави поширити зроблені висновки на інші подібні водотоки зазначеної території та робити обґрунтовані прогнози змін, які відбудуться, у випадку їх господарського використання.

З метою ознайомлення громадськості з уточненою, оновленою і розширеною інформацією про річку Карамушина гуртківцями гуртка «Географічне краєзнавство» була відредагована стаття «Болгар» у Вікіпедії

КОРИСНІ КОПАЛИНИ ДОЛИНИ РІЧКИ КАРАМУШИНА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ГОСПОДАРСЬКОГО ВИКОРИСТАННЯ

Гурток «Географічне краєзнавство» Новомерчицького ліцею Валківської міської ради
Богодухівського району Харківської області

Керівники роботи : Бондаренко Олена Олександрівна, учителька початкових класів, Вовк
Володимир Федорович, учитель географії

На початку XXI століття перед людством постали досить багато проблем глобального характеру. Одна з них – сировинна (ресурсна). Вона проявляється у двох формах : кількісній (загроза нестачі чи вичерпання природних ресурсів) та якісній (погіршення якості природних ресурсів, підвищення собівартості їх видобутку чи заготівлі, зростання відстаней транспортування видобутої сировини). Особливо гостро сировинна проблема постає стосовно мінеральних природних ресурсів, які належать переважно до вичерпних і мають обмежені запаси. Актуальність ресурсної проблеми посилюється не тільки через вичерпність і обмеженість запасів мінеральних ресурсів, але також і через зростання

потреб світової економіки та нераціональне їх використання у процесі видобутку і первинної переробки.

Ресурсна проблема характерна і для України. Це обумовило вибір теми досліджень гуртка «Географічне краєзнавство» Новомерчицького ліцею. Актуальність вибраної теми досліджень обумовлена відсутністю повної і узагальненої загальнодоступної інформації про місцеві корисні копалини. Саме це і стало причиною вибору теми роботи.

Об'єктом досліджень було обрано долину малої річки Карамушина (інша назва – Болгар) – лівої притоки річки Мож (інша назва – Мжа), що належить до басейну Сіверського Дінця.

Предмет досліджень – геологічна будова і корисні копалини зазначеної території.

Мета роботи – уточнити, оновити, доповнити і узагальнити інформацію про корисні копалини долини річки Карамушина, оцінити перспективи їх використання.

У процесі досягнення поставленої мети вирішувались наступні завдання :

1. Встановити залежність корисних копалин району досліджень з історією геологічного розвитку території та її геологічною будовою.
2. Уточнити, оновити, доповнити і систематизувати інформацію про корисні копалини долини річки Карамушина.
3. Виявити ситуацію з видобутком корисних копалин у долині річки Карамушина, перспективи їх використання у майбутньому.

Для досягнення мети роботи і вирішення поставлених завдань авторами використовувались різні методи досліджень, як первинні, так і вторинні. Зокрема вирішення першого з поставлених завдань повністю вирішувалось у процесі роботи з друкованими та електронними джерелами географічної інформації, різноманітними картами, космічними знімками території досліджень.

Робота над другим і третім з поставлених завдань включала як вторинні методи досліджень (вивчення і узагальнення інформації, наведеної у різних джерелах, у тому числі на космічних знімках), так і первинні : виявлення, огляд і вивчення, замальовування чи фотографування місцевих відслонень, відбір проб гірських порід, їх дослідження під мікроскопом.

Проведені польові дослідження та їх камеральне опрацювання дають підставу зробити певні обгрунтовані висновки щодо корисних копалин долини річки Карамушина :

1. На конкретних прикладах підтверджена залежність корисних копалин району досліджень від історії його геологічного розвитку та геологічної будови території. Розташування чинної місцевості у межах западини давньої платформи обумовили осадове походження місцевих мінеральних ресурсів. Наявність тут моря у девоні і подальші тектонічні рухи, пов'язані з формуванням ДДЗ, обумовили утворення великого родовища кухонної солі, морські прибережні умови олігоцену – відкладання розсипних порід з підвищеним вмістом титану і цирконію, а також пісків. З четвертинним зледенінням зв'язане накопичення товщ сировини для виробництва цегли – лесоподібних суглинків.

2. Опрацювання сучасних джерел інформації і польові дослідження дозволили доповнити відомості «Геологічної карти СРСР» даними про родовища будівельних матеріалів Валківське-4 і Костівське, а також про залягання і склад пісків і лесоподібних суглинків поза межами відомих родовищ корисних копалин. Були зроблені науково обгрунтовані припущення про перспективні ділянки геологорозвідувальних робіт у басейні Карамушиної.

3. Проведені дослідження показали, що станом на 2024 р. промисловий видобуток корисних копалин у долині Карамушиної відсутній. Незначне добування піску і лесоподібних суглинків здійснює місцеве населення біля с. Костів (суглинки), південніше с. Литвинівка (пісок) та північніше с. Шевченківка (суглинки і пісок).

Відновлення промислового видобутку можливе перш за все на Литвинівському родовищі пісків і суглинків та Костівському родовищі суглинків, де необхідна документація вже готова. Видобуток олігоценових пісків у якості сировини для отримання концентрату титану і циркону можливе за умови геологічного дообстеження території, а кухонної солі – при збільшенні потреби у ній в Україні.

ХУДОЖНИКИ БАРВІНКІВЩИНИ

Гурток «Історичне краєзнавство»

Барвінківського ліцею №1 Барвінківської міської територіальної громади Ізюмського району Харківської області. Керівник: Троян Юрій Васильович, учитель історії Барвінківського ліцею №1 Барвінківської міської територіальної громади Ізюмського району Харківської області, спеціаліст II категорії

Барвінківщина завжди славилася своїми художниками. У першому друкованому джерелі про заселення нашого краю, «Синодику Святогірського монастиря», записано про те, що в слободі мешкав майстерний художник.

Завдячуючи йому, ми маємо три портрети засновників нашого міста: козаків Івана Барвінка, Радька і Бобуха.

Наступницею, продовжувачем малярської справи стала Марія Дмитрівна Раєвська-Іванова (1840 – 1912).

Здобувши домашню освіту, вона вирушає на навчання до Європи. Навчається у майстерні професора Ергардта малюванню та живопису, слухає лекції у Сорбоні та Празі.

Наслідком стало створення картин: «Автопортрет»(1866р.), «Смерть селянина в Малоросії»(1868р.), «Дівчина біля тину»(1869р.) та інших.

Восени 1868 року Марія Дмитрівна складає успішно екстерном іспити в Петербурзькій академії мистецтв і стає першою жінкою в Росії, яка отримала диплом художника і право відкрити спеціальну художню школу.

На початку 1869 року в Харкові вона відкриває першу в Російській імперії приватну «Школу малювання та живопису», за що в 1872 році була обрана Почесним вільним обшинником Імператорської Академії мистецтв.

Серед відомих архітекторів та художників учнями школи були: С.Васильківський, Г.Семирадський, А.Данилевський, О. Бекетов, П.Левченко та інші.

Продовжувачем її справи в місті Барвінковому став Іван Олексійович Плис (1906-1982) – краєзнавець, художник, громадський діяч. Свої зусилля він спрямував на відродження історії Барвінківщини.

Головні теми робіт – козацьке минуле та пейзажі Барвінківщини.

Серед видатних митців Барвінківщини слід відзначити таких художників:

Іван Васильович Макогон (1907-2001) – український скульптор, член Національної спілки художників України, Заслужений діяч мистецтв УРСР (1968), Народний художник України (1992), професор (1971).

У 1926 році він вступає до Харківського художнього інституту. Навчається в Абрама Менеса, Івана Северина, Семена Прохорова, Михайла Шаронова, Анатолія Петрицького, Олексія Кокеля, одночасно вивчає скульптуру у приватній майстерні Івана Севери.

З 1954 року Іван Васильович працює викладачем Української академії образотворчого мистецтва і архітектури в Києві. Серед його творів слід згадати композицію пам'яті скульптора І. Левицького (1934), пам'ятник Михайлу Грушевському на Байковому кладовищі в Києві (1936) та багато інших.

Одночасно працює в галузі медальєрного мистецтва. Створив медалі до 125-річчя Т.Шевченка, 100-річчя Є.Патона, медалі О.Гончара, Л.Кравчука, Л.Кучми та ін. Продовжує займатися живописом.

Степан Калинович Яровий (1913 – 1988) – український художник і пейзажист. Член Кримської організації Спілки художників. Навчався в художній студії Ялтинського будинку народної творчості (1939), у студії «Всекохудожник» у Москві у Б. Йогансона (1947).

Віктор Селіфанович Лисиця (1936). Член Національної спілки художників України (1995). Навчався в Київському художньому інституті, (викладачі В.Костецький, К.Трохименко, Т.Яблонська). Працював у Сімферопольському художньо-виробничому комбінаті. У творчості звертається до міфів, фантастики, метафори, притчі, молитви. Створив живописні пейзажі Криму. В 1994 та 1998 роках про Віктора Лисицю знято документальні фільми.

Олег Феофанович Передерій (1931 – 1980). Член спілки художників і кінематографістів України. Художню освіту отримав у Дніпропетровському художньому училищі (1951) та на художньому факультеті Всесоюзного державного інституту кінематографії (1957). Після закінчення навчання працював художником-постановником Одеської кіностудії художніх фільмів.

Віктор Леонтійович Волков (1950). Навчався в Дніпропетровському художньому училищі. Довгий час працював у Латвії, переймаючи досвід тамтешніх живописців.

Справу батька продовжив його син Олександр. Закінчивши Харківську державну академію дизайну та мистецтв, нині працює в місті Харкові у власній творчій майстерні.

Кузнею молодих талантів стало художнє відділення Барвінківської музичної школи (1965), де з 1991 року беззмінним викладачем образотворчого мистецтва працює Харчинський Анатолій Сергійович.

Своїм найвищим досягненням вважає реставрацію оздоблення Успенської церкви міста Барвінківського.

Батьківським шляхом пішли доньки Анатолія Карина та Тетяна.

Славні традиції своїх попередників продовжує нинішнє покоління. Юні художники з Барвінківщини стали переможцями Міжнародного фестивалю-конкурсу мистецтв «Свято Весни-2024», який проходив у місті Берліні.

Після початку повномасштабного вторгнення країни-агресора багато випускників художнього відділення пішли захищати рідну землю. Серед них Юрій Костін, Олександр Буднік.

На жаль, маємо втрати. Загинули Сергій Тройняк та Михайло Пухліков.

Отже, завдання нашої роботи, не дивлячись на суворі реалії сьогодення, полягає в популяризації творчості регіональних художників, створенні Довідника про митців нашого краю, організації виставок та зустрічей з провідними та молодими авторами.

ДУМА ПРО КОЗАКА БАРВІНКА

Даниленко Артем, Бобрусенко Іван, Табаков Олег, учні 8 класу КЗ «Харківський ліцей №104 Харківської міської ради», вихованці гуртка «Екологічне краєзнавство» КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради
Керівники Веріженко Ольга Сергіївна, вчитель історії КЗ «Харківський ліцей №104 Харківської міської ради», Кривопустов Сергій Миколайович, керівник гуртків КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, консультант Скриль Ірина Анатоліївна завідувачка відділом краєзнавства КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Чи не найдискусійною гемою щодо історії України є великий переселенський рух і залюднення просторів Дикого поля від Сейму до Дону в середині XVII — XVIII ст. Процес дуже неоднозначний і подекуди суперечливий. Освоєння лісостепових та степових просторів на південь і на схід є досить важливою ознакою контактів культур, осілого та кочового способів життя. Ці колонізаційні процеси неодноманітні хронологічно і так само мають спалахи і затухання.

Після монголо-татарської навали на Русь у XIII столітті протягом певного часу велика частина теперішньої української території стала своєрідною зоною запустіння – «Диким полем».

(Термін «Дике поле» вигадали поляки у XVI ст. Так вони називали всі землі на південь і схід від Білої Церкви, вказуючи тим самим на їхню нібито «нічийність».) «Дике Поле» — назва південноукраїнських степів, тобто всього того незаселеного чи малозаселеного простору, що пролягав між пониззям Дністра, Дніпра і сягав Дону.

Після невдач у Визвольній війні проти Польщі міграційні процеси в Україні посилювались. Розпочався масовий перехід української людності на Лівобережжя і в степову зону. Завдяки цьому активно освоювалося межиріччя Дніпра і Дону.

Важливу роль в проникненні української людності в степи відіграла Запорозька Січ. Збудована за дніпровськими порогами Січ з другої половини XVI століття стала не тільки центром низового козацтва, але й форпостом народної колонізації причорноморських степів

На середину XVII століття приходиться заснування ряду козацьких поселень в Середньому Подінців'ї (на території сучасних Харківської, Донецької та Луганської областей). Чимало їх з'явилося як запорізькі зимівники, козацькі пікети на шляхах між гетьманщиною і Кримом зокрема на Самарі, Вовчій, Лугані, Торце та інших річках.

Більша частина території «Дикого Поля» була підпорядкована Запорізькій Січі, вона охоплювали значну територію Центральної та Південної частини Українських етнічних земель у пониззі Дніпра та Південного Бугу

Землі Запорозької Січі займали майже всю територію нинішньої Кіровоградщини, всю Дніпропетровщину, на Миколаївщині – лівий берег Бугу, частини Херсонської, Запорозької, Донецької та Харківської областей. За свідченнями сучасників, Вольності (володіння) запорозьких козаків становили близько 87 тис. квадратних кілометрів. Отже, запорожці контролювали простір, що дорівнює територіям нинішньої Болгарії, Португалії та Угорщини. В адміністративно-територіальному відношенні Запорізька Січ ділилася на паланки (округу) на чолі з полковниками.

Д. Яворницький зазначає, що в 1651-1653 роках Січ була переповнена народом. Це примушувало керівництво Січі стимулювати рух на схід, з одного боку – щоб розвантажити її від маси народу, у більшості небоєздатного, а з другого – щоб зайняти вільні землі по обидва береги Самари

Вочевидь, серед цієї маси був і отаман Іван Барвінок зі своєю «ватагою» та родинами, який буцімто отримав від Кошу наказ («грамоту») оселитися на річці Сухий Торець. Сама «грамота», на жаль, не зберіглася, і ми не можемо з певністю говорити про те, чи було переселення Івана Барвінка частиною далекоглядного плану Б. Хмельницького. Є також дані, що це поселення було визначено в грамоті Запорізького Коша отаману Барвінку: «У дикому полі, на березі Торця, біля Татарського перелазу». Посилаючись на наявні матеріали, припускається, що Барвінкову Стінку заснували за розпорядженням Богдана Хмельницького під прикриттям Запорізької Січі. Основна маса переселенців — кілька тисяч вихідців з Поділля.

Ватага під проводом Барвінка пришла на берег річки Торець, і заснувала поселення. Місце це лежало на шляху від Січі до Торських озер, що манили до себе і викликали прагнення запорожців закріпити за собою якщо не самі озера, то шляхи транспортування солі на Слобожанщину і Гетьманщину

А місце ідеально відповідало фортифікаційним вимогам. Чумацька гора з південного боку мала крутий схил до річки, і з неї добре проглядався «Татарський брід» – єдине місце, в якому можна було перетнути Сухий Торець. Далі на захід прохід був закритий іншою річкою Лукнувахою (тобто, замість однієї водної перешкоди з'являлося дві). Перетнувши одну річку – Колодяжну (нині просто Колодяжна балка), інакше кажучи, бути затиснутим з двох боків горою і річкою. Отже, той, хто володів Чумацькою горою, володів і бродом. Крім того, на півночі гора теж мала круті схили, а зі сходу перекривалася густим Дворецьким лісом. Не випадково, що саме з Чумацької гори бере свій початок Барвінкова Стінка

Перша згадка про поселення- як про Барвінкову Стінку зустрічається в Синодику Святогірського монастиря. У 1653 році до монастиря прибуло 12 запорожців з проханням освятити нове селище. Архімандрит Іоанн освятив село, фортецю і церкву. Фортеця розташовувалася на Чумацькій горі, село — внизу біля річки. Місце було захищене з півдня чотирма рукавами річки й озерами

На Чумацькій горі стояла невеличка дерев'яна фортеця, від якої вів потайний хід до річки. З фортеці добре було видно південну, східну і західну околиці, особливо – Татарський перелаз, що перетинав Сухий Торець трохи нижче за течією. Через брід і попід горою до впадіння у Сухий Торець річки Колодяжної проходила чумацька дорога. Усі обози (валки) чумаків повинні були сплатити за перевіз спеціальне мито і взяти козаків у супровід до наступного перелазу або населеного пункту (який, як правило, знову ж таки був на перелазі).

Найчастіше валки ставали тут на ночівлю під надійним захистом козаків. До їхніх послуг була церква біля підніжжя гори, а трохи на відстані – шинок із дешевою горілкою, за продаж якої власник шинку платив мито Кошеві.

Основними джерелами доходів запорозьких козаків у другій половині XVII ст. було скотарство займалися також промислами велику роль в освоєнні природних ресурсів краю відіграли Торські і Бахмутські соляні промисли, що забезпечували не тільки Слобожанщину та Лівобережну Україну, але й південно-захід Росії сіллю. та торгівлею Найбільш поширеним товаром, що доставлявся з Причорномор'я на ринки України та сусідніх держав, була риба і продукти з неї. Окремим джерелом доходу було мито, яке збирали з купців, що проходили їх землями. і.

Перелічені фактори стимулювали розвиток міст краю, які протягом другої половини XVIII ст. з військово-оборонних центрів переростають в осередки ремесла і торгівлі.

ЗЕМЛЯК ІЗ ПОЗИВНИМ «ЗАХАР»

Демяненко Станіслав, учень 8 класу Комунального закладу «Зіньківщинський ліцей»

Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області

Керівник: Мирошниченко Ольга Миколаївна, вчитель зарубіжної літератури Комунального закладу «Зіньківщинський ліцей» Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області

Славетна наша зачепилівська земля героями, які виборюють свободу і незалежність під час повномасштабного вторгнення рф на територію України. Моя розповідь – про рідну для мене людину, дядю по лінії матері, Захаренка Віктора Миколайовича. Він народився 23 листопада 1978 року в с. Голубівка Новомосковського району Дніпропетровської області. Батькам запропонували роботу в колгоспі «Заповіт Леніна», що на Харківщині. Вся сім'я переїхала в Нове Пекельне Зачепилівського району. Віктор, досягнувши шкільного віку, навчався в Зіньківщинській ЗОШ I-III ступенів. Після закінчення – працював в колгоспі «Заповіт Леніна» трактористом і навчався СПТУ-72 в с. Попасне Новомосковського району. Зростав у багатодітній родині був добрим, щирим, чесним завжди приходив на допомогу. На жаль, трагічно загинули батьки, і Віктор замінив їх, опікувався своїми молодшими братами і сестрами. Турботливо ставився до них, оберігав, любив, виховував своїм прикладом, щоб були вони порядні, відповідальні і працюючі.

Коли виповнилось юнакові 18 років, потрапив служити у війська ППО. По закінченню строкової служби повернувся в рідне село і працював трактористом. Сімейне життя не склалося. У 2014 році, коли почалась АТО на Сході України, підписав контракт і став танкістом. По закінченню двох років контрактної служби повернувся додому і працював у фірмі «Агро Овен». Мріяв, що збудує свою хату, знайде своє щастя.

Але не судилося... Коли 24 лютого 2022 року почалося повномасштабне вторгнення, пішов захищати рідну землю. Так як з 2014 по 2016 роки був танкістом, то і продовжив боронити рідну землю в ролі старшого механіка – водія танкового взводу роти вогневої підтримки в/чА7403, спочатку мав звання старшого солдата, потім – молодшого сержанта 228 окремого батальйону 127 окремої бригади сил територіальної оборони Збройних Сил України. Навесні 2022 року відбивали ворожі атаки, направлені на місто Харків, за що був нагороджений пам'ятною медаллю «За оборону Міста-Героя Харків». Отримав осколкове поранення під час жорстоких боїв, підлікувався у госпіталі, але недовго він зміг пролежати на лікарняному ліжку, поїхав з побратимами на Запорізький напрям. Так як жодної ротації не було, (та на яку він би не вийшов), для нас, рідних, великою радістю було, коли у Віктора ламався танк. (Може це звучить не зовсім правильно, але нам ці хвилини будуть пам'ятатися все життя). Частина брала для бойової машини у Харкові, шлях лежав через наше село, тому хоч на 5 хвилин наш дядя Вітя міг заскочити разом з командиром. Пам'ятаю його слова, що «потрібно цінувати кожен хвилину свого життя і не витратити його на всяку дурню». Дуже втомлений, недоспаний, але завжди усміхнено говорив, щоб ми не хвилювались, що у нього все добре, бо він у танку. А танк

в них «УСИК», названий на честь боксера, незламний, непробивний. Незвичайна поява цієї бойової машини. Коли наші хлопці пішли в наступ, змогли забрати покинуту ворожу техніку танк Т-72. Підрихтували, і почали допомагати нашій піхоті вогневою підтримкою.

У кожного військовослужбовця є позивний, придумали і для танка – «УСИК». А розшифровувалась аббревіатура: «Универсальная Система Истребления Кацапов». Вийшло російською мовою зате, щоб їм було зрозуміло, хто прийшов на нашу землю з мечем, той від меча і загине. Цю історію разом з побратимами розповів наш герой, коли на передову приїхав фотокореспондент ТСН Олександр Моторний. Потім пізніше командир нам прислав відео, де розповів про назву танка. Побратими розповідали що у Віктора було передчуття, коли треба відходити. Завдяки його передчуттям було збережено багато життів. Навіть за три тижні до загибелі він і його друзі, рятуючи поряд бригаду, отримали контузії. Віктору і наводчику не можна було виходити на позиції ще місяць, але наш дядя говорив, що повинен їхати, бо хлопці самі не впораються. Зі слів товаришів по службі на поміч йшов першим не думаючи, чи повернеться живим.

На жаль, і обірвалося життя воїна «Захара» в танку 31 березня 2024 року від ворожого боєприпаса (ланцета) в районі населеного пункту Новогеоргіївка Синельниковського району Дніпропетровської області. Дуже боляче втрачати рідну людину, але для нас він завжди залишиться в пам'яті живим, життєрадісним, чесним, справедливим і улюбленим старшим дядьком. Як казав командир, такого як «Захар», нам не знайти, цілеспрямованого, розумного, відданого.

«ВОНИ ТВОРИЛИ ІСТОРІЮ ЛЮБОТИНА»

Денчик Олександра, учениця 9-Б класу Люботинської гімназії №1 Люботинської міської ради Харківської області. Керівник: Зінченко Наталія Миколаївна, вчитель історії Люботинської гімназії №1 Люботинської міської ради Харківської області.

Наше місто – це цікава спільнота людей з глибоким корінням і старовинною історією. Його історія бере свій початок із далеких часів біженців – козаків, які тікали з-за Дніпра на територію Слобожанщини. Тому не дивно, що наше місто багате на героїв і події, які тут відбувались. Вдячні люботинці намагалися увіковічити пам'ять про героїв, тому їх імена почали закарбовувати в назвах вулиць. З'явилися вулиці Данилевського, Наталі Забіли, Станіслава Шумицького, Бердяєва, Духівська. Кожне прізвище люботинці поважають, пам'ятають історії, пов'язані з подіями історії нашого міста, з діяльністю письменників.

Актуальність дослідження: життя кожного міста відображає історію держави. Тому я намагався простежити, як державотворчі процеси вплинули на історію мого рідного міста.

Предмет дослідження: В цій роботі я дослідила історію планування вулиць міста та участь люботинців у загальнодержавних подіях.

Об'єкт дослідження: Об'єктом дослідження є історико – краєзнавчі нариси, документи, спогади стосовно участі люботинців у подіях кінця XIX - XX століть.

Хронологічні рамки дослідження: Дослідницька робота охоплює кінець XIX – середину XX століття.

Мета дослідження: Метою дослідження є комплексне вивчення історії походження назв вулиць, визначення внеску люботинців у загальнодержавні та культурні процеси України.

Завдання дослідження: Проаналізувати внесок жителів Люботина у державотворчі процеси, особливості культурної творчості людей, які пов'язали своє життя з Люботином.

Наукова новизна: Існує значна кількість досліджень, спогадів про видатних жителів Люботина. У даній роботі я збирила та систематизувала всі доступні матеріали.

Теоретична і практична значимість дослідження: За назвами вулиць можна простежити, як створювалося та формувалося місто у різні часи державотворення. Є вулиці, назви яких затверджувалися у радянський період, із плином часу життя вимагало змін, тому змінювалися і назви вулиць. Були й більш давні, історія створення яких сягала своїм корінням ще в часи,

коли одна – дві дороги з'єднували декілька хуторків та поселень. Саме тому мені цікаво було зібрати та дослідити матеріал щодо топоніміки вулиць та природних об'єктів.

Джерельна та історична база роботи: В роботі автором було використано та проаналізовано чимало історичних джерел, які присвячені даному питанню.

Серед них такі, як: дослідження Стрільця В. В., Черняка І.Т., публікації у газеті «Люботинський вісник», матеріали, які зібрані у Люботинському краєзнавчому музеї.

Кожне місто має власну долу, історію, традиції. Працюючи над даним дослідженням, я переконалася, що моє рідне місто – унікальне. З ним пов'язані легенди, життя та творчість видатних людей. Я сподіваюся, ніхто не буде заперечувати, що на історію держави впливають окремі люди, їхні долі, подвиги та творчість. Люботину присвячували вірші, на його честь називали танкери та проспекти. Я мрію про те, що кожен житель нашого міста буде пишатися Люботином, дбати про нього, прославляти.

Перейменування вулиць відбувається і у наш час. Дотримуючись Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного(нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», Люботинська міська рада прийняла рішення про перейменування вулиць Артема (Духовська), Ілліча (Станіслава Шумицького), Куйбишева (Н. Забіли), Ленінградської (Данилевського), Я. Гамарника (Володимира Захарченка). Саме історію життя та діяльності цих люботинців ми розглянемо у даному дослідженні

У даній роботі я збила матеріали, які стосувалися історії Люботина. Про місто існує багато згадок у різних джерелах, тому я об'єднала відомості в одній роботі. Сподіваюся, що даним матеріалом зацікавляться всі, кому не байдужа доля рідного міста.

БРЕНДИНГ ЧУГУЇВЩИНИ НА ОСНОВІ ТУРИСТЬКО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІЇ

Дягілева Софія, вихованка гуртка «Географічне краєзнавство» Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, учениця 6 класу Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей» Чугуївської міської ради Чугуївського району Харківської області. Керівник: Андреев Сергій Сергійович, керівник гуртка, вчитель географії вищої кваліфікаційної категорії, «старший учитель» Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей» Чугуївської міської ради Чугуївського району Харківської області; Андреева Валентина Григорівна, вчитель історії вищої кваліфікаційної категорії, «вчитель-методист» Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей» Чугуївської міської ради Чугуївського району Харківської області.

Розвиток сучасної держави та визначення її місця в світовому просторі невід'ємне від розвитку його суб'єктів, їх економічного становища, політичного клімату, соціально-культурних особливостей тощо. Необхідність підвищення конкурентоспроможності території та визначення її унікальності серед інших є одним з основних завдань, що стоять перед керівництвом країни.

В даний час одним з ефективних методів розвитку територій є брендинг. Незважаючи на те, що активна діяльність з формування бренду в Україні почалася нещодавно на відміну від закордонних міст, де це є самостійним та пріоритетним напрямом, місцеві органи самоврядування вже розробляють стратегії цілеспрямованого підходу до розвитку та впровадження інструментів бренду.

Брендинг території – процес створення та розвитку бренду території за допомогою акумулювання, збереження та трансляції її унікального духовного, соціального, економічного, політичного капіталу, втіленого у відомих образах. В основі брендингу знаходиться ідея доведення до суспільства уявлення про унікальність певної території.

Завдання регіонального бренду – це забезпечення ідентифікації суб'єкта як у країні, так і за її межами. Брендінг регіону невід'ємний від процесів підвищення його конкурентоспроможності, тому що, бренд за своєю природою, є демонстрацією конкурентних переваг і, відповідно, більшою вартості.

Брендинг території має бути найважливішим завданням державної політики розвитку регіонів, яку слід вирішувати нарівні з іншими, спрямованими на створення комфортного середовища для проживання місцевого населення. Цей процес здатний вирішити такі соціальні завдання, як самоідентифікація жителів, тобто ставлення людини до самої себе та ідентифікації її з місцем проживання. Власне ставлення населення до місця свого проживання, праці і відпочинку, люди можуть транслювати гостям у вигляді рекомендацій або скарг. Навички, талант і ділова хватка жителів також роблять свій внесок у зростання та процвітання регіону. Так чи інакше, але мешканці збільшують цінність бренду рідного населеного пункту або регіону.

Одним із перспективних напрямів розвитку регіонів України сьогодні є туризм. Формування розвиненої інфраструктури, створення регіонального турпродукту, ефективне використання туристсько-рекреаційного потенціалу, активізація діяльності культурно-дозвільних установ дозволяють залучити в регіон туристів, що дає позитивний соціально-економічний ефект.

Наприклад, надходження від туризму до бюджету надають позитивний вплив на розвиток економіки та платіжний баланс регіону; розвиток туристичної галузі веде до створення додаткових робочих місць та збереження культурної самобутності місцевого населення тощо.

Чугуївщина досягла значних успіхів у соціальних та економічних показниках, з її успіхами добре знайома вся Україна, поступово регіон приходить і до широкої популярності на міжнародному рівні. У Чугуївському районі можливо створити сучасний, високоєфективний та конкурентоспроможний тематичний бренд, який буде заснований на наявному туристично-рекреаційному потенціалі.

Таким чином, бренд Чугуївського району має стати відображенням кращих рис ментальності та традицій місцевого населення, виконувати популяризаційну функцію, поєднуючи населення регіону для виконання загальних завдань.

Одним із видів туризму, який може включати всі ці аспекти, є етнокультурний туризм, для якого Чугуївщина має всі необхідні ресурси для розвитку.

В рамках заходів, спрямованих на підтримку концепції бренду Чугуївського району на основі розвитку етнокультурного туризму, можлива розробка та проведення виїзних екскурсій, організація зустрічей, проведення майстер-класів, лекторій у музеях міста Чугуїва та району. Це дасть змогу виділити переваги кожної території, привернути увагу мешканців та гостей до регіону, дозволить представникам туристичної індустрії обмінюватися досвідом зі своїми колегами.

Можливе створення тематичних екскурсійних програм, тематичних заходів для школярів з метою їх знайомства з історією, традиціями та звичаями свого краю, що призведе до розвитку окремого напрямку екскурсійно-пізнавальних послуг.

Слід пам'ятати, що при реалізації механізмів розвитку території як туристського центру має враховуватися необхідність розвитку регіональної індустрії туризму на основі дотримання принципів сталого розвитку.

Розробка механізмів на основі концепції брендингу має важливе значення, тому що переважний обсяг розвитку туризму пов'язаний з пам'ятками та видами діяльності, що належать до природного середовища та історичної спадщини регіону. Якщо ці ресурси будуть погіршуватися або руйнуватися, то регіони не зможуть залучати туристів і, як наслідок, туризм не буде успішним та ефективним.

У концепції створення бренду Чугуївського району мають бути відображені основні напрямки діяльності, які поділені на такі етапи:

1) пошук та виділення найбільш значущих відмінностей, конкурентних переваг, що визначають індивідуальність Чугуївщини у туристському плані, повинні стати основою для формування бренду території як туристичного центру;

2) формування сенсу та змісту бренду через посилення конкурентних переваг;

3) безпосереднє створення бренду Чугуївського району, його просування та підтримка: формування механізмів просування, створення програм просування бренду, реалізація цих програм, підтримка бренду регіону.

Таким чином, створення та розвиток бренду Чугуївщини – систематичний та організований процес, заснований на послідовному виконанні певних дій, виконання яких призведе до досягнення поставленої мети, а розвиток туризму та туристської галузі може стати одним з найперспективніших напрямів брендуння території.

ОСОБЛИВОСТІ ГРАФІКИ І.Ю.РЕПІНА

Дягілева Софія, вихованка гуртка «Географічне краєзнавство» Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, учениця 6 класу Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей» Чугуївської міської ради Чугуївського району Харківської області. Керівник: Андреев Сергій Сергійович, керівник гуртка, вчитель географії вищої кваліфікаційної категорії, «старший учитель» Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей» Чугуївської міської ради Чугуївського району Харківської області; Андреева Валентина Григорівна, вчитель історії вищої кваліфікаційної категорії, «вчитель-методист» Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей» Чугуївської міської ради Чугуївського району Харківської області.

Графічні роботи Рєпіна займають не менше місця у його спадщині, ніж решта. Він був блискучим іскрометним малювальником, що відзначають практично всі критики. Малюнки народжувалися буквально на очах у самих не пристосованих для цього місцях: у вагонах, на пікніках, на всіляких засіданнях, нарадах, музичних вечорах і прийомах. Тут все та ж скорострільність і ненаситність у фіксації цього неосяжного світу, наповненого до країв живою масою природних явищ та створінь, персонажів. В більшості своєму в роботах немає особливої конспективної виразності, про яку можна було б говорити особливо. Він анітрохи не був обтяжений такими завданнями, більше захоплюючись різноманітністю в руслі естетики епохи, яка була за своєю суті антикласичною та різностильною. До 1890-х років його особисте ставлення до такої творчості цілком спокійне і розглядалася як підготовча і допоміжна робота. Водночас – це чудова школа відпрацювання багатьох варіацій та прийомів, які потім використовуються у великих творах, де спочатку не було єдиного підходу та відпрацьованого технічного рішення.

Починаючи з ранньої пори, потяг до документальності відображення в олівцевому начерку І.Є.Рєпіна не слабшала, а навіть у якісь періоди навпаки зростала. Характерно, що за позовом вірного рішення спочатку в малюнку при створенні картини для подальшого вдосконалення був для нього дуже суттєвим. Така практика значною мірою напрацьована ще в школі Товариства заохочення мистецтв і далі зміцнилася в Академії мистецтв. У волзькій епопеї можна відзначити також певну тенденцію: олівцеві замальовки бурлаків часто наповнені численними деталями образу, відзначені прагненням передати внутрішній стан людини.

У цей період молодий художник користується в основному лінією без штрихування, створюючи загальну форму, іноді супроводжуючи дрібним штрихом для надання об'ємності. Відтворення цієї форми зазвичай задається комбінацією штрихів для виявлення індивідуальних загальних рис, фактури поверхні. Так він чинить у трактуванні та передачі характеристик та специфіки природного ландшафту, а також підкреслюючи частини та деталі одягу. У опрацьованні особи зазвичай присутнє тільки дрібне штрихування, що передає психофізіологічні особливості, а завдяки особливостям міміки підкреслює витонченість портретних характеристик. Іноді у техніці превалює такий прийом, як поява відразу кількох ліній до створення основного обсягу. Як допоміжний прийом використовується штрих і розтушовка, що допомагає виявити форму, виділяючи її на загальному тлі, пов'язуючи з навколишнім середовищем. Цьому надається досить велике значення вже на першому етапі в роботі над майбутньою картиною «Бурлаки на Волзі», оскільки дозволяє визначити найважливіші місця з погляду світла і наступного кольорового моделювання. Взаємозв'язок

такого трактування в підготовчій графічній роботі та подальшій олією свідчить про досить точно осмисленість, послідовність та не випадковість. Відзначається поява артистичності і легкої недбалості, які говорять нам не тільки про досконалість, а й уже про зрілу майстерність Репіна.

Його характерна імпульсивність і постійна потяг до психологічності в пізнанні особистості портретованого вимагали не тільки освоєння усталених загальноновизнаних прийомів, але і їх подальшої розробки із залученням новаторської техніки. Сам Репін часто відхрещувався від новомодних західних течій, хоча у своїх роботах, як графічних, так і живописних, активно застосовував і використовував різноманітні новаторські технічні прийоми. Іноді це виглядає схожим на імпресіонізм, який він повною мірою пізнав, перебуваючи в поїзді за кордоном. Слід зазначити, що його паризькі експерименти у цьому плані («Паризьке кафе», «Негритьянка», «Дорога на Монмартр у Парижі») показали спроможність такого варіанта, але як завжди обраний був виключно свій шлях.

Ілля Юхимович протягом майже 20 років спостерігав за імпресіоністами, що, безперечно, залишило відбиток на творчості, тому значний інтерес становлять у цьому плані його мюнхенські «Нотатки художника» (1893): «Імпресіоністи помітно вироджуються, застаріли, зменшились у числі. Зробивши свою справу».

Досліджуючи творчість І.Є.Репіна у багатьох його роботах можна відзначити ту мінливу «хиткість враження», гру «мозаїчності мазка», властиву імпресіоністичному підходу. Цей прийом досить часто ним використовується, особливо на пізніх етапах творчості, тим самим підтверджуючи суто своє розуміння: «Художник – переважно натура творча, обдарована фантазією, індивідуальність, якої тяжко постійне підпорядкування однієї доктрині цілої корпорації».

Якщо ж звернути увагу на його графічну діяльність, то в більшості малюнків ми частіше можемо бачити комбінацію прийомів, де майже інтуїтивно на одному диханні втілюється задумане. Ближче до кінця XIX століття в роботах штрих більше стає ескізним, активно застосовується розтушовка і вже іноді використовується властива лінеарність у передачі контуру. Таке віртуозне володіння таїнствами і секретами пошвавлення німого аркуша паперу буквально на очах у глядача практично одностайно поставило художника на значну висоту як геніального рисувальника. І це було відзначено не тільки в колах шанувальників таланту, а навіть звучало в таборі абсолютно різних поціновувачів мистецтва.

Нині ми маємо велику спадщину Репіна, що налічує сотні і тисячі чудових малюнків, розкиданих по всьому світу як свідчення невтомної творчої діяльності автора, його заслуженої популярності та авторитету у світі мистецтва поза зведеними умовними межами кордонів.

УКРАЇНСЬКА МОТАНКА: ВІД ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ ДО ВИРАЖЕННЯ КРАСИ ТА СИМВОЛІЗМУ

Єрмак Єлизавета, учениця 10-Б класу комунального закладу «Первомайський ліцей №6 Первомайської міської ради Харківської області». Керівник: Шестопалова Анжеліка Липівна, учитель історії комунального закладу «Первомайський ліцей №6 Первомайської міської ради Харківської області», «спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії»

Про українські вишиванки, рушники, килими й писанки знають усюди. Не менш цікавими є й ляльки, які виготовлялися та виготовляють в Україні. Стародавні іграшки переважно виготовляли з природних матеріалів: дерева, трави, каміння, а також тканини. А найдавніший мовчазний символ ляльки-мотанки тисячоліттями супроводжував наших предків і передавався з покоління в покоління від матері до доньки.

Народне лялькарство — важлива складова культури українського етносу. Воно використовувалося як засіб виховання в національних традиціях. Лялькарство завжди привертало пильну увагу філософів, психологів, педагогів, етнографів, мистецтвознавців.

Великий український філософ, письменник-гуманіст, педагог Г.С. Сковорода зазначав, що «кожний повинен пізнати свій народ і в народі пізнати себе».

«Пізнати свій народ» — означає досягнути розумом його історію, звичаї, традиції, обряди, обереги, ремесла як складові етнокультури та духовності. Адже культура — це дух і душа народу, а душа, тобто духовність спільноти, є споконвічним невмирущим корінням національної свідомості народу.

У сьогоднішньому світі лялька виконує свої значущі для гармонійного існування людини функції. І часто найулюбленішою лялькою стає та, яка створена своїми руками.

Українська мотанка - це не просто дитяча іграшка, це оберег, який символізує неперервний зв'язок між поколіннями та слугує посередником між живими та мертвими душами, а тому має чарівні властивості.

Актуальність дослідження.

У сучасному суспільстві гостро відчувається відродження інтересу до історії українського народу, до його традицій, звичаїв, побуту, мови. Особливо це стало відчутним із моменту повномасштабного вторгнення в Україну східного сусіда. Люди, втомлені від постійних стресів, страху, шаленого темпу життя, підсвідомо тягнуться до природи, розміреного життя предків, їх життєвої мудрості, досвіду і спокою.

Безцінним джерелом знань про українську культуру є українське лялькарство – українська лялька - мотанка.

Мета дослідження:

- історія створення ляльки -мотанки, її роль у житті українського народу.

Предмет дослідження:

- виготовлення ляльки – мотанки, використання в побуті.

Об'єкт дослідження - лялька - мотанка як міст між минулим, сучасним та майбутнім України.

Завдання дослідження:

- підібрати, систематизувати та опрацювати відповідну літературу по темі;
- скласти схему, опис та провести майстер-клас по виготовленню ляльки - мотанки;

Методи дослідження:

- Теоретичні: обробка інформації з Інтернет ресурсів, додаткової літератури з питання про роль обрядової ляльки в житті українського народу, її створення, видів тощо;
- Емпіричні: розроблення схеми та опису створення традиційної ляльки - мотанки, проведення майстер – класу по виготовленню сакральної іграшки, систематизація та оформлення результатів дослідження у вигляді науково – дослідницької роботи.

Своєю дослідницькою роботою я показала необхідність переосмислення значущості ляльки як соціального феномена. Сподіваюся, моя робота наочно показала, наскільки важливу роль відіграють ляльки в житті не тільки дитини, але й дорослого.

Новизна запропонованого матеріалу полягає в використанні в освітньому процесі необхідного і достатнього обсягу систематизованої інформації щодо української сакральної іграшки, оволодінні дітьми традиційними прийомами створення та оздоблення ляльки-мотанки, організації процесу виготовлення її власноруч, створенні на майстер-класі позитивно-емоційної творчої атмосфери зацікавленості та захопленості.

Отже, вузлова лялька, лялька-мотанка – це один із найдавніших архетипічних символів, який єднає культури і традиції. Вона виступає не лише, як культурний артефакт, але й живий образ, що зберігає історію та традиції українського народу, вкладаючи важливий внесок у формування та збереження його ідентичності та культурного спадку.

МАТИЛЬДА ЯКУБОВСЬКА В ЖИТТІ ТА ТВОРЧОСТІ БОРИСА ЧИЧИБАБІНА

Завалаяєв Михайло, учень 11 класу Комунального закладу «Роганський академічний ліцей Роганської селищної ради Харківського району Харківської області»

Керівник: Зібарова Людмила Миколаївна, учитель української мови та літератури Комунального закладу «Роганський академічний ліцей Роганської селищної ради Харківського району Харківської області»

Харків здавна славиться іменами людей, які посідають визначне місце в літературному житті України. Одним із них є письменник-дисидент Борис Чичибабін, якого вважають одним із кращих майстрів поезії ХХ століття.

Деякі сторінки життя поета невідомі й досі. Мета нашої роботи - доповнити маловідомі сторінки життя поета, пов'язані з його музою, вірним товаришем та опорою - Матильдою Федорівною Якубовською. У своєму дослідженні хочемо зупинитися на періоді з 1951 до 1968 роки, час, коли Борису та Моті долею судилося бути разом. На наш погляд, актуальність роботи в тому, що вона проливає світло на особистість Матильди Федорівни Якубовської, її роль у житті та творчості Бориса Чичибабіна. Особисто для мене - зазирнути в сімейні архіви та заглибитися в історію роду. Як виявилось, Матильда Федорівна Якубовська – Мотя - була двоюрідною тіткою мого дідуся (двоюрідна сестра матері мого дідуся, Лебеда Михайла Трохимовича), тобто моя двоюрідна прабабуся. А відновити цікаві сторінки із життя моїх предків допомогла моя бабуся, Лебідь Катерина Миколаївна.

Що ж нам відомо про Чичибабіна до 1951 року, часу знайомства з Якубовською? Народився поет 9 січня 1923 року в Кременчуці Полтавської області. Сім'я деякий час мешкала в Кропивницькому, потім переїхала до селища Рогань, де вітчим працював у 9-й військовій школі льотчиків і льотчиків-спостерігачів, а Борис навчався до 5 класу в школі села Рогань. Згодом вітчима переводять до міста Чугуїв Харківської області, де в 1940 році Борис Полушин закінчив середню школу №1. Навчання на 1 курсі історичного факультету Харківського університету перервала війна: у 1942 році Борис Полушин був призваний до армії і служив у Закавказькому військовому окрузі в авіаційних частинах до 1945 року. За станом здоров'я Чичибабін був демобілізований, і у 1945 році вступив на 1-й курс філологічного факультету Харківського університету.

18 липня 1946 року під час весняної сесії Борис Полушин був заарештований та звинувачений в антирадянській агітації. Був засуджений до 5 років таборів.

У 1951 році 28-річний Борис Полушин був звільнений і повернувся до рідного міста. Довгий час був різноробом. У 1952 році закінчив курси бухгалтерів, і ця спеціальність потім стала йому в нагоді. Працював бухгалтером в управлінні будинками. Саме там познайомився, а незабаром і поєднав свою долю з Мотею - Матильдою Федорівною Якубовською. Дівоче прізвище - Савченко, народилася 1919 року в селі Червона Гусарівка Балаклійського району Харківської області. Після закінчення сільської школи Мотя поїхала до Харкова, влаштувалася на виробництво паспортисткою. Там і зустріла Бориса.

З середини 50-х років Чичибабін поселився в її невеличкій 10-метровій кімнаті в будинку на перехресті вулиць Римарської і Бурсацького спуску. Поступово маленька кімнатка на Римарській стала неофіційним літературним центром культурного життя Харкова: на горищі з маленькою кімнаткою знаходився головний поетичний салон міста. Туди приходили літературна еліта Харкова та її шанувальники.

Матильда Федорівна створювала затишок, радо вітала місцеву інтелігенцію, сприяла зустрічам творчої молоді. Якубовська щиро приймала у квартирі й на дачі у Високому його численних і не завжди спокійних гостей, прикрашала похмурі будні Бориса Чичибабіна.

Немало поезій написано на честь Матильди Федорівни. У сімейних архівах зберігаються книги з підписами автора. Так, у 1963 році виходять друком дві перші збірки віршів Чичибабіна. «Мороз і сонце». На титульному аркуші збірки «Мороз і сонце», яка вийшла в харкові 1963 року, рівним почерком поета написано подяку Мотику (так Чичибабін називав Якубовську). У 1965 році виходить збірка «Гармонія». Та кращих своїх поезій Борис Чичибабін

надрукувати в ті часи не міг, а частина віршів, які були надруковані, пройшли через сито цензури, вийшли понівеченими. Мабуть, тому в родинному архіві Якубовських зберігається ця збірка з написаними в ній рукою автора доповненими рядками чи цілими строфами віршів.

Як згадує моя бабуся, Лебідь Катерина Миколаївна, яка особисто була знайома з Борисом Чичибабіним, Матильда Федорівна та Борис Чичибабін мали дачу в селищі Високому. На вихідних там збиралися письменники та поети: Борис Левін, Олександра Леснікова, Олексій Пугачов та інші. Борис та Матильда їздили в гості до її родичів в село, яке знаходилося в Балаклійському районі, Чичибабін любив купатися в Сіверському Дінці, вслухатися в голоси природи.

З кінця 60-х років поета замовчували, прирікали на роки глухоти і невідомості. Саме в цей час заходять у безвихідь стосунки з Мотею. Нелегко було розставатися з жінкою, яка була супутницею та другом упродовж 15 років. Їхні життєві дороги розійшлися. Борис пов'язав своє життя з Лілією Карась, а Мотя намагалася завантажити себе роботою, займалася дачею, часто приїздила у своє рідне село. Вийшовши на пенсію, продовжувала працювати касиром в аптеці. Знала напам'ять багато віршів, читала їх родичам та близьким друзям.

Вірші поета Бориса Чичибабіна пережили його і будуть жити вічно в серцях багатьох шанувальників його творчості, а ім'я Матильди Якубовської асоціюватиметься з музою поета.

Чичибабін – харківський поет, хоча в нього навіть харківських коренів не було. Жителі міста вшановують пам'ять про нього. Для любителів поезії діє міський Чичибабін-центр. У 1996 році був створений фонд пам'яті Б.Чичибабіна. До війни в Харкові щорічно проводився поетичний фестиваль Чичибабінські читання, у 2018 році побачив світ повнометражний документальний фільм «Чичибабін».

Ім'я Чичибабіна носить вулиця в центрі міста, де встановлена меморіальна дошка зі скульптурним портретом поета. Така ж дошка встановлена і в будинку по вулиці Каденюка (колишня Танкопія), де жив поет з 1968 – 1994 роки.

Говорять, історія світу складається із біографій визначних людей. Дуже хочеться, щоб на сторінках новітньої історії збереглися прізвища видатного харківського поета Чичибабіна і його скромної супутниці в один із періодів життя Матильди Якубовської.

ГОНЧАРСТВО РІДНОГО КРАЮ

Заяц Ратмір, учень 5-го класу Комунального закладу «Слатинський ліцей» Дергачівської міської ради Харківської області. Керівник: Гацман Наталія Володимирівна, учитель української мови та літератури Комунального закладу «Слатинський ліцей» Дергачівської міської ради Харківської області.

А чи відомо вам, що горщик, глечик, куманець чи будь-яка інша глиняна посудина — це чарівний предмет, жива істота? Саме творці глиняного посуду-гончарі, коли рахували свої вироби, говорили: "Я зробив горщиків 20 душ, глеків — 40 душ. В Україні завжди шанували майстрів-гончарів. Вважалося, що вони знали з вищими силами й вміють підкорювати стихії. Саме тому процес виготовлення глиняних виробів був сповнений ритуалами й символічним змістом.

Народне гончарство Харківщини вивчається понад 130 років. Розквіту ремесла в Україні сприяла наявність в її надрах покладів високоякісних червоних, червоно-бурих та світло-сірих глин. Гончарне виробництво розвинулося на Харківщині в селах, де були родовища доброякісної глини: Нова Водолага, Ізюм, Валки, Кролевець, Глинськ, Глухів. Різноманітність виготовлених на гончарному крузі виробів на Слобожанщині був досить великий: "глечики", "горщики", "кувшини", "кухлі", "кубушки", "друшляки" (цідилки, дірчаві миски), "квітники" (цвітошники), окрім цих виробів дослідники гончарської справи відмічали ще й інші. Це глиняні "бочонки" або "курушки" (їх використовували для обкурювання ладаном хати на свята), "коганці", "куманці" (колоподібний посуд), "маслянички" або "сливочники" (посуд для тримання вершків), "жаровні", "гусятниці" (для смаження птиці), та "поросятниці" (для запікання поросят).

Щоб виготовити глиняний виріб потрібно було спочатку видобути глину. Її копали, як правило, восени і взимку в заглибленнях або на ярах. Видобута глина вилежувалась декілька місяців у відкритому вигляді. Для одержання матеріалу необхідного кольору, вогнетривкості майстри змішували різні сорти глин. Через один-два дні її місили руками або ногами й формували у балабухи, кожен з яких був розрахований на виготовлення окремої посудини. У результаті отримували сировину, повністю готову для використання, тобто для формовки.

Формовка та просушка виробів проходила переважно в житловому приміщенні. Висушений посуд гончарі зберігали до випалювання в сінях, у коморі, на горищі. Після випалу заготовки у горні або спеціальній печі в цілому завершувався процес виробництва неглазурованого посуду. Однак, починаючи з 1870-х років гончарі переходили до більш складного виду кераміки – глазурованого. Одним із перших у налагодженні широкого виготовлення виробів, покритих непрозорою глазур'ю та візерунками, стали, завдяки сприянню графині В. В. Капніст, селянські майстри з сл. Нова Водолага Валківського повіту. Тут, а пізніше і в інших регіонах Слобожанщини, глиняну заготовку після першого, утильного, випалу розписували, покривали глазур'ю («поливою») й знову поміщали в горно або піч для випалу. Таким способом народні керамісти створювали досить естетичні та міцні вироби, вартість яких на ярмарках і базарах була в 4-5 разів вища від звичайних неглазурованих.

Крім того, застосовувалися різні техніки оздоблення виробів: глянцювання (лощення) – по сухому черепку; рожкування – нанесення ангобу цівкою на готовий виріб за допомогою спеціального рижка, потім майстри замінили його на гумову грушу; рихтування – продряпування візерунків; фляндрування (фляндрівка) – за допомогою гострого предмета з'єднувалися три або чотири різнокольорові стрічки ангобу, в готовому виробі вони були схожі на зірки. Інша технологія нанесення візерунка – глазур. Її наносять на вже висушений виріб. Чільне місце посіли рослинні, квіткові орнаменти, фігурні зображення, передусім на мисках та кахлях.

Глина завжди була й лишається унікальним екологічним чистим матеріалом. Не випадково в давнину на весіллі молодят підносили символічний подарунок — грудку глини, а до подарунку приказували: "Дарую молодим грудку глини, щоб до року були христини". Сьогодні технологія гончарного виробництва мало змінилася — глиняні вироби й досі формують на гончарному колі, а народні майстри віддають перевагу механічному, який треба крутити ногами. Єдине, що суттєво полегшило технологію виготовлення гончарного посуду — електрична піч для випалу глиняних виробів.

«Не святі горшки ліплять», – говорить народна приказка. Але насправді ремесло гончара – не з простих, і щоб створювати красу зі звичайної глини, потрібно роками наполегливо працювати, удосконалюючи майстерність.

БАТЬКІВСЬКА МУДРІСТЬ: БДЖОЛЯРСТВО В ТРАДИЦІЯХ НАШОЇ РОДИНИ

Калашніков Михайло, учень 5-Б класу, комунального закладу «Харківський ліцей №57 Харківської міської ради». Керівники: Попова Інга Владиславівна, вчитель початкових класів; Супрунова Олена Миколаївна, вчитель української мови та літератури

Бджільництво – це більше ніж просто хобі для нашої родини. Це справжня сімейна традиція, яка передається з покоління в покоління. Дідусь і батько присвятили все своє життя догляду за бджолами, і тепер ми з братами приєдналися до цієї справи. Кожен день на пасіці – це нове відкриття. Бджоли завжди дивують нас своєю організацією та працьовитістю, нагадуючи про важливість кожного маленького зусилля у великій справі збереження природи.

Робота на пасіці — це не лише задоволення від спостереження за цими чудовими створіннями, але й справжня благодать для здоров'я. У повітрі панують аромати квітів, меду та перги, які мають чудовий вплив на організм. Ці природні запахи не тільки заспокоюють нервову систему, але й сприяють фізичному зміцненню. Дослідження показують, що перебування на пасіці може допомогти в боротьбі зі стресом, поліпшити настрій і навіть

підтримувати імунну систему. Спостерігаючи за бджолою сім'єю, можна знайти не лише неймовірну гармонію та рівновагу, але й безліч корисних уроків для себе.

Медоносні бджоли – істоти справді дивовижні. Ніякий інший живий організм не викликав до себе такої великої уваги людини, як бджола. Гармонійне життя бджоляної сім'ї, її незвичайна працездатність, дивовижна архітектура і правильність геометричних ліній воскових будівель, процес розмноження – усе це привертало увагу найвидатніших вчених. Хоча багато з таємниць життя бджолої сім'ї вже розгадані, і складні взаємовідносини її особин добре відомі, проте ще залишається багато нерозкритих питань. Бджола до цього часу продовжує цікавити вчених, практиків і всіх, хто любить природу, цінує її красу і довершеність.

Безперечно, для нашої родини, бджільництво – це не лише спосіб приємного проведення часу, а й серйозна та кропітка праця, яка вимагає значних зусиль та знань. Мед не дістається легко ані бджолі, ані нам. Як мовиться, бджіл тримати – не в холодку лежати, розмовами меду не збереш. Проте ця праця є захоплюючою, радісною та приємною.

Наша родина з покоління в покоління займається бджільництвом і є яскравим прикладом відданості цій справі. Уже багато років ми доглядаємо свою пасіку. Мій батько, Олександр Сергійович Калашников, довгі роки займається розведенням степових маток, і його праця принесла значні результати. Завдяки його досвіду та відданості ми змогли не лише зберегти, але й примножити здобуті знання про бджіл. Ця праця приносить нам моральне задоволення. Ми пишаємося своєю справою і раді, що можемо вносити свій внесок у збереження та розвиток бджільництва. Бджоли є невід'ємною частиною нашого життя, і ми прагнемо, щоб і наступні покоління могли насолоджуватися цією чудовою і корисною працею. Адже робота з бджолами вчить терпінню, уважності та забезпечує задоволення від досягнутих результатів, адже чим більше ми пізнаємо про бджіл і їхню поведінку, тим цікавіше стає процес роботи з ними.

Наша дружня родина робить вагомий внесок у підтримку ЗСУ, передаючи мед нашим захисникам і захисницям. Це не лише допомагає військовим, але й піднімає бойовий дух, адже переданий мед воїнам є символом турботи і вдячності за їхню відвагу. Кожна краплина солодкого меду наближає нас до нашої бажаної перемоги.

«ЗАСЕЛЕННЯ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ З VIII СТ. ДО 1914 РОКУ»

Каліберда Ірина, учениця 9 – А класу комунального закладу «Козачолопанський ліцей»
Дергачівської міської ради. Керівник: Щеголева – Кравченко Наталія Анатоліївна,
вчитель географії кз «Козачолопанський ліцей», спеціаліст Вищої категорії, Старший вчитель

Значний вплив на заселення Харківщини мали її природні умови. Річки Харківщини належать до Донського водозбору. В даний момент жодна з них не судходна, але раніше Сіверський Донець, Оскол були судходні, про що свідчать якорі, які були знайдені на їхньому дні. З XVIII ст. річки починають щороку міліти, головною причиною чого була інтенсивна вирубка лісу. Також річки замулювалися мулом з ярів, балок та гребель, які були заложені для мли-нів. Річки були шляхами для розселення. Поселенці починали селитися там, де було більше води. Це була одна з причин того, що західні частини краю заселилися густіше й раніше, ніж східні, оскільки на сході було менше річок.

Велику роль в заселенні даної території відігравали ліси, які давали будівельні матеріали для будівництва. Багато лісу використовувалось для будівництва вітряків, млинів. Але найбільше використовувалось лісу в гуральнях. В лісах було багато диких плодкових дерев. Характер лісового фонду а також його використання змінювалось в процесі розвитку регіону. Якщо на етапі заселення ліс переважно використовувався, як будівний матеріал, то в подальшому частка дров'яного лісу значно збільшувалась. На початку заселення в регіоні було достатньо лісових ресурсів, але в процесі господарського освоєння їх запаси стрімко зменшувались. Не достаток лісових ресурсів почав відчуватися вже у XVIII ст.

XVI-XVII ст. в історії нашого краю мають особливе значення. Цей період умовно можна назвати часом другого заселення території. Саме тоді виникла більшість селищ сучасної Харківщини. Але на відміну від першого, друге заселення має певні особливості.

По-перше, ці землі стали прикордонними між козацькою Україною та Московією. Приблизно з XVII ст. визначальними для історичної долі краю стали взаємовідносини між українською та російською культурами. Утворена ними духовна і матеріальна культура увібрала в себе найрізноманітніші прояви обох культурно-національних традицій.

По-друге, головним заняттям місцевого населення вважалося військова служба, захист земель від татарських нападів. Ось чому в більшості населених пунктів, що виникали того часу, були укріплені фортеці.

Таким чином, Слобожанщина – один з кількох регіонів України, що утворився протягом XVI-XVIII ст. і був зоною інтенсивних контактів і взаємо-впливів різних цивілізацій і культур.

Однією із ключових подій в історії Харківського регіону можна назвати виникнення міста Харкова. Точних даних про дату виникнення Харкова істориками не виявлено. Найдавніша письмова згадка про селище та жителів цієї території належить до 1654 р. Взагалі, виникнення міста Харкова охоплює відрізок часу з 1654 по 1656 р., протягом якого відбувалося заселення височини між річками Харків і Лопань, а також будівництво укріплень навкруги поселень.

Із самого початку свого поселення жителі Харкова облаштовували собі хутори та пасіки, де вони мешкали та займалися господарством. Тому двори поселенців тоді вже розташовувались і поза фортецею по всіх напрямках. З'являються слободи – Залопанська, Журавлівка, Гончарівка, Панасівка тощо. Розташоване на перетині торговельних шляхів, що зв'язували Московію з Кавказом та Кримом, а також Наддніпрянщину з Поволжям, місто приваблювало до себе торгівців та ремісників. Унаслідок перетворення Харкова в 1670 р. на козацьке полкове місто почало зростати його значення.

В господарстві провідне місце займало землеробство. Землероби одержували досить високі врожаї зернових культур. Найбільшу площу засівали озимим та яровим житом, невибагливим до ґрунту й стійким до морозів та посух. Пшениця на той час займала невелику частину ріллі. Також землероби сіяли овес, ячмінь, просо, гречку, коноплю, льон.

Господарство Слобідської України в основному було натуральним. Однак уже в XVII ст. в економіку регіону помітно проникає товарне виробництво. Цей процес був тісно пов'язаний з утворенням всеросійського ринку, зростанням обсягу зовнішньої торгівлі. Українці вивозили шкіру, вовну, велику та дрібну рогату худобу, горілку, віск, мед, сало, а також промислові вироби – поташ, селітру, скло, сукна. Із Росії в Україну привозили донську рибу, текстильні вироби, цвяхи, голки, ножі, коси тощо. Із предметів розкоші російські купці постачали цінне хутро, дорогі тканини.

Розвиваються ремесла: гончарство, кушнірство, римарство, чоботарство, ковальське ремесло, виготовлення одягу, ювелірних прикрас.

У 1765 р. Слобідську Україну було перетворено на Слобідсько-Українську губернію, яка охоплювала територію колишніх слобідських полків (Сумського, Охтирського, Ізюмського, Острозького та Харківського). Адміністративним центром губернії було визначено місто Харків. З 1780 р. Слобідсько-Українську губернію було перетворено в намісництво, центральним містом якого став Харків. До його складу входили землі Валківського, Вовчанського, Зміївського, Лебединського, Богодухівського, Куп'янського повітів. У 1796-1797 рр. Харківське намісництво знову перетворено на Слобідсько-Українську губернію в колишніх межах, а з 1835 р. вона почала називатися Харківською губернією.

«ЧАС І ДОСІ НЕ ЗАГОЇВ РАНУ - ЦЕЙ ОДВІЧНИЙ БІЛЬ АФГАНІСТАНУ»

Калініна Дар'я, учениця 11 класу Комунальний заклад «Огіївський ліцей»
Сахновщинської селищної ради Берестинського району
Харківської області. Керівник: Вальковська Наталія Володимирівна
вчитель історії та географії КЗ «Огіївський ліцей»

Найстрашніше і найбезглуздіше у світі – це війна. Не злічити страшного невимовного горя у тих сім'ях, до яких прилетіла чорна звістка про загибель сина, брата, коханого, чоловіка. Жахлива трагедія. Гинуло покоління, народжене у 60-х. 15 лютого 2024 року виповнилося 35 років з дня виводу Радянських військ з Афганістану.

Афганська війна тривала з 1979 року по 1989 рік. А точніше 9 років 1 місяць і 19 днів. І щоб зараз не говорили про ту війну, солдати вчинили так, як велів їм обов'язок, як підказувала їм совість, а значить - правильно, тому що іншого шляху у них не було.

Метою мого дослідження є: поповнити та доповнити відомості про видатних людей смт. Сахновщина Красноградського району; узагальнити сторінки життя героя - інтернаціоналіста Леоніда Пожидаєва; виховувати почуття патріотизму, повагу до воїнів інтернаціоналістів та пам'яті про загиблих героїв.

Завдання дослідження:

1. Систематизувати та узагальнити відомі факти з життя
2. Зібрати спогади земляків, очевидців, учасників подій афганської війни.
3. Визначити роль держави в цьому процесі.
4. Поглиблено розглянути вже відомі в історії факти.

Об'єкт дослідження: життя і діяльність Леоніда Пожидаєва, спогади земляків, очевидців, учасників афганської війни.

Предмет дослідження: афганська війна та її наслідки.

Актуальність мого дослідження у **підтвердженні або спростуванні** заяви голови Українського інституту національної пам'яті Володимира В'ятровича – «Пам'ятаємо, але не пишаємося. Це був один із злочинів комуністичного режиму, який забрав життя тисяч українців на чужій землі, за чужі ідеї та інтереси. Кожен, хто достойно пройшов через пекло Афгану, заслуговує на шану. Але згадування про радянську агресію проти іншої країни, особливо, в час коли жертвою агресії стала Україна — не привід для гордощів чи гучних святкувань».

ПРЯХА ПРЯЛА І СОРОЧКУ ГАРНУ МАЛА

Камишан Аліса, вихованка гуртка «Юні етнографи» Чугуївського центру туризму та краєзнавства Чугуївської міської ради Харківської області.

Керівник: Логачова Надія Валентинівна, методист, керівник гуртка «Юні етнографи» Чугуївського центру туризму та краєзнавства Чугуївської міської ради Харківської області

Один з найважливіших уроків людства – це спадковість, передавати знання від батька до доньки, від дідуся до онуки, від майстрині до учня. Мистецтво творити, оздоблювати ужиткові вироби з'явилося і удосконалювалося з часу появи людства на землі. Уміння прикрашати своє оточення розвивалося, поступово набувало своїх регіональних особливостей, входило в національну культуру, звичаї народу.

Прядіння – процес поздовжнього складання і спірального скручування окремих волокон для одержання довгої і міцної нитки. Прядіння належить до найдавніших ремесел, воно залишалось до 30-х років ХХ століття, адже життя селянина потребувало значної кількості різноманітних тканин: кожен повинен був забезпечити свої запоти у виготовленні одягу й оздобленні житла, тому ця робота представляє інтерес, як фіксація залишків цього ремесла та можливість навчання цьому ремеслу.

Вовняна пряжа передувала конопляній, а тим більше лляній, оскільки відомо, що льон

на східнослов'янських землях почали вирощувати значно пізніше коноплі - у III тис. до н. е. Обробка волокон і прядіння ниток з метою подальшого виготовлення тканин були одним з найважливіших домашніх занять кожної селянської родини. Для прядіння використовували волокна льону, конопель, вовни та фабричні бавовняні нитки. Жінці потрібно було багато працювати для того, щоб отримати волокно для прядіння.

Основним матеріалом для білизни та предметів декоративно-утилітарного призначення на Слобожанщині до першої половини XX ст. слугувало доморобне конопляне полотно, оскільки клімат Слобожанщини найпридатнішим є саме для вирощування конопель. Основна назва конопель на всій території Слобожанщини – «прядиво». На посів конопель відводили кращу землю, її попередньо добре удобрювали. Найкраще добриво для конопель попіл. Терміном сівби, згідно з народним календарем, вважався досить тривалий період – від Благовіщення до середини червня. Сіяти бажано було на повний місяць, після теплого рясного дощу. Коноплі не потребують особливого догляду – їх не проривають, не просапують. Достиглі рослини в'язали у горстки (це приблизно дві жмені) та сушили коренями донизу під хатою на сонці, захищаючи від дощів. Потім коноплю обмолочували, вибиваючи ціпом, «праниками».

Наступний процес обробки конопель – тертя для видалення «кістриці». Переламували стебла за допомогою «тертушки» «Кістрицю» використовували як підстилку худобі та на верхи солом'яної стріхи, короткі волокна, які відпадали, йшли на виготовлення мішків. Щоб додатково пом'якшити стебла, їх «тіпали» об кути господарських будівель, об стовпи, топтали ногами.

Далі йшов процес розчісування кожної прядки волокна. Розчісували на гребені, який встромлявся в спеціальний отвір в ослоні чи лаві, або за допомогою залізної щітки з набитими цвяхами, котру прив'язували до лави цвяхами вгору. Остаточне очищення волокна робили за допомогою розчісувальної щітки зі свинячої щетини, кінського волосіння або тонких цвяхів.

Одночасно проводили сортування волокна за якістю. Найдовше та найоднорідніше прядиво використовували для тонких сорочок, святкових рушників, для снування основи; середньої якості – для повсякденних сорочок; найгіршої якості – «клоччя» або «вал» для мішків, ряден та побутових тканин. Готове прядиво знову накладали на гребінь або скручували в куделю.

Виготовлення прядива з вовни складалося з таких процесів: стрижка овець, промивання вовни, розпушування та розчісування її, сортування.

Способи прядіння ниток: сукання волокон між долонями, сукання волокон об поверхню, з використанням ручної прядки і веретена, з використанням самопрядки, з використанням прядильних машин.

Прядінням споконвіку займалися жінки, дівчата і підлітки. Прядка та веретено були у кожній селянській оселі, упродовж століть вважалося, що жінка зобов'язана вміти прясти. Пройшов час, і українські ремесла дещо забулися, адже з'явилася можливість виготовляти схожі предмети вжитку значно швидше й легше. Але сьогодні ми всі розуміємо, що ремесла потрібно берегти, тому що вони несуть у собі багатвікову історію. Діяльність майстринь сприяє збереженню історичних традицій, пам'яток, матеріалів про народні ремесла краю.

«ОБ'ЄКТИ ПРИРОДНО – ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ТА ІСТОРИКО – КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ КОЛИШНЬОГО ДЕРГАЧІВСЬКОГО РАЙОНУ»

Клименко Ксенія, учениця 8 – Б класу комунального закладу «Козачолопанський ліцей» Дергачівської міської ради. Керівник: Щеголева – Кравченко Наталія Анатоліївна, вчитель географії кз «Козачолопанський ліцей», спеціаліст Вищої категорії, Старший вчитель

Дергачівська ОТГ має досить сприятливі природні умови для розвитку туристсько-рекреаційної діяльності, в його території розташовано 9 об'єктів природно - заповідного фонду.

- Археологічні: Територія нинішнього Дергачівського району з давніх часів була заселена скіфськими племенами. Поблизу Дергачів та біля села Вільшана та Пересічна

zareєстровано близько 80 скіфських курганів та поселень (V – IV століття до н.е.). Тут же знайдено ранні слов'янські поселення Черняхівської культури (II – IV століття н.е.). Це була територія розселення слов'янського племені древлян за часів Київської Русі.

- Природні: Лісовий заказник місцевого значення «Лозовеньківський». Площа 50,5 га. Розташований біля с. Мала Данилівна.

Ботанічний заказник місцевого значення «Слатінський». Площа 18,9 га. Розташований в околицях с. Слатино.

Ботанічний заказник місцевого значення «Личане». Площа 36,0 га. Розташований в околицях с. Личане.

- Ентомологічний заказник місцевого значення «Старий Сад». Площа 5,0 га. Представляє собою ділянку на степовому схилі балки південної експозиції у с. Козача Лопань. Цілинна рослинність представлена травами типчакково-ковилових степів. Живе багато корисних комах - запилювачів сільськогосподарських культур, в тому числі земляні бджоли, джмелі.

Ентомологічний заказник місцевого значення «Кущувате». Площа 5,6 га. Це ділянка південного степового схилу балки, рослинність представлена формаціями типчакково-ковилового степу. Тут живуть дикі бджоли, джмелі, а також богомол звичайний, степова дибка, ентомофаги і ін.

- Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Пересічанський дуб». Знаходиться в Дергачівському лісництві. Це могутнє дерево дуба черешчатого – 200 років, заввишки 25 м, діаметр стовбура – 170 см.

Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Південне». Площа – 14,7 га.

- Місця, пов'язані з життям і діяльністю видатних осіб: В Дергачах до нашого часу вшановують пам'ять колишнього мешканця села Панаса Миколайовича Матюшенка – одного з організаторів повстання на броненосці «Потьомкін». Після поразки повстання П.М. Матюшенко жив до 1907 року в еміграції, зустрічався з В.І. Леніним у Швейцарії. У червні 1907 року Матюшенко повернувся до Росії, того ж року в Миколаєві його заарештували та потім стратили в Севастополі. Зараз в Дергачах є невеликий музей, присвячений П.М. Матюшенкові, а також встановлений меморіальний обеліск.

В селі Солоницівка, де відомий педагог А.С. Макаренко створив Курязьку дитячу трудову колонію, тепер знаходиться багатий музей цього відомого вчителя, педагога, вихователя.

З сім'ї багаті козацької старшини, пізніше російських дворян, що мали великі земельні володіння навколо Вільшан, вийшло багато відомих людей Росії. Серед них М.М. Ковалевський – російський соціолог, історик і юрист, особисто знайомий з Марксом і Енгельсом; Є.П. Ковалевський – геолог, основоположник еволюційної палеонтології, чоловік Софії Ковалевської; О.О. Ковалевський – видатний зоолог-еволюціоніст.

Цілющі мінеральні води, чисте лісостепове повітря, прекрасні природні умови, увага та доброта обслуговуючого персоналу чекають відпочиваючого, якщо він потрапляє в спеціалізовану здравницю «Березівські мінеральні води» поблизу села Пересічне Дергачівського району.

Санаторій «Березівські мінеральні води» - чудовий кліматичний курорт. Один з важливих факторів лікування тут – кліматотерапія, основана на особливості використання кліматичних умов місцевості і спеціальних кліматопродур: аеротерапії – повітряних ванн і геліотерапії – сонячних ванн.

Пам'ятки Дергачів.

Гора «Січ»

Невідомо нікому, чому скіфський курган горою звать! Можливо тому, що для когось пагорб цей був важливіший за всі гори світу. З цього пагорба-Січі далеко видно, завдяки чому козаки дізнавалися про прихід татар. Перше, що кидається в очі, дивлячись на Січ – це великий хрест, встановлений на честь пам'яті загинувши козакам.

Козачолопанський старостинський округ – ентомологічний заказник місцевого значення «Старий Сад» та «Кущувате». «Піраміди лісостепу – козачолопанські кургани скіфського часу, найбільший з яких розташований на Удянському шляху.

Батьківщина: члена Спілки письменників В.С. Бойко; поетеси Наталі Скребець; доктора медичних наук П.І. Кислого; революціонера, організатора комітету бідноти, голови колгоспу, сільради, народного судді Є.П. Роя; вчителя фізики В. Злобіна, Н. Вакуленка.

І НА ОНОВЛЕНІЙ ЗЕМЛІ ВРАГА НЕ БУДЕ, СУПОСТАТА

Коваленко Анна, учениця 10 класу Пришибського ліцею Донецької селищної ради
Ізюмського району Харківської області. Керівник: Зінченко Оксана Миколаївна,
учитель української мови та літератури

Війна ... Яке це жахливе слово! Уперше в житті я прокинулася не від звуку будильника. Я здригнулася від звуку сирени. Потім обстріли стали все частішими. Магазини не працювали. Світла не було. Води теж. Хліб привозили волонтери. Зруйновані будинки, мало людей на вулицях, порожні магазини, дитячі майданчики. Жах!!!! А школа!!! Вона також зазнала прямих влучень. Боляче дивитися!!! Це дуже страшно! Але ми повинні триматися, вірити, надіятися, що зовсім скоро засвітить сонце перемоги в кожную нашу оселю!

Декілька років тому я не знала дуже багатьох слів. Я не особливо звертала увагу на слова «Слава Україні – Героям слава», а тепер ці слова набули для мене нового змісту. Наразі вже точно зрозуміла, кому ці слова адресовані, і ні в кого немає сумніву, що ці герої – хлопці, що зі зброєю в руках захищають кордони нашої неньки України, лікарі, які повертають поранених з того світу, волонтери, на плечах яких тримається наша армія.

Коли перед очима кадри з новин, фото поранених та загиблих героїв, дивлячись їм у вічі, я розумію, що вислів «душу й тіло ми положимо за нашу свободу» став для сучасної історії української нації не просто словами з гімну, а станом душі.

Ми не можемо спати спокійно: знову гинуть найкращі українці, цвіт нації. Серед них – наші земляки, які не задумуючись пішли боронити кордони держави. Щодня, щогодини Україна завдяки чоловікам-героям виборює право бути суверенною, єдиною державою. Без усякого сумніву, мине зовсім небагато часу і про них писатимуть книги, зніматимуть кінофільми, на прикладах беззавітного служіння рідній Батьківщині, беззаперечного виконання священного обов'язку – стати на захист кордонів держави, коли в цьому є гостра потреба, – виховуватиметься не одне покоління українців. Бо вони – справжні герої, які у нерівному двобої із ворогом виявили патріотизм, відповідальність, безмежну любов до країни, яку ототожнюють зі своїм рідним краєм, найдорожчими людьми. І саме за це їм наша людська вдячність і низький уклін. Тож молімося за наших мужніх захисників і просімо у Бога одного: аби вони живими і здоровими якнайшвидше повернулися додому, до своїх матерів, дружин, дітей.

Важка ця праця захищати мир! Багато наших чоловіків знаходяться у лавах Збройних сил України. Вони залишили свої домівки і нашу квітучу землю, щоб захищати Україну, її волю, її незалежність. Багато з них пішли на війну добровольцями. Їм болить і боліло те, що розривають на шматки нашу землю, і ми віримо, що вони відстоять цілісність нашої держави, її волю, її пісню, золоті жита і мир.

Нам є що захищати, нам є що берегти! І цей святий обов'язок виконують військові незалежної України.

На жаль, не всі Герої повернуться до своїх рідних. Про них залишиться пам'ять у наших серцях, бо віддали вони своє життя за світле майбутнє нашої Батьківщини і перетворилися на журавлів та пішли в небо, щоб оберігати нас від біди. Ми схиляємо голови перед пам'яттю загиблих і висловлюємо впевненість, що наш народ зробить усе можливе і неможливе, щоб у нашій країні запанували мир і спокій.

... Недоспівана пісня, несходжені шляхи, нездійснені бажання ... Молоді татусі, чудові сини, брати, онуки. Ми низько схиляємо голови в зажурі й сумуємо разом з вашими рідними.

Мій любий солдате, пишу я до тебе і дякую від щирого серця за те, що ти захищаєш нашу рідну землю від окупанта, оберігаєш наш спокій. Я просто у небо звертаюсь до Бога, щоб він тебе скрізь боронив, безпечною всюди була щоб дорога, щоб Мати Божа додавала тобі сили

долати всі труднощі. Повертайся скоріше з ПЕРЕМОГОЮ!!!

Так не може бути довго. Усе обов'язково зміниться!

І на оновленій землі

врага не буде, супостата,

А буде син, і буде мати,

І будуть люде на землі!

Ми, діти своєї землі, віримо в краще прийдешнє, сподіваємося на перемогу Добра і Світла над тією чорною силою, що так підступно вповзла в наш дім, зруйнувала наші мрії, затьмарила наші світлі спогади. Ми з дитячою наївністю і безмежною вірою молимося за Неньку Україну, за тих людей-воїнів, волонтерів, лікарів і всіх, всіх, що боронять нас від зла, підступності, зради і болю. Боже, бережи Україну! Слава Україні! Слава Героям! Усе буде Україна!

ВОЛОНТЕРСТВО – ФЕНОМЕН КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Козинець Марія, учениця 11-А класу комунального закладу «Первомайський ліцей №6 Первомайської міської ради Харківської області

Керівник: Іваненко Катерина Володимирівна, учитель історії комунального закладу «Первомайський ліцей №6 Первомайської міської ради Харківської області»

Дослідження соціального феномену волонтерства становить інтерес для науковців усього світу. Повномасштабне російське вторгнення зумовило значні зміни не тільки у звичному житті українців, але й у ставленні громадян України до благодійності та волонтерства. Важливо й те, що ці зміни не просто вплинули на українське суспільство, але й привернули увагу людей зі всього світу, змусивши їх подивитись на добротність під зовсім новим кутом.

Науково-дослідницьку роботу присвячено дослідженню особливостей волонтерства, як феномену консолідації української нації у боротьбі проти російської агресії. У ході аналізу джерел та історичних матеріалів встановлено, що на сьогоднішній день відсутні дослідження, в яких висвітлено дослідження діяльності волонтерського руху, як феномену консолідації української нації в умовах війни з російським агресором та безпосереднього дослідження особливостей діяльності волонтерів на території Первомайщини Харківської області, які були б предметом спеціального наукового вивчення, що й зумовило науковий пошук у цьому напрямі.

Метою даної роботи є дослідження особливостей волонтерства, як феномену консолідації української нації в умовах війни з російським агресором та вивчення діяльності волонтерів на території Первомайщини Харківської області, а також публікація даного матеріалу в єдиному науковому дослідженні. Відповідно до мети автором поставлені конкретні науково-дослідницькі завдання.

Волонтерство – це добровільна діяльність людей, спрямована на підтримку, піклування та зміцнення людського потенціалу. Сутність волонтерської діяльності полягає у її суспільній користі, систематичній та вмотивованій праці осіб, що здійснюється останніми із власної ініціативи. Волонтер – це людина, яка добровільно та безкоштовно допомагає іншим, а волонтерська організація – це благодійна організація, яка об'єднує волонтерів.

Результати наукового дослідження дають право стверджувати, що внесок волонтерів Первомайщини Харківської області безперечно неоціненний задля збереження незалежності нашої держави та безпосередньо нашого регіону. На прикладі вивчення діяльності волонтерів рідного краю ми дійшли висновків, що волонтерство, як феномен консолідації української нації став дієвим механізмом в умовах боротьби з російським агресором за збереження незалежності України.

Досліджувана проблема є багатоаспектною й не вичерпується пропонованою працею. Однак даний зібраний матеріал може бути використаний на уроках історії, громадянської освіти, під час засідань історичних гуртків, при вивченні краєзнавчих тем.

Ключові слова: волонтерство, консолідація, збереження незалежності, допомога, волонтерський рух Первомайщини Харківської області.

ВОЛОНТЕРСТВО - ЧАСТИНА НАРОДНОГО СПРОТИВУ

Козирод Олександра, учениця 11 класу Комунального закладу “Новомажарівський ліцей” Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області

Керівник: Устименко Ірина Сергіївна, учителька історії Комунального закладу “Новомажарівський ліцей” Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області

На сучасному етапі формування історії України волонтерство посідає одне з головних місць. Діючи спільно із ЗСУ, волонтери є тим містком, який тісно пов’язує народ із ЗСУ. Волонтерські організації пробуджують в душах людей іскорки добра, патріотизму, самопожертви. Волонтери сьогодні об’єднали всю країну у боротьбі за її незалежність, волю і право самовизначення не абстрактними словами, а конкретними діями. Саме тому я вважаю дану тему актуальною.

Практичне значення роботи полягає в тому, що матеріали даного дослідження та його результати можна використати у науковій і краєзнавчій літературі, публікаціях у періодичній пресі, для поповнення матеріалів Сахновщинського історико-краєзнавчого музею.

В нашій Батьківщині склалися давні традиції волонтерської роботи, які беруть свій початок ще від Русі-України. Хоч в ті часи термін “волонтерство” не вживався, взаємодопомога, підтримка була характерна для слов’ян. Козацька доба в історії нашої Батьківщини теж була періодом піднесення меценатства та взаємодопомоги вдовам і сиротам, церквам і монастирям.

З XIX ст. волонтерський рух набуває нових граней і продовжує формуватися під час Першої світової війни. В період Першої Світової війни та в роки Української революції (1917 - 1921 р. р.) громадяни активно долучилися до допомоги пораненим, біженцям та потерпілим від війни. Жінки активно брали участь у волонтерських організаціях. Так у 1915 львівське жіноцтво утворило «Українську Самаританську Поміч» (УСП) для медичної допомоги пораненим солдатам та жителям. «Скільки їх зголосилося! Були між ними монахині, вчительки, студентки, кравчині, домашні помічниці» - згадувала секретар товариства Ірина Домбчевська. Так - це справжній волонтерський рух! З усіма атрибутами. Одночасно з цим і на західноукраїнських землях, і на території тодішньої Російської Імперії активно діяв Червоний Хрест.

Найбільшого піднесення волонтерство досягає в контексті подій Революції Гідності, анексії Криму та на початку бойових дій на Сході країни.

З початком російсько-української війни волонтерський рух набув нового розмаху і значення. Вже в перші дні повномасштабного вторгнення в Україні було створено ряд волонтерських благодійних фондів та волонтерських організацій. Наш ліцей активно співпрацює з волонтерськими об’єднаннями сусідньої Сахновщинської громади. Серед них Благодійний фонд “Серця незламних” керівник Руслана Корінна, волонтерське об’єднання “Добра справа” керівник Наталія Кошляк, волонтерський центр “Добро” керівник Валентина Косточка, дитяче волонтерське об’єднання “Сонячні квіти” керівник Ірина Глушко. Всі ці організації працюють на громадських засадах, надають адресну допомогу тим, хто її потребує.

З самих перших днів війни жителі мого села з притаманною їм дружністю та активністю взялися працювати задля перемоги. Щодня в шкільному спортивному залі збиралися всі охочі для плетіння маскувальних сіток. Молодь села теж не стояла осторонь. Ми з однокласниками теж неодноразово долучались до цієї роботи. Господині села пекли, смажили, варили, солили різні смаколики для солдат і передавали їх волонтерами на передову. Наш ліцей навіть було відзначена подякою за активну волонтерську діяльність. Активно долучаються жителі села і до фінансових зборів. Вчителі та учні ліцею займалась виготовленням окопних свічок, разом з волонтером Ганною Сидоровою проводили збір коштів на придбання

тепловізора для 54 ОМБР. Тепловізор було придбано.

Підсумовуючи все викладене вище, можемо сказати: традиції безкорисливої волонтерської допомоги в Україні сягають ще часів Русі-України. Вони були притаманні і козацькій добі, і наступним поколінням. Допомога ближньому завжди була для українців на першому місці. Ці традиції зберігаються та приумножуються.

«ЩЕДРИК» М. ЛЕОНТОВИЧА – НЕЗЛАМНИЙ КОД УКРАЇНИ

Колісник Анастасія, учениця 10 класу Барвінківського ліцею № 3 Барвінківської міської територіальної громади Ізюмського району Харківської області

Керівник: Ніколаєнко В. О., вчитель мистецтва, вчитель-методист
Барвінківського ліцею № 3 Барвінківської міської територіальної громади Ізюмського району Харківської області

Українська хорова музика останніх десятиліть як одна з найважливіших царин сучасної художньої творчості, перебуває в зоні перетину дослідницьких інтересів. Характерною рисою розвитку культури в Україні за останні роки стало повернення до її традиційних стрижневих основ, а саме до морально-естетичних. Народна музика займає одне з важливих місць у цьому процесі, бо поєднує в собі як історію, так і мистецтво.

Актуальність теми зумовлена суспільними перетвореннями які відбуваються в нашій країні, що призвело до зміни багатьох духовних орієнтирів. У сучасному соціокультурному просторі особливої значущості набуває проблема виховання відповідальної, ініціативної, творчої особистості, а також потреба заповнення прикрої прогалини в історії української хорової музики, осмислення справжнього масштабу творчої постаті композитора М. Леонтовича, виявлення органічного зв'язку діяльності митця з процесами розвитку національної культури.

Для досягнення зазначеної мети поставлено наступні завдання:

- о теоретично обґрунтувати джерела, які засвідчують становлення М. Леонтовича як автора хорових обробок народних пісень;
- о дослідити творчий метод композитора та визначити особливості стилю;
- о експериментально перевірити вплив вокальних творів майстра на духовний розвиток особистості.

Отже, отримані результати дослідження надають можливість зробити наступні висновки: серед композиторів, які працювали з народними мелодіями у царині хорових творів, М. Леонтович створив нові методи обробки народної пісні, засоби музичної виразності та підпорядкував усе єдиній меті.

Під час дослідження всебічно розглянуто ставлення М. Леонтовича до народно-пісенного тексту, поетичних ідей та фольклорних тем; встановлено, що особливістю творчого методу композитора, є - розкриття в музиці внутрішнього змісту поетичного тексту пісні, динаміки її розвитку, сюжету, образів, а також те, що всю композиторську майстерність М. Д. Леонтович використовує для того, щоб якнайглибше розкрити зміст твору і ті музичні властивості, які заховані в ньому, розвиває структуру хорового твору, не обмежується простою куплетною будовою, а значно розширює її і створює нові, до нього невикористані в українській музиці пісенні форми.

Доведено, що українська народна пісня стала для майстра невичерпним джерелом, що повсякчас надавало творчій наснаги та слугувало орієнтиром в пошуках краси гармонії, а у духовних творах композитора широко використані мистецькі досягнення майстра, яких він домогся у праці над народними мелодіями. Дослідження дає можливість стверджувати, що хорова спадщина М. Леонтовича займає визначне місце не тільки в українській, але й у світовій хоровій музиці.

З'ясовано, що духовний розвиток людини завжди спирається на її власну активність і виявляється у формуванні запитів та інтересів, виборі ідеалів, у визначенні сенсу життя. На сучасному етапі духовного розвитку особистості однією з найактуальніших є проблема

ознайомлення з хорovими творами культури.

М. Леонтовича як джерела української національної

Дослідження показало, що «Щедрик» М. Леонтовича здійснив величезний вплив на розвиток української й світової культури. В світі існує понад 1000 варіацій мелодії «Щедрика» – від хорovої й симфонічної до джазової та аранжування в стилі рок. Немає жодного хору в світі, який не мав би в своєму репертуарі «Щедрика» М. Леонтовича. Мелодію «Щедрика» обрали музичною заставкою американського радіо на різдвяні та новорічні свята. Щедрівка, на основі якої композитор Микола Леонтович створив легендарну пісню, не тільки підкорила світ, а стала символом багаторічної боротьби українців за незалежність від росії.

ІСТОРІЯ ПОБУДОВИ АРХАНГЕЛО - МИХАЙЛІВСЬКОЇ ЦЕРКВИ СЕЛИЩА КОЗАЧА ЛОПАНЬ

Корнєв Кирило, учень 10 класу Комунального закладу «Козачолопанський ліцей» Дергачівської міської ради. Керівник : Дигало І.О.,
учитель української мови та літератури

Дана робота – це дослідження історії історії Архангело-Михайлівської церкви селища Козача Лопань.

Першими осередками знань на Слобожанщині після заселення стали церковні школи. Навколо храмів зосереджувалася освіта і культура населення. У Козачій Лопані така школа з'явилася у 1861 році за ініціативою Палати державного майна та існувала на кошти сільської громади.

На кінець XIX століття в селі Лопань функціонувала дерев'яна Архангело-Михайлівська церква, яку збудували ще у 1773 році зусиллями місцевого священика Ігнатія Фленкова та селян. На той час вона перебувала в незадовільному стані і перед громадою постало питання про будівництво нової церкви.

У 1863 році священик Філарет Антонов за власним бажанням був переведений Архієпископом Харківським та Ахтирським Амросієм на постійне місце служби до Архангело - Михайлівської церкви села Лопань. Майже одночасно з цим Філарета було призначено на посаду законовчителя (вчителя, що викладав Закон Божий) Козачолопанської земської школи.

У 1890 році Філарет Антонов відзначився як засновник Козачолопанської церковно - приходської школи. Він став незмінним її завідувачем аж до 1917 року. Разом з тим, він ще довгий час працював на посаді законовчителя цього навчального закладу. Плідну і корисну працю отця Філарета на ниві сільської освіти неодноразово відзначали земське і і церковне керівництво. Тож у 1891 році за свою просвітницьку працю був нагороджений срібною медаллю на честь двадцятип'ятирічного існування церковно-приходських шкіл.

Отець Філарет у своїй діяльності завжди проявляв ретельність та відповідальність, тому й до справи будівництва нової церкви взявся із завзяттям та відповідальністю, притаманними йому.

Архангело - Михайлівська храм був побудований також завдяки зусиллям прихожан в 1900 року, за проектом Володимира Немкіна, українського архітектора. Церква була схожа на Благовіщенський собор у місті Харкові.

Цій святій будівлі, «храму душі» Філарета Давидовича, довелося пережити досить багато: громадянська війна, знищення радянським керівництвом, Другу світову війну, реставрацію

Церкву, за згадками очевидців, в радянські часи намагалися підірвати три рази. Тільки з третьої спроби, оточивши місце підризу, воєнні змогли розрушити церкву. Після вибуху вона перетворилася на купу щебню. Збереглося дуже мало фотографій тієї величної споруди.

Згодом, за часів незалежності починається етап реставрації. У 1991 році було зареєстровано релігійну громаду. Проект нової церкви затверджено у 2002 р. Фундамент нової церкви з'явився у 2005 р, (на жаль, не на місці старої церкви) у 2014 р. добудували стіни, наступного року зробили покрівлю, встановили три куполи, добудували дзвіницю.

РІЧКИ ХАРКІВЩИНИ

Корнієнко Віка, учениця 4 класу комунального закладу "Харківський ліцей № 106 імені В.О.Кисіля Харківської міської ради", вихованка гуртка «Скелелазіння» КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, Керівник: Мостицький А.В., керівник гуртка «Скелелазіння» КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Річка Лопань є однією з важливих водних артерій Харкова, розташованою в центрі міста та впадає у річку Сіверський Донець. Витік Лопані знаходиться на території Росії, у Белгородській області, і річка тече на південь, перетинаючи кордон України. Її довжина становить близько 96 кілометрів, з яких майже половина проходить через Харків. Лопань має декілька приток, найвідомішими з яких є річки Харків і Уди. Вона тече через численні райони міста, створюючи унікальні ландшафти та додаючи мальовничості міському середовищу.

Лопань не лише прикрашає місто, але й є його символом, який зберігає дух різних епох. Починаючи з моменту заснування Харкова в XVII столітті, береги Лопані мали важливе стратегічне значення, а також були джерелом води та природним захистом для міста.

Одним із найвідоміших історичних об'єктів на Лопані є Покровський монастир, заснований у XVII столітті, який стоїть на Монастирському острові. Його стіни досі височіють над водами річки, надаючи місту духовного та культурного значення. Монастир є одним із найстаріших архітектурних ансамблів Харкова і відображає його багатовікову історію. Крім того, тут з'явилися перші мости, побудовані ще у XVIII столітті. Дерев'яні конструкції згодом замінили на кам'яні та металеві мости, які з'єднували різні частини міста. Одним із найвідоміших є Харківський міст, який не тільки служить транспортним вузлом, але й прикрашений елегантними ліхтарями та орнаментами.

У XIX столітті річка Лопань стала важливим транспортним маршрутом, по ній перевозили товари, а на берегах з'явилися численні млини та майстерні. У цей період місто почало активно розширюватися, а Лопань стала важливою складовою промислової інфраструктури. Заводи, фабрики та різні виробничі об'єкти, що зводилися вздовж річки, додали їй рис індустріальної архітектури, яка залишилася навіть після закриття деяких підприємств.

У XX столітті Лопань зазнала змін — її русло частково змінили, а береги укріпили бетонними конструкціями. Це перетворило Лопань на частину міської інфраструктури, але водночас вплинуло на її вигляд. Однак сучасний Харків продовжує робити зусилля для збереження історичного й естетичного вигляду річки: останні роки на її берегах активно проводяться проекти з благоустрою, спрямовані на поліпшення екологічного стану, озеленення, створення зон відпочинку та прогулянок.

Екосистема річки Лопань має важливе значення для природного середовища Харкова. Річка та її прибережні зони є домом для різноманітних видів рослин і тварин, які формують місцеву біорізноманітність. Уздовж Лопані ростуть верби, тополі та очерет, що сприяє зміцненню. Тут також зустрічаються деякі види водоростей, які очищують воду, збагачуючи її киснем. Річка є середовищем існування для різних видів риб, таких як карасі, окуні та щуки, що приваблює рибалок. У прибережних зонах живуть водоплавні птахи, зокрема качки та чайки, а в зелених зонах навколо річки можна зустріти різні види комах, зокрема бабок і метеликів.

Втім, інтенсивна урбанізація Харкова та промислове використання річки призвели до певного забруднення Лопані. Протягом багатьох років річка зазнавала негативного впливу від скидання стічних вод, промислових відходів та побутового сміття. Це вплинуло на якість води і загальний стан екосистеми, унаслідок чого деякі види тварин і рослин зникли з річки. У останні роки було реалізовано кілька програм з відновлення екосистеми Лопані, що включали очищення води, озеленення берегів та створення нових рекреаційних зон, що допомагає відновлювати екологічний баланс.

Таким чином, Лопань є не лише історичною і культурною частиною Харкова, але й важливим екологічним ресурсом. Вона забезпечує місто природною красою, рекреаційними

можливостями та є місцем проживання для багатьох видів флори і фауни. Сучасні екологічні проекти з благоустрою берегів річки спрямовані на покращення стану Лопані, що дозволяє зберегти цей унікальний природний об'єкт для майбутніх поколінь.

Сьогодні Лопань є улюбленим місцем для харків'ян і гостей міста. Її набережні, особливо набережна Стрілка, прикрашені пішохідними алеями, лавками, зеленими зонами та арт-об'єктами. Тут проходять різноманітні міські заходи, фестивалі, концерти та святкування, що надають річці ще більшого культурного значення. Лопань — це місце, де історія зустрічається з сучасністю, і, попри всі зміни, вона залишається живим свідком розвитку Харкова, символом його природної краси та невіддільною частиною міської спадщини.

ТРАДИЦІЙНІ УЯВЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ ПРО СВІТОБУДОВУ

Коробка Юлія, учениця 11 класу Андріївського ліцею № 1

Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області

Керівники: Кулик Олександра Іванівна, вчитель зарубіжної літератури та мистецтва Андріївського ліцею № 1 Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області,
Сушко Валентина Анатоліївна, кандидат історичних наук, доцент,
старший науковий співробітник відділу «Український етнологічний центр» Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т.Рильського НАН України,
керівник гуртків КЗ «Харківська обласна станція юних туристів»

Наприкінці XIX – на початку XX ст. носій українського традиційного світогляду уявляв світ двоподілним, з видимим світом живих та невидимим світом мертвих, між якими існував не лише тісний зв'язок, а вони ніби накладалися один на одного і за певних обставин був можливий перехід від одного світу до іншого. «Той» світ був паралельним до «цього», він слугував ніби Задзеркаллям світу живих. Відносини між світами часом бували не тільки можливими, а й бажаними. Людина приходила зі світу мертвих, жила у цьому світі та йшла на той світ. Минуле і майбутнє таким чином з'єднувалися між собою. Для носія традиційної культури загрозливими були не взагалі контакти світів, а контакти «несанкціоновані», а також розбалансування вже налагоджених зв'язків. До цього могли спричинитися неправильні дії щодо чистих покійників (як невиконання всіх необхідних дій, так і надмірні дії), шкідницькі дії нечистих покійників, а також дії нечистих сил.

За православними віруваннями світовий життєвий рух розглядався як одноразовий, неповторюваний, лінеарний. Душа людини весь час переходила від одного світу до іншого, набуваючи та втрачаючи певні риси. Розгалужені на початку XX ст. уявлення про покійників, що повертаються до родини, зазнали у XX ст., з одного боку, спрощення, з іншого – часткового піднесення одразу по II Світовій війні. Паралельно існували й не менш розроблені перекази щодо боротьби з такими покійниками.

Потойбіччя уявлялося як таке, що розташоване на небесах, складається з раю та пекла, між якими неможливе спілкування. Атрибути, використовувані на похороні щодо тіла, мушили знадобитися душі під час митарств.

Основним завданням поминальних дій було забезпечення добробуту живим, а також знаменування закріплення мерця на тому світі, поліпшення там його становища. Дії, що покращували становище мерця на тому світі, починалися від моменту похорону і закінчувались у роковини. Однак і поминання календарного циклу були значущими, і в разі недотримання їх мрець міг “нагадати про себе” рідні.

У народних уявленнях поєднується віра у цілковиту втрату зв'язку тіла мерця з душею із віруванням у перебування душі якщо не в самому тілі, то десь у труні та могилі.

Дні похорону та поминань пояснюються метаморфозами, що їх переживає душа: на третій день вона остаточно покидає тіло та прощається з рідною домівкою, тому ховати слід саме у цей день; у 9-й день душа прощається з селом та рідними місцями; на сороковий день вона вже остаточно відходить від земного буття, а до того ще може приходити додому. Тож основними моментами поминання є третини (другий день по похороні), дев'ятини, сороковини

та річниця. Ступені відходу від земного життя підкреслюються видами поминань: 1. Третини – снідання у колі друзів та ближчих знайомих; 2. Дев'ятини – обід для рідні або роздача поминання сусідам; 3. Сороковини – обід для всіх учасників обряду переходу – похорону (прощання з громадою); 4. Повторення такої дії у річницю смерті.

Додатковим шляхом спілкування з мертвими є будь-який вид поминань (річний, календарний, принагідний), виконуваний на кладовищі або вдома шляхом обідів, адресної або анонімною роздачі поминання, що здійснюється залишенням на могилі їжі або поминальних речей (напр., хустка, рушник). Добрим знаком для родини є швидке забирання з могили поминальних речей та їжі. Такий спосіб поминання є характерною ознакою слобідської звичаєвості.

Протягом усіх перед-, власне- та післяпоховальних акцій послідовно або водночас чужими та ріднею виконуються дії, покликані забезпечити плодючість землі та людей, убезпечити від занечищення воду, а нечисту (мертву) локалізувати у придатних місцях, захистити себе від передчасної смерті, а мерця – від «зависання» між світами. Апотропейні дії українців-слобожан поєднують релікти культів заліза, води та вогню, землі та родючості, ідею занечищення, яка долається “виворітними діями”, що підкреслюють перехід в інший, протилежний світ (своєрідне задзеркалля, де ліве стає правим, верхнє – нижнім, і т. д.), а також ідею межовості, переходовості, яку підкреслюють дії з виокремлення самої «перехідної» особи і затримання тих осіб, які є вразливими щодо неї. Головним призначенням усієї обрядовості було впорядкувати розбалансований смертю світ, вивести його з хаосу.

Дії локалізуються у помешканні, занечищеному смертю, та на кладовищі як місці, наближеному до потойбіччя. Просторова організація кладовища, регламентація його відвідин слугує для впорядкування контактів із потойбічним світом.

ШКІЛЬНИЙ ХОР «РАЙДУГА» ЯК СКЛАДОВА КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ В МІСТІ МЕРЕФА

Кочергова Аліса, учениця 9-А класу Комунального закладу «Мереф'янський ліцей «ПЕРСПЕКТИВА» Мереф'янської міської ради Харківської області

Керівник: Безноско Олена Валеріївна, вчитель-методист, Комунальний заклад «Мереф'янський ліцей «ПЕРСПЕКТИВА» Мереф'янської міської ради Харківської області

З давніх-давен хорове мистецтво в Україні було засобом духовного спілкування людей. Хоровий спів мав значний вплив на виховання молоді. Але, на жаль, ця традиція в радянську добу зазнала ідеологічного тиску. Особливий занепад хорового мистецтва відбувається у 30–70-ті роки ХХ ст. В період панування адміністративно-командної системи посередні фахівці не здатні були утримувати й розвивати той професійний рівень хорового співу, якого вже було набуто, а радянський регламентований репертуар не сприяв попиту у молоді. Традиція співу занепадала. Але те, що хоровий спів остаточно не зник, треба завдячувати ентузіастам, які щиро віддавали свій талант і заохочували інших продовжувати цю традицію. Саме такою творчою особистістю є вчитель Комунального закладу «Мереф'янський ліцей «Перспектива» Мереф'янської міської ради Харківської області Яскулко Микола Костянтинович.

Майбутній педагог народився в Житомирській області в Новоград-Волинському, навчався у школі № 9. Після 9 класу вступив до музичного училища в м. Хмельницький. Вже тоді він зрозумів, що його призначення в житті – це музична творчість. Один з викладачів музичного училища сказав батькам юнака: «Хлопець дійсно обдарований. Всього в житті він досягне сам, і буде мати успіх - це я вам гарантую.»

Рідні не стали втручатись в майбутні плани юнака. Після завершення навчання він працював у музичній школі в м. Городок Хмельницької області, а згодом став студентом педагогічного інституту в м. Рівно на факультеті музики, після завершення якого отримав направлення до Мереф'янської ЗОШ № 5, а з 1975 року Микола Костянтинович - вчитель нашої школи до продовжує і дотепер трудову діяльність. Саме в Мереф'янській ЗОШ №6 у

далекому 1975 році він заснував хоровий колектив «Райдуга», мистецький досвід в якому отримали більше 400 вихованців.

М.К. Яскулко був автором слів і музики багатьох пісень з репертуару шкільного хору. Проводив творчі зустрічі із харківськими композиторами: Т.Попатенко (1982р.), Г.Струве (.1983 р.; 1984 р.), Г.Цицалюк (1989 р.), В. Птушкін (2000 р.). Особливо яскравими були зустрічі хористів із композитором Марком Кармінським.

Продовжуючі роботу з хором «Райдуга», в 1985 році створює ще й музичний ансамбль хлопців □ «Козацьке коло». Дерев'яні ложки та старовинні рубелі заграли в руках дітлахів. Швидко учасники хлопчачого колективу привернули до себе увагу громадськості, ставали лауреатами областних конкурсів, і двічі лауреатами конкурсу «Крокове колесо». Але найвища оцінка в історії ансамбля - участь в I Міжнародному конкурсі козацької творчості, в якому цей колектив став переможцем.

Чимало колишніх вихованців М.К. Яскулко наслідували свого педагога, отримували музичну освіту. За 49-річне існування шкільного хору, його слухачами були не лише мереш'яни, а й гості з Китаю, Америки, Франції та Польщі. Керівник хору М.К. Яскулко має почесну нагороду «Знак Макаренка». Він завжди казав:

«Мрія є одна-єдина, співуча школа – Україна.

За це життя своє віддам, щоб кожен учень заспівав».

Микола Констянтинович стверджує, що музика, і особливо хор, впливає на творчі здібності людини, змушує мислити. З ним не можна не погодитись.

Хор «Райдуга» став для моєї родини дуже рідним, адже в ньому співала моя бабуся - Заяць Валентина Василівна, яка працює викладачем в Мереш'янському ліцеї «Перспектива», моя матуся -Заяць Тетяна Вікторівна, яка виконувала соліруючи партії в хорі протягом 10 років, тепер і я, Кочергова Аліса з великим задоволенням є частиною цього неймовірного колективу під назвою «Райдуга»!!!

«РОСЛИНИ СИМВОЛИ УКРАЇНИ ТА МОГО РІДНОГО СЕЛИЩА КОЗАЧА ЛОПАНЬ»

Кравченко Анатолій, учень 5 – А класу комунального закладу «Козачолопанський ліцей» Дергачівської міської ради Керівник: Щеголева – Кравченко Наталія Анатоліївна, вчитель географії кз «Козачолопанський ліцей», спеціаліст Вищої категорії, Старший вчитель

З давніх часів люди в усіх країнах світу захоплювалися красою квітів , складали про них легенди, оповіді, казки, символіки. У символах-образах через віки пронесли українці любов до різних речей, а особливо рослин, тому що з давніх-давен вважали їх святинями свого народу. Їхні обриси використовувалися в обрядах і звичаях, у пісенній народній творчості, вишиванках, рушниках, сорочках, серветках. Часто вони приходять до нас із легенд.

Багато символів які зародились у давнину, назавжди ввійшли в історію, мистецтво, повсякденне життя.

Народні символи – це те, що найбільше любить і шанує даний народ. В одних народів їх більше, в інших менше. Називаючи народний символ, можна дізнатися, про яку країну іде мова.

Символи України :

Верба – символ краси, безперервності та постійності життя .

Калина – символ рідної землі, отчого дому, кохання , щастя .

Рута - м'ята - символ очищення , дівочості, цнотливості, відвернення злих духів.

Соняшник - символ Сонця, праці й достатку, сили і добробуту.

Чорнобривці - символізують дитинство, рідну матір і батька, рідну оселю.

Барвінок - вічності буття і життєвої сили, провісник весни.

Мальва – символ найдорожчого , любові до рідної землі, до народу.

Конвалія – символ дівочої чистоти, скромності, весни .

Волошки - символ святості, чистоти, привітності та чемності, хлоп'ячої краси й добра.

В своїй роботі я хочу більш детально зупинитися на двох символах України, які найбільше мені запали до душі. Це верба та барвінок.

Верба - одвічний народний символ України, що символізує вірність, рідний край, красу, безперервність та постійність життя

Верба - символ краси, безперервності та постійності життя. Вона живуча: встромиш у землю гілочку - і виросте дерево, засип ранку порошком меленої вербової кори - і кров зупиниться. З давніх-давен в Україні вербу вважали святим деревом. Перед Великоднем шостий тиждень посту називався «Вербним». На Вербному тижні, у неділю, святили вербу. У багатьох селах України садили гілочку свяченої верби.

Освячені її гілочки служили оберегами полів від граду, під час грози їх викидали на двір, щоб, як казали, «град припинився», обкурювали хату від хвороб, клали у купіль немовляти

Барвінок - символ вічності буття і життєвої сили, провісник весни, вірної і взаємної любові, краси, пам'яті

Україну називають барвінковим краєм. Прекрасна, осяйна ця рослина. Через нев'янучу зелень і виняткову живучість у середні віки барвінкові приписували чудодійну силу і вважали його символом вічності й постійності. Казали, що він оберігає від влади диявола і всякої нечисті й через те вішали над дверима оселі та ніколи не викидали на смітник, а лише у воду.

Барвінок має багато символів: символізує віру у свої сили, несе переможність природи, символ кохання, вірної і взаємної любові, краси, пам'яті.

Справжня народна мудрість захована в прислів'ях, приказках та загадках. Цікаво було спостерігати, як народ пов'язав біологічні властивості рослин та характер, поведінку людини. Цю рослину назвали так на честь кохання юнака Бара і дівчини Вінки.

Рослини – символи України у моєму селищі Козача Лопань

За ствердженнями науковців, селище Козача Лопань засноване у 1660 році. Існує легенда щодо виникнення селища. За часів правління Катерини II почалося вигнання козаків. В одній із слобід на півночі Харківської губернії протікала річка Лопань. Коли козаки тікали від переслідування цариці, вони зупинилися на ночівлю саме на березі річки Лопань. Місце їм сподобалося і вони вирішили розбити поселення. Так невеличка слобода отримала назву Козача Лопань і стала згодом селищем відомим навкруги. І через багато років видатна письменниця Харківщини – Наталка Скребець написала навіть гімн селища, в якому є відповідні слова: «Ми нащадки козаків з тобою!»

Кущ калини є у кожному дворі, а іноді і два кущі. Моя бабуся Щеголева Л. Г. каже, що «калина це моя спасителька: кілька ягід з цукром розтерти, залити кип'ятком і чудодійний напій, що знижує артеріальний тиск, готовий».

На шкільному подвір'ї, до початку повномасштабного вторгнення на територію України, а саме нашого селища, ми садили куточок «Рослини – символи України», де найпершим поселився барвінок, як символ вічності і життєвої сили. Кожної весни барвінкова клумба радує нас синім цвітом. Поруч ростуть чорнобривці – як символ рідної оселі, якою школа стала для школярів. Щовесни розпускають розкішні коси дві верби, які є символом безперервності і вічності життя, адже здатні очищати повітря і воду. А ще посадили кущ калини – символ рідної землі, батьківщини, кохання, краси, щастя.

Неповторно прекрасна природа нашої України. В якому б її куточку ми не були, нам завжди здається, що такої краси ми ще не бачили. І завжди природа, дарує усім безліч цікавих та хвилюючих вражень.

«СЕЛИЩЕ КОЗАЧА ЛОПАНЬ ТА ЙОГО ІСТОРИЧНІ ВІДОМОСТІ»

Кравченко Катерина, учениця 9 – А класу комунального закладу «Козачолопанський ліцей» Дергачівської міської ради Керівник: Щеголева – Кравченко Наталія Анатоліївна, вчитель географії кз «Козачолопанський ліцей», спеціаліст Вищої категорії, Старший вчитель

Легенда про назву нашого селища.

В 17 ст. в урочищі «Хуторище» поселились козаки: Кулик, Лобойко, Довбій та інші, які втекли від Польських панів. В погребях, виритих в ярках, вони ховались від ворогів. Недалеко протікала річка Лопань. Береги річки вкриті лісами, це захищало від нападників. Козаки переселились із урочища в район річки Лопань. Ось звідси і назва «Козача Лопань»

Назви нашого селища з 17 століття.

17ст.-«Хутір Лопанський»

1717рік-«Слобода»

18ст.-Село «Лопань»

19ст.- Село «Козача Лопань»

1939р.- Селище міського типу «Козача Лопань»

Козача Лопань – селище міського типу Дергачівського району-лежить у долині річки Лопань. На території селища в XVII ст.було військове поселення оборонців української лінії, пізніше тут проживали державні селяни. Назва селища – двокомпонентна. Перша частина назви – прикметник «Козача», пов'язанна з понятійною лексемою «козак». Відомо,що слово – поняття «козак певний час вживалося досить широко серед тюркських, а потім і слов'янських народів. Воно утворилося від давньо-тюркського слова «каз»,що означало «мандрувати» «бродити». «подорожувати». За допомогою суфікса «ак» новоутворений «від дієслівний іменник «коз(ак)» став назвою людини- мандрівника слободина – блукача, пізніше – 2 вільного» відважного лицаря. Який шукає слави на війні». В Україні,в період розвитку феодальних відносин (XIV-перша половина XIV ст.) територіями. Куди тікав народ від жорстокого феодального гноблення, були безмежні простори Причорномор'я. Приазов'я. Сюди збиралася слов'янська молодь для боротьби з поневолювачами. Це було передумовою виникнення російського та українського козацтва, яке стало на захисту своїх народів від іноземних загарбників. Найменувань з компонентом «козачий» в Україні чимало. Друга назва селища Козача Лопань – гідронімічного характеру. Річка Лопань (Лопин) згадується в Къниге Большому Чертежу(1627 р.). Тлумачення цього другого компонента назви різне. Частина дослідників вбачає тут болтослов'янський корінь» лоп»- «лисиця», інші ж тлумачать лексему «ломань» як «колодязь», «криницю на болоті». Вірогіднішим є останнє твердження .

«Лопань – село Козацьке, Харківського повіту. Знаходиться в 45 верстах від Харкова» - так записано в офіційних документах 80 – х років XIX століття.

За переказами , селище заснували козаки Кулик,Лобойко,Довбій та інші,які переселилися до цієї місцевості втікаючи від польських панів. Звідси і назва -Козача Лопань(хоча вона декілька разів змінювалася:XVIII ст. – село Лопань.XIX ст.- село Козача Лопань). У XVIIст. Поселення було створене для захисту від нападів кримських татар, пізніше основне населення Козачої Лопані займалося землеробством.

Історична довідка

До смт Козача Лопань відносяться такі населені пункти: селище і прилягаючі до нього село Ветеринарне, село Ілліча, хутір Грани простяглися на 10км і займають площу 30 км². Кількість населення – 6870 чоловік. Переважає українськомовне населення. На сьогоднішній день селище зруйновано окупаційними військами РФ. Населення в Козачій Лопані на 01.10.24 року становить 500 жителів, які на превеликий жаль не хочуть залишати свої домівки, навіть під час жорстоких обстрілів зі сторони країни агресора.

Сучасна його назва, в тому числі і станції, виникла після доповнення неофіційної назви Козацьке, переробленого в Козача. З кінця ХІХ століття – село Козача Лопань, а з 1939 року – селище міського типу.

У 1868 році у селищі відкрито першу школу, а в 1886 – лікарню. Згодом було створено амбулаторію і ветпункт. Все це зруйновано на початку війни, а саме 03.03.2022 року. Маємо надію на те, що колись припиняться ці тортури і ми зможемо відбудувати нашу батьківщину.

Бої за Козачу Лопань

1941 – 1943 роки

В роки Великої Вітчизняної Війни 196 чоловік віддали своє життя за свободу і незалежність Батьківщини. Проти ворога воювали 410 жителів селища, 334 нагороджені орденами і медалями. Під час першої окупації в селищі Козача Лопань боїв не було. Уперше село було окуповано 23 жовтня 1941 року. Наступного разу – 17 березня 1943 року. За цей час в Німеччину було відправлено 485 наших односельців.

Під час окупації 485 жителів селища були відправлені до Німеччини. 410 мешканців селища пішли на фронт, 334 нагороджені орденами і медалями, 196 не повернулися додому.

При відступі німці зірвали школу, клуб, залізничну станцію, 180 житлових будинків, майже всі магазини, водокачку, хлібопункт. З 1943 року почалось відновлення розгромленого господарства селища. Велику допомогу надавали інші республіки. В селище надійшли трактори, плуги, знову було відбудовано ферми, господарські будівлі, відремонтовано залізничну станцію, житлові будинки.

І ось знову все повторюється, але вже з більшою жорстокістю. Війна знову відбирає в нас наші домівки, наших друзів та знайомих, а також родини. Знову, ці пекельні дні, тижні, місяці, роки... Як я хочу повернутися до своєї домівки, обійняти своїх рідних. Але... Мені лише 14 років, а я вже побачила достатньо лиха. Зруйнована школа, лікарня, садочок. І немає вороття назад.

ВІДРОДЖЕННЯ ПРАВОСЛАВНИХ СВЯТИНЬ В СЕЛІ СОКОЛОВЕ ЧУГУЇВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Кречик Богдана, вихованка гуртка «Історичне краєзнавство» КЗ «Зміївський ЦДЮТ»
Зміївської міської ради Харківської області. Керівник: Хименко Любов Павлівна,
керівник гуртка

Сприйняти невимовні і незбагненні дари Творця сучасній людині не під силу насамперед, через відступ від духовного шляху життя. Звідси гіпертрофія прагнення земної влади і відречення від волі Божої.

Однак, саме збереження в чистоті власної душі, щоб вона могла бути посудиною Божою для збирання Духа Святого для людини є найважчим. Особливо, коли не одне покоління пройшло через тортури атеїзму і зневіру в самого себе. Та історія працює на нас. За тридцять три роки незалежності життя набуло нового змісту.

Актуальність теми полягає в тому, що автор піднімає питання відродження духовності після проголошення незалежності не на рівні держави, а конкретно у своєму рідному селі, в конкретно взятій людині. На основі історичного матеріалу та спогадів старожилів автор прослідковує духовний світ соколян в минулі часи, в радянський період – період атеїзму та в перші роки незалежності.

Щоб досягнути **мети роботи** було зроблено: зібрано всю доступну на сьогодні інформацію про Успенську церкву села Соколове Чугуївського району та систематизовано її; описано цей храм на підставі архівних матеріалів, друкованих джерел та спогадів жителів села; прослідковано долю храму і визначено причини і час його руйнування; досліджено особливості релігійного життя на сучасному етапі. **Основні завдання роботи:** розглянути внесок українських учених у вивченні теми; проаналізувати зібрані матеріали ХVІІ – ХХІ ст., що стосуються історії Успенської церкви села Соколове Чугуївського району; дослідити

документи і матеріали, що стосуються відродження Успенської церкви; вивчити рівень духовності сучасної людини.

«Церква та духовенство мали велике значення в Слобідській Україні, особливо у її моральній культурі. У церковних справах велику участь приймав сам народ, який міцно був зв'язаний із своїм духовенством, якого він сам і вибирав» - пише Д. Багалій. Тому з самого заснування слободи Соколів (початок XVII ст.) діяло дві церкви: Успенська та Архангельська. Це були козацькі церкви (в Соколові стояла сотня). Служба велася українською мовою, тому москалі церкви спалили. За сприяння парафіян було збудовано нові кам'яні церкви (в селі діяло два цегляних заводи) та освячені вони були московськими священиками в 1823 – 1825 роках. Служба уже велась російською мовою. При церквах діяли церковно – приходські школи, а при Успенській – ще й дворічне народне училище.

З приходом радянської влади, храми по Україні були піддані руйнації. Так і в Соколове: Михайлівська була зруйнована в 1930 році, а в Успенській зірвали дзвони, спалили книги, ікони та іконостас. Фрески, якими був розмальований храм пороздирали вилами, а те, що залишилося, від плісені та сирості відпало. В напівзруйнованому храмі місцевий колгосп розмістив ангар для збереження зерна.

Під час Другої світової війни церква стала опорним пунктом Отакара Яроша, командира 1-ї роти Першого окремого чехословацького батальйону, який вів оборону села 8 березня 1943 року. Біля цієї церкви обірвалося життя Отакара Яроша.

В 1950 році церкву розібрали на будівництво господарських будівель колгоспу «Жовтнева Перемога».

Розпад Радянського Союзу та занепад комуністичного режиму дозволив УАПЦ відновити своє легальне існування в Україні. 5-6 червня 1990 року відбувся перший собор УАПЦ в Києві. 14 жовтня 1993 року главі УАПЦ Дмитрію був наданий титул Патріарха Київського і всієї України. В цьому ж році було створено Харківсько-Полтавську парафію, яку очолив архієпископ Ігор (Ісіченко).

В 1996 році в селі Соколове було створено парафіяльну громаду УАПЦ і відроджено Храм Успіня Божої Матері УАПЦ. Завдяки допомозі місцевих меценатів було відремонтовано приміщення. 28 серпня 2024 року церква відзначила своє 33 – річчя. Від 1996 року кількість парафіян зросла від 15 до 250 чоловік.

6 липня 2016 року напередодні Різдва Іоанна Предтечі ікона «Христа Вседержителя» почала мироточити. Тому щорічно в цей день в селі відбувається хресна хода з цією іконою.

Після того, як 6 січня 2019 року Україна отримала томос про автокефалію Православної церкви України (ПЦУ), церква стала мати назву «Церква Успіня Пресвятої Богородиці ПЦУ».

Сьогодні, особливо молодь, повинна боронити провідні духовні вартості українського народу, виплекану віками його культуру, засвоювати основи християнської етики та моралі, щоб не втратити в собі людську мораль.

Отже, жителі с. Соколове і навколишніх сіл поступово відроджують свою духовність, але у кожного свій шлях до Бога. Єдине, що можна сказати, що цей шлях обов'язково повинен проходити через серце і душу мирян.

ПОКЛИК ВАСИЛЯ МОВИ

Куценко Катерина, учениця 10-А класу Люботинської загальноосвітньої школи I – III ступенів № 4 Люботинської міської ради Харківської області.

Керівник: Іванченко Олена Анатоліївна, вчитель історії та правознавства.

...Як й інші українські письменники тієї доби, Василь Мова жив подвійним життям: з одного боку – праця з офіційною, точніше «казьонною» російською мовою, з іншого боку – українська літературна творчість. Вірші Василя Мови під псевдонімами В. Лиманський, В. Мигуцький та В. Мигученко час од часу з'являлися у галицьких виданнях, це він робив не з причини великої скромності, а внаслідок антиукраїнської політики Росії. Тому й не

підозрювало його начальство, що скромний працівник є видатним письменником, серце якого палахкотіло і рвалося від розпуки за нещасливу долю українського народу. Ця тема оголеним нервом проходить крізь всю його творчість.

Саме Люботин та його мальовничі околиці протягом близько двох століть (від XIX до початку XXI) стали справжнім джерелом натхнення - як для літераторів, котрі тут народилися й вирости, так і для тих, кого одразу й назавжди зачарувала дивовижна краса цього краю, хто відчув і власну причетність до його славетної та водночас драматичної історії

За творами цих поетів можна досліджувати етапи розвитку вітчизняної поезії, оскільки їхні мистецькі пошуки відбувалися, здебільшого, в контексті загальноукраїнського літературного процесу.

Я пишаюся тим, що саме в Люботині знайшов джерело натхнення молодий Василь Мова.

В.С.Мова народився 13 січня 1842 року в сім'ї сотника Стародерев'янківського куреня Чорноморського війська Семена Івановича і його дружини Меланії Олексіївни на хуторі Солодкий Лиман, що біля станції Стародерев'янківської (Канівської) на Кубані. Кмітливого малого Василька запримітив наказний атаман Чорноморського козачого війська генерал Яків Кухаренко, батьків приятель, який часто приїздив у Солодкий Лиман рибалити. Письменник – отаман допоміг малому козаку стати учнем Уманського (станція на Кубані) пансіону (2-класного початкового училища). Яків Кухаренко опікувався хлопцем, прищепив любов до красного письменства. Завдяки йому Василь став письменником. Після Уманського пансіону Василь Лиманський навчається в Катеринодарському військовому пансіоні (воєнна гімназія) і починає писати вірші українською мовою. У 1860 році на кошти Чорноморського козачого війська стає студентом Харківського університету, який закінчив у 1867 році. Перші 2 роки він навчався на філологічному факультеті, а з третього курсу – на юридичному. Навчаючись в університеті, часто був і деякий час жив у Люботині у друга. В час навчання Василя Семеновича в Харкові навчалося в різних навчальних закладах багато кубанців. Разом зі своїми земляками В.Лиманський бере участь в українському студентському об'єднанні «Громада».

У Люботині, Харкові, а потім на Кубані Василь Семенович пише поему «Ткачиха», що складається з 13 розділів. Вона виникла в результаті спостережень і роздумів автора над долею, життям ткачихи, що жила в Люботині, та її доньки (1865-1888). Силою художнього слова письменник довів, що суспільні умови можуть привести на непевний шлях працюючу людину з чесною трудовою сім'єю. Вперше поема була надрукована в журналі «Науковий вісник», том 7 за 1899 рік.

Отримавши диплом кандидата прав (юриста), В.С.Мова повертається на Кубань і працює вчителем словесності у Катеринодарському жіночому училищі. Одружується з Надією Іванівною Кокунько. У липні 1883 року присвячує їй поезію «Надколискова пісня».

Після трирічної роботи в училищі, Василь Семенович працює за фахом, обійнявши послідовно посади судового слідчого, мирового судді та голови суду. І все ж чиновницька кар'єра його, як і Панаса Мирного, не приваблювала: «Обридла каторжна служба», - зізнається у листі до О.Кониського. І все ж службу лямку тягнув 20 років і жив подвійним життям: огидним, осоружним чиновницьким, яке забирало більшу частину доби, і натхненним, творчим, для якого залишалось обмаль часу. Він був обережний, твори до редакцій газет і журналів передавав надійними людьми, підписуючи «Лиманський» Постійного напруження духовних і фізичних сил не витримало серце і 13 червня 1891 року В.С.Мова помер. Поховали в Катеринодарі (Краснодар).

Залишилася чимала спадщина: вірші, рукописи, оповідання, драми, листи, незакінчений словник. Архівом заволодів брат дружини померлого Петро Іванович Кокунько. До нас дійшли тільки твори, зібрані самим автором у збірці «Проліски». Укладаючи збірку, В.С.Мова згрупував у цикли: «Самотні пісні та думи», «До земляків – роботяг», «Твори соціально – побутового змісту», «Переклади». Із 4 написаних ним драм до нас дійшла тільки одна – «Старе гніздо і молоді птахи». З художньої прози – «Три мандрюхи». З епістолярної спадщини збереглися лише листи до Олександра Яковича Кониського. Перечитавши три

повесті І.С.Нечуя-Левицького («2 московки», «Рибалка Панас Круть», «Причеп»), Мова в 1873 році пише вірш «До Нечуя – Левицького»

Хвала ж тобі, поете рідний,
Вкраїни-неньки вірний син!

Внесок Василя Мови в літературу, незважаючи на несприятливі для творчості умови, значний. Ми пишаємося, що саме в Люботині знайшов джерело натхнення молодий Василь Мова і що в його творчій біографії існує такий період як люботинський.

МАЛЬВА-КВІТУЧИЙ СИМВОЛ УКРАЇНИ

Лагун Ілона, учениця 3 А класу КЗ «Харківський ліцей №128 Харківської міської ради», вихованка гуртка «Археологічне краєзнавство» КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради. Керівник: Кривоустова Алла Борисівна, керівник гуртка «Археологічне краєзнавство»

Заціловані сонцем і вітром

Мальви в вікна заглядають нишком...

Немає в Україні села, де під вікнами оселі не ростуть мальви. Для нас, українців це не просто квіти. Для нас мальва – символ любові до рідної землі, до свого народу, до батьківської хати, давня і надійна берегиня будинку. Вона уособлює духовне коріння людини, її вірність духовній спадщині предків.

Є чудова легенда про дівчину на ім'я Мальва, яка віддала своє життя за визволення рідної землі від злісного ворога. Її посікли мечами і викинули в чисте поле. Скрізь, де пролилася кров дівчини, проросли квіти і люди дали їм назву мальва. Це вічна згадка про героїню, яка не пошкодувала свого життя задля визволення своєї землі.

Коли чорною смугою ширився Голодомор у нашій країні, мальва знову рятувала людей – в їжу йшли і стебла і листя і насіння. Знову люди шепотіли слова подяки мальві. Така скромна, невибаглива квітка, яка стала на захист людей.

У нашого народу багато рослин оберегів, це і калина, і верба, і тополя, та мені наймиліша Мальва, берегиня української оселі, духовне джерело нашої Батьківщини.

Заглядає в вікно моя мальва...

«ВКЛОНИСЬ ЙОМУ, СВІТЕ!»

Віталій Лагута, учень 7-А класу Комунального закладу «Козачолопанський ліцей» Дергачівської міської ради
Керівник: Лагута Галина Григорівна, учитель української мови та літератури комунального закладу «Козачолопанський ліцей» Дергачівської міської ради

26 квітня є днем пам'яті про найбільшу техногенну катастрофу та вшанування героїзму персоналу ЧАЕС, пожежників, військовослужбовців, будівельників, учених, медиків, які брали участь у ліквідації наслідків аварії. Чорнобиль не має минулого часу... Чудовими краєвидами, щедро врожайними садами, прекрасними лісами славилась чорнобильська земля. Та тільки- до жажливої позначки, до радіаційної межі, проореної квітневої ночі 1986 р.

Уже з перших днів, годин численні наші співвітчизники, не вагаючись стали до боротьби з грізним і невидимим ворогом: »Щоденно несли небезпечні вахти біля розпеченого реактора, очищали від радіації поля, сади, житло»-, згадує Задеренко Микола Олексійович. Так починався літопис всенародного подвигу.

Не оминуло страшне горе і нашого двоюрідного діда (по батькові). Миколу Олексійовича, 1952 року народження. Він брав участь у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС при військовій частині 37528 (с. Оране). Був призваний наказом № 149 від

28 вересня 1986р. Вдома залишилися старенька мати- Задеренко Параска , дружина- Зінаїда Олександрівна та двоє маленьких діточок. Син Сашко та донька Наталка.

Дід Микола пробув у зоні ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, в 30-кілометровій зоні біля 4 блоку АЕС з 28 вересня по 30 жовтня 1986 року. Проводив роботи Блок «В»(дезактивація приміщень і обладнання)НССН(дезактивація приміщень цеху і перед цехом).Отримав дозу випромінювання 25 ренген.

Втратив здоров'я в зв'язку з захворюванням з роботами по ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. Йому був встановлений діагноз» ВСД зі змішаним типом. Астено -невротичний синдром. Розповсюджений остеохондроз». Після повернення додому встановлена II група інвалідності. Нині Микола Олексійович проживає в селі Козача Лопань , Харківського району, Харківської області разом з дорослою донькою та онуком. Згадувати та розповідати про той далекий 1986 не має бажання, тільки сльози з'являються на очах.

Нагороджений орденом «Учасник ліквідації «Чорнобиль» з нагоди 30- річниці на ЧАЕС (2016)

Медаллю за мужність 1986-2016

Медаллю «Учасник ліквідації. Чорнобиль.

Подякою «Учаснику ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС 1989р.

Проходять роки після аварії на ЧАЕС. Та біль не вщухає, тривога не полишає людей, пов'язаних скорботним часом ядерного апокаліпсиса.

*Встають і відходять в легенду
Пророки завітів нових
І мертві, і живі, і ненарожені
Нікого з вас довіку не простять*

КАМ'ЯНА ЯРУГА – МІСЦЕ, ЩО НАДИХАЄ

Лазарєва Дар'я, учениця 11-А класу Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей»
Чугуївської міської ради Харківської області

Керівник: Мельник Є.О., заступник директора з навчально-виховної роботи
КЗ «Кам'яноярський ліцей», вищої кваліфікаційної категорії, старший учитель

Кам'яна Яруга - місце із багатою історією та красивою природою, яке розташоване за 15 км на схід від Харкова, в мальовничій місцевості на березі річки Студенок.

Назва "Кам'яна Яруга" походить від слів: "кам'яна", що вказує на наявність у місцевості кам'янистих пагорбів, та "яруга" – це природний глибокий яр, що прорізає місцевий ландшафт. Відомо, що колись у селі добували вапняний камінь, який возили до Харкова, ним вимощували вулиці. Історія села сягає майже 4 століть. У далекому 1647 році для охорони південних кордонів держави тут були споруджені пости для спостереження за наближенням ворога. Завдяки родючим землям та близькості до річки Студенок, Кам'яна Яруга швидко розвивалася і стала важливим осередком сільського життя в регіоні.

Зараз у цьому населеному пункті налічується 27 вулиць та провулків, кількість мешканців за час війни зросла майже до 3 тисячі осіб.

Управління селом здійснює Кам'яноярський старостат. Очолює його Михайлова Ольга Миколаївна. Тут населення може отримати адміністративні послуги різного спрямування.

Важливим освітнім осередком для місцевої громади є Кам'яноярський ліцей. З 2019 року його очолює Андрєєва Валентина Григорівна. Ліцей надає освітні послуги для дітей дошкільного віку та для учнів 1-11 класів. Учні Кам'яноярського ліцею є щорічними переможцями міських, обласних та всеукраїнських конкурсів. Багато наших випускників нині стоять на захисті України, але, нажаль, є серед них і загиблі: Болховітін Олексій, Гризлов Андрій, Шишов Олександр, Малявін Руслан.

Кам'яноярський ліцей має потужну матеріально-технічну базу: це класи з сучасним обладнанням, бібліотека, комп'ютерний клас, спортивний зал. На території освітнього закладу

функціонує діючий історико-краєзнавчий музей, де проводяться екскурсії, уроки історії та мистецтва.

Освітній заклад є осередком лижних перегонів у Чугуївському районі. До початку повномасштабного вторгнення щорічно на площі села походились сільські та районні лижні перегони як для дітей, так і для дорослих. Варто зазначити, що випускник ліцею Сергій Петрищев - є заслуженим тренером України з лижних перегонів та головним тренером Національної збірної України серед спортсменів з інвалідністю.

Важливою ланкою в забезпеченні села поштовими та фінансовими послугами є відділення зв'язку Укрпошта, яке сприяє зручності та доступності життєво важливих сервісів для всіх жителів. Під керівництвом Ольги Шурхно кам'яноярutzьке відділення зв'язку у лютому 2024 року посіло II місце в Україні по якості надання послуг.

У селі Кам'яна Яруга є історичні пам'ятники, що мають важливе значення для місцевої громади, оскільки вони відображають історичну пам'ять про події минулого та вшановують людей, які залишили свій слід в історії України та села. А саме: пам'ятник воїнам Другої світової війни, пам'ятний знак ліквідаторам наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, пам'ятний знак учасникам бойових дій в Афганістані, пам'ятник жертвам голодомору 1932-1933 років, меморіальна дошка на честь загиблого захисника Руслана Малявіна, камінь на честь 890-річчя від Дня заснування села.

Осередком духовного життя місцевих мешканців є Свято-Миколаївський храм. Наприкінці 2012 року приміщення колишнього дитячого садка пристосували для Свято-Миколаївського храму, де кожної неділі та на свята відбуваються богослужіння.

Кам'яна Яруга відома своєю унікальною природою. Ландшафт села прикрашають пагорби, яри та мальовничі долини. У селі є два діючих, обладнаних місцевими мешканцями ставка. Щорічно тут проходять змагання з рибної ловлі, куди з'їжджаються любителі цього виду спорту з різних куточків Чугуївського району.

Важливе місце у екосистемі села відіграють колодязі та джерела. У сучасній Кам'яній Ярузі багато їх уже не використовуються активно, оскільки більшість будинків підключені до власного водопостачання. Але місцеві жителі зберігають традиції своїх пращурів і на Свято Трійці чистять криниці. Також за останні роки більшість криниць були капітально відремонтовані і біля них облаштовані рекреаційні зони.

Навколо села можна побачити великі родючі поля, які використовуються для вирощування зернових та технічних культур. Загалом у Кам'яній Ярузі 8 підприємців займаються сільським господарством. Тим самим створюючи робочі місця для мешканців села та підтримуючи наш населений пункт фінансовими ініціативами.

Саме за ініціативи місцевих аграрієв та приватних підприємців у Кам'яній Ярузі було збудовано сучасні волейбольне та футбольне поля, які є осередками активного відпочинку та фізичного розвитку. Також на території села збудовано 5 дитячих майданчиків.

Місцеві мешканці настільки закохані у своє село, що власними руками створюють рекреаційні зони, які ми можемо зараз бачити на слайді. Це подвір'я Кам'яноярutzького ліцею, зони відпочинку для дітей по вулиці Захисників України та по вулиці Миру.

Ну і село — це в першу чергу люди, які створюють його унікальну атмосферу, підтримують традиції та формують його обличчя.

Саме місцева природа стала поштовхом для натхнення кам'яноярutzькій поетесі Ользі Семеновій. Ольга є учасницею та переможницею чисельних літературних фестивалів, має опубліковані вірші у поетичних альманахах "100 слів" та власну збірку віршів "СПРАВЖНЯ". Очільниця Кам'яноярutzького ліцею Андрєєва Валентина Григорівна, яка є 3-разовою переможницею літературного фестивалю "Бузковий травень". Її вірші увійшли у 2 збірки поетичного альманаху "100 слів". Літературні твори Валентини Григорівни опубліковані у музеї Жіночої та гендерної історії та були продемонстровані у Німеччині, Словенії та Тайвані.

Кам'яна Яруга надихає місцевих мешканців не тільки на поезію. Серед випускників місцевого ліцею є багато талановитих художників, наприклад Роман Михайлов, Олександр Єлізєв.

Отже, Кам'яна Яруга – це невелике, але чарівне місце з багатою історією та чудовою природою, яке варто відвідати, щоб відчути справжню атмосферу сучасного українського села.

ОСОБЛИВОСТІ ТОПОНІМІКИ КИЇВСЬКОГО РАЙОНУ МІСТА ХАРКОВА

Лохман Олексій, учень 10-Б класу Комунального закладу «Харківський ліцей № 107 Харківської міської ради». Керівник: Семеніхіна С.М., заступник директора з навчально-виховної роботи Комунального закладу «Харківський ліцей № 107 Харківської міської ради»

Метою мого дослідження є ознайомлення з топонімікою як наукою та вивчення дослідженні представлені перші дослідження біологічних назв вулиць, провулків Київського району, де розташований ліцей № 107, в якому я навчаюся.

Топоніміка – наука про географічні назви, знання яких є невід’ємною складовою вивчення рідного краю. Можна сказати, що знання географічних назв допомагає вивченню карти, географічних назв. Знання карти особливо важливе в умовах сьогодення для військових й тих, хто захищає незалежність України від російської агресії.

У географічних назвах, як у дзеркалі, відображаються усі зміни, які відбуваються у світі, державі, окремій області тощо. Значні історичні події мали і мають своє місце на карті. Імена видатних особистостей, дослідників різних куточків Землі закріплені в назвах на географічній карті. Багато назв чітко характеризують природні умови (рельєф земної поверхні, тваринний та рослинний світ), особливості населення, його господарської діяльності. Вивчення географічних назв відкриває також великі можливості та міжнародні зв’язки географії з історією, літературою, біологією, народознавством.

Топоніміка корисна у краєзнавчій роботі, по-перше, при вивченні особливостей природного, господарського комплексу того чи іншого регіону, по-друге, вона активізує зацікавленість до вивчення рідного краю, що сприяє формуванню почуття патріотизму за своє місто, село, державу. Назви оточують людину з раннього дитинства, починаючи з назви своєї вулиці, села, міста.

Підсумком роботи з вивчення географічних назв своєї місцевості є складання топонімічного словника своєї місцевості. Дослідження мікротопонімів своєї місцевості дуже важливе для формування патріотизму, гордості за свій край, область, Україну.

Аналізуючи існуючі літературні джерела щодо топонімії міста Харкова, нами було з’ясовано, що багато назв у місті пов’язано з певними історичними подіями, життям та діяльністю видатних особистостей, розвитком певних ремесел, господарської діяльності харків’ян. Але, на жаль, серед мікротопонімів міста недостатньо досліджені біологічні назви вулиць, провулків різних районів Харкова. Це спонукало спрямувати дану роботу на вивчення, узагальнення вже існуючих біологічних назв та, можливо, внести пропозиції щодо більш активного використання біологічних назв у топоніміці Харкова. За ознаками природи топоніми розрізняються за особливостями рельєфу, водних об’єктів, видами рослин і тварин. Нами здійснена спроба систематизувати біологічні назви вулиць, провулків міста Харкова у розрізі адміністративних районів.

За підсумками аналізу літературних та картографічних джерел у розрізі районів біологічні назви розташовані таким чином:

1. Київський район – 19.
2. Шевченківський район – 18.
3. Слобідський район – 14.
4. Новобаварський район – 13.
5. Холодногірський район – 13.
6. Основ’янський район – 12.
7. Немишлянський район – 10.
8. Салтівський район – 4.
9. Індустріальний район – 0.

Разом – 103.

Враховуючи, що у Харкові налічується 3150 вулиць, то біологічні назви складають лише 2,7%. Із районів виділяються Шевченківський, Київський, що можна пояснити наявністю приватного сектору, який поступово заселяв названі райони, здійснював озеленення місця проживання і давав відповідні назви вулицям, провулкам. В основі назв вулиць закладені види дерев, які були висаджені мешканцями. Переважають назви похідні від цих дерев: береза, сосна, яблуня, верба, груша, дуб, вишня, каштан, абрикос. Серед назв кущів виділяються бузок, калина, терен. Нижче наводиться перелік назв «біологічних» вулиць, провулків, в'їздів Київського району.

Київський район

1. Абрикосова вулиця.
2. Березівська вулиця.
3. Березівський в'їзд.
4. Бузкова вулиця.
5. Бузковий провулок.
6. Зелений провулок.
7. Квітуча вулиця.
8. Квітучий провулок.
9. Квітковий провулок.
10. Лісова вулиця.
11. Лісопарківська вулиця.
12. Луговий провулок.
13. Очеретянська вулиця.
14. Садова вулиця.
15. Садовий провулок.
16. Садовий бульвар.
17. Хвойна вулиця.
18. Хвойний провулок.
19. Черемушний провулок.

Я пишаюся тим, що мій район один із «зелених» районів міста, та сподіваюся, що після закінчення війни район ще більше зазеленіє.

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ГАСТРОНОМІЧНОГО ТУРИЗМУ В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Лузанов Олександр, учень 11 класу Мельниківського ліцею Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області, вихованець гуртка «Географічне краєзнавство»
 Керівник: Пасічник Ганна Ігорівна, вчитель географії Мельниківського ліцею Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області, керівник гуртка «Географічне краєзнавство»

Гастрономічний туризм — один із найпопулярніших видів туризму, тісно «вплетених» у бізнес-тури. Під час ділових поїздок туристи відвідують не лише різноманітні підприємства, а й відомі кафе, бари і ресторани, щоб встигнути дізнатися гастрономічні традиції нового місця. Своєю чергою метою подієвих або фестивалівних турів є відвідання певної події, пов'язаної із приготуванням чи вживанням їжі, зокрема гастрономічного фестивалю, на якому учасники ознайомлюються з новими містами шляхом занурення в особливості місцевої кухні. Але сьогодні Україна внаслідок війни переживає чи не найбільшу туристичну кризу в своїй історії. Туризм сьогодні розглядається як один з головних драйверів післявоєнного відновлення України. Але швидкість відновлення туризму в Україні залежить у першу чергу від вирішення цілої низки безпекових та інфраструктурних питань. Для виявлення перспектив розвитку гастрономічного туризму Харківської області необхідним є дослідження основних передумов, тенденцій та загального стану гастрономічного ринку України

На сьогоднішній день туристичний бізнес залишається перспективним напрямом розвитку економіки України, незважаючи на низку проблем викликаних повномасштабним вторгненням росії на територію нашої країни та пандемією COVID19.

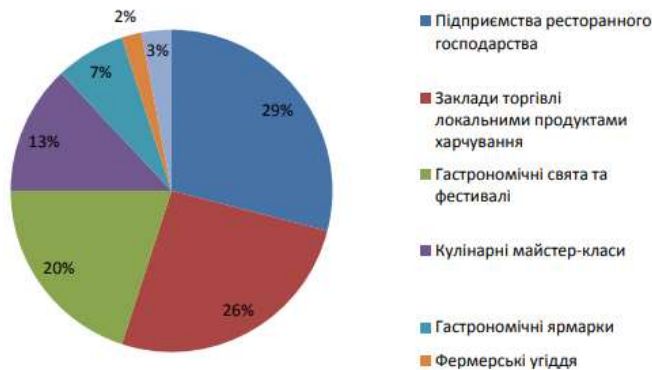

Рис.1 Найбільш привабливі об'єкти гастрономічного туризму

Кухня Харківщини була дуже схожою на кухню центральної України. Звідти приїхало багато переселенців. Тоді часто готували холодці, молочну локшину, смажені кишки, гарбузові каші, галушки з м'ясом і салом, тушковану капусту з ковбасою, смажену картоплю, картопляні котлети, смажені гриби та багато інших смаколиків. Також поширеними були калинники - страва з гречаного борошна, ягід калини та розчиненого у воді меду.

Вже в XX столітті традиційна кухня Харківщини стала поступово забуватися. Причина цього в урбанізації та індустріалізації. Тому зараз місцеві знають хіба що борщ та вареники. Та і щоб приготувати старі страви потрібні справжні селянська піч та глиняний посуд. Все треба робити так, як робили наші пращури

На сьогодні гастрономічний туризм на Харківщині знаходиться на перших сходинках становлення. З проведеного дослідження бачимо, що розвитку даного виду туризму перешкоджають низка факторів. В першу чергу на формування існуючого становища вплинула складна військова та соціально-економічна ситуація, в якій перебуває вся Україна. Крім того, наявна нормативно-правова база туристичної галузі є недосконалою та неефективною, і навіть суперечливою у деяких випадках. В цій сфері на сьогоднішній день не існує окремого законодавства, тому це впливає й на гастрономічний туризм. В Харківській області розвиток туризму гальмується через відсутність єдиної системи державного управління в регіоні. До вагомих факторів, що негативно впливають на розвиток гастротуризму належить складна ситуація в Україні. Адже воєнні дії та анексія Автономної Республіки Криму вплинули на погіршення туристичного іміджу України загалом, а отже і Харківщини.

Гастрономічний туризм є особливим підвидом туризму. За допомогою SWOT-аналізу визначили сильні та слабкі сторони гастрономічного туристичного ринку Закарпатської області (табл.1)

Таблиця. 1

SWOT-аналіз розвитку гастрономічного туристичного ринку Харківської області

Можливості	Загрози
Участь у грантових програмах	Географічне розташування регіону (кордон з країною агресоркою)
Стимуляційна державна політика виробництва локальних продуктів харчування	Послаблення конкурентних переваг у зв'язку з окупацією територій
Збільшення кількості гастрономічних фестивалів та ярмарок	Міграція трудового потенціалу
Популяризація гастрономічної дестинації серед туристів	Конкуренція з боку інших гастрономічних дестинацій (Львівська, Київська обл.)
Якісні продукти харчування і багатство традиційної кухні	Відсутність системного підходу та корупція

Можливість навчання та набуття досвіду за кордоном	Відтік іноземних інвесторів
	Зниження попиту на туристичний гастрономічний продукт
	Незадовільний стан дорожньої інфраструктури
	Недостатній рівень кваліфікованих спеціалістів туристичної сфери
Сильні сторони	Слабкі сторони
Успішний досвід залучення інвестицій та грантів	Високий рівень забруднення територій боєприпасами
Високий гастрономічний потенціал, унікальні кулінарні традиції регіону	Низький рівень транспортної інфраструктури та рекреаційних зон в сільських місцевостях
Достатньо висока ділова активність населення	Порушення екологічної рівноваги
Культурний та історичний потенціал регіону	Низький рівень заробітної плати у внутрішніх туристів
Природно – кліматичні умови	Відсутність кластерного підходу в розвитку
Високий рівень спеціалізації в аграрній сфері	Неефективний маркетинг по просуванню локальних гастрономічних подій
	Введення воєнних дій на території області

Отже, можемо зробити висновок, що підтримка можливостей та сильних сторін є пріоритетними навіть в часи війни та визначають орієнтири розвитку гастрономічного туризму Харківської області. Важливо пропонувати та реалізовувати нові ідеї та залучати інвесторів, які дадуть старт для створення нових сучасних платформ і кластерів гастротуризму.

ВИПУСКНИКИ КАМ'ЯНОЯРУЗЬКОГО ЛІЦЕЮ – ГЕРОЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Мачула Альбіна, учениця 6-А класу Комунального закладу «Кам'яноярузький ліцей»
Чугуївської міської ради Харківської області

Керівники: Мельник Є.О., заступник директора з навчально-виховної роботи
КЗ «Кам'яноярузький ліцей», вищої кваліфікаційної категорії, старший учитель,
Гопанчук Р.Ф., вчитель іноземних мов КЗ «Кам'яноярузький ліцей», вищої
кваліфікаційної категорії, старший учитель

Робота присвячена опису життєвого шляху та героїчних вчинків випускників Кам'яноярузького ліцею, які загинули, захищаючи Україну. Вони були звичайними українцями, які присвятили своє життя праці, турботі про родину та близьких. Але коли країна опинилася у небезпеці, кожен із них залишив усе, щоб захистити Батьківщину. Історії їхніх життів є прикладами справжньої відваги та жертвності, а спогади про них збережуться як символи любові до рідної землі та боротьби за мирне майбутнє.

Болховітін Олексій Віталійович народився 2 січня 1996 року. У 2012 році здобув базову загальну середню освіту у Кам'яноярузькому навчально-виховному комплексі (наразі Комунальний заклад «Кам'яноярузький ліцей» Чугуївської міської ради Харківської області). Після навчання у школі Олексій вступив до Чугуївського професійного аграрного ліцею, де здобув спеціальність «Тракторист. Машиніст екскаватора одноковшового. Машиніст бульдозера. Водій». Перед війною працював закордоном та після повномасштабного вторгнення одразу повернувся до України у смт. Коломак Харківської області для захисту своєї родини та Батьківщини, адже мріяв щоб його діти жили під мирним українським небом. Службу у лавах Збройних Сил України проходив у військовій частині А7378 стрільком 1-го стрілецького відділення 3-го стрілецького взводу 2-ї стрілецької роти. 07 липня 2023 року під час мінометного, кулеметного та снайперського обстрілів поблизу селища Хромове, що на

Донеччині, обірвалося життя Олексія Віталійовича. Поховали героя 4 листопада 2023 року у смт. Коломак Харківської області.

Олексій був люблячим чоловіком та батьком, надійною опорою для своєї родини, заради яких він був готовий на все. Друзі згадують його, як доброго, щирого, веселого, завжди готовим прийти на допомогу друга, котрий дуже любив життя та мав багато планів. У Олексія залишилась дружина, син та донька.

Гризов Андрій Миколайович народився 9 лютого 1991 року у селі Кам'яна Яруга Чугуївського району Харківської області. У 2009 році здобув повну загальну середню освіту у Кам'яноярузькій загальноосвітній школі I-III ст. (наразі Комунальний заклад "Кам'яноярузький ліцей" Чугуївської міської ради Харківської області). Продовжив навчання Андрій у Чугуївському професійному аграрному ліцеї, де здобув професію водія. Після – відслужив строкову службу в армії. Працював на Харківському плитковому заводі. У 2022 році через ворожі обстріли чоловік разом із родиною переїхав до села Чемужівка Зміївської міської громади Харківської області. Андрія призвали по мобілізації на захист країни у березні 2024 року. Служив старшим стрільцем 6-ї парашутно-десантної роти, 2-го парашутно-десантного батальйону. На жаль, через місяць, 21 квітня 2024 року поблизу населеного пункту Тоненьке, Покровського району, Донецької області обірвалося життя героя. Поховали Андрія 26 квітня 2024 року у селі Чемужівка Зміївської міської громади Харківської області. Він був турботливим сином, люблячим чоловіком і батьком, вірним товаришем, доброю, відкритою людиною.

Шишов Олександр, народжений 8 серпня 1994 року в Харкові, з дитинства виявляв життєрадісність та енергійність. У віці п'яти років він переїхав із родиною до села Кам'яна Яруга, де розпочав навчання в місцевій загальноосвітній школі у 2001 році. Змалечку Сашко був активною дитиною та особливо любив футбол, беручи участь у різних змаганнях і підтримуючи спортивний дух у своїй команді.

Після 9 класу він продовжив навчання в загальноосвітній школі №104 міста Харкова. Після завершення школи Олександр працював на будівництві, прагнучи забезпечити свою сім'ю. У 2013 році в нього народився син Максим, якого він дуже любив і мріяв виховати гідною людиною.

7 серпня 2023 року Олександр Шишов добровільно став на захист України, відчуваючи свій обов'язок у найважчі для країни часи. Він вступив до лав 80-ї окремої десантно-штурмової бригади, де служив мінометником. Боровив українську землю на запорізькому та донецькому напрямках, проявляючи мужність і професіоналізм.

Сашко був не лише вправним мінометником, а й чудовим товаришем, який більше піклувався про безпеку побратимів, ніж про власну. Його доброта та щирість назавжди залишаться у пам'яті тих, хто мав честь служити з ним. Він неодноразово доводив свою відданість і хоробрість, ставши прикладом для інших воїнів.

20 вересня 2024 року Олександр Шишов загинув під час виконання бойового завдання. Він потрапив під обстріл ворожого снаряда в Курській області, у селі Черкаське Порічне, Суджанського району. Олександр Шишов залишиться в пам'яті як справжній герой, який віддав життя заради майбутнього України та своєї родини. Його син Максим зростатиме з прикладом батька – людини, що обрала шлях честі та самопожертви.

Випускники Кам'яноярузького ліцею стали на захист України у найважчі часи і віддали свої життя заради миру та безпеки своїх родин і всієї країни. Їхні долі — це приклад відданості, мужності та самопожертви, які надихатимуть майбутні покоління українців. Пам'ять про цих героїв назавжди залишиться у серцях їхніх рідних, друзів та побратимів. Вони стали символами незламності українського народу та борцями за свободу, які віддали найдорожче заради нашого спільного майбутнього.

ЕКОТУРИЗМ ВИХІДНОГО ДНЯ НА ХАРКІВЩИНІ

Мельник Микита, вихованець гуртка «Географічне краєзнавство» Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, учень 6 класу Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей» Чугуївської міської ради Чугуївського району Харківської області. Керівник: Андреев Сергій Сергійович, керівник гуртка, вчитель географії вищої кваліфікаційної категорії, «старший учитель» Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей» Чугуївської міської ради Чугуївського району Харківської області; Андреева Валентина Григорівна, вчитель історії вищої кваліфікаційної категорії, «вчитель-методист» Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей» Чугуївської міської ради Чугуївського району Харківської області.

Діяльність людей у багатьох сферах пов'язана з туризмом як соціальним явищем, галуззю народного господарювання. Сучасний розвиток туризму та гостинності базується на природних, соціально-економічних, культурно-історичних і, звичайно ж, трудових ресурсах.

Туризм як сфера діяльності створювалася людьми і для людей, бо тільки їм притаманна гостинність. Туристична індустрія у поданні більшості людей пов'язана зі звільненням людини від почуття втоми за допомогою певної зміни оточення та виду роботи, наданням можливості для формування особистості шляхом розширення пізнавального світогляду, розвагою відпочиваючих.

Туризм ґрунтовно вступив у життєве існування людини з її безпосереднім прагненням розкрити та пізнати незвідані місцевості, пам'ятки природи, події, історію та культуру, звичаї та традиції різних народів.

У сучасному світі одним з найбільш секторів економіки, що швидко розвиваються, є туризм, у якому значну частку становить екологічний. За даними Всесвітньої туристської організації, у світі екологічний туризм становить від 12% до 15% туристів, та їх кількість у середньому щорічно зростає на 30%. Незабаром у цій статистиці з'явиться також певна частка українських туристів, чому сприяє: істотне загальне погіршення екологічної ситуації в Україні; поява нових рис у сучасних споживачів, наприклад, таких як екологізація світогляду; осмислення крихкості природи та навколишнього середовища та їхнього нерозривного зв'язку з людським суспільством; стрімко зростаючі технологічні, транспортні, інформаційні можливості досягнення будь-яких місць території України.

Наш тур розроблений з метою відвідування Національного природного парку «Гомільшанські ліси». «Гомільшанські ліси» розташовані на території Чугуївського району Харківської області в околицях села Гайдари, , на правому березі річки Сіверський Донець. Загальна площа 14138,8 га. За функціональним зонуванням територія парку поділена на заповідну зону площею 1022,4 га, зону регульованої рекреації – 1380,3 га, стаціонарної рекреації – 1100,5 га та господарську зону – 10811,6 га.

На території села Гайдари та найближчих сіл: Задонецьке, Коробови Хутори тощо, розташовані біологічна та географічна станції Харківського університету імені В.Н.Каразіна, які залюбки можуть прийняти на своїй території відпочиваючих, маючи для цього всю необхідну базу – окремі будиночки, зони відпочинку та гри. Крім того є заклади санаторного лікування та обслуговування. В вказаних населених пунктах є наявною широка мережа місць громадського харчування від маленьких кафе до великих ресторанів. Село Гайдари відрізняється досить гарною транспортною доступністю як власним автомобільним транспортом, так і громадським на замовлення. Отже, «Гомільшанські ліси» мають гармонійне поєднання природного ландшафту та культурно-історичних пам'яток із лікувально-кліматичними умовами, що зумовлює високий рекреаційний потенціал парку та створює можливості для відпочинку та екотуризму. У Національному природному парку «Гомільшанські ліси» є діючі пішохідні та краєзнавчі маршрути: «Сіверськодонецькі крутосхили», «Дубовий Гай», «Козача Гора».

Приблизна програма туру вихідного дня у Національному природному парку «Гомільшанські ліси», на наш погляд, повинна мати наступний вигляд:

1. Перший день:
  - збір групи у місті Харків;
  - дорога до Національного парку (1-1,5 год);
  - заселення в номери туристичної бази;
  - обід;
  - оглядова екскурсія по селу Гайдари з відвідуванням живого куточка біологічної станції, комплексу радіотелескопів фізичного факультету Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна;
  - вечеря, вільний час та активний відпочинок.
2. Другий день:
  - сніданок;
  - пішохідна екскурсія по одному з організованих маршрутів на вибір: «Сіверськодонецькі крутосхили», «Дубовий Гай», «Козача Гора»;
  - обід;
  - здавання номерів та від'їзд групи з бази до міста Харкова.

Харківська область, як і вся Україна, має значний туристичний потенціал. Привабливість регіону для відвідування туристами визначається наявністю туристських ресурсів та об'єктів показу для гостей.

Отже, сьогодні екологічний туризм це один найперспективніших видів малого туристичного бізнесу, спрямованого на активний відпочинок на місцевості. В даний час одним із ключових напрямків стратегічного розвитку Харківської області можна вважати розвиток екологічного туризму. Для його просування регіоні є достатні передумови та можливості. Еколого-ландшафтні умови Харківського регіону мають різні можливості розвитку екотуризму.

Тури вихідного дня на Харківщині мають дуже високий потенціал. Пов'язано це з географічним розташуванням області, з природно-рекреаційними та культурно-історичними ресурсами, а також розвиненою інфраструктурою регіону.

У ПОШУКАХ ПОХОДЖЕННЯ ЕТНОНІМУ «ПЕЧЕНІГИ»

Мельник Микита, вихованець гуртка «Географічне краєзнавство» Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, учень 6 класу Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей» Чугуївської міської ради Чугуївського району Харківської області. Керівник: Андреев Сергій Сергійович, керівник гуртка, вчитель географії вищої кваліфікаційної категорії, «старший учитель» Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей» Чугуївської міської ради Чугуївського району Харківської області; Андреева Валентина Григорівна, вчитель історії вищої кваліфікаційної категорії, «вчитель-методист» Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей» Чугуївської міської ради Чугуївського району Харківської області.

Історично вважається, що печеніги були тюркським народом, вони з'явилися на початку X ст., вигнавши угорців. У місцях свого проживання печеніги мали схожий з іншими народами, що проживали поруч, характер територіальної побудови та управління.

У X-XI ст. печеніги або вступали у союзницькі відносини з Руссю та Візантією, або здійснювали набіги на території суміжних держав. У «Повісті минулих літ» описано, що у засідці печенігів на дніпровських порогах 972 р. загинув князь Святослав, з черепа якого ватажок печенігів Куря зробив собі чашу. У другій чверті XI ст. печеніги були розгромлені київським князем Ярославом, потім деякий час вони воювали із половцями, після чого майже зникли з історичних документів.

Печеніги не залишили після себе жодних письмових документів, всі відомості про них відомі переважно з арабських та візантійських хронік, куди надалі доводиться спиратися дослідникам. Відсутність власних письмових свідчень самих печенігів ускладнює вивчення походження етноніму даного народу.

В історичній літературі існує кілька версій щодо походження етноніму «печеніг». Але всі вони залишаються вкрай спірними.

Насправді відповідь на питання, що означає етнонім «печеніги», лежить на поверхні. Справа в тому, що на території сучасної України присутні пов'язані з печенігами географічні назви. Так, у Харківській області є населений пункт Печеніги та Печенізьке водосховище на р. Сіверський Донець, а в Івано-Франківській області, неподалік від м. Коломия, є селище Печеніжин. Той факт, що пов'язані з печенігами географічні назви дожили до наших днів, вказує на те, що дане співтовариство існувало набагато пізніше тих хронологічних рамок, які виділені для нього істориками, інакше ці назви були б давно витіснені та забуті.

Таким чином, на сьогодні ми не маємо жодних доказів тюркського походження печенігів, якщо звернутися до історичних джерел. У тюрки печенігів записали історики, виходячи з догми, що всі степові середньовічні кочові співтовариства Євразії, крім угорців, були або тюркського, або монгольського походження. Печеніги - предки козаків, жили не тільки в X-XI ст., а й значно пізніше, що підтверджено в історичних джерелах. Нашадки печенігів й досі становлять значну частину населення півдня України.

ЗАГИБЕЛЬ ПТИЦЬ ТА ТВАРИН НА ДІЛЯНЦІ АВТОМОБІЛЬНОЇ ДОРОГИ БІЛЯ СЕЛА КАМ'ЯНА ЯРУГА ЧУГУЇВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Мельник Микита, вихованець гуртка «Географічне краєзнавство» Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, учень 6 класу Комунального закладу «Кам'яноярузький ліцей» Чугуївської міської ради Чугуївського району Харківської області. Керівник: Андреев Сергій Сергійович, керівник гуртка, вчитель географії вищої кваліфікаційної категорії, «старший учитель» Комунального закладу «Кам'яноярузький ліцей» Чугуївської міської ради Чугуївського району Харківської області.

Навколишнє середовище – це середовище нашого життя, але людина завдає постійного негативного впливу на нього. Ми постійно намагаємось не пристосуватись до нього, а пристосувати його для нашої зручності: змінюємо кожний його елемент, знищуємо цілі види живих організмів, перетворюємо природні ландшафти тощо.

Ми вважаємо себе власниками природи і тому залишаємо для неї все менше місця будуючи міста, села, автомобільні та залізничні дороги, вирубуємо ліси, розорюємо цілинні ділянки. Ми змушуємо живі організми пристосовуватися до нашого, людського, середовища життя, а не жити своїм власним.

Подорожуючи з батьками автомобільними шляхами України я не міг не помітити, що вздовж узбіччя можна побачити величезну кількість загиблих тварин та птахів. У зв'язку з цим, мені стала цікавою приблизна їх кількість, яка стає жертвою автомобілів, біля мого рідного села Кам'яна Яруга Чугуївського району Харківської області.

Отже, метою дослідження є оцінка кількості загиблих тварин та птахів на трасі Чугуїв-Харків на відрізку від зупинки «506й км» до зупинки «Дачі».

Завданнями дослідження є:

1. Провести облік загиблих на досліджуваній ділянці;
2. Запропонувати заходи, які дозволять зменшити кількість загиблих від зіткнення з транспортними засобами.

Ми провели наше дослідження влітку 2024 року, в період з 1 червня по 31 серпня. Для дослідження ми обрали ділянку автомобільної траси, яка проходить через село, обмеженої координатами 49.875436, 36.617368 (зупинка «Дачі») та [49.884018, 36.568933](#) (зупинка «506й км»). Загальна сумарна протяжність досліджуваної ділянки складає 7,9 км. Особливістю розташування цієї магістралі є те, що ділянка в напрямку Чугуїв-Харків (3,6 км) проходить через саме село, а ділянка Харків-Чугуїв (4,3 км) за його межами між дачним селищем та селом. Це дало нам змогу провести кореляцію кількості збитих тварин та птахів на ділянках при різних умовах руху транспорту. Інтенсивність руху автотранспорту була високою в денний час

складала до 300 машин на годину. Встановлена швидкість руху на цій ділянці згідно правил дорожнього руху складає 90 км/год, а в населеному пункті 50 км/год.

Зважаючи на велику чисельність автотранспорту, на дорозі було відзначено загибель від зіткнення з машинами 248 птахів 8 видів, 14 собак, 4 кішки, 12 їжаків, 1 ласка, 3 сліпаки.

Серед птахів переважали польові горобці – 184 екз. і сільські ластівки – 37. Крім них, на відрізках, що контролюються, дороги були знайдені загиблі від зіткнення з автотранспортом звичайні шпаки – 10, будинкові горобці – 8, жовті трясогузки – 4, зимородок – 2 звичайна вівсянка – 2 і чубатий жайворонок – 1.

Проведений аналіз показав, що кількість збитих птахів істотно зростала за межами села на швидкісних ділянках автомобільної дороги, оскільки забудова змушувала більшість птахів летіти вище. Серед загиблих від зіткнення з машинами польових горобців та сільських ластівок молоді птахи складали відповідно 82% та 89%. Переважна більшість сільських ластівок була збита машинами на ділянці до 100 м від околиці села. Як показало наше дослідження, на ділянках автомобільної дороги, які розташовані вздовж лісосмуг, спостерігалось істотне зменшення загиблих птахів на відміну від відкритих ділянок.

Стосовно тварин ситуація протилежна. Найбільша кількість загиблих тварин спостерігалась у межах автомобільної дороги, яка проходить через населений пункт. Незважаючи на зменшення швидкості жертвами стали 14 собак, 4 кішки, 3 їжаки та 1 ласка.

Безумовно, на різних ділянках автомобільних доріг кількість зіткнень тварин та птахів з автотранспортом сильно варіюється та залежить від щільності їх середовища проживання в оточуючих дорожніх ландшафтах, привабливості для ряду видів узбіччя дороги як кормової стації, інтенсивності руху автотранспорту та ряду інших причин.

Все ж таки слід визнати, що автомобільні дороги є одним із значних чинників загибелі тварин та птахів у антропогенному ландшафті. Тому ми повинні впроваджувати заходи, щодо зменшення таких випадків. Досвід інших країн показує, що облаштування екодуків для міграції тварин здатне звести до 0,01% кількості загиблих тварин, оскільки вони унеможливають їх потрапляння на проїзду частину. Що стосується птахів, то вздовж доріг потрібно встановлювати екрани, які будуть змушувати їх летіти на більшій висоті над транспортним потоком.

Отже, результати показали, що ділянка досліджуваної автомобільної дороги є місцем загибелі великої кількості тварин та птахів. І це лише на ділянці 7,9 км. А в межах всіх автомобільних шляхів ця кількість є лякаючою.

Тому ми для збереження видового різноманіття повинні створювати безпечні ділянки для перетину автомобільних доріг у вигляді екодуків, які:

- дозволяють вільно перетинати дороги у місцях пролягання міграційних шляхів, що мінімізує ризик автокатастроф;
- сприяють генетичному оновленню, відновленню та зростанню окремих популяцій;
- дозволяють пом'якшити наслідки фрагментації природного довкілля у процесі перетворення природних ландшафтів на антропогенні, забезпечуючи вільне переміщення особин.

ЗА НАШУ СВОБОДУ. АЛЕЯ ГЕРОЇВ У СЕЛИЩІ БУДИ ПІВДЕННОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

Миргородська Юлія, вихованка гуртка історичного краєзнавства комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, учениця 10 класу Будянського ліцею № 2 Південної міської ради Харківського району Харківської області.

Керівник : Безрукова Тетяна Миколаївна

Селище Буди Південної міської ради Харківського району розташоване за 25 км від м. Харків. На території селища протікають річки Мерефа, Березова та дві Безіменні. Документально Буди вперше згадуються за 1680 р. митрополитом Філаретом у праці «*Историко-статистическое описание Харьковской епархии*».

Алея пам'яті захисників селища Буди Південної міської ради Харківського району була започаткована 11.06.2024. На ній розмістили 18 портретів військовослужбовців селища Буди, які загинули під час російсько-української війни. Алея Героїв розташована в центральній частині селища на майдані «Центральний», на ній розміщені банери зі світлинами загиблих Захисників, а поруч — український прапор. В.о. голови Південної міської ради Всеволод Біліченко на урочистостях зазначив, що такий вигляд Алея Героїв матиме на час повномасштабного вторгнення, після — її планують вдосконалити і перенести до місцевого парку. Наостанок настоятель Свято-Озерянського храму селища Буди отець Петро освятив банери і будяни урочисто поклали квіти до них.

Ми вшановуємо пам'ять наших героїв-воїнів, які віддали життя за Україну і сім'ї, яких проживають на території селища Буди Південної територіальної громади. Сьогодні наша Алея Слави Героїв, котрі віддали життя за Україну, нараховує вже 23 фото. Це 23 долі, 23 нездійснених мрій та планів, 23 наших захисників. Та треба зазначити, що це не повний перелік, на жаль. Приходять звістки про наших загиблих воїнів або тих, хто перебуває в полоні чи є безвісти зниклим. Серед загиблих є випускники нашого ліцею. **Солдат Жуков Андрій Вікторович** (31.10. 1978 – 14.05.2022) народився в с. Буди. 1985–1993 рр. навчався у Будянській школі № 2. 1996 р. – навчався на заочному відділенні у Харківському політехнічному інституті. 2022, 02 березня – призваний на військову службу, направлений до в/ч А0641. 2022, 14 травня – солдат, стрілець-снайпер Івдділення 1 аеромобільного десантного взводу 2 аеромобільної десантної роти в/ч А0641 Жуков А. загинув біля н. п. Богородичне Донецької обл. Похований на кладовищі № 1 в с. Буди. **Солдат Карамушка Сергій Олександрович** (27.09.1993 – 24.02.2024). народився у с. Одринка Нововодолажського району Харківської обл. 2010 р. – закінчив Будянську СШ № 2. 2015 – 2022 рр. – начальник охорони ТЦ «Посад Рітейл» у с. Буди. 2023, 14 жовтня – призваний за мобілізацією на військову службу до в/ч А0536. 2024, 24 лютого – другий номер обслуги 2 кулеметного відділення кулеметного взводу 1 стрілецької роти 1 стрілецького батальйону в/ч А0536 солдат Карамушка С. загинув поблизу н. п. Водяне Донецької обл. Похований на кладовищі № 1 в с. Буди. **Солдат Марков Станіслав Олегович** (07.06.2001 – 15.05.2022) народився в с. Печеніги Печеніжського району. 2018 – закінчив Будянський ліцей № 2. 2019 р. – закінчив курси системного адміністратора у м. Харків та працював у торгівельній компанії. 2022, 18 березня – мобілізований до Збройних сил України. 2022, 15 травня – солдат, водій в/ч А7403 Марков С. загинув поблизу с. Питомник Дергачівської міської громади Харківського району. Похований у м. Харків. **Сержант Недорубко Максим Володимирович** (02.09.1995 – 23.08.2022) народився в с. Буди. 2001 – 2012 рр. навчався в Будянській ЗШ І-ІІІ ст. № 2. 2012 – вступив до Харківського ПТУ залізничного транспорту. 2013, призваний до лав ЗСУ. Проходив службу у в/ч № 3033 м. Запоріжжя. 2014 - 2017 - переведений до Харкова у в/ч № 3005. 2014 - 2017, учасник АТО. Отримав військове звання сержант НГУ. 2016 р. – заочно закінчив Харківський ПТУ залізничного транспорту. 2018 – 2022, працював слюсарем по ремонту вантажних автомобілів на СТО м. Харкова. 2022, 22 квітня – призваний до в/ч № 3005, де проходив службу. 2022, 23 серпня – сержант, командир Івдділення патрульного взводу 3 патрульної роти, патрульного батальйону в/ч А3005 Недорубко М. загинув на бойовому посту у м. Харків. Похований на кладовищі с. Бідряги Південної міської ради Харківського району. 2023, 07 липня – нагороджений орденом «За мужність» ІІІ ступеня (посмертно).

13.07.2024 о 15.30 ворожі війська завдали ракетного удару «Іскандером» по селищу (район залізничної станції та вул. Шевченка). Коли екстрені служби прибули на місце події, російські терористи о 16.10 вдарили вдруге по тій самій локації. Внаслідок повторного обстрілу загинули рятувальник та поліцейський. **Підполковник Костиря Артем Петрович** (16.06.1984– 13.07.2024). нар. у Херсонській обл. У 2008 закінчив факультет пожежної безпеки Національного університету цивільного захисту України (м. Харків). З 2005 працював у ДСНС України. Призначений у квітні 2024 начальником Харківського районного управління ГУ ДСНС України у Харківській обл. А. Костиря загинув 13.07.2024 під час гасіння пожежі після російського ракетного удару «Іскандером» по залізничній станції Буди через повторний ракетний удар ще одним «Іскандером». Під час повторного ракетного удару він перебував

майже біля місця влучання ракети та загинув на місці. Підполковник понад 70 разів брав участь у ліквідації наслідків російських обстрілів. Після деокупації Харківщини організував відновлення майже сотні пошкоджених пожежно-рятувальних підрозділів. Завдяки йому вдалося евакуювати понад 2400 людей. Похований у м. Харків. Нагороджений Званням Герой України з удостоєнням ордена «Золота Зірка» (16.09.2024, посмертно). **Поліцейський Кошій Олексій**. 35 років. Працював у поліції понад 15 років. 13.07.2024 росіяни завдали ракетного удару по с. Буди. Поліцейський сектору реагування патрульної поліції відділу поліції № 3 ХРУП № 1 О. Кошій разом з напарником оперативно прибули на місце влучання. За 20 хвилин обстріл повторився. Олексій загинув на місці. Похований у м. Харків.

Ми впевнені: війна закінчиться. Ми мусимо перемогти. Як би не було важко сьогодні, завтра на селище, громаду, Україну чекає мир і благополуччя. Більше 200 наших земляків воюють у лавах ЗСУ. Пам'ятаємо наших Героїв! Слава Україні! Героям слава!

ВИРОБНИЦТВО СОНЯШНИКОВОЇ НЕРАФІНОВАНОЇ ОЛІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТОВ «Інтер олія» СЕЛА СОКОЛОВЕ ЧУГУЇВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Моргун Дар'я, вихованка гуртка « Історичне краєзнавство» КЗ « Зміївський ЦДЮТ» Зміївської районної ради Чугуївського району Харківської області, учениця 9 класу КЗ «Соколівський ліцей ім. Отакара Ярош»; керівник: Хименко Любов Павлівна керівник гуртка « Історичне краєзнавство» КЗ « Зміївський ЦДЮТ» Зміївської районної ради Харківської області; учитель географії КЗ «Соколівський ліцей ім. Отакара Ярош» Моргун Вікторія Олександрівна

Актуальність теми дослідження. Стрімкий розвиток виробництва соняшникової олії та попит її як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках, зумовлює необхідність науково обґрунтувати діяльність підприємств олійно-жирової промисловості з урахуванням внутрішніх особливостей конкретного підприємства. **Мета дослідження:** полягає в розробленні системи виготовлення та управління якістю виробництва нерафінованої соняшникової олії на ТОВ «Інтер олія». **Основними завданнями є:** характеристика олійної галузі харчової промисловості; характеристика технологічного та допоміжного обладнання; розгляд режиму роботи цехів підприємства та їх характеристики - вибір та опис принципів та технологічних схем; характеристика енергетичного забезпечення підприємства; характеристика технологічного та допоміжного обладнання; складання плану розробки та впровадження системи управління якістю для ТОВ «Інтер олія»; аналіз діяльності оператора ринку та розгляд організаційної структури; формування політики та цілей підприємства у сфері якості; управління процесами життєвого циклу соняшникової нерафінованої олії холодного пресування; розроблення структурно-функціональних схем та карт процесу виробництва соняшникової нерафінованої олії холодного пресування; розгляд заходів щодо охорони довкілля та праці на підприємстві. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Виробництво соняшникової олії відноситься до харчової промисловості України, однією із галузей якої є олійно-жирова промисловість, яка спеціалізується на виробництві рослинних олійних культур, основою якої в Україні є соняшник, частка якого у виробництві олії становить 98%.

ТОВ «Інтер олія» – це приватне підприємство Терещенко Ігоря Миколайовича та його дружини Тетяни Василівни. На заводі працює 50 чоловік, із них 10 інженерно-технічні працівники. Робоча зміна триває цілодобово. Продукція випускається під торговою маркою «Соколівська олійниця». Підприємство виробляє: олію соняшкову нерафіновану холодного пресування першого віджиму, рафіновану дезодоровану виморожену, а також шрот соняшниковий та пелети із лузги соняшника. Основними постачальниками сировини є сільськогосподарські підприємства України та Харківської області.

Під час роботи ми розробили для ТОВ «Інтер олія» схему організаційної структури управління – це керівні органи та відділи підприємства. А також модель організаційної структури якості виробництва олії соняшникової ТОВ «Інтер олія». Ця модель дозволяє виконати детальний аналіз роботи системи управління, розглянути і проаналізувати напрямки удосконалення роботи підприємства. Модель складається з двох основних процесів: стратегічного і основного та субпроцеса виробництва. Лушпиння соняшника відправляється в цех по виробництву пелетів, які відправляються до споживачів. Готова олія відправляється споживачам в торговельні мережі різних форматів в Україні та експортується в країни Європи. Тому підприємство називається «Інтер олія». Щодо охорони довкілля, то підприємство у 2019 році збудувало термінал для відходів, стічних вод та викидів. Чільне місце в роботі ТОВ «Інтер олія» займає охорона праці: підприємство використовує різні види інструктажів: вступний, первинний, повторний, позачерговий, цільовий, вступний.

ТОВ «Інтер олія» - це підприємство безвідходного виробництва, яке виправдовує усі затрати, дає прибутки та є доцільним на українському ринку. ТОВ «Інтер олія» розширює своє виробництво: будуються нові цехи і лінія по фасуванню олії, але це уже буде нове дослідження.

ВИШИВАНКА - СИМВОЛ НЕСКОРЕНОСТІ

Мужичук Вікторія, учениця 8 класу Пришибського ліцею Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області

Керівник: Дерев'янка Ірина Олексіївна, вчитель початкових класів, спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист Пришибського ліцею Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області

Українська вишивка – це те, без чого неможливо уявити нашу українську культуру, історію, побут людей. Кольоровими нитками вона вплетена у традиції та звичаї нашого народу. Дуже важливо, що українська вишивка, маючи вікову історію, не втратила своєї популярності, навіть можна сказати, що відбувається відродження традицій.

Тому мене зацікавила ця тема. В нашому селі також є такі майстрині – шанувальниці народних традицій. Їхня робота та майстерність привернула мою увагу. Тому і з'явилась багато питань для дослідження. Працюючи з джерелами інформації, я багато дізналася про історію української вишивки, про шану і повагу до національного одягу.

Історія української вишивки губиться в глибині тисячоліть. Ще для козаків, які боронили рідну землю, вона була оберегом. Вони вірили, що вишиті на полотні візерунки мають тісний зв'язок з рідною землею, домівкою, магічну силу зцілення та захисту.

В Україні є навіть свято вишивальниць. Це 17 грудня – свято Варвари. У цей день не можна було прати, білити, глину місити, - тільки вишивати. Дівчати збирались, молились і вишивали долю...

Познайомилась із місцевими майстринями. Це - Колодяжна Ганна Гаврилівна, Ключник Стефанія Михайлівна, Білодід Марія Василівна. Вони жительки села Явірське. Також ближче познайомилась з бабусею моєї подруги – Баламут Анною Андріївною.

Їхні роботи вражають своєю красою та ніби зачаровують своєю магічністю, неповторністю та унікальністю. Розмовляючи з майстринями, звертала увагу на візерунки, які використовують майстрині, кольори та відтінки орнаментів.

Візерунки у вишиванках не просто декоративні, вони несуть глибокий смисл. Орнаменти, які використовувалися демонстрували шанобливе ставлення до природних стихій та поклоніння їм. Колірна гама вишиванок – це мова, яка передає спектр емоцій та смислів, настрою вишивальниць.

Працюючи з джерелами інформації я звернула увагу на те, що в останні роки спостерігається більша зацікавленість до української вишиванки як в Україні так і за кордоном. Сучасні дизайнери і майстрині впроваджують традиційні орнаменти як в жіночі так і в чоловічі та дитячі вишиванки. Своїми авторськими розробками світові дизайнери відкрили новий погляд

на українську вишивку і започаткували етнічний тренд в одязі іноземців. Із початком російської агресії в Криму та на Сході українська вишита сорочка стала символом української сили, ознакою сміливості.

В Україні є традиція кожен рік святкувати День вишиванки. Це досить молоде свято, яке відзначають в нашій державі для збереження, примноження традицій та звичаїв українського народу. Останнім часом воно стало своєрідним символом патріотизму і любові до своєї країни. Це особливо значимо і актуально сьогодні, коли землю рідної держави рашистський ворог заливає кров'ю невинних мирних жителів, кров'ю воїнів ЗСУ.

Про вишиту сорочку можна говорити багато. Зараз у нас відроджується традиція одягати вишиванку не лише на свята. Я впевнена, що в невичерпній скарбниці духовної культури нашого народу буде і надалі розвиватися винятково важлива її частина – вишиванка. Адже з нею пов'язана вся багатовікова історія українського народу, його творчі пошуки, радість і горе, його перемоги і поразки, сподівання на майбутнє, адже вишиванка – це духовний символ українського народу, рідного краю, батьківської оселі, тепла материнських рук. Це – наш оберіг. Вишиванка – це не просто одяг, а символ української нескореності, свободи, солідарності, єдності. Це історична пам'ять нашої нації. Наш генетичний код.

ТОНКО ПРЯСТИ – ДОВГО ТКАТИ

Народний художній фольклорно-етнографічний колектив «Вербиченька»

Нововодолазького БДЮТ Харківської обл.

Керівники: Коваль Тетяна Павлівна, відмінник освіти, Коваль Ольга Володимирівна,
заслужений працівник культури України, відмінник освіти України

У даній етнографічній розвідці висвітлюється один із видів господарської трудової діяльності селян Слобожанщини – ткацьке ремесло та пов'язані з ним зразки народного світогляду та творчості українців-слобожан.

Ткацтво, як найбільш поширений вид господарської діяльності українського селянина має багатовікову історію і глибокі традиції. Воно належить до одного з найдавніших ремесел і віддзеркалювало конкретні історичні, природно-географічні особливості, характер господарської діяльності та культурно-естетичні запити українського народу.

Дослідження базується на польових матеріалах, зібраних вихованцями народного фольклорно-етнографічного колективу «Вербиченька» Нововодолазького будинку дитячої та юнацької творчості Нововодолазької селищної ради Харківської області в експедиціях Слобожанщиною за період 1993 – 2020 роки. В роботі використані матеріали фольклорно-етнографічних експедицій з архіву «Вербиченьки».

У музеї етнографії «Свята спадщина» Нововодолазького БДЮТ зібрані експонати, які свідчать про широке побутування ткацького ремесла. До найархаїчніших експонатів музею належать знайдені на території Нововодолазького району глиняні пряслиці, які датуються 3-4 ст. до н. е. періоду скіфської культури. У музеї представлені предмети прядіння і ткацтва XIX – XX ст. (веретена, прядки, гребні, днище, мотовило, витушка, ткацький верстат та ін.), зразки льняної, конопляної та шерстяної пряжі, а також – широкий асортимент тканих виробів (рядна, скатерті, рушники, сорочки тощо).

У праці представляється ткацтво як важливе і необхідне народне ремесло слобожан; висвітлено процес отримання сировини, обробка волокон, прядіння ниток і подальше виготовлення тканини; розглянуто зразки народної творчості у царині ткацького ремесла.

Вихованці «Вербиченьки» понад тридцять років досліджували і вивчали побутування ткацького ремесла на Слобожанщині. Розповіді респондентів старшого покоління фіксують послідовність технологічних процесів обробки волокна і шерсті, яка проявляється у трудомісткому і довготривалому процесі.

Особливого розвитку ткацтво як ремесло набуло в Україні за часів Русі України. На території Слобожанщини у XIX ст. і до першої половини XX ст. ткацтво було розвинуто

практично в усіх селах. Поширеність цього ремесла була зумовлена потребою для кожної селянської родини. Прядінням займалися жінки, дівчата і підлітки. А ткали лише жінки. В домашніх умовах тканини виготовляли з вовни, льону та конопель. Розвиток ткацького ремесла найбільше проявлявся у необхідності тканини для вбрання, оздоблення житла, господарських потреб.

Для обробки волокна затрачалося більше праці, ніж для обробки вовни. На Слобожанщині сіяли і льон, і коноплі. Конопляні стебла поділяються на чоловічі (плоскінь) і жіночі (матірка). Респонденти зазначають, що з матірки було тоненьке полотно, а з плоскіня – товсте. Процес отримання сировини і підготовка її до прядіння фіксується у польових записах. «Прядиво сіють, а там родить материнка і сімена. Материнку вибирають, висушують. Уперед рвуть плоскінь, а потім – матірку. У матірці – сім я, плоди. А у плоскіня немає сім я. Він росте вище матірки. Його кладуть у воду, вимивають добіла. Кисне у воді. Витягують, розстиляють, розставляють. Як воно висохне, тоді на ламанку поламають, а на терницю труть. Як прядиво вже готове, то його мнуть ногами. Тоді мички мичать на гребінь. Тоді на прядку, напрядуть нитки. А тоді ті нитки мотають з шпулі на мотовило. А з мотовила – на витушку. А з витушки – на клубки. А тоді снують на основу. А з основи навивають на верстат. А тоді тчуть полотно» (Супрун, с. Комарівка, Ізюмський р-н).

З виготовленого прядива ткали полотно на ткацькому верстаті. Під час ткання нитки «шліхтували», тобто їх змазували завареним клейстером із житнього борошна. Виткане полотно золили – вибілювали в жлукті (бочці без дна), пересипаючи його попелом із соняшників. Готове полотно вистилали на сонці вибілюватись, а взимку – на морозі. З полотна виготовляли рушники, хустки, доріжки, килими, шили одяг.

Довготривалі процеси підготовки сировини, прядіння, ткання, обробка тканини відображені в численних народних повір'ях, ритуалах і обрядах, які вже втрачені у наш час. Після різдвяних свят, на свято Івана Предтечі жінки починали готуватися до важливої домашньої роботи – прядіння і ткацтва, казали: «Тік-претік та й починки приволік». Дозволялося вже прясти і ткати аж до Великого Посту.

Майбутню долю новонародженої дівчинки батьки пов'язували з умінням бути вмілою пряхою. З цією метою дівчинці при народженні відрізали пупик на гребінці. Також традиційним був ритуал перев'язування прядивом пупка новонародженому.

За народними віруваннями, було поганою прикметою, коли полотно попаде у вихор. Взагалі, світогляд українського народу на побутовому рівні представляє поєднання язичницьких вірувань і уявлень з християнськими ідеями.

В житті людини полотно виконувало сакральні функції. Серед сільського, населення побутовали магичні практики, де використовувалися предмети прядіння і ткацтва. Інформанти свідчать, що веретена, окрім своєї прядільної функції, слугували для лікувальних цілей.

Передчуваючи наближення смерті, казали: «Я уже на тонке пряду». Ця приказка побутує у Новій Водолазі й у наш час. Народна мудрість порівнює життя людини з ниткою, що прядеться. Звідси й вислів: «ниточка життя увірвалась», – це коли людина відходить у інший світ. У селах Слобожанщини є досить розповсюдженими казки, у сюжеті яких фігурує полотно як дорога (зв'язок з потойбічним світом) чи сорочка, довгий процес виготовлення якої рятує героя від смерті.

Полотно широко використовували у всіх обрядах життєвого циклу: у весільній, родинній, у поховальній обрядовості, а також у пісенній творчості.

Як бачимо, широкий розвиток ткацтва в обстежених районах Слобожанщини, як і по всій Україні, сприяв перетворенню домашнього заняття на окремий вид ремесла, яке існувало до середини минулого століття. Актуальне ще в кінці XIX і на початку XX ст. ремесло ткацтва втратило своє значення, занепало, витіснене промисловим виробництвом тканини. У наш час відродженням ткацького ремесла займаються етнографи і шанувальники традиційної народної культури. Зразки ж усної народної творчості повинні відроджуватися фольклорними колективами, впроваджуватися не лише в обрядових діях та фольклористичних програмах, а й у повсякденному житті.

ТАЄМНИЦЯ УСИПАЛЬНИЦІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО: МІФИ ТА РЕАЛЬНІСТЬ

Нікіфоров Михайло, учень 9- В класу Комунального закладу «Харківський ліцей №17 Харківської міської ради Харківської області»;
Безсмертна Ольга Миколаївна, вчитель історії Комунального закладу «Харківський ліцей №17 Харківської міської ради Харківської області»; спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист

Постать Богдана Хмельницького для кожного українця є уособленням державності, національної і політичної ідентифікації. В часи повномасштабного вторгнення РФ в Україну Великий гетьман стає символом боротьби за нашу свободу. Тому проблема пошуку гробниці великого державотворця України – Богдана Хмельницького – є актуальною. Дослідження, зроблені у 2019 р. за допомогою сучасних георадіолокаційних методів, дозволили визначити Іллінську церкву найвірогіднішим місцем поховання гетьмана. Вивчення цієї проблеми потребує продовження як для досягнення наукової істини, так і для національного самоствердження українців. Складовою війни є не тільки боротьба за територіальну цілісність, а й боротьба національну самосвідомість, яка неможлива без історичної спадщини.

Постать Богдана Хмельницького ще за життя була оповита чисельними міфами і легендами, творення яких продовжувалося і після його смерті. Деякі аспекти його біографії взагалі стали об'єктом умисної фальсифікації з метою спотворити історичну пам'ять українського народу, знищити нашу державність.

Одним з таких аспектів є проблема локалізації поховання великого державотворця. Політика національної пам'яті вимагає й відновлення могил видатних діячів України, насамперед державотворців.

Мета роботи: з'ясувати обставини, пов'язані з похованням Богдана Хмельницького в Іллінській церкві у Суботіві у серпні 1657 року, їх фіксацію в історичних джерелах та наукових дослідженнях.

Відповідно до мети визначено завдання дослідження:

1. Розглянути проблему місця поховання Богдана Хмельницького.
2. З'ясувати достовірність повідомлень про факт наруги над прахом гетьмана.
3. Проаналізувати процес професійних досліджень Іллінської церкви у ХХ столітті.
4. Охарактеризувати сучасний стан досліджень.

У результаті дослідження проблеми поховання Богдана Хмельницького зроблено наступні висновки:

- датування смерті і поховання Богдана Хмельницького встановлені точно, але обставини поховання викликають багато питань і потребують окремого дослідження;
- найвірогіднішим місцем поховання Богдана Хмельницького є Іллінська церква у Суботіві, про що свідчать як історичні джерела, так і сучасні дослідження, що базуються на виявленні 2019 р. аномалій усередині Іллінської церкви;
- повідомлення про знищення могили каральним загоном С. Чарнецького не підтверджуються документами, українськими та польськими істориками і сучасними розвідками в українських і польських архівах. Тому їх можна вважати фальсифікацією.

Отже, необхідно продовжити вивчення простору під Іллінською церквою з метою остаточної локалізації поховання славетного гетьмана. Складність цього завдання полягає в тому, що необхідно використовувати неруйнівні методи дослідження, аби запобігти руйнації чи пошкодженню об'єкту, що є пам'яткою національного значення.

Україна потребує створення Пантеону своїх засновників, на зразок тих що існують в Польщі, Франції та інших європейських країнах. І чільне місце в ньому повинно належати Великому гетьману Богдану Хмельницькому.

ВПЛИВ ІСТОРІЇ КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ НА СЬОГОДЕННЯХАРКІВЩИНИ

Орлов Владислав, вихованець гуртка «Історичне краєзнавство» Комунального закладу
«Центр позашкільної освіти «Старт» Харківської міської ради»
Керівник: Коптелова Л. І., керівник гуртка

Слава козацької доби, з якої постала сучасна Україна, незмірно зросла у вогні сучасних битв, яскраво нагадавши усім, що слова нашого Державного Гімну – «Душу й тіло ми положим за нашу свободу, і покажем, що ми, браття, козацького роду» – не є порожніми, і наші земляки насправді успадкували дух, силу і звитягу своїх пращурів-козаків. Пам'ять про козацькі корені нашого народу особливо важливі для жителів Слобожанщини – краю, заснованого козаками, які принесли на ці землі свою волелюбність, безстрашність, спрагу до справедливості та рішучість у захисті своєї волі, прав та свобод. І їх нащадки, які в трагічні дні 2022 року зупинили наступаючу на наш край навалу переважаючих сил ворога, продовжують у подальші роки стійко обороняти нашу Батьківщину. Тож недарма гімн Харківської області в один голос із нашим Державним Гімном наголошує, що «із далеких віків знає весь світ моїх земляків від батьків до синів зміцнює силу рід козаків», адже звитяга минулих поколінь козаків стала тим важливим прикладом, що виховує наших українських героїв сучасності.

Тема даної роботи: «Вплив історії козацької доби на сьогодення Харківщини».

Мета роботи: Показати значення та вплив козацького спадку (культурного, політичного, воєнного) для розвитку сучасної Харківщини.

Актуальність. В складний період військової російської агресії необхідно актуалізувати історичний героїчний досвід наших прапрадідів, засновників Харківщини та Слобожанщини - козаків, надихаючи зразком козацького волелюбності та патріотизму сучасне покоління на захист рідного краю, України.

Для досягнення мети вирішувалися такі дослідницькі завдання:

1. Дослідити основні віхи козацької доби на Харківщині.
2. Прослідкувати діяльність найвидатніших козаків Харківщини.
3. Схарактеризувати традиції вшанування та увіковічення козацької доби у місті Харкові та на Харківщині.
4. Проаналізувати як в монументальному мистецтві Харківщини відобразилась славетна історія козацтва.
5. З'ясувати яку роль відіграла історія козацтва в патріотичному вихованні на Харківщині.

Тема козацтва у всі часи приваблювали істориків, науковців, діячів культури... Наприклад, перші дослідження про уславленого гетьмана Запорозької Січі Петра Конашевича Сагайдачного (близько 1577 - 1622) дійшли до нас ще з XVII ст.. від ректора Шкіл Київських, інокса Касіяна Саковича у «Віршах на жалісний погреб славного рицаря Петра Конашевича Сагайдачного», пам'ятник якому прикрашає місто Харків, столицю Слобідської козацької України, як знак особливої пошани слобожанців. Пізніше дослідження історії козацтва продовжувались, але найкращими з історії Запорозької Січі вважаються праці харків'янина академіка Д.І. Яворницького (1855- 1940), який присвятив своє життя дослідництву козацтва і його героїчних особистостей, серед яких і наш земляк, один з перших полковників Харківського Слобідського полку, улюблений кошовий отаман Запорозької Січі Іван Дмитрович Сірко, величний пам'ятник якому також встановлено в Харкові вдячними нащадками. Про нього Д.І. Яворницький писав: «Іван Сірко являв собою колосальну особистість серед усіх низових козаків... в усі часи історичного існування Запорозжя»

Серед досліджень з історії саме Слобідської України найбільш авторитетною вважається наукова спадщина нашого земляка Д.І. Багалія, який зажив слави «літописця Слобожанщини» ще за життя і казав: «Я більш усього працював по історії Слобожанщини, бо сам тут перебував». Його праця «Історія Слобідської України» написана українською мовою, і «на сьогодні це єдина цілісна робота з історії Слобожанщини, що охоплює період з моменту заселення краю приблизно до початку XX ст». Створюючи цю роботу, Д.І.Багалій переслідував просвітницьку мету. «Історію Слобідської України» - підкреслював він, треба знати і нашій інтелігенції, котра працюватиме серед слобідсько-українського населення, і самому народові, котрий своєю кров'ю обороняв цю країну од ворогів». «...Хай ся історія буде справжньою

історією народу – усіх його колишніх станів: і козацтва, і його старшини, і поспільства, і міщанства, і духовенства з їх матеріальними здобутками, просвітою і культурою, з усім національним обличчям».

Д.І. Багалій писав про Слобожанщину: «... Не може бути зневажений на своїй рідній землі (як се було раніше) той український нарід, котрий заселив її, захистив од ворогів і довгі часи поливав її своїм потом».

Заселення краю, героїчний приклад одного з перших полковників Харківського Слобідського полку, непереможного кошового отамана Запорозької Січі Івана Дмитровича Сірка, обрання харківського сотника Григорія Донця харківським полковником, заснування Ізюмського полку, захист краю від татар, визволення полонених та інші сторінки історії козацької доби нашого краю – найкращий приклад волелюбства, патріотизму та любові до рідного краю для сучасного покоління, який надихає воїнів ЗСУ, весь український народ на захист рідної неньки - України...

НАРОДНІ ПРОМИСЛИ ТА РЕМЕСЛА СЛОБОЖАНЩИНИ

Пивовар Олександра, учениця 6 – Б класу Андріївського ліцею № 1
Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області

Керівники: Роленко Валентина Борисівна, вчитель української мови та літератури
Андріївського ліцею № 1 Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області,
Грицюта Валентина Миколаївна, керівник гуртків КЗ «Харківська обласна станція юних
туристів» Харківської обласної ради

Протягом другої половини ХІХ – початку ХХ ст. більшість українських слобод і сіл Слобожанщини швидко ставали центрами розвитку найрізноманітніших малих форм промислового підприємництва. Невичерпна фантазія, багатство технічних рішень, мудрість і дотепність, безпосередність і оптимізм, особливе чуття функціональності й декоративності, високий ступінь узагальненості образів – це ще далеко не всі риси, якими можна характеризувати творчість високообдарованих українських народних митців Слобідського краю в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.

Серед розмаїття малих форм промислового підприємництва населення Східної Слобожанщини найголовніше місце протягом другої половини ХІХ – початку ХХ ст. посідали текстильні промисли, гончарство, деревообробка, мистецтво художньої різьби по дереву, ковальство й інші види обробки металу, чинбарство, кушнірство, чоботарство, іконопис, виготовлення дитячих іграшок, писанкарство та інші промисли й ремесла. Своєю високою майстерністю вироби місцевих українських дрібних промисловців завжди привертала увагу суспільства.

Серед населення багатьох регіонів Слобожанщини було також широко розвиненим кустарне виробництво повсті й валяного взуття. Повсюдно на Слобожанщині основною сировиною в кустарному виробництві повсті й валяного взуття була шерсть великої рогатої худоби та коней, а нерідко й низькоякісна овеча вовна.

Протягом другої половини ХІХ – початку ХХ ст. позначилася активна участь населення Слобожанщини в розвитку виробництв, пов'язаних з обробкою дерева: столярна справа, стельмаство, колісне виробництво, бондарство, виробництво знарядь праці та домашнього начиння й інші промисли.

Одним із найпоширеніших був гончарний промисел, заснований ще в ХVІІ столітті переселенцями з Наддніпрянської України. На Слобожанщині, де були значні запаси досить цінних сортів глини, кустарним гончарством займалися майже в усіх повітах.

Особливе місце в соціально-економічному та культурному житті Слобожанщини займали текстильні виробництва, які виникли ще в часи її заселення в другій половині ХVІІ – початку ХVІІІ ст. Вони склалися не тільки зі створення тканин і килимів за допомогою ткацтва, в'язання й мереживоплетіння, але й із декорування їх за допомогою розпису, вишивки, аплікації, набійки.

У XVII ст. у Харкові розвиваються ремесла: гончарство, кушнірство, римарство, чоботарство, ковальське ремесло, виготовлення одягу, ювелірних прикрас. Харків славився ткацтвом килимів із місцевої вовни. Такі килими називалися коцами. Майстрині коцарства самі робили пряжу, фарбували її рослинними та мінеральними фарбами, ткали килими та підстригали їх. З кінця XVII ст. коци тисячами вивозили за кордон. Дуже широко у місті було розвинуто коцарське рукомесло, яким займалися коцарки; вони самі робили шерстяну пряжу, красили її у різні кольори фарбами, які самі ж таки готували з мінералів то рослин, ткали коци й підстригали їх. Чоловіки шили українські свитки. Купували вони для цього сукно в інших місцях і шили свитки, а також широкі українські штани. У Харкові було багато римарів, які виготовляли ремені, кушнірів, які вичиняли звірячі шкури: з великих шкур шили кожухи, а з дрібношерстих, кучерявих – шапки. Користувалася попитом праця склярів, чимало було бондарів та стельмахів, які виробляли вілки та сани, гончарі виробляли не тільки глиняний посуд, а й кахлі для груб - зелені або білі з різними фігурами. Столярів було не багато, а склярів більше, бо усюди були вікна зі склом; стельмахів, що виробляли вози та сани, було чимало, як і бондарів; ткачі та ткачихи ткали пряжу, для більш для власних потреб. Харків – це одне із старих та великих міст, де розгортали свою торгівлю ремісники, майстерні, відкривалися заводи та будувалися будинки. Окрім цього були ще гонтарі та тертичніки, котрі обробляли дерево, шаповали, які виробляли з овечої шерсті повст та киреї, сидельники. Матеріали для ремесл були місцеві, а не привозні. У Харкові більш усього було усяких ремісників - на першому місці стояли чинбарі та чоботарі, далі - римарі, котрі виробляли шкури та ремні, кушнірі, котрі вичиняли звірячі шкури (кінські, волові, козячі, овечі), а для жінок виробляли червоні сап'яни, з котрих шили черевички. З великих овечих шили кожухи, а з мілкошерстних та кучерявих смушки йшли на шапки.

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО ОСКАРА ШИНДЛЕРА ТА ЙОГО РОДИНИ

Пішга Марія, вихованка гуртка «Географічне краєзнавство» Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, учениця 6 класу Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей» Чугуївської міської ради Чугуївського району Харківської області. Керівник: Андреев Сергій Сергійович, керівник гуртка, вчитель географії вищої кваліфікаційної категорії, «старший учитель» Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей» Чугуївської міської ради Чугуївського району Харківської області; Андреева Валентина Григорівна, вчитель історії вищої кваліфікаційної категорії, «вчитель-методист» Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей» Чугуївської міської ради Чугуївського району Харківської області.

Події Другої світової війни давно стали історією. Мільйони жертв перетворилися на цифри статистики, їх оцінюють, спростовують чи підтверджують, порівнюють. Багато злочинів фашизму людський розум не в змозі уявити і зрозуміти.

Гітлерівський режим приніс народам світу страждання, горе, загибель. Для єврейської народу це була Катастрофа. Уряд фашистської Німеччини відкрито віддав цілий народ у руки добре навчених катів, метою яких було знищення чоловіків і жінок, дітей та старих, здорових та хворих, не залишаючи їм жодного шансу на порятунок. Вони переживали голод, катування, приниження, спроби зламати їхню волю, бажання жити, використовуючи при цьому всі способи від розстрілу до газової камери та вогню. Одним із найважливіших об'єктів вивчення дослідників Голокосту є люди, які ризикуючи власним життям, рятували євреїв від неминучої загибелі. Таких людей праведники народів світу, їх запрошували до Єрусалиму, щоб посадити дерево в гаю, що зветься «Алея праведних».

Найвідомішою особистістю цих людей був шведський дипломат Рауль Валленберг, якому належить заслуга порятунку від 20 000 до 100 000 угорських євреїв. Завдяки американському режисерові Стівену Спілбергу став відомий німецький фабрикант Оскар Шиндлер, який урятував до 1000 євреїв. Фільм «Список Шиндлера» змусив здригнутися весь світ, який побачив трагедію Голокосту. Німець Шиндлер став праведником світу. Це звання

присуджує комісія при національному інституті пам'яті Катастрофи та героїзму Яд Ва-Шем в Ізраїлі.

У квітні 2001 року стало відомо, що згідно з рішенням меморіально-дослідницького центру Яд Ва-шем, за порятунком євреїв під час війни Євгену Олександровичу Шевальову та його сину Андрію присвоили звання "Праведники світу". У порятунку євреїв також брали участь другий син Євгена Олександровича – Володимир та дружина Євгенія Никодимівна. Тому ми маємо право всю цю сім'ю назвати праведниками світу.

Історію українського Шиндлера та його родину з Одеси повинні знати покоління людей різних національностей, тому що те, що відбулося – є показник висоти людської духу, здатності до співчуття та самопожертви в ім'я найвищої цінності на землі - Людського життя.

Наші діти, наші онуки повинні знати правду про жахіття фашизму, страшну війну, коли гинули мільйони людей, не допускати фальсифікації історії, щоб жила пам'ять про таких героїв, як сім'я професора Шевальова. Євген Олександрович, його дружина, його сини віддали світу, людям своє кохання, свої знання, всю доброту своєї душі для порятунку інших життів.

Династія Шевальових – видні представники одеської інтелігенції, збагатили вітчизняну науку своїми творчими пошуками, і коли над Одесою нависла коричнева чума, коли сотні тисяч євреїв були приречені на загибель у вогні Голокосту, своїм героїзмом довели, що людяність не залежить від національності.

ВОДНО-ОЗДОРОВЧИЙ ТУРИЗМ В ЧУГУЇВСЬКОМУ РАЙОНІ НА РІЧЦІ СІВЕРСЬКИЙ ДОНЕЦЬ

Пішта Марія, вихованка гуртка «Географічне краєзнавство» Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, учениця 6 класу Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей» Чугуївської міської ради Чугуївського району Харківської області. Керівник: Андреев Сергій Сергійович, керівник гуртка, вчитель географії вищої кваліфікаційної категорії, «старший учитель» Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей» Чугуївської міської ради Чугуївського району Харківської області; Андреева Валентина Григорівна, вчитель історії вищої кваліфікаційної категорії, «вчитель-методист» Комунального закладу «Кам'яноярський ліцей» Чугуївської міської ради Чугуївського району Харківської області.

Туристська індустрія багатогранна, виконує безліч життєвих функцій і тому не піддається порівнянню та однозначному визначенню. Багато нових визначень туризму відображають та розкривають невеликі його аспекти, що виконуються цільові функції та рамки поширення. Туристське середовище має подвійну природу: перша – це форма подорожі – пересування у просторі, друга – реалізація, виробництво, та споживання туристського продукту. Туризм та відпочинок нероздільні і тісно пов'язані в теорії та на практиці, тому досліджувати туризм та відпочинок окремо один від одного досить складно.

Важливий природний ресурс будь-якої території – це водний компонент, який багато в чому визначає її рекреаційні ресурси, їх цінність та придатність, а також дозволяє розвивати різноманітні види туризму та відпочинку, пов'язані з водою.

Харківщина належить до маловодних регіонів України. Харківська область розташована на вододілі двох річкових басейнів. Харківська область має низьку забезпеченість водними ресурсами, яка становить 1,8 % від загальних водних ресурсів України. Територією Харківської області протікають 867 річок, які відносяться до басейну Дону та Дніпра, з них 172 річки мають більше 10 км, у тому числі 6 річок середніх і одна велика – Сіверський Донець, розташовано 57 водосховищ, 2538 ставків, де зарегульовано 1 735,85 млн м³ води, а також 583 озера.

Сіверський Донець, в порівнянні з рештою річок області, найбільш протяжний (380 км), тут можна розробити найдовший маршрут. Сплав по річці можна почати від дамби у селищі Печеніги Чугуївського району до села Коробові Хутори Чугуївського району. Звивистий стік річки у другому варіанті сприятиме ускладненню сплаву, і маршрути по ньому цікаві як для досвідчених туристів-водників, так і новачків. Річка Сіверський Донець має різноманітні

долинні ландшафти. Її лісисті береги слугують рекреаційними зонами і є зручними для організації стаціонарних об'єктів відпочинку. Розроблений туристський нами маршрут передбачає, що відпочиваючі туристи отримають задоволення від швидкого ковзання по водній гладі річки, наполегливо і мірно розмахуючи веслами, оглядаючи пропливаючі повз береги з луками і лісами, селами та містами. Річка відрізняється гарною транспортною доступністю.

У сплаві річкою на тримісних байдарках можуть брати участь усі бажаючі. Такий відпочинок не вимагає жодної спеціальної підготовки. Довжина маршруту – близько 50 км. Маршрут передбачає дводенну подорож та ночівлю в наметах. Сплавляючись по найчистішій річці Сіверський Донець, туристи захопляться красою її берегів, піднімуться на оглядовий майданчик у місті Чугуїв, готуватимуть їжу на кострі, відчують романтику похідного життя.

Річкою Сіверський Донець можна сплавлятися на невеликому легкому моторному судні або шлюпці, втім, відпочиваючі зазвичай віддають перевагу легким, розбірним байдаркам, з якими легко переміщуватися і долати перешкоди. Найдовша річка області сама визначає послідовність дій, зміну простих і складних, комфортних і незручних ділянок. Особливістю прокладеного нами маршруту є те, що вони мають початок і закінчуються у безпосередній близькості до населених пунктів, що є зручним для організованого підвезення та відправки туристичних груп.

Таким чином, у цій роботі нами був розроблений водно-оздоровчий тур. Це романтична туристична подорож, пов'язана із спілкуванням з дикою природою та пізнанням навколишнього природного середовища.

Приблизна програма туру, на наш погляд, повинна мати наступний вигляд:

1. Перший день:
  - збір групи у місті Харків;
  - дорога селища Печеніги (1-1,5 год);
  - отримання обладнання, проходження інструктажу;
  - сплав по течії рікою Сіверський Донець;
  - проміжні стоянки з оглядом визначних пам'яток та історичних пам'ятників на берегах річки;
  - обід на кострі;
  - розбиття табору для ночівлі поблизу села Мохнач;
  - вечерея, дискусія про побачене навколо багаття, ночівля у наметах.
2. Другий день:
  - сніданок;
  - продовження сплаву рікою Сіверський Донець;
  - обід;
  - збір табору;
  - від'їзд групи до Харкова.

Спроекований водно-оздоровчий тур не вимагає великої кількості часу та спеціальних навичок, розрахований на непередготовленого туриста з активною життєвою позицією у віці 18–50 років.

Кількість туристів у групі – близько 10 осіб. Передбачається, що цей тур здійснюється з травня по вересень. У вартість входить: організоване переміщення туристів від міста Харкова до селища Печеніги та від села Коробові Хутори до Харкова, оренда туристичного спорядження (байдарки, намети, спальні мішки), харчування, послуги інструктора-екскурсовода, кухаря та медичне страхування.

У ході проведеного дослідження було встановлено, що територія Харківщини належить до маловодних регіонів України. Водойми, що знаходяться на її території, досить широко використовуються в туристській індустрії. Вивчено, що на території області розвиток водного туризму найбільш перспективний на таких річках, як Сіверський Донець, Оскіл, Уди Мож і водосховища – Краснопавлівському та Печенізькому. Зараз водні об'єкти використовуються для організації та проведення різних видів елементарних рекреаційних занять: купання та відпочинок у теплу пору року, відпочинок біля водойми у прохолодний період, катання на маломірних суднах, вейкбордах, прогулянкових човнах, гідроциклах, моторних човнах, водних

велосипедах, водних лижах. Запропонований водно-оздоровчий тур призначений для розміреного сімейного та спортивного відпочинку. Тур сприятиме розвитку індустрії туризму на території Чугуївського району Харківської області.

ЧОРНОБРИВЦІ ЯК СИМВОЛ УКРАЇНИ

Положі́й Олександр Віталі́йович, учень 6-А Валківського ліцею імені Олександра

Масельського Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області, член гуртка “Географічне краєзнавство” КЗ “Харківська обласна станція юних туристів” Харківської обласної ради і “Пішохідний туризм” ЦТКЕУМ Валківської міської ради Харківської області на базі Гонтів’ярської філії. Керівник: Положі́й Вікторія Віталі́ївна, вчитель географії, спеціаліст вищої категорії, Гонтів’ярської філії Валківського ліцею імені Олександра Масельського Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області, керівник гуртка “Пішохідний туризм” ЦТКЕУМ Валківської міської ради Харківської області на базі Гонтів’ярської філії

Рідний край... Золота чарівна сторона. Земля, рястом уквітчана, теплом насичена. Скільки ніжних слів придумали люди, щоб висловити палку любов до краю, де народились, де їх коріння, звідки підуть у великий світ».

Сучасне життя наповнене бурхливим розвитком високих наукових технологій, надзвичайними темпами і ритмами, які значно впливають на наш побут і спосіб життя. І тим цінніший інтерес до національного коріння, до витоків, традицій, особливостей, які лежать в основі нашої національної самобутності. Сьогодні питання національного відродження особливо актуальне, адже побудова сильної сучасної незалежної держави неможлива без міцного національно — історичного фундаменту, значною складовою якого є історично сформовані національні символи.

Чорнобривці, з їх яскравими, сонячними квітами, стали неочікуваним, але досить потужним символом України. Хоча вони не мають такої ж офіційної ваги, як тризуб чи калина, їхнє значення в українській культурі та сприйнятті останніми роками значно зросло.

Чорнобривці – це невибагливі квіти, які ростуть практично скрізь в Україні, від сільських подвір'їв до міських клумб. Їх доступність та поширеність роблять їх близькими та зрозумілими для більшості українців. Вони є символом простоти, природності та стійкості.

Жовтий та оранжевий кольори чорнобривців асоціюються з сонцем, теплом та радістю. В умовах війни та нестабільності, ці кольори набувають особливого значення, символізуючи надію та оптимізм. Вони нагадують про красу та життєствердність, навіть у найскладніші часи.

Чорнобривці часто садять на могилах, як символ пам'яті та шани до померлих. У контексті війни, коли гинуть тисячі українців, чорнобривці набувають ще глибшого символічного значення, нагадуючи про жертви та героїв.

Стійкість чорнобривців до несприятливих умов, їх здатність цвісти навіть у бідному ґрунті, стала метафорою для українського народу, який демонструє неймовірну стійкість та силу духу в боротьбі за свою свободу та незалежність.

Зображення чорнобривців активно використовуються в українських медіа, соціальних мережах та мистецтві як символ опору, пам'яті та надії. Це сприяє закріпленню їхнього символічного значення в суспільній свідомості.

Таким чином, чорнобривці, хоча й не є офіційним символом, стали потужним народним символом України, що відображає її стійкість, красу та пам'ять про жертви. Їхнє значення виходить за межі простої квітки, стаючи символом національної ідентичності та духу українського народу.

Метою моєї роботи є ознайомлення із особливостями технології переробки та використання в побуті чорнобривців; визначення основних напрямків розвитку культури українців, зокрема особливості аграрної діяльності селян в районі нашого дослідження.

Досягнення поставленої мети дослідження обумовило необхідність вирішення таких задач:

- Дізнатися технологію вирощування чорнобривців
- Визначити лікарські властивості чорнобривців
- Визначити роль чорнобривців в побуті українців.
- З'ясувати ступінь відображення значення чорнобривців у народному фольклорі.
- Привернути увагу учнівської молоді, широких верств населення до чорнобривців.

Сьогодні, як і багато століть тому, народні традиції та звичаї є одним із головних чинників відродження українського народу, його національної свідомості та людської гідності, адже в цих життєдайних джерелах – душа народу. Кожний з нас є спадкоємцем великої скарбниці народної культури, продовжувачем її традицій та звичаїв. А це неможливо без їхнього ґрунтового знання. Проводячи дослідження про мак, ми провели дуже багато пошукової роботи:

1. Опрацювали довідникову, науково-пізнавальну, спеціальну літературу.
2. Провели зустрічі із старожилами та збирачами народних традицій нашої місцевості.
3. Провели роз'яснювальну роботу серед учнів нашої школи.

Ми відкрили для себе дуже багато цікавого, нового. І ми переконалися, що чорнобривці потребують справжньої уваги і відродження свого доброго імені, бо це є справжня рослина українського народу.

ПАТРІОТИЧНИЙ ЗАКЛИК ДО НАЩАДКІВ ДОСЛІДНИКА ІСТОРІЇ КОЗАЦТВА Д.І. ЯВОРНИЦЬКОГО

Пономаренко Анна, вихованка гуртка «Історичне краєзнавство» Комунального закладу
«Центр позашкільної освіти «Старт» Харківської міської ради»
Керівник: Коптелова Л. І., керівник гуртка

Сила духу українського народу, викувана століттями його непростого розвитку й загартована славетною козацькою добою, засяяла на весь світ у чорні дні російсько-української війни. Велика кількість наших сучасників-героїв, які пішли у криваву борню, щоб захистити рідний край від ворога, своїм образом відроджують у нашій пам'яті імена славетних героїв козацького минулого. «Не вернуться запорожці, не встануть гетьмани, не покрийть Україну червоні жупани!» – колись шкодував Тарас Шевченко у присвяченому нашому славетному земляку Григорію Квітці-Основ'яненку вірші, і закликав його «Утни, батьку, щоб нехотя на весь світ почули, що діялось в Україні, за що погибала, за що слава козацькая на всім світі стала!». Його заклик через десятиліття почув харків'янин Дмитро Яворницький, який все своє життя поклав на те, щоб на весь світ прославити визначні діяння звитязних українських воїнів-козаків.

В жовтні 2024 року відомий сучасний український харківський краєзнавець і журналіст Андрій Парамонов анонсував новий проект "Дмитро Яворницький: від Харкова до Дніпра". Тим більше, що наступного року нашому земляку виконується 170 років з дня народження. «Книга-альбом, виставки художніх робіт в Харкові та Дніпрі, екскурсії, круглий стіл харківців і дніпрян, а може і ще якісь заходи додадуться». Сподіваємось, що до того часу, батьківщину Яворницького с. Сонцівку-Борисівку на Харківщині буде звільнено від окупантів.

Тема даної роботи: «Патріотичний заклик до нащадків дослідника історії козацтва Д.І. Яворницького».

Мета. Довести, що наукова діяльність Д.І. Яворницького та його однодумців, представників української інтелігенції другої половини ХІХ - поч. ХХ ст.. була і є патріотичним закликом до подальшого дослідження та збереження української ідентичності, яка була сформована в часи козацтва. Саме збереження історичної пам'яті про волелюбство та національно - культурне піднесення українського народу часів козацтва є невід'ємною складовою патріотичного виховання сьогодення.

Актуальність. Патріотичне виховання завжди займало важливе місце в процесі формування українського суспільства, однак в часи війни проти України та українського народу, воно стало першочерговим. Важливим вбачаємо актуалізацію наукового та творчого досвіду Д.І. Яворницького та його однодумців, представників української інтелігенції другої половини XIX - поч.. XX ст у стремлінні та пошуку козацької ідентичності українського народу, які дають змогу консолідувати українську націю, згуртувати її навколо ідеї патріотизму та любові до свого народу.

Завдання: 1. Встановити роль епохи козацтва в подальшому розвитку українського народу. 2. Схарактеризувати феномен козацтва у процесі патріотичного виховання української нації. 3. Дослідити основні напрямки увіковічення козацького минулого українською творчою інтелігенцією другої половини XIX - поч.. XXст.. 4. Висвітити вирішальний вклад Дмитра Івановича Яворницького в популяризацію козацької теми в середовищі наукової та творчої інтелігенції другої половини XIX - поч.. XX ст.. 5. Проаналізувати патріотичний заклик Дмитра Івановича Яворницького та української інтелігенції другої половини XIX - поч.. XX ст.. через їх внесок в дослідження козацької доби.

Історик, письменник, фольклорист, археолог, етнограф, лексикограф Д.І. Яворницький - «запорозький характерник», як його називали, вніс значний вклад в розвиток української культури. Він був сповнений «енергії таланту та ентузіазму, як ясне і примітне вогнище». Історичні праці «Історія запорозьких козаків», «Вольності запорозьких козаків», «Іван Дмитрович Сірко, славний кошовий отаман війська запорозьких козаків», «Число і порядок запорозьких січей з топографічними нарисами Запорожжя», «Запорожжя у залишках старовини та переказах народу», «Джерела запорозьких козаків», «До історії Степової України», збірник українських народних пісень, кижка поезій «Вечірні зорі», роман та повість «За чужий гріх», «Де люди – там і лихо» - це тільки куций перелік частини робіт академіка Яворницького.

Яворницький – ціла епоха в українській культурі, та й не тільки українській. Це 75 тисяч експонатів унікальної колекції матеріальних пам'яток про Запорожжя, де він провів значну частину свого життя, перекопав, пересіяв власними руками гори землі, перебрів і переплив усі річки, зарічки, протоки, потяги, що їх перепливали і перебредали запорожці; це музей у Дніпропетровську; це - дружні зв'язки з багатьма науковцями, українськими письменниками, педагогами та культурними діячами.

Окремі представники української наукової і творчої інтелігенції – однодумці Дмитра Івановича Яворницького (виконано автором)

№	Діячі	Зв'язки з Д.І.Яворницьким
Харківщина		
1.	Потебня Олександр Опанасович (10(22).09.1835 – 29.11(11.12).1891) видатний український мовознавець, філософ, фольклорист, етнограф, літературознавець, педагог, громадський діяч, доктор філології, професор, член багатьох товариств.	Викладач, який зацікавив історією і культурою українського народу, козацтва, допоміг із першою роботою
2.	Сумцов Микола Федорович (6 (18).04.1854 – 15.09.1922) український фольклорист, етнограф і літературознавець та громадський діяч, доктор філології, професор.	Викладач, який зацікавив історією і культурою українського народу, козацтва; спілкування, листування, співпраця в рамках ВУАН
3.	Багалій Дмитро Іванович (26.10.(07.11).1857 – 09.02.1932) український історик, філософ та громадський діяч, доктор історії, професор.	Дружба, спілкування, листування, співпраця в рамках ВУАН
4.	Васильківський Сергій Іванович (7(19).10.1854 – 08.10.1917) видатний український живописець, пейзажист, баталіст.	Дружба, спілкування, листування, випуск

		альбому «Із української старовини»
5.	Грінченко Борис Дмитрович (27.11(09.12).1863 – 23.04(06.05).1910) український письменник, педагог, лексикограф, літературознавець, етнограф, історик, публіцист, громадсько-культурний діяч.	Спілкування, листування
6.	Бабенко Василь Олексійович (09(21).04.1877 – 19.11.1955) український вчений-археолог, який відкрив салтівську культуру.	Спілкування, листування
7.	Кучугура-Кучеренко Іван Іович (07.07.1878 – 24.11.1937) відомий кобзар, громадський діяч.	Співпраця у популяризації української культури
Дніпропетровщина		
1.	Дорошенко Дмитро Іванович (27.03.(08.04).1882 – 19.03.1951) український політичний діяч, дипломат, історик, публіцист, літературознавець, бібліограф, член УЦР.	Спілкування, співпраця у «Просвіті», Катеринославській вченій архівній комісії
2.	Гололобов Яків Георгійович (10.10.1855 – 18.12.1918) відомий громадський діяч, гласний Катеринославської міської думи, член Катеринославської міської управи, радник Катеринославського губернського правління	Дружба, спілкування, співпраця у створенні Обласного музею імені О.М.Поля.
3.	Кащенко Адріан Феофанович (19.09.(01.10).1858 – 28.03.1921) український письменник, автор численних прозових творів про героїку Запорозької Січі.	Спілкування, співпраця у «Просвіті», часописі «Дніпрові Хвилі»
4.	Новицький Яків Павлович (24.10(06.11).1847 – 19.05.1925) відомий український історик, археолог, етнограф, фольклорист, краєзнавець, педагог.	Дружба, спілкування, листування
5.	Поль Олександр Миколайович (20.08(01.09).1832 – 26.07(07.08).1890) – український дослідник-археолог, краєзнавець і підприємець, меценат і громадський діяч.	Спілкування, листування
Інші регіони України		
1.	Щоголів Яків Іванович (24.10.(05.11).1824 – 27.05.(08.06).1898) український поет, представник українського романтизму.	Спілкування, листування
2.	Кропивницький Марко Лукич (10(22).05.1840 – 08(21).04.1910) український письменник, драматург, театральний режисер і актор.	Дружба, спілкування, листування
3.	Садовський (Тобілевич) Микола Карпович (06(18).07.1856 – 07.02.1933) український актор, режисер і громадський діяч, корифей українського побутового театру.	Спілкування, листування
4.	Заньковецька Марія Костянтинівна (23.07(04.08).1854 – 04.10.1934) українська акторка і театральна діячка, провідна зірка українського театру кінця XIX – початку XX століть.	Спілкування, листування
5.	Саксаганський (Тобілевич) Панас Карпович (15(27).05.1859 – 17.09.1940) визначний український актор, режисер, драматург і педагог, один з корифеїв українського побутового театру.	Дружба, спілкування, листування
6.	Старицький Михайло Петрович (02(14).11.1839 – 14(27).04.1904) український письменник, поет, драматург, прозаїк, театральний і культурний діяч, один з корифеїв українського побутового театру.	Спілкування, листування
7.	Лисенко Микола Віталійович (10(22).03.1842 – 24.10.(06.11).1912) видатний український композитор, піаніст, диригент, педагог, збирач пісенного фольклору, громадський діяч.	Спілкування, листування
8.	Леся Українка (Лариса Петрівна Косач-Квітка; 13(25).02.1871 – 19.07(01.08).1913)	Спілкування, листування, спільне

	видатна українська письменниця, перекладачка та культурна діячка.	дослідження музеїв Єгипту
9.	Олена Пчілка (Ольга Петрівна Косач; 17(29).06.1849 – 04.10.1930) українська письменниця, меценатка, перекладачка, етнографка, фольклористка, публіцистка, громадська діячка.	Спілкування, листування
10.	Коцюбинський Михайло Михайлович (05(17).09.1864 – 12(25).04.1913) видатний український письменник, громадський діяч.	Спілкування, листування
11.	Рєпін Ілля Юхимович (24.07(05.08).1844 – 29.09.1930) видатний український художник із козацького роду.	Дружба, спілкування, листування, історичні консультації
12.	Сластіон Опанас Георгійович (02(14).12.1855 – 24.09.1933) український художник і графік романтично-народницького напрямку, етнограф, архітектор і педагог, засновник Миргородського краєзнавчого музею.	Спілкування, листування, робота над виданням поеми Т.Г.Шевченка «Гайдамаки»
13.	Самокиш Микола Семенович (13 (25).10.1860 – 18.01.1944) український художник-баталіст, майстер аніمالістичного жанру, графік і педагог.	Спілкування, листування, випуск альбому «Із української старовини»
14.	Кримський Агатангел Юхимович (03(15).01.1871 – 25.01.1942) український історик, філолог, дослідник староукраїнської мови, сходознавець, мовознавець, вчений-орієнталіст, письменник і перекладач, поліглот кримськотатарського походження, один з організаторів Академії наук України (1918).	Спілкування, листування, співпраця в рамках ВУАН
15.	Грушевський Михайло Сергійович (29.09.1866 – 26.11.1934) український історик, громадський і політичний діяч, доктор історії, професор, Голова УЦР.	Спілкування, листування, співпраця в рамках УНТ, ВУАН

Як ми бачемо із таблиці, світла енергія таланту та ентузіазму Д.І.Яворницького власним життєвим прикладом запалила вогник патріотичного закликів для популяризації козацької теми в середовищі наукової та творчої інтелігенції другої половини XIX - поч.. XX ст.. Майже кожен з них зробив свій внесок в дослідження та висвітлення героїзму і волелюбства козацької доби, історія якої надихає сучасних воїнів ЗСУ, нащадків славетних козаків, захищати рідну Україну від ворога.

МАКОВИЙ СУП: СМАК У КОЖНІЙ ЗЕРНИЦІ

Поставка Поліна, учениця 9 класу Олексіївського ліцею Краснокутської селищної ради, вихованка гуртка «Друзі книги» Краснокутського центру дитячої та юнацької творчості Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області. Керівник: Сербіна Валентина Анатоліївна, бібліотекар, керівник гуртка

Українська національна кухня має багатотисялітню історію та силу-силенну оригінальних страв, які потроху зникли з нашого життя. Традиційна кухня складається із простих у приготуванні страв в основному зі злаків та овочів, вона різноманітна, ситна і дуже смачна. Українці вмівали готувати поживні страви з простих, доступних компонентів. Але наша національна кухня набагато різноманітніша та цікавіша ніж ми думаємо!

Багато традиційних страв вже не готують українські господині, проте їх рецепти збереглись до сьогодні. І дуже добре, що секрети приготування не загубились з плином часу і не зникли з нашої пам'яті.

Сьогодні хочу розповісти про досить незвичний суп з маку. Саме такий суп готувала моя прабабуся. Чому саме з маком? Тому що нічим було засмачити, не було ні олії, ні шматочка сала. Для його приготування треба декілька інгредієнтів, а найголовнішим з них є мак. Так, саме суп з маком готували у селі Олексіївка Краснокутської територіальної громади. Мак точно заслуговує, аби ми дізналися про нього більше. Наші бабусі та прабабусі були великими господинями, бо треба сім'ю нагодувати, дітей було багато, та й самі важко працювали, а їжі було вкрай мало.

Рід макових культур нараховує більше сотні видів. Його вирощували як садову та декоративну культуру, обсаджували грядки, краї городу. А ще без нього важко уявити традиційну українську кухню. Кутя, вареники, пироги, рулети, завиванці – кожна з цих та інших страв готується з маком. Харчовий мак точно заслуговує, аби ми дізналися про нього більше. Коли говоримо про користь маку, маємо на увазі вживання лише макових зерняток. Вони багаті на клітковину, рослинні жири та інші корисні мікроелементи. Помилковою є думка про те, що з маку можна приготувати лише солодкі страви. Мак є складовою і солоних наїдків української кухні.

Молодий харчовий мак має солодкуватий присмак і надає їжі горіховий аромат. Зернята дозрілої рослини можуть мати різні кольори: блакитний, сірий та білий.

Блакитний мак є найпопулярнішим для виготовлення кондитерських виробів. Має ніжний горіховий смак і використовується у хлібобулочних виробках. Сірий мак так само використовують для випічки, такої як маковий пиріг або макові коржі, але має менш виразний смак, порівняно із блакитним. Білий мак має м'якший смак і текстуру, і використовується для соусів. Макові зернята багаті магнієм, міддю, фосфором, цинком, залізом та тіаміном. Насіння маку особливо багате на марганець. Насіння також можна піддавати холодному віджиму для отримання макової олії, яка особливо багата омега-6 і омега-9 жирами.

За рецептом для приготування макового супу крім самого маку необхідна картопля, цибуля. Попередньо треба замочити мак в окропі, щоб набух і не гірчив. Картоплю почистити, нарізати довільними шматочками та поставити варитись, посолити на смак. Рідини не треба додавати багато, щоб супчик був густенький. Цибулю нарізати дрібненько та додати до картоплі. З маку злити рідину, висипати в макітру та перетирати макогоном до появи макового молочка.

Макітра – конусоподібний вид глиняного посуду великого розміру з широким отвором. Слово «макітра» походить, очевидно, із сполучення слів «мак» і «терти». Усередині вона має шорстку поверхню і використовується для перетирання дерев'яним товкачем – палицею з заокругленим кінцем, маку, пшона, прянощів і спецій, сходження тіста. Також макітра використовувалася для зберігання та подачі на стіл обрядових страв: куті, вареників, пирогів. Зараз її б назвали екопосудом, тому що виготовляють на гончарному колі вручну. Картоплю у відварі трішки потовкти та додати перетертий в молочко мак. Варити на маленькому вогні до готовності. Зараз на сучасній кухні господині можуть коригувати приготування цієї страви: додати засмажку з цибулі та моркви, шматочок вершкового масла, лавровий листок, зелень кропу чи петрушки, використати блендер чи м'ясорубку для перетирання маку.

Суп з маку – призабута страва української кухні, наша спадщина. Про таку страву, крім мене, багато хто з дорослих і не чув. Тому я і вирішила записати рецептуру приготування і зберегти її для прийдешніх поколінь. Треба сказати, що наші бабусі були розумні і винахідливі! Зварити такий смачний суп, по суті з нічого!! Зварить і смакуйте!!

**СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ В ХАРКОВІ
В ДОБУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ
(на прикладі освітньо-культурної та суспільно-політичної діяльності
Івана Гаращенка)**

Поставка Поліна, учениця 9 класу, **Котолуп Анастасія**, учениця 10 класу Олексіївського ліцею Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області, вихованка гуртка «Історичне краєзнавство» Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради. Свистун Юрій Миколайович, учитель історії Олексіївського ліцею Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, старший учитель, керівник гуртка «Історичне краєзнавство» КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради.

Іван Степанович Гаращенко народився 5 травня 1881 року в Краснокутську Богодухівського повіту Харківської губернії в селянській родині. В родині Іван був шостою дитиною. Мати будучи вдовою (батько помер в 1894 році) переймаючись долею своїх дітей віддала власнику місцевої крамниці «на виучку» двох синів. Старші брати Івана займалися домашнім господарством, ще один був у солдатах.

1892 року закінчив трикласову народну школу, і був відданий до місцевого «облаката» (місцевого дрібного адвоката, ходатая з дрібних справ) для канцелярської роботи з переписування паперів. Але така робота була не до вподоби малому Івану, і він найнявся до панської економії на буряки за 18 копійок на день.

За порадою добрих людей мати віддає Івана до шкіряної та взуттєвої крамниці, що належала місцевому купцеві М. Н. Булгакову. Це сталося, за спогадами І. С. Гаращенка, 18 липня 1893 року. Для 12-річного хлопця починається новий етап у житті, що стане для нього визначальним у його діяльності. Шість років перебував на службі у купця Булгакова, що позиціонував себе як росіянина-патріота (а по суті великодержавника-шовініста). Як згадував І. С. Гаращенко метою купця Булгакова було зробити з «жвавого хакльонка»...человека... «вибіть» у мене з голови «хохлацкую дурь» і навчити «уму-разуму», «настоящему уму-разуму русскому». Навчання здійснювалося через регулярне побиття, яке сприймалося в купецько-торгівельному середовищі Харкова як обов'язковий метод «професійного навчання».

Після роботи в крамниці Івану найбільше хотілося дізнатися про що написано в тих книжках, що продавалися в крамниці книжної торгівлі купця Михайлова, де «... і на вітринах, і на полицях була сила-силенна різних книжок, стільки, що я їх зроду не бачив і назви у них різноманітні! А що в них написано? Хотілось би знати! Але...». Ті книжки залишалися для Івана недоступними, бо власник крамниці неодноразово виганяв його з неї.

Навіть куплений на власні гроші «самоучитель французского языка» став причиною лютого гніву Булгакова: «Ах ти дрянная такая! Соціалістом хочеш бити?» Врагом отечествастать, хаклацкая твоя морда...».

Коли Івану виповнилося 18 років він залишив купця Булгакова і його «науку», отримавши запрошення від купця В. В. Артюха до своєї торгівлі. Виявилось, що торгівля може вестися абсолютно на протилежних від «булгаковських» принципах: те, що вважалося у Булгакова нормою, у В. Артюха і йому подібних засуджувалося як злочин. Не меншим здивуванням для юнака стало те, що його з першого дня роботи називали Іваном Степановичем.

І якщо Булгаков категорично вороже ставився до прагнення І. Гаращенка читати книжки, то новий наставник, Василь Васильович Артюх, всіляко підтримував юнака і допустив його до власної бібліотеки. Перечитавши все, що було у домашній бібліотеці В. Артюха Іван Гаращенко записався в члени Харківської «Общественної Бібліотеки», яку згодом було переіменовано в «Книгозбірню імені Короленка». «Випишував я собі книжку на удачу, подобалась мені назва книжки і я її неодмінно перечитую», - згадував згодом І. Гаращенко.

За допомогою працівників бібліотеки Іван Гаращенко починає систематизувати свою освіту, здійснюючи її відповідно до навчальної програми гімназії. Така робота за два роки дала

свій результат: Іван Гаращенко був готовий до вступу до Харківського університету, як вільний слухач. Перед юнаком відкрився новий світ можливостей. Молодий юнак в своїй освіті віддає перевагу філософії, богословію та історії.

В 1902 році Івана Степановича Гаращенко було запрошено в найбільшу в м. Харкові торгівлю шкірами і взуттям купця П. Ф. Васильєва, посівши посаду керівника його магазину. Досвід та освіта 23-річного юнака дозволяли здійснювати торгівельну діяльність відповідно до найкращих практик Петербурга, Москви, Варшави, Вільно, Одеси, Нижнього Новгороду і багатьох інших міст, де він бував у справах фірми Васильєва.

В 1908 році Іван Степанович Гаращенко розпочинає власну справу і стає одним із провідних торговців шкірою в Харкові.

Принагідно слід зауважити, що І. Гаращенко у 27 років, ставши одним із найбільших Харківських торговців, «пам'ятаючи своє «ученіє», вів цілком протилежну лінію навчання» і маючи у своєму розпорядженні солідний масив книг, ніколи не забороняв своїм службовцям і всім бажаючим користуватися ними.

В цей час Іван Степанович Гаращенко за власним визнанням починає «... розуміти силу й значення Божественних істин для людського роду взагалі, ... для українського народу зокрема». Близьким до церкви Іван Гаращенко стає після смерті своєї першої доньки у 1907 році, а потім, втративши ще двох синів убитими, цей зв'язок став ще більш близьким.

В 1908 році Івана Степановича Гаращенко було обрано членом Єпархіального управління де він стає принциповим супротивником московського духівництва, не сприймаючи невідповідності між декларованими цінностями пастирського служіння і реаліями «архієрічної жінні». Про подвійні стандарти «московської церкви», особливо у важкі часи Першої світової війни, свідчить той факт, що закликаючи мирян до необхідності «... принести дар на алтарь отечества», сама церква не поспішала жертвувати на потреби нужденного народу поранених, евакуйованих тощо». Під час Великої війни, за спостереженнями Івана Гаращенко, почався поступовий розвиток національної свідомості українського народу. Від початку війни в Харкові згромаджувалися великі маси народу, що сприяло новим знайомствам серед торгового, промислового та ремісничого люду. Зав'язувалися нові знайомства серед духовенства та монашества, не минали Івана Степановича і прості селяни та ремісники.

Жваве обговорення новин з фронту, ситуації в країні дуже часто призводили до того, що закономірно повставало питання: «А яка роль України у війні, за що і чому гинуть українці?»

Наприкінці 1915 року Іван Степанович Гаращенко познайомився з Гнатом Мартиновичем Хоткевичем, відомим українським письменником, музикантом, етнографом, але перш за все політичним діячем із чіткою українською державницькою позицією. «Це була особливо діяльна людина. Він відразу ввів мене в курс справи нашого національного руху», - згадавав І. Гаращенко.

Гаращенко та Хоткевич чудово порозумілися між собою практично з першої зустрічі. Було домовлено шукати можливості видавати українську газету та друкувати українські книжки. Реалізувати свої плани негайно завадила імперська мовна політика, бо «... заборони на українське друковане слово були в той час ще надто сурові».

Ніколи раніше, не приймаючи практично жодної участі в політиці, І. Гаращенко після Лютневої революції 1917 року, будучи певним «...що відтепер Україна має відновити свою державність», стає активним учасником політичного та суспільного життя в Харкові. В квітні-червні 1917 року на гроші Івана Степановича видався, редагований Хоткевичем тижневик «Рідне слово».

У 1917 році Іван Гаращенко надав кошти на лікування Олекси Синявського, якого Юрій Шевельов назве серед трьох найвизначніших осіб, що найбільше вплинули на розвиток української літературної мови, і поставить його поруч із Т. Шевченком та Б. Грінченком.

«Нікому не відмовляв, хто до мене звертався з пропозицією підтримати національну справу», - так І. Гаращенко діяв в перші місяці Української революції. Єдина в Харкові українська книгарня «Дзвін», що розташовувалася в будівлі публічної бібліотеки по

Петровському провулку, 18 (нині бібліотека ім. Короленка), отримала від Івана Степановича 10 000 карбованців.

Помітною подією в 1917 році стало видання в Харкові коштом Івана Гаращенка брошури Гната Хоткевича «Хто ми і чого нам треба». Ця брошура у 1955 році ледь не стала «камнем спотикання» у справі реабілітації Гната Мартиновича. «План з перевірки» архівно-кримінальної справи Г. Хоткевича містив 9 (дев'ять) пунктів, четвертим якого була вимога визначити, чи не була книжка «Хто ми і чого нам треба» за своїм змістом контрреволюційною. Експерти повинні були знайти контрреволюцію там, де в 1917 році, навіть більшовики були затятими апологетами «самовизначення націй». І контрреволюцію знайшли, застосувавши для аналізу брошури радянські ідеологічні стандарти. У висновку роботи комісії значилося: «Брошура Гната Хоткевича написана явно у націоналістичному дусі». І «дух» цей є «ворожим для робітників і селян України». Але найбільший гріх Г. Хоткевича полягав у тому, що «... вимагає автономії України з повним відривом її від Росії». А ще Хоткевич визначив кордони України, і вони геть не сходяться з кордонами 1955 року.

Але сказати, що гроші Івана Гаращенка на видання «Хто ми і чого нам треба» було «викинуто на вітер», язик не повертається, бо саме на початку української революції публіцистичний твір Гната Мартиновича добряче посприяв відродженню Української національної свідомості на Слобожанщині.

Таким чином, формування українського національного світогляду Івана Гаращенка відбувалося на початку ХХ століття в умовах політичного етапу національно-визвольного руху в Україні, цей процес відбувався під значним і вирішальним впливом української інтелігенції Харкова.

СКАРБИ БАБУСИНОЇ СКРИНІ

Поставка Поліна, учениця 9 класу Олексіївський ліцей
Краснокутської селищної ради, вихованка гуртка «Друзі книги»
Краснокутського центру дитячої та юнацької творчості
Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області
Керівник: Сербіна Валентина Анатоліївна, бібліотекар, керівник гуртка

Сучасна Харківська область, мешканцем якої я являюсь, кілька сотень років тому називалися Слобожанщиною, оскільки ці землі були заселені вільними козаками, що жили на слободах. Люди, вони були не бідні і могли собі дозволити не ткати одяг самостійно, а купувати фабричні тканини. До речі, Слобожанщина, у порівнянні з іншими регіонами України, була розвиненим промисловим регіоном. Тим не менше, сорочки, які вдягали на тіло, все одно ткали власноруч. Українки завжди були дуже вишуканими, а тому слідували за модою і особливо цінували прикраси. Загалом українки одягали різноманітні прикраси, часто поєднуючи їх між собою та доповнюючи традиційний одяг. Деякі оздоби були виготовлені власноруч, деякі ж можна було тільки придбати. Зйомні прикраси були продукцією місцевих ремісників або завозилися з інших країн, продавалися на сільських ярмарках та у спеціальних торгових рядах у великих містах. Селянські «коштовності» – коралі, бурштин, дукач, сережки – збирали протягом поколінь, передавали від покоління до покоління як сімейні реліквії. Однак незалежно від їхнього походження вони популярні й нині.

Намісто – одна з найдавніших жіночих прикрас на території України. Численні назви – монисто, буси, коралі, бісери – свідчать про їх довгу історію та велику роль в культурі нашої країни. Для українських жінок це не просто прикраса, значення намисто глибоко символічне. Намисто – дуже важливий елемент українського костюма. Навіть вишивка на сорочці підлаштовувалась під них: на територіях, де було прийнято носити багато ярусів намисто і досить довгих – горловину не вишивали, щоб не закривати вишивку прикрасами. І навпаки – де шийні прикраси були короткі, там вишивка була і на рукавах, і біля горла. Традиція носити намисто сформувалася ще багато століть тому, а це означає, що різноманіття цього декоративного елемента одягу надзвичайно велике. Протягом усієї його історії намисто

змінювалося за кольором, формою, матеріалом і навіть за способом носіння. Найперші нашійні прикраси були з кісточок овочів, зерен, молюсків, фруктових плодів гарної форми, а вже згодом їх замінили камінні, металеві та скляні намистинки. Ще пізніше намисто почали виготовляти з дорогих природних матеріалів, таких як корали, бурштин, перли, скло, смальта, гранат. Його могли дозволити собі лише заможні міщанські жінки. Спосіб носіння намиста теж відрізнявся в різні часи. Перш за все слід зауважити, що для української жінки вийти на вулицю без намиста – все одно, що вийти голою. Чи то свято, чи храм, чи звичайний день за роботою – шию господині прикрашає низка майстерно вироблених намистин. Адже це, насамперед, – оберег, захист від злих духів і недобрих людей. Оберегові та ритуальні прикраси носили лише на тілі. А все, що носили поверх одягу, свідчило про достаток господині. Наприклад, що більша кількість намистин та рядів, то заможніш власниця.

За намистом можна було легко визначити соціальний статус жінки. Що більші намистини і що більше разок у нашійній прикрасі, то заможнішою була панянка: найбідніші мали по 2-3 шнурівки коралів, а багаті – 10 чи 15. Найпоширенішими видами українського намиста завжди були: шелест, гердани, силянки, кризи, згарди, коралі, пацьорки, дукачі.

Чи не найпоширенішим на всій Україні було коралове намисто. Червоні коралі на тлі української вишиванки – це неймовірна краса і вишуканість. Традиція носити коралі, пройшовши крізь віки, збереглася й донині, а тому цей вид прикрас на шию ми можемо уявити найкраще. Рожеві з сірим чи червоним відтінком намистини однакової форми, але різного розміру нанизувалися на шовковий шнурок у певному порядку: великі всередині, а менші – по краях. Червоне коралове намисто, як вірили наші пращури, було наділене магічними властивостями: яскраво червоні намистини на жінці означали, що вона здорова, а тьмяні і сіруваті попереджали про хворобу.

Що стосується символіки, то в першу чергу, намисто було захистом – оберегом від недоброго ока, злих людей і духів. Також існувала традиція передавати червоне коралове намисто у спадок по жіночій лінії – така прикраса захищала дівочу долю. Вважалося, якщо порвати таке намисто, то не буде жіночого щастя, доки не зібрати до купи всі намистинки.

Сережки були однією з найпоширеніших жіночих прикрас. Починали їх носити у віці двох років. Форми та фасони сережок були різноманітними: місяці, напівмісяці, бублики, бовтуни, жолудки, реп'яшечки з незабудкою, змійки, книшики, тіявочки, уточки, метелики, ягідки, маківки. Сережки-ковтки – один із найдавніших видів жіночих вушних прикрас, який широко побутує й дотепер. У моєї прабабусі сережки були у вигляді місяця. До сережок часто кріпили додаткові прикраси – бовти, теліпони, які були частиною святкового вбрання.

Каблучки – популярний вид жіночих прикрас. На Харківщині вдягали так звані тіявочки (у вигляді кільця), уточки, метелики, ягідки, маківки – у вигляді квітки з блакитним або червоним камінцем посередині.

Українські прикраси, що формувались протягом багатьох століть, на щастя, не втратили своєї привабливості. Сучасні модниці дедалі частіше користуються прикрасами у стилі українського етно.

Національні мотиви зараз активно використовуються — переосмислені та у своєму первинному вигляді. Одяг та прикраси в українському стилі люди носять не лише з особливого приводу, а й у будній день. Таке звернення до традицій зміцнює патріотизм та культурну ідентичність.

ЗАСЕЛЕННЯ СЛОБОЖАНЩИНИ

Проценко Олег, учень 10 класу, вихованець гуртка “Історичне краєзнавство” Балаклійської станції юних натуралістів, учень 11 класу Вербівського ліцею Балаклійської міської ради. Керівник: Капустянська О.І., вчитель історії, керівник гуртка

Від якої дати чи події починається історія української Слобожанщини? Деякі дослідники називають 1638 рік – мовляв, тоді, після поразки повстання Якова Острянина, туди переселилися перші козаки-втікачі. У середині – другій половині XVII століття, почалися переселення з Правобережної та Лівобережної України козаків, селян, міщан.

Думаю, що історія Слобідської України має тяглість ще від доби Київської Русі й Великого Князівства Литовського. Але ці темні часи в історії краю залишаються малодослідженими. Вважається, що Слобідська Україна, як історико-географічна область, постала у середині – другій половині XVII століття, коли почалися масові переселення з Правобережної та Лівобережної України.

Події Руїни викликали нову хвилю переселення, головним чином з Правобережної України в 1670–1680-х роках (в тому числі організований Іваном Самойловичем, що окремі історики трактують як насильницький «Великий згін»

У 1674 р. засновано місто Вовче (Вовчанськ), 1681 р. — місто Ізюм.

Подальша хвиля заселення була пов'язана з ліквідацією повстання Палія у 1704 р. та переселенням мешканців Правобережної на Лівобережжя у 1711—1712 роках, що було організовано московською владою.

Остання велика хвиля припадає на 1720–1730 роки, у зв'язку з відновленням польсько-шляхетського панування.

На місці Харкова ще за часів Київської Русі розташовувалося стародавнє місто Донець. Назва міста походить, ймовірно, від річки Харків. Інші версії — від засновника поселення хутора Харкова козака Харитона (Харька). Половецька версія — від половецького міста Шарукань (Харукань). З початку XVII століття землі сучасної Харківщини номінально належали Московській державі, але до 1650 року тут не було осілого населення.

Історія Сум почалася в результаті наслідків битви під Берестечком, коли 1651 року українські козаки під проводом Богдана Хмельницького зазнали поразки. Після чого Богдан Хмельницький дав указ людям переселятися зі правобережжя на Полтавщину та на прикордонні землі.

У 1681 році під керівництвом козацького полковника Григорія Донця-Захаржевського була побудована велика фортеця Ізюм, що утворила собою нове місто.

Балаклія заснована у 1664 році як козацька слобода полковником Яковом Чернігівцем. Тоді ж було побудовано острог-фортецю і житлові приміщення. На той час слобода мала 150 дворів, у яких жили 200 сімей. 1664 року тут оселилися черкаси.

Просування біженців на схід непокоїло й польський уряд, в 1641 році, поляки, на місці слов'янського городища, на горі Охтир, закладають прикордонну засіку проти крайнього західного флангу Білгородської засічної лінії. Офіційно визнаною датою його заснування 29 вересня 1641 року. У 1645-1648 роках за Полянським мирним договором відбулось розмежування московито-польського кордон.

Полки

Московський уряд довгий час користувався українським населенням Слобідської України. Москва мала добру військову силу з місцевих козаків для оборони своїх південних кордонів і разом із тим стримувала потік московських утікачів-кріпаків на Дон. Тому царський уряд постачав українським переселенцям зброю й харчі, «дозволяв» українцям селитися на українських землях цілими громадами на пільгових умовах («слободи»), «наділяв» їх землею й «зберігав» за поселенцями козацькі права і полковий устрій (до повного їх знищення Катериною II).

Полковий устрій і уряди (полкові й сотенні) були подібні (з невеликими відмінами) до тих, що існували на Гетьманщині. У другій половині XVII ст. старшину обирали на козацьких

радах (фактично на радах старшини), а затверджувала їх московська влада. У 18 ст., поступово обмежуючи козацьке самоврядування, царський уряд призначав старшину з верхівки козацтва, а полковників і сотників іноді й з чужинців

«ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ» КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ "КАМ'ЯНОЯРУЗЬКИЙ ЛІЦЕЙ" ЧУГУЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ВІД ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ ДО СУЧАСНОСТІ

Пустоварова Марія, учениця 8 класу Комунального закладу «Кам'яноярузький ліцей» Чугуївської міської ради Харківської області. Керівник: Мельник Євгенія Олександрівна, заступник директора з навчально-виховної роботи Комунального закладу «Кам'яноярузький ліцей» Чугуївської міської ради Харківської області

Історико-краєзнавчий музей Комунального закладу "Кам'яноярузький ліцей" Чугуївської міської ради Харківської області є важливим осередком збереження історичної спадщини села Кам'яна Яруга та прилеглих територій. Музей має давню та цікаву історію, що сягає початку 1990-х років. Заснований на базі Кам'яноярузької загальноосвітньої школи I-III ступенів у 2001 році, він спочатку діяв як музей бойової слави, зберігаючи пам'ять про події Другої світової війни. Проте з часом його діяльність розширилася, і в 2015 році музей був реорганізований в історико-краєзнавчий.

Ідея створення музею зародилася в 1990-х роках, коли співробітники Кам'яноярузького ліцею: заступник директора з виховної роботи Гопанчук Римма Фяридівна та шкільний бібліотекар Махова Наталя Василівна почали збирати перші історичні експонати в одному з невеликих кабінетів школи. Ця ініціатива мала на меті зберегти для майбутніх поколінь пам'ять про важливі події історії рідного краю. Згодом кількість експонатів збільшувалася, і виникла необхідність створити повноцінний музей. У 2001 році на базі школи була відокремлена простора кімната, яка раніше служила майстернею, під музей.

Музей офіційно був зареєстрований як Музей бойової слави при Харківській обласній станції юних туристів (свідоцтво № 20-99 від 2001 р., видане Головним управлінням освіти і науки Харківської обласної державної адміністрації). 17 вересня 2015 року, згідно з наказом від 17.09.2015 р. №105 по Кам'яноярузькому навчально-виховному комплексу, музей було реорганізовано в історико-краєзнавчий. У 2021 році отримано Свідоцтво про реєстрацію музею при навчальному закладі, що перебуває у сфері управління Міністерства освіти і науки України «ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ» КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ «КАМ'ЯНОЯРУЗЬКИЙ ЛІЦЕЙ» ЧУГУЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.

На сьогоднішній день музей розташований у Кам'яноярузькому ліцеї на першому поверсі за адресою: Харківська область, Чугуївський район, село Кам'яна Яруга, вул.Миру, б.1-а. Його загальна площа становить 30 м², з яких 20 м² займає експозиційна частина.

У музеї діє три основні тематичні розділи:

1. "Ніхто не забутий, ніщо не забуто" - цей розділ присвячений подіям Другої світової війни, російсько-українській війні та вшануванню пам'яті воїнів, які захищали Батьківщину. Експозиція налічує 39 експонатів, серед яких особливо виділяються військові артефакти та документи того періоду.
2. "Рушник у житті людини" – розділ демонструє значення традиційного українського рушника в житті народу. Він містить 35 експонатів, включаючи вишиті рушники різних періодів та регіонів України, що ілюструють символіку й естетику народного мистецтва.
3. "Історія села Кам'яна Яруга" - цей розділ розповідає про історію самого села, починаючи з 1647 року і до сьогодні. У ньому зібрано 28 експонатів, що представляють різноманітні матеріали про розвиток сільської громади.

Загальна кількість музейних експонатів становить 102 одиниці, і всі вони належать до основного фонду. У музеї також зберігається чимало краєзнавчих матеріалів, які були зібрані

учнями ліцею під керівництвом педагогів. Це інформація про історію села, видатних мешканців, топоніми села Кам'яна Яруга та багато іншого.

Музей відіграє важливу роль у вихованні підростаючого покоління. Тут проводяться тематичні екскурсії, уроки історії, культурні заходи, присвячені важливим подіям та датам. Керівником музею наразі є Мельник Євгенія Олександрівна, заступник директора з навчально-виховної роботи ліцею. Її стараннями музей постійно поповнюється новими матеріалами та експонатами, що робить його живим і цікавим для відвідувачів.

Історико-краєзнавчий музей Комунального закладу "Кам'яноярський ліцей" є не лише хранителем історичної пам'яті, але й важливим навчальним інструментом для учнів. Він допомагає їм глибше зрозуміти історію рідного краю, виховує патріотизм та повагу до культурної спадщини.

Музей при Кам'яноярському ліцеї є прикладом того, як зусилля небайдужих людей можуть сприяти збереженню історичної спадщини та розвитку краєзнавчого руху. Завдяки його діяльності учні, місцеві жителі та гості села мають можливість долучитися до історії свого краю, вшанувати пам'ять попередніх поколінь та підтримувати традиції, що передаються з покоління в покоління.

МЕЛОДІЯ СВЯТИНИ. ОРГАННИЙ ЗАЛ УСПЕНСЬКОГО СОБОРУ В М. ХАРКОВІ

Ребрищева Аліна, учениця 7 класу Комунального закладу "Кам'яноярський ліцей"

Чугуївської міської ради Харківської області

Керівник: Видиш Марія Олександрівна, педагог-організатор

У самому серці Харкова височіє Успенський собор – унікальна архітектурна пам'ятка та важливий духовний центр. Але окрім свого релігійного значення, він має ще одну особливість, яка робить його видатним не лише серед віруючих, а й серед поціновувачів музики. Саме в цьому соборі колись розміщувався перший органний зал міста, що став осередком камерної та органної музики. Його історія відображає складний шлях культурного розвитку Харкова та свідчить про тісний зв'язок між духовними й мистецькими традиціями.

Собор був збудований у XVII столітті (основна частина завершена у 1689 році) і став важливим духовним центром для православних віруючих у регіоні.

У радянський період, під час заборони релігії, в соборі було вирішено розмістити орган. 1 червня 1986 року в стінах храму відкрився Будинок органної та камерної музики з концертною залом на 472 місця. При виборі локації велика увага приділялася акустиці. Високі склепіння та простора площа собору створювали ідеальні умови для звучання органа. Інструмент «Rieger-Kloss», виготовлений чехословацькою фірмою, мав 3 мануали, педаль і 48 регістрів, що забезпечувало багатий, насичений звук, який підкреслював велич храму.

Після здобуття Україною незалежності у 1991 році почалося відновлення церковних традицій, і собор став осередком культурного та духовного відродження. Органна музика супроводжувала літургії та богослужіння, сприяючи поглибленню духовного переживання. Завдяки цьому віряни мали змогу зануритися в медитативний стан, а слухачі – відчути глибокі емоції, які викликає органне звучання.

У соборі також відродили давні традиції виконання церковної музики, зокрема латинської та грецької хорової спадщини. Репертуар урізноманітнили творами Баха, Вівальді та Моцарта, що приваблювало широку аудиторію не лише серед парафіян, а й серед гостей з інших міст.

Собор став майданчиком для фестивалів органної музики, які об'єднували музикантів з різних країн та сприяли культурному обміну. Однак на початку 2009 року, коли планувалося будівництво нового філармонічного комплексу в Харкові, було вирішено передати собор у відання Харківської єпархії. В результаті орган «Rieger-Kloss» було демонтовано й продано католицькій громаді для встановлення в костелі міста Сокаль на Львівщині.

Останній раз орган звучав у стінах Успенського собору в 2016 році. Так завершився один із важливих етапів культурного життя храму, але його історія досі залишається прикладом поєднання духовності та мистецтва.

«НАРОДНІ ТРАДИЦІЇ ПИСАНКАРСТВА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО СВІТОГЛЯДУ»

Реброва Вероніка, учениця 10 класу, КЗ «Чугуївський ліцей №5» Чугуївської міської ради Харківської області. Керівник: Сокрут Алла Миколаївна, керівник гуртка «Літературне краєзнавство» Чугуївського центру туризму та краєзнавства Чугуївської міської ради Харківської області, учитель української мови та літератури КЗ «Чугуївський ліцей №7»

Чи знаєте ви, що писанки – це не просто фарбоване яйце, а справжній мистецький твір, який зберігає в собі вікові традиції українського народу? Отже, обрана тема стає актуальною тим, що надає можливість дізнатися про історію вивчення писанкарства різних регіонів України, прослідкувати етапи його створення й застосування, зрозуміти технологічні особливості виготовлення писанки, підкреслити важливість збереження національної культури та традицій у сучасному світі.

Кожен регіон України по своєму поєднує барви і композиції у створенні писанок, які укладалися віками у певну систему інформаційних кодів. А на сьогоднішній день зачаровуємося багатством та неповторністю цього шедевра, називаючи писанку твором мистецтва. На жаль, не всі аспекти цього символу ще вивчені.

Мета роботи – простежити та проаналізувати красу писанки, способи та техніки їх декорування, традиції, звичаї, обряди як засіб формування національного світогляду.

Відповідно до мети визначаємо такі завдання:

- вивчити історію розвитку писанкарства як виду декоративно-прикладного мистецтва та виникнення писанок;
- дослідити символіку кольору, узору писанок;
- визначити роль української народної творчості у формуванні цілісної уяви про Україну; розглянути техніки і способи декорування писанок.

Писанка – одна зі стародавніх форм українського народного розпису, у якому наші пращури втілювали свої прагнення, віру. Вони характерні майже для всіх європейських народів.

Провівши аналіз та систематизацію зібраних матеріалів про символіку кольорів, було з'ясовано з чого готувалися кольори та яке значення вони мали. Традиційно у писанкарстві використовують сім основних кольорів: зелений, червоний, жовтий, коричневий, блакитний, білий, чорний, але можливі й інші кольори (залежно від регіону). Зафарбовувалися природними барвниками рослинного походження (трави, корені, кора дерев). Найкращою вважалася та писанка, у якій поєднано усі сім кольорів, що символізують родинне щастя, мир, добробут.

Проаналізувавши матеріали писанок різних регіонів та міст України, зробили такий висновок, що розписані яйця знаходяться на території всіх областей. Символом повторюються, але різняться кольорами та технікою розпису.

Кожна писанка має свій орнамент з характерними особливостями змісту, форми та кольору. Це неперевершений вид мистецтва.

Сьогодні поруч з традиційними писанками пропонується багато декоративних ідей, наприклад, техніка декупажу, наклейки, писанки з квілінгу, зернівки, мотанки.

Майстрині нашого регіону при написанні писанок використовують різноманітні техніки, розповідають про давню історію писанкарства. Зацікавившись цим видом мистецтва, я познайомилася з Брежко Ольгою Леонідівною. Це цікава творча людина. Була присутня неодноразово на її майстер-класах, де і спробувала написати власну писанку. Мене дуже вразила та атмосфера, яка панувала в класі. Тиша, спокій, доброзичливість, дисципліна. На столах лежать матеріали, які будуть потрібні для виготовлення писанок. Горить свіча, а це вогонь, який символізує життя й джерело енергії, добро, радість, надію. Як каже Ольга

Леонідівна, що «це арт-терапія для дітей, яка допомагає через творчість зазирнути всередину себе, розкрити внутрішні сили».

З розповіді Ольги Леонідівни дізналася про послідовність виготовлення писанки. Процес виконання писанки робила самостійно.

Розглядаючи тему писанкарства, я згадала про Пічугіну Ірину Віталіївну, яка викладала у нас трудове навчання. Вона розповіла, що живучи в Німеччині, організувала гурток з декоративно-прикладного мистецтва. Діти-переселенці знаходяться далеко від свого рідного краю, але завдяки таким майстриням, вони не забувають свої корені, займаються різними видами мистецтва, а саме писанкарством, розмальовуючи писанки.

Як же не згадати мега-писанку чугуївської майстрині Любові Пономарьової, яка брала участь у всеукраїнському фестивалі писанок у Києві. Приємно зазначити, що і Чугуїв, батьківщина Іллі Рєпіна, був представлений на фестивалі. На її роботі зображені пам'ятки нашого міста в обрамленні чудових візерунків.

Нині писанкарство набуває колишнього розвою. Відроджуються забуті техніки, з'являються нові майстри. Це свідчить про невмирущість народних традицій, сили духу, таланту нашого народу та їх активне повернення у писанкарство.

РОЗВИТОК ТРАДИЦІЙНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВИШИВКИ НА БАРВІНКІВЩИНІ

Резнікова Дар'я, учениця 8-Б класу Барвінківського ліцею №1 Барвінківської МТГ Ізюмського району. Керівник: Черна Олена Володимирівна, учитель української мови та літератури Барвінківського ліцею №1 Барвінківської МТГ Ізюмського району

Розглядаючи розвиток традиційної народної вишивки на Барвінківщині, слід виходити з того, що сучасний стан нашого суспільства характеризується зростанням етнічної свідомості народу, посиленням його інтересу до вітчизняної історії та культури, розумінням необхідності збереження традиційного народного мистецтва як генофонду його духовності. Особливо це важливо зараз, коли українці кожного дня на полі бою, захищаючи територіальну цілісність та незалежність рідного краю, доводять свою самотність та ідентичність.

Робота клубу самодіяльних майстринь-вишивальниць «Красний рід» міста Барвінківського та громади в умовах воєнного стану.

Українська вишивка – найбільш улюблений вид народної творчості, його краса і гордість. Для української народної вишивки характерні певні регіональні відмінності. Слід зазначити, що вишивка Харківщини має багато спільного з вишивками центральних областей України за орнаментом і технікою його виконання.

Найстаріші барвінківські вишивки, які вдалося зібрати керівнику клубу «Красний рід» Неонілі Поволоцькій, сягають кінця XIX ст. - початку XX ст. Сімейні реліквії передаються від покоління до покоління.

Рушник - обрядово-ритуальна річ. Роль рушника у весільному обряді, обряді хрещення дитини. Спогади майстрині Ніни Василівни Корнієнко (1935 р.н.) про використання рушників у хліборобських обрядах.

Вишивка - головний засіб оздоблення народного одягу.

Орнамент у вишивках барвінківських майстринь. У XIX на початку XX ст. на Барвінківщині вишивали зазвичай переважно червоного і чорного кольору. Нитки купували, але нерідко пряли і фарбували самі. Зі слів Лідії Романової ці свідчення зберігаються в їхній родині від бабусі та прабабусі.

Варто зазначити, у вишивках барвінківських майстринь традиційно застосовувався геометричний орнамент. Найпоширенішим був ромб, що мав багато різноманітних окреслень.

Відмова від традицій своїх предків під час тоталітарного режиму. Партійні та державні чиновники здебільшого проявляли неповагу до народних звичаїв, ставились до них як до архаїчних пережитків. Насаджували нові традиції, пов'язані з комуністичними цінностями,

атеїстичним світоглядом. За тоталітарного режиму хто під тиском влади, хто з власних переконань відмовлялися від традицій своїх предків.

Застосування національних мотивів у вишивці при оформленні інтер'єру житла, оздобленні одягу стало рідкістю. Але ті вишивки барвінківських майстринь: Лариси Харінової, Лідії Романової, Людмили Колісник, Антоніни Спиці, Валентини Кучеренко, які збереглися, вирізняються колоритністю, яскравістю, високим естетичним смаком, майстерністю.

Відродження та розвиток традицій народної вишивки у Барвінковому (80-ті рр. ХХ ст. - початок ХХІ ст.).

Клуб «Красний рід» - осередок духовного й морального потенціалу народу.

Наприкінці 80-х на початку 90-х років ХХ століття в Україні почався етап розвитку культури. Відродження народних традицій. Традиції родин Рижових, Корнієнків, Кучеренків, Щолоків тощо.

Збереження і поширення традиційної національної культури до кінця 80-х років ХХ ст. були здебільшого справою патріотів-ентузіастів. До співробітництва у клубі «Красний рід» залучалися і майстри із сіл району. Неоніла Поволоцька зазначає, що в сільській місцевості елементи традиційної культури збереглися повніше, а саме: у родині Лещенко і Щebetун із села Велика Комишуваха, у родині Віри Колосок та Наталії Торохтій із Лиману, у родині Галини Твердохліб із села Новопавлівка.

Сьогодні українська вишивка - складне, багатогранне явище, що розвивається в сфері традиційно-побутового, самодіяльного мистецтва та творчості художників-професіоналів (Людмила Миколаївна Козакова, Валентина Володимирівна Кучеренко).

Вишиванка – це носій традицій та ілюстрація патріотизму.

Творчість майстринь-вишивальниць Барвінківщини виходить за звичайні рамки своїх жанрів і розвивається на стику багатьох видів і технік.

У роботах вишивальниць нашого краю перехрещуються традиції і авангард, народне та професійне.

Талановиті вишивальниці створюють неповторні шедеври, які дивують увесь світ.

Сучасна вишивка зберігає свій духовний світ, поглиблює образну змістовність і доводить, що народне мистецтво, як і народна пісня,— це велике надбання нашої культури.

Для вишивок майстринь нашого регіону характерні глибока традиційність, стриманість декоративного вирішення, наявність спільного в мотивах, тематиці і характері з мистецтвом інших слов'янських народів.

Вивчення, відновлення, примноження традицій, народного мистецтва вишивки – яскрава сторінка процесу відродження і розвитку національної культури в нашому місті, громаді.

ЮВІЛЕЙ ВИДАТНОГО ЗЕМЛЯКА

(Внесок академіка М. Ф. СУМЦОВА у вітчизняну гуманітаристику)

Рибалкіна Вікторія, учениця 11 класу класу Андріївського ліцею № 1
Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області

Керівники: Зіборова Олена Іванівна, вчитель української мови і літератури, старший вчитель Андріївського ліцею № 1 Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області, Сушко Валентина Анатоліївна, кандидат історичних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу «Український етнологічний центр» Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т.Рильського НАН України, керівник гуртків КЗ «Харківська обласна станція юних туристів»

2024 р. Україна відзначила 170-ліття від дня народження академіка Всеукраїнської Академії Наук Миколи Федоровича Сумцова (18/IV 1854 – 12/IX 1922), який в історії української етнографії кінця ХІХ – початку ХХ ст. є однією з найяскравіших особистостей. Навіть якщо Микола Федорович обмежився лише цією галуззю науки, то й тоді б його ім'я варто було внести на золоту дошку видатних науковців. Проте Микола Федорович був

і видатним фольклористом, який зібрав та осмислив чимало народних пісень, оповідей, казок та уявлень; саме М.Ф.Сумцов започаткував наукове вивчення української літератури та філософії епохи Козацького Бароко; створив декілька новаторських музеїв; його монографія про творчість Леонардо да Вінчі не втратила своєї актуальності й донині; а ще крім того він виховав не одне покоління українських науковців, вів активну громадську та науково-популяризаторську роботу.

За життя наукова, педагогічна та громадська діяльність Миколи Федоровича була високо поцінована сучасниками: його обирали членом багатьох наукових товариств та Академій, шанували Іван Франко та багато інших діячів світової науки та культури.

Видатний етнограф, фольклорист, літературознавець, культуролог, філолог, мистецтвознавець, педагог, музейний працівник та громадський діяч, який все життя віддав рідній Україні та Слобожанщині Микола Федорович Сумцов народився 18 квітня 1854 року в м.Санкт-Петербург, де тоді служив його батько. Походив із родини нащадків козацької старшини Охтирського полку. Все життя навідувався Микола Федорович у рідну Боромлю – колишнє полкове містечко Охтирського козацького полку (нині – селище Тростянецького району Сумської області).

Через два роки родина повернулася до Харкова, де хлопчик здобув початкову освіту, а 1871 року зі срібною медаллю закінчив другу харківську гімназію. Вищу освіту здобув у Харківському університеті (1875) та Німеччині.

З 1878 року – викладач, у 1888 – 1922 роках – професор Харківського університету.

З 1899 року член-кореспондент Чеської, з 1905 – Петербурзької академії наук, з 1919 – академік Всеукраїнської академії наук.

У 1880 –1886 роках – секретар, у 1897 – 1919 – голова Харківського історико-філологічного товариства при Харківському університеті. Член ряду слов'янських наукових товариств, в т.ч. Наукового товариства імені Т.Г.Шевченка у Львові.

Автор близько 1000 друкованих робіт, серед яких найзначнішими є «Про весільні обряди, переважно українські» (1881), «Наукове вивчення колядок і щедрівок»(1886), «Культурні переживання» (1888–1890), «Хліб в обрядах та піснях» (1891), «Писанки» (1891), «Сучасна українська етнографія» (ч. I, 1893; ч. II, 1897), «Дума про Олексія Поповича» (1894), «Нариси народного побуту» (1902), «Діячі українського фольклору» (1910).

Досліджував творчість І.Котляревського, Г.Квітки-Основ'яненка, Т.Шевченка, І.Манжури, О.Пушкіна, М.Гоголя, Л.Толстого, А.Чехова. Працював над створенням систематизованої історії української літератури часів Бароко, для чого ним були написані монографії про І.Галятовського (1884), І.Гізеля (1884), І.Вишенського (1885), Л.Барановича (1885).

Вивчав історію світового мистецтва: 1900 року вийшла друком монографія «Леонардо да Вінчі».

«Лебединою піснею», підсумковим твором цілого життя вченого-народознавця стала історико-етнографічна розвідка «Слобожане» (1918).

Чимало часу та енергії віддав Микола Федорович громадській діяльності. Він був членом ради попечителів Харківської навчальної округи. За його редагуванням складений «Посібник наукових та літературних читань» (1895, 1896). Російська академія наук неодноразово доручала йому розгляд наукових робіт, висунутих на здобуття Макаріївської та Уваровської премій. М.Ф.Сумцов був головою комісії з проведення відкритих читань для жінок. 1892 року за його ініціативою був створений педагогічний відділ історико-філологічного товариства та розпочате видання праць цього відділу. Він брав участь у роботі видавничого комітету Харківського товариства письменності і склав декілька брошур для народного читання. Неодноразово обирався гласним міської думи.

З 1919 року Микола Федорович – голова етнографічної секції науково-видавничої катедри історії культури України, голова етнографічної секції Губернського комітету охорони пам'яток мистецтва та старовини та Етнографічної комісії при Музеї Слобідської України імені Г.С.Сковороди.

Неоціненна діяльність Миколи Федоровича як музеєзнавця: з 1904 до 1920 р. акад. Сумцов був незмінним, самовідданим директором Етнографічного музею Харківського історико-філологічного товариства – унікального музейного закладу як для тогочасної, так і для нинішньої України. В Етнографічному музеї ХІФТ вперше в світі були зібрані колекції писанок, обрядового хлібного печива, народної медицини слобожан, українського та російського слобожанського костюму, матеріалів про слобожанське житло (фото- та літографії, зразки народного стінного розпису, елементи декору будівель тощо) та багато інших неповторних за науковою та естетичною цінністю матеріалів.

Після реорганізації всіх харківських музеїв 1920 року Етнографічний музей ХІФТ увійшов як відділ до Музею Слобідської України імені Г.С.Сковороди, а Микола Федорович Сумцов став першим директором цього закладу.

Життя Миколи Федоровича Сумцова було справжнім подвигом в ім'я науки, знання та просвіти рідного народу. Його праця – жертвна офіра патріота, який за висловом І.Я.Франка «орав свій переліг» без огляду на лихоліття та негаразди.

ІСТОРІЯ ЗАСНУВАННЯ МІСТА БАРВІНКОВОГО

Рибальченко Богдан, учень 7 – А класу Барвінківського ліцею №2 Барвінківської міської територіальної громади Ізюмського району Харківської області
Приходько Наталія Михайлівна, вчитель Барвінківського ліцею №2 Барвінківської міської територіальної громади Ізюмського району Харківської області

Одна з найяскравіших сторінок історії України була написана українськими козаками. Українське козацтво – це воєнізована частина українського суспільства, яка спочатку боролася проти татар, а згодом очолила національно-визвольну боротьбу українців за свободу і відновлення національної державності.

У 1556 р. на о. Мала Хортиця черкаський староста Д. Вишневецький заснував фортецю, яка започаткувала Запорізьку Січ. Наприкінці XVI ст. запорожців нараховувалося 5-6 тис.

Історики вважають, що у 1590-х рр. на українських землях починається «великий козацький рух». Тисячі запорожців разом з селянами виступили проти польських порядків і постійного пригнічення. Ватажками цих повстань були Криштоф Косинський, Лобода, Шаула, Наливайко та ін.

Найбільш відомим гетьманом початку козацької доби був Петро Конашевич-Сагайдачний (1616-1622), який зосередився на проблемах підвищення могутності козацького війська. Під його проводом було здійснено десятки вдалих морських та сухопутних походів проти татар і турків у Криму, Малій Азії та Молдові.

Будучи освіченою людиною, гетьман Сагайдачний багато уваги приділяв розвитку освіти, сприяв відновленню і зміцненню української православної церкви.

А ще козаки активно освоювали нові землі під час великої хвилі переселення з [Правобережної України](#) до [Лівобережної](#), зокрема, землі Дикого поля. У 1653 році із [Січі](#) із ватагою та родинами прийшов козак Барвінок, який заснував місто Барвінкове.

У виписці із синодика «пустинної обителі Святогірського Успенського монастиря», зробленій в 1908 році протоієреєм і настоятелем Успенської церкви Олексієм Навродським, є запис: «року 7161 від створення світу (1653) приходили в святі гори 12 запорізьких черкес і подали грамоту архімандриту, в якій записано, що «в минулих 7159 – 7161 роках (1651 - 1653) прийшли вони з–під знамен гетьмана Богдана Хмеля і від коша війська низового запорізького був даний їм письмовий наказ: стражденним родинам козаків... поселитися в дикому полі... в долині річки Торець поблизу татарського перелазу (броду)...» «Їх поселення, яке вони називають слободою, скоріше нагадує неприступний військовий табір...»

Поселення взяло початок з Чумацької гори, з якої добре проглядалися південний берег річки і Татарський (Піщаний) брід, звідки татари робили набіги. Іван Барвінок спочатку заснував зимівник, згодом була збудована дерев'яна фортеця для з потайним ходом до річки. Не раз доводилось слобожанцям кидати мирні землеробські справи і братися за зброю.

Навколо Барвінкової стінки розташувалися запорізькі зимівники – хутори, в яких жителі мали худобу, займалися землеробством, рибальством. Хати ставилися міцні, рублені з невеликими вікнами – бійницями, навколо рів, вал. На валу частокіл. Кругом насаджувалися терен і акація.

Вулиці слободи називалися сотнями. Найдавніша – Пристін, де проживали перші жителі Барвінкового. Засновниками родів були: Рогаль, Чухно, Прихода, Магда, Юрченко, Тимченко, Задорожній. І в наш час в місті проживає багато людей з такими прізвищами. Можна припустити, що це нащадки перших його жителів.

Пам'ять про козака Барвінка залишилася в назві слободи – Барвінкова Стінка. В архівах були знайдені і назви перших сотень (прототипи сучасних районів або вулиць) - Голозівка, Плаксіївка, Холоша, Івашинівка, Куркулівка та інші. Прошли віки, але й досі поряд з новими, люди вживають і старі назви, таким чином передають історію із покоління в покоління, бережуть її.

Відомо, що в 1787 році Барвінкову Стінку проїздом з Криму побувала Катерина II. Після відвідування царицею козацької церкви, у яку жінкам вхід був заборонений, козаки спалили свою святиню, *«поскільки лярва Катька її осквернила»*. А в 1708 році цар Петро I разом з гетьманом Мазепою, побивши турків під Азовом, прибув у Барвінкову Стінку відпочити.

Слобода розросталася, збільшувалась кількість мешканців. У 1770 році в Барвінківській Стінці налічувалося 1220 чоловіків та 1189 жінок. Життя в слободі продовжувалося.

СИЛА ДУХУ: РОЛЬ ДОБРОВОЛЬЧИХ БАТАЛЬЙОНІВ У ЗАХИСТІ УКРАЇНИ

Рогачова Евеліна, учениця 11 класу Комунального закладу “Новомажарівський ліцей”

Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області

Керівник: Устименко Ірина Сергіївна, учителька історії Комунального закладу “Новомажарівський ліцей” Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області

Нині Україна переживає найбільше випробування у своїй новітній історії – повномасштабну війну з російським агресором за власну незалежність і територіальну цілісність. Та завжди, у найважчі часи нашої історії, знаходилися відважні люди, які добровільно брали зброю до рук і ставали на захист своєї Батьківщини.

Феномен добровольця з давніх-давен був притаманний українському народу. Козаки Запорізької Січі століттями охороняли спокій свого народу та підтримували мир. Легіон УСС став першим офіційним військовим добровольчим корпусом.

В умовах сучасних викликів, з якими стикається Україна, роль добровольчих батальйонів стала не лише важливим елементом військової стратегії, а й символом національного духу та патріотизму. З моменту початку конфлікту на сході країни в 2014 році, українське суспільство продемонструвало неймовірну згуртованість та готовність захищати свою державу. Добровольці, які стали на захист Батьківщини, не лише виконували бойові завдання, але й створювали нові традиції, формуючи уявлення про героїзм і відвагу.

Значення добровольчих батальйонів виходить за межі військової сфери: вони стали каталізаторами для активної громадянської позиції, символом боротьби за свободу та незалежність. Поглиблене дослідження цієї теми дозволить краще зрозуміти, як сила духу та воля народу формують нову історію України в умовах війни. Наша Батьківщина зараз - це країна, яка боронить свою територію та суверенітет. Тож тема дослідження є дуже актуальною.

Добровольці стали на захист країни і в часи Революції Гідності, покинувши все - навчання, роботу, бізнес, родини, вийшовши на Майдан зі спільною ідеєю та метою.

Навесні 2014 року Україна могла б втратити значно більше, ніж Крим та окремі території Луганської та Донецької областей. Підтвердження цього – події, що відбулися в Миколаєві, Харкові, Одесі, Маріуполі... Саме в такий важкий для України період на її захист стали вмотивовані люди з характером. Іменують їх просто – добровольці. Мабуть, однією з найголовніших рис, притаманних добровольцям, була вмотивованість. Ці бійці хотіли не

служити, а захищати свою землю, прагнули вчитися справі та блискуче виконували бойові завдання.

І хоч у переважної частини з них не було навіть військової форми, однак вони мали найголовніше – бажання воювати. Добровольці знали, що будь-якої миті можуть загинути. Проте розуміння того, що саме вони беруть на себе відповідальність за майбутнє України, не залишало місця будь-яким сумнівам. Готовність українців полишити мирне життя і піднятися на захист рідної землі стала справжнім шоком для російських окупантів у 2014 році.

Озброєння добровольців було не найкращим. Проте навіть з тією зброєю, що мали бійці добровольчих батальйонів, вони виконували поставлені завдання, зробили все, що можливо в умовах мінімального забезпечення. Але вони не склали рук і самовіддано робили все, що було в їхніх силах. Саме той дух самовіддачі та вмотивованість добровольців стали надалі прикладом для інших.

Одним з найбільш відомим добровольчим батальйоном є «Азов», що був створений 5 травня 2014 року в Бердянську (Запорізька область) як батальйон патрульної служби міліції особливого призначення МВС України. Командиром був Андрій Білецький (позивний «Білий вождь»). З нашої громади військовослужбовицею батальйону «Азов» є Катерина Колеснікова (позивний «Фантик»).

ДОБРОВОЛЬЧИЙ УКРАЇНСЬКИЙ КОРПУС «ПРАВОГО СЕКТОРА» (ДУК ПС) напевно найвідоміше воєнізоване формування завдяки безперервній увазі з боку ЗМІ. У листопаді 2022 року Добровольчий український корпус «Правий сектор» переформатований у 67-му окрему механізовану бригаду «ДУК» у складі Збройних сил України. Випускник нашого закладу Дудка Олександр також приєднався добровольцем у цей підрозділ і вже у вересні 2024 року був нагороджений відзнакою міністра оборони України «Залізний хрест» за сумлінне виконання військового обов'язку.

Одним із найчисельніших на той час був батальйон «ДОНБАС». Він почав формуватися весною 2014 року з добровольців Донеччини, як підрозділ територіальної оборони у відповідь на російську агресію. Перший набір був проведений через Фейсбук. Засновником батальйону став Семен Семенченко, що до війни був підприємцем та громадським активістом.

Українські Добровольці – це ті, хто стали солдатами, тому що того вимагала власна совість, за покликом власного серця – боронити рідну землю від ворога. Вони стали гордістю українського народу та водночас головним болем кремлівських посіпак.

УКРАЇНСЬКИЙ БОЙОВИЙ ГОПАК

Савчук Кира, 7-Б клас Комунальний заклад «Мереф'янський ліцей «ПЕРСПЕКТИВА»

Мереф'янської міської ради Харківської області

Керівник: Безноско Олена Валеріївна, вчитель-методист, Комунальний заклад «Мереф'янський ліцей «ПЕРСПЕКТИВА» Мереф'янської міської ради Харківської області

Важко знайти в Україні людину, яка б не знала про старовинний український танець гопак, що є національним культурним надбанням. Його ще часто називають «бойовий танець». Така назва наштовхує на думку, що він за походженням мав своє призначення і був пов'язаний із підготовкою до бою. Оскільки його виконували козаки, то первісно танець називався «козак». Згодом з'явився термін «гопак», що походить від слова «гоп», яке вигукували під час виконання рухів танцю, а також від слів «гопати», «гупати», «гопкати». Є версія, що назва має корінь «гопало» – захисник, охоронець.

Відомо й те, що дуже давні танці мали функцію певного ритуалу. Тому цілком закономірним видається припущення, що коріння гопака сягає більш давнього часу – язичництва – і він був утаємниченим ритуалом, сенс якого розуміли тільки волхви, що брали в ньому участь.

Уважають, що козаки Запорозької Січі перейняли танець і практикували його виконання в XVI–XVIII століттях. Але яка була потреба козаків у танці? За історичними даними, на Січі козаків вчили читати, писати, грати на музичних інструментах і, ясна річ,

мистецтву бою, що знайшло втілення у своєрідному бойовому танці, – так виглядало їхнє тренування. У рухах танцю відпрацьовувалися основні бойові елементи: швидкість реагування, удари, тактики ведення двобою та ін. Цілком зрозуміло, що танець первісно був суто чоловічим.

Кожен рух хлопців у танці, що переміщуються парами по колу, є бойовим ударом. Козаки танцювали гопак, готуючись до бою, для того щоб розігріти м'язи й налаштуватися психологічно на захист рідної землі. Кругова оборона була потрібна козакам на випадок оточення. Тоді вони утворювали «хоровод», у якому всі міцно зчеплювалися, щоб не можна було когось висмикнути. У такому колі два бійці, тримаючи того, хто між ними, давали йому можливість наносити супротивнику сильні удари ногами. Цей бойовий танець демонстрував силу, відвагу й шляхетність. Якщо дуже уважно спостерігати за танцювальними рухами гопака й поцікавитися їхнім значенням, то можна простежити глибоке містичне коріння танцю та водночас гармонійну систему давнього військового мистецтва, що передбачало й тактику кругового захисту.

Бойовий гопак поєднує ударну й борцівську техніку з пластикою танцю, передбачає часте використання захисних блоків і больових захоплень. Техніка нападу охоплює стійки та кроки, що поєднуються із стусанами, копняками, підсіканнями та захисними рухами. Використовуються такі різновиди стусанів (ударів руками): тузень, джиган, дуган, вохрик, тичок, сікан, духан, стрімляк, гупан, що пов'язані з напрямками удару в різні частини тіла ворога. Є різні види копняків (ударів ногами), які здебільшого взяті з танцювальних фігур: прямий штовхальний, прямий спадний, тинок зовнішній і тинок внутрішній, копняки задні «Лошак» і «Вихор». Багаторазові оберти навколо себе потрібні були для збирання зовнішньої енергії. Виконувати рухи гопака без добре натренованих м'язів не можливо, оскільки козаки, навіть високо підстрибнувши, повинні були вміти в повітрі «роздягуватися» в шпагат, а навприсядки завдавати удари ногами, виконувати віртуозні карколомні стрибки, при цьому вражає і швидкість виконання рухів. Недаремно хореографи сучасності вважають гопак найскладнішим танцем у світі. На сучасній сцені танцюють гопак без шабель, тому деякі фігури танцю видаються незавершеними.

Коли Запорозьку Січ було знищено, традиції гопака зберігалися козаками, які повернулися додому. Танець не міг не сподобатися місцевим мешканцям – і його почали виконувати і хлопці, і дівчата.

Утиски українських традицій і мистецтв за радянських часів торкнулися і бойового гопака, який був під забороною багато років, його намагалися викоринити, деякі прийоми були втрачені.

Але історія бойового гопака не припинилася. Наприкінці минулого століття бойовий гопак почали відроджувати, збираючи його рухи з різних джерел, у тому числі танцювальних. Відродження гопака пов'язане з іменем Володимира Пилата – українського дослідника й знавця бойових мистецтв.

З мистецтва бойового гопака проводять чемпіонати різних рівнів, показові програми й фестивалі в Україні та за її межами. У 1997 році бойовий гопак було визнано національним видом спорту та зареєстровано «Центральну школу бойового гопака». У 2001 році було створено Міжнародну федерацію бойового гопака. Того ж року в Південній Кореї відбувся ІV фестиваль бойових стилів національних бойових мистецтв різних країн світу, на якому збірні України з бойового гопака посіла третє місце серед 30-ти представлених стилів. З 2017 року гопак офіційно визнано в Україні видом спорту.

На сьогодні бойовий гопак є потужним рухом серед української молоді та об'єднує українців по всьому світу. Крім фізичного розвитку, бойовий гопак орієнтований ще й на моральне виховання, повагу до українських традицій і патріотизм. Саме тому учні засвоюють техніку двобою, українські національні обряди, вивчають народні танці й пісні, опановують гру на музичних інструментах.

У бойовий гопак закладено навчально-виховну систему, що складається з 8 рівнів майстерності. Перші чотири рівні є учнівськими: «Новик», «Жовтяк», «Сокіл» і «Яструб». Далі йде проміжний рівень – «Джура», а потім три мистецькі рівні – «Козак», «Характерник»,

«Волхв». Бойовий гопак покликаний реалізувати чотири напрями розвитку людини: оздоровчий, фольклорно-мистецький, спортивний і бойовий. Змагання з мистецтва бойового гопака передбачає п'ять різновидів змагів: «Однотан», «Тан-Двобій», «Забава», «Борня», «Герць», у яких під музичний супровід демонструється, зокрема, рівень володіння його технікою, вміння вести двобій з обмеженим, легким та повноцінним дотиком на різних бойових дистанціях.

Український бойовий гопак гідно конкурує зі східними єдиноборствами, викликаючи не тільки спортивний інтерес, а й повагу та захоплення.

В цей складний для нас час, коли наша держава виборює свою незалежність, лише наше коріння, завзятість, наполегливість та нескореність стане у нагоді.

Ідентичність бойового гопака відображається в віртуозному володінні зброєю воїнів ЗСУ!

МУДРІСТЬ НАРОДНОГО СЛОВА

Сахно Максим, учень 7 класу Комунального закладу загальної середньої освіти "Ліцей №13 Хмельницької міської ради", вихованець гуртка «Археологічне краєзнавство»

КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Керівник: Кривопустова Алла Борисівна, керівник гуртка «Археологічне краєзнавство»

КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Витоки усної народної творчості беруть початок з глибокої давнини. І ми, провівши невелике дослідження дізналися, що малі жанри фольклору кожен з нас використовує у повсякденному житті, не помічаючи цього.

Наприклад, немає такої людини, яка б у своєму житті не користувалася прислів'ями та приказками. Це один із найпоширеніших і найвідоміших жанрів народної поетичної творчості. Вони є пам'яттю народу, висновками з життєвого досвіду. У них формуються погляди на навколишній світ, етику і мораль, історію і політику. Їх можна назвати перлинами народної мудрості, бо в них вкладено глибокий зміст, сформульовано віковий досвід народу.

Самі назви «прислів'я», «приказка», «примовка» говорять про те, що в житті вони завжди вживаються при слові, при розмові. Однією з жанрових прикмет прислів'їв є здатність їх змінювати свій зміст, залежно від застосування в конкретному випадку. Так, приказка «Як з цапа молока» виникла в середовищі людей, які займалися господарством, але приказкою стала тоді, коли її використовували в переносному значенні, наприклад, для характеристики вдачі людини.

В результаті спостереження за природою було зроблено висновок, що «І в погоду часом грім ударить», а прислів'ям цим користуються, коли хочуть сказати про раптовість горя або неприємної звістки чи події. Якщо сказати «Нова мітла добре мете» безвідносно до іншого явища, такий вислів не є прислів'ям. А коли вживається у переносному значенні, то його застосовують при характеристиці роботи нового начальника.

Чи є різниця між прислів'ями і приказками? Адже здебільшого їх розглядають як твори одного жанру. Але між ними є відмінність: прислів'я висловлює думку в її цілості, а приказка дає лише натяк. Наприклад, «Собака на сні» – приказка, «Собака на сні: собі не гам і другому не дам» – прислів'я.

Приказка найчастіше є частиною прислів'я. Наприклад, прислів'я «На похиле дерево кози скачуть». Можемо виділити приказку «Похиле дерево» стосовно до просто дуже тихої людини, а також приказку «На нього й кози скачуть».

Отже, приказка це лаконічний крилатий вислів, близький до прислів'я.

Багата і різноманітна тематика прислів'їв і приказок. Наприклад праця і ставлення до неї є змістом багатьох прислів'їв. Народна мудрість радить пізнавати людину по її праці: «На дерево дивись, як родить, а на чоловіка, як робить». Людина праці користується великою повагою, а до ледарів народ ставиться відверто презирливо: «Хто ледащо, тому їсти нема що», «Вчи лінивого не молотом, а голодом».

Народною повагою користуються наука і освіта: «Шануй учителя, як родителя», «Книга вчить, як на світі жити», «Учитель, як мати, прагне все краще дітям дати». Відзначаються також прислів'я та приказки про розум людини. Мудрість в житті йде поруч з скромністю, тому вони застерігають від похвальби і зазнайства: «Не хвались мудрий мудрістю, а сильний силою», «Від того лиха не знаю, що розум маю», «Поки розумний думає, дурень уже робить». Високо оцінена народом хоробрість, сміливість, вірність у дружбі, чесність, чемність, правдивість: «Була б сила, діло буде», «Де хоробрість, там нагорода та добрість», «Дружба дружбою, а служба службою», «Скажи мені, хто твій друг, а я скажу, хто ти».

Дуже яскраво в прислів'ях і приказках висвітлюються людські вади: байдужість, брехливість, жадібність, заздрість, злість, пихатість, хитрість: «Комусь ніяково, а мені однаково», «Брехнею на хліб не заробиш», «В багача очі завидючі, а руки загребуші», «В заздрості нема радості», «Шалена муха вкусила за вухо».

Високо цінували народні афоризми, захоплювалися ними класики української культури – Тарас Шевченко, Іван Франко.

За нашими спостереженнями багато спільного з прислів'ями і приказками мають загадки. Їх об'єднує стислість і чіткість викладу. Переносне значення дозволяє іноді вживати загадку як прислів'я. Наприклад, «Білий, як сніг, у пошані у всіх, до рота попав, там і пропав».

Уміння відгадувати загадки в давні часи було мірилом мудрості і розуму. Якщо пригадаємо сюжети багатьох казок, інколи від цього вміння залежала доля людини, а інколи – життя.

Трохи осторонь від усього вищезгаданого стоять скоромовки. Це своєрідний малий жанр усної народної творчості, цінність якого полягає у підборі і порядку слів, вимова яких вимагає певних зусиль. Однак це не означає, що скоромовки – беззмистовні нісенітниця. Для дітей, яким треба навчитися вимовляти окремі літери, саме скоромовки стали приємною грою, яка легко допомагає малюкам: «Пиляв Пилип поліна з лип, притупив пилку Пилип», «Серед корчів корч найкорчакуватіший», «Дрова рубали два дроворуби».

Отже, ми зробили висновок, що більшість зразків народної мудрості характеризуються не тільки простотою, серйозністю, виразністю, але й здоровим народним гумором та іронією. І це є переконливою ознакою непереможного оптимізму і морального здоров'я народу.

«ЛЮБОВ І ЛАСКА - У ХРЕСТИКАХ НА БІЛИМ ПОЛОТНІ»

Синенко Катерина, учениця 10 класу Пришибського ліцею Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області. Керівник: Зінченко Оксана Миколаївна

Зараз – особливий час. Ми звертаємось до джерел народної творчості, до народних традицій. І як радісно усвідомлювати, що вони сьогодні оновлюються, оживають, і, мабуть, чим більше ми будемо їх знати, то, можливо, життя наше буде більш радісним, духовно багатшим, а наші нащадки зможуть пишатися справжніми майстрами рідного краю

Українська вишивка, рушники віють на серце кожного з нас чаром рідної стихії і є живущим бальзамом, який сповнює нас споконвічною могутньою силою українського народу.

Мабуть, ніколи не зможемо ми довідатися, хто і коли вперше здогадався втілити в узорний мотив красу рідної природи, свої переживання та відчуття, бо з огляду на довговічність тканини та ниток наука позбавлена можливості точно визначити час виникнення цього мистецтва.

Мета дослідження: ознайомитися із давнім символом слов'янських народів (і зокрема – українського) – вишитим рушником, вишитими сорочками, картинами, серветками, подушками. Розкрити його красу, поетичність, чистоту, щоб прищеплювати учням цікавість до народних звичаїв, обрядів, пісень, виховувати в учнів почуття глибокої поваги до предків, своїх рідних і близьких, що несли до наших днів і зберегли глибину символу – вишитого рушника, що захоплює красою, історією, значенням. Прищеплювати любов до вишивки пропонуємо з молодшого шкільного віку. Дівчаткам обов'язково наголошувати, що вони майбутні подружки, матері - повинні оберігати кращі традиції минулого. Таким чином, наступні покоління не тільки

оцінюватимуть нас, але й збережуть наші сьгоднішні набутки, які згодом також стануть традиціями. Виховання любові до рідної культури, до рідного села чи міста, до рідної мови, традицій національного одягу - це завдання першочергового значення і нема потреби це доводити. Але як виховати цю любов? Вона починається з малого: з любові до своєї родини, до свого помешкання, до своєї школи.

Вишиванням споконвіку займались жінки, які з покоління в покоління передавали найтипівіші, найяскравіші зразки орнаменту, кольору, вишивальну техніку. Вишивки, передаючи характерні ознаки місцевості, різняться між собою орнаментом, технікою виконання та гамою барв. Протягом багатьох віків безпосередній конкретний зміст символів на вишивках втрачався, але традиції використання їх не зникли. За мотивами орнаменти вишивок поділяються на три групи: геометричні, рослинні, зооморфні (тваринні) й відображають елементи символіки стародавніх вірувань, культур.

Однією з найпоширеніших в українських народних вишивках є техніка вишивання хрестиком, яка ґрунтується на лічбі. Вишивають хрестиком по рахунку ниток на тканинах полотняного переплетіння, по канві або контурах, позначених крапками. Можна приготувати канву з висмикнутих вздовж і впоперек ниток тканини, які утворюють квадрати. Вишиваючи хрестиком, треба слідувати за рахунком ниток тканини.

Вишивання як процес виконання вишивки є дуже захопливим і привабливим. Заняття вишиванням розвиває творчий підхід до праці, естетичні смаки, привчає до акуратності і працелюбності, формує в школярів, учнів чи студентів звички і вміння, що їм дуже пригодиться в практичній діяльності. Можливо, захоплення вишивкою переросте в необхідність творчо працювати і зв'язати своє життя з вишивкою так, що вона стане основним видом трудової діяльності.

Майстрині нашого краю – Степанія та Мирослава Ключники, Олена Слепушкіна - дуже люблять займатися цією справою, яка для них є розрадою і бальзамом для душі. Їхні роботи вражають своєю оригінальністю, неповторністю, вирізняються власним стилем вишивання. Коли майстрині сідають за роботу, то весь світ завмирає, усі незгоди і проблеми забуваються, темні кольори стають яскравим промінням.

І коли все це вишите власними руками з любов'ю і добром, то в домі панує затишок, любов, хороша і благодатна аура. Та й сорочка-вишиванка сьгодні стала модною, її вдягають на свято і в будень, від малих дітей до людей поважного віку.

А щоб не пропадали наші традиції, не канули в вічність, ми сьгодні хочемо навчити дітей вишивати, щоб вони пройнялися душею до народної творчості, до вишивки, щоб своєю роботою уміли прикрасити і одяг, і взуття, і свій дім, щоб жилося у ньому гарно, щасливо та радісно.

Якщо людина хоче вишивати... Все залежить від нашого бажання, наполегливості, праці. Бо ж мудрий народ каже: «Під лежачий камінь вода не тече», до всього треба докласти рук, розуму, старання, бажання. «Без труда нема плода». То ж давайте потрудимося трішечки і побачимо, що ж у нас вийде сьгодні на білому полотні. То ж і приступимо до роботи.

«ТУРИСТИЧНИЙ МАРШРУТ ВОДНИМИ МІСЦЯМИ ЛЮБОТИНА»

Соловей Евеліна, учениця 11-А класу Люботинської гімназії №1 Люботинської міської ради Харківської області. Керівник: Проненко Олена Петрівна, вчитель географії Люботинської гімназії №1, спеціаліст вищої категорії

Актуальність теми дослідження обумовлена низкою факторів. Туризм є невід'ємною частиною життя суспільства, будучи в сучасну епоху феноменом світового масштабу. Розвиток внутрішнього туризму є основою для вирішення соціально-економічних проблем, сприяє розвитку малого бізнесу, підвищує інтерес до малих міст та їхніх природних ресурсів, надає популярності водним ресурсам.

Метою роботи є дослідження стану, потенціалу та перспективи розвитку туризму водними об'єктами міста Люботин. Для досягнення поставленої мети визначено та розв'язано такі завдання:

- Проаналізувати туризм водними місцями України;
- Визначити найбільш привабливі водні об'єкти міста Люботин для розвитку туризму та відпочинку;
- Дати характеристику стану інфраструктури біля водних об'єктів міста;
- Розробити цікавий туристичний маршрут, що включає найкрасивіші й історично важливі водні місця Люботина.

Практична значимість. Теоретичні й практичні результати проведеного дослідження можуть бути використані в практичній діяльності туристичних фірм. Матеріали дослідження можуть бути використані в навчально-виховному процесі загальноосвітніх закладів Люботина на уроках географії, історії, регіонального курсу «Харківщинознавство» та в позаурочній краєзнавчій роботі.

ВЕЛИКОДНІ ОБРЯДИ ТА ПОВІР'Я

Сологуб Максим, учень 5-го класу Комунального закладу «Слатинський ліцей» Дергачівської міської ради Харківської області. Керівник: Гацман Наталія Володимирівна, учитель української мови та літератури Комунального закладу «Слатинський ліцей» Дергачівської міської ради Харківської області.

Великдень... Що сьогодні асоціюється в українців із цим святом? Напевно, крашанки та паска, які вночі християни йдуть святити до церкви. Людство відзначає цей день уже тисячі років.

А звідки ж прийшло це свято? У дохристиянські часи саме після рівнодення починався новий сонячний рік, що символізував нове життя, переродження. Пізніше ж, після приходу християнства, нові свята та звичаї наклались на старі. Таким чином, святкування нового сонячного року замінив Великдень, що відтоді почав символізувати воскресіння Христа.

Нині традиційно на Слобожанщині Великдень святкують у неділю після першого повного місяця, що слідує за весняним рівноденням.

До Великодня православні християни починають готуватися ще у лютому, коли розпочинається **Великий піст** — один із найсуворіших постів у православ'ї. Піст триває 48 днів.

Особливе значення має **Великий четвер** — день, коли Ісус разом зі своїми учнями під час Таємної Вечері розділив останню трапезу. Цей день ще називають Чистий четвер. Наші предки здавна надавали особливого значення четвергу перед Великоднем.

За християнським же віруванням саме у Чистий четвер відбулась Таємна вечеря, а Іуда зрадив Ісуса Христа. А тому, аби пом'янути земні страждання Спасителя, увечері в церкві відбувається Страсна служба або ж "Страсті". Раніше, поки йшла служба, у будинках по селах Слобожанщини намагались дотримуватись тиші та не сміятися. Вмовкають після Чистого четверга до великодньої служби й дзвони. Остання п'ятниця перед Великоднем — Страсна П'ятниця. У цей день із церкви виносять плащаницю — шматок тканини, в яку було загорнуте тіло Ісуса після зняття з хреста. Під час богослужіння плащаницю обносять навколо церкви тричі, що символізує сходження Христа. У цей скорботний день не варто вживати їжу та працювати.

У **Велику Суботу** зранку відбувається особлива служба, яка з'єднана з Пасхальною Вечірнею. На ній читається 15 пасхальних паремій з особливими святковими приспівками. Відтоді розпочинається очікування Великодньої радості. Її найурочистіший момент настає опівночі, коли священник сповіщає "**Христос воскрес!**", а у відповідь чує "**Воістину воскрес!**". Опісля служби процесія тричі обходить навколо церкви, а потім починає освячення обрядових пасхальних страв: пасок, яєць (писанок), ковбас, хрону та інших страв.

Люди вірять, що їжа, освячена в церкві, має цілющу силу і може допомогти в скрутну хвилину. Старі люди вирушали в церкву рано вранці, щоб встигнути на початок служби.

Одразу після великоднього богослужіння настає час вітати одне одного — христосуватися. Звичай велить цілуватися, обмінюючись крашанками.

Потім починали "**розговлятися**". Розпочиналась святкова трапеза з молитви. Стіл накривали рясно: ставили паски, писанки, печене поросятко та різноманітні м'ясні страви, пиріжки, сир і сметану, настоянки чи горілку.

Господині заздалегідь готувалися до великодньої трапези. Пекли здобні паски. Самі паски прийнято було пекти у четвер або суботу. Цей процес мав неодмінно супроводжуватися повною тишею і спокоєм в оселі. **Святкова паска**— символ присутності Бога у житті всіх людей. Її солодкість, здоба і краса – співчуття, милосердя і турбота Творця про кожного.

Окремого слова варті й писанки. «Слобожанські писанки — особливі. Вони інтелектуальні. Розмітка ніби складається у корзинки на манер пазлів, вона цілісна. Якщо у багатьох інших місцевостях набагато більше значення приділяється дрібним деталям, техніці, різним прийомам, штрихам, тобто прикрашанню, то у наших писанках особлива увага надається саме символу. Якщо малюють «мальву», «ружу», «зірку», то обов'язково розлого, на все яйце, а поєднуючись з насиченими темними кольорами, символи грали по-особливому, дуже колоритно», — говорить майстриня Світлана Ходячих.

Вважалось, що на Великдень усі дива, котрі зазвичай приховані від людського ока, стають видимими. Але побачити їх можуть не всі, а лише діти, у котрих чиста і світла душа.

Великдень прийнято було святкувати весело і радісно, бо хто буде невеселий в цей день — тому сумувати увесь рік.

Застереження Великодня:

— у Великдень, як і у інші великі церковні свята, не можна займатися домашньою роботою;

— усе, що було освяченим в церкві, ні в якому разі не можна викидати; — подружжя не христосалося на людях, адже вірило, що це може стати причиною розлуки; — не можна було рубати курей, колоти худобу і навіть вбити маленького павучка було гріхом у цей день.

Після Великодня настає Великий світлий тиждень, коли нічого не можна було робити. У церкві у Великодню Седмицю щодня відбуваються богослужіння. У *Великодній (Поливаний) понеділок* народ починав ходити один до одного в гості христосуватися й обмінюватися писанками. Великодній понеділок називають ще "поливаним" чи "обливаним", бо цього дня хлопці обливали дівчат водою. Відкупитися останні могли крашанками.

Цікаво, що традиція обливання є стародавньою, спрямованою на весняне очищення.

У **Світлий вівторок** починали ходити в гості дівчата, а у **середу** селяни влаштовували танці й веселощі, збираючись "на музику". Від *Світлого четверга* можна було влаштовувати оглядини, а тому молоді люди приглядали собі наречену. *Світла п'ятниця* вважалась Прощеним днем, а у *суботу* та *неділю* в селах знову були гуляння та ігри.

Закінчувались великодні свята поминанням померлих та ритуальною трапезою на гробках, що зазвичай відбувалось на наступний після Великого світлого тижня понеділок. У цей день померлі предки єднались із живими. Існувало вірування, що в цей день аналогічний обід відбувався в померлих і на тому світі, де вони їли те ж, що й їхні живі родичі на землі.

Великдень — **особливе свято для всіх християн, оповите безліччю традицій і повір'їв, які збереглися і до сьогодні.**

ВІЛЬНІ, НЕСКОРЕНІ. РОБОТА КРАЄЗНАВЧИХ ГУРТКІВ КЗ «ЦДЮТ» ПІВДЕННОЇ МІСЬКОЇ РАДИ В ПЕРІОД ВОЄННИХ ДІЙ

Степаненко Денис, вихованець гуртка історичного краєзнавства комунального закладу «Центр дитячої та юнацької творчості» Південної міської ради Харківського району, учень 9 класу
Будяньського ліцею Південної міської ради Харківського району
Керівник Безрукова Тетяна Миколаївна

Надзвичайно складно і жертовно український народ бореться заради великої, омріяної у віках мети – створення незалежної, суверенної, соборної України. Гурток історичного краєзнавства КЗ «ЦДЮТ» Південної міської ради Харківського району Харківської області на базі Будяньських навчальних закладів почав свою діяльність у 1995. За ці роки більше 2000 будяньських школярів під крилом лелеки, що є символом українського краєзнавства, долучилися до пошукової та дослідницької роботи з історії рідного краю: селища Буди, Харківського району, Слобожанщини. З початку повномасштабної війни наш гурток не те що припиняв заняття, навпаки ми стали активніше працювати. Звичайно, навчання у гуртку проходить онлайн. Кожен день на сторінці «Краєзнавчий гурток» у мережі Фейсбук керівник гуртка Т. Безрукова подає розлогий матеріал по темам Навчальної Програми та нових ініціатив, викликаних часом. У 2022-2024 ми прийняли участь у Всеукраїнській краєзнавчій акції учнівської молоді «Шляхами мандрів Григорія Сковороди» та у конкурсі «Сковорода крокує Україною», присвяченої 300-річчю від дня народження Г. Сковороди; XVI та XVII Всеукраїнських філософських історико-краєзнавчих конференціях «Пізнай себе, свій рід, свій нарід»; обласному етапі Всеукраїнської експедиції учнівської та студентської молоді «Моя Батьківщина – Україна»; Всеукраїнських історико-краєзнавчих конференціях учнівської молоді «Державотворчі процеси в Україні: через віки у XXI століття». У лютому 2022 ми підготували краєзнавчі дослідження на Всеукраїнську історико-краєзнавчу конференцію учнівської молоді «Військово-історичні події на теренах України: минуле і сучасність». Конференція мала відбутися у березні. Наш матеріал на секція «Антропологічний вимір війни» «Ветерани батальйону «Азов» навіть не подали в тезах, тому що там йшлося про колишніх вихованців гуртка, які в ті дні героїчно обороняли Маріуполь. У 2023 ми взяли участь в онлайн-змаганнях юних краєзнавців «Досліджуй, люби, бережи» організованого КЗ «Запорізький обласний центр туризму і краєзнавства». Гуртківці записали інтерв'ю з офіцером полку «Азов» В. Підгорним «Душу – Богові, життя – Україні, честь – собі». і посіли II місце у конкурсі «Усна історія». У 2023 наші гуртківці стали учасниками Всеукраїнської краєзнавчої акції учнівської молоді «Україна пам'ятає і Світ не забуде»; у 2024 – гуртківців взяли гуртківці в обласній краєзнавчій конференції «Топоніми рідного краю. Актуальні зміни». Для «Книги пам'яті» гуртківці підготували 31 статтю про загиблих воїнів Південної міської громади, які загинули в боротьбі за незалежність та територіальну цілісність України за період з 24.02.2022 по червень 2024. На обласний етап Всеукраїнського конкурсу на написання есе «Війна за СВІЙ шлях» (дитячий погляд) у 2022 наш вихованець представив есе «Герої не вмирають» про мешканців селища Буди, які героїськи загинули на цій війні. У 2023 р. я та Є. Камишан стали переможцями обласного етапу Всеукраїнського конкурсу на написання есе «Війна за СВІЙ шлях» (дитячий погляд) за есе «Життя мого селища під час війни» та «Про що я мрію». Як і вся держава, ми приймаємо участь у заходах, присвячених Дню Незалежності України. У серпні гуртківці приймають участь в обласних краєзнавчих Акціях учнівської молоді «Незалежність України очима юних краєзнавців», присвяченої Дню Незалежності України. Наші вихованці у 2023 представили есе «Іван Сірко. Його життя – боротьба за незалежну Україну» та «Їх мета – Перемога» про воїнів полку «Азов», у 2024 есе «Народжені вільними».

Окремо хочу зазначити, що ми вважаємо своїм обов'язком брати участь в інтелектуальних заходах, присвячених пам'яті загиблих героїв. Так, у 2023 гуртківці взяли участь у конкурсі з велосипедного туризму, присвяченого О. Заколотньому, одному з найперших велотуристів КЗ «Харківська обласна станція юних туристів», воїну ЗСУ, який загинув 21 січня. У квітні ми приймали участь у XXVII Міжнародній науковій

конференції «Слобожанські читання», яка була присвячена пам'яті харківського історика, захисника України, ветерана АТО В. Романовського, який пішов з життя після важкого поранення і тривалого перебування в комі у січні 2023. У цьому ж році гуртківці взяли участь у наукових читаннях Української асоціації суспільствознавців та педагогів 2023 року «Актуальні проблеми досліджень українського суспільства», присвячених пам'яті воїна М. Білостоцького.

Великої популярності у сучасних умовах набули Онлайн-вікторини. За підтримки Центру краєзнавства імені академіка П. Тронька ХНУ ім. В. Каразіна ми провели дві краєзнавчі вікторини. Ми неодноразово проводили масові акції з гуртківцями. Це і Великодня акція «Добро перемаже війну»; і акції, присвячені Дню вишиванки; і нагородження учасників інтелектуальних змагань; і підсумки року. Та найбільше запам'яталася гуртківцям зустріч з офіцером полку «Азов» В. Підгорним. Важкопораненого Володимира останнім гелікоптером у квітні 2022 р. вивезли з оточеного ворогом заводу «Азовсталь». Після численних операцій офіцер знову в строю.

Наші гуртківці проводять численні екскурсії по селищу з урахуванням правил техніки безпеки. Ми ходимо тільки по вулицям, оминаючи ліси і поля. Я, як оператор знімаю відео сюжети, в яких керівник гуртка цікаво розповідає про історію селища. Саме під час війни ми започаткували традицію «Посвята у краєзнавці». На клумбі біля будівлі ліцею ми висадили хвойні рослини, які привезли у вересні 2021 р. із Краснокутського дендропарку, заснованого на початку XIX ст. родиною Каразіних. Юні краєзнавці планували висадити ці рослини біля джерела, облаштованого Г.С. Сковородою в урочищі Муховате, розташованого на півдні селища Буди. Юні краєзнавці сьогодні – це незламні дослідники історичної та культурної спадщини нашого народу, літописці духовних, творчих, наукових, воєнних злетів українства у різні часи, що витікають із глибини рідного краю до спільних Всеукраїнських державницьких зусиль. Написавши це краєзнавче дослідження, відчуваю, що я – учасник надважливої справи саме в цей час – час героїчних зусиль мого народу. Я написав про своє, написав про своїх героїв, про події. «Написане живе довго» – говорив славетний український історик, академік П. Тронько. Таким чином, не дивлячись на складну ситуацію у країні, наш гурток продовжує виховувати дітей та молодь на прикладах громадянської активності, людської гідності та любові до України, формувати у підростаючого покоління повагу до історичного минулого та сьогодення свого народу.

ПЕРЕЯСЛАВСЬКА УГОДА: ІСТОРИЧНИЙ УРОК ДЛЯ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКИХ ВІДНОСИН

Столяренко Анастасія, учениця 7-В класу Комунального закладу Харківського ліцею № 139 Харківської міської ради. Керівник: Курило Софія Станіславівна, вчитель історії, спеціаліст II кваліфікаційної категорії, Комунального закладу Харківського ліцею № 139, Харківської міської ради

Переяславська угода 1654 року залишається важливою подією в історії України, оскільки вплинула на суспільно-політичний, соціально-економічний і культурний розвиток українського народу. Сучасні дискусії про характер українсько-московського союзу свідчать про важливість перегляду історичних фактів, які формують сучасне розуміння української ідентичності. Особливо дослідники звертають увагу на юридичний стан України після Переяславської угоди, бо таким чином змінюється становище України на світовій арені. Також це питання є важливим, бо зачіпає політичні аспекти, тому про Переяславську угоду, через ідеологічні причини, у радянські часи не згадували, і тільки через чотири десятиліття ця подія зацікавила істориків України. В першу чергу цікавить те, чи справді відбувалася Переяславська рада, і наскільки правовою була угода, і її особливість від інших угод складених Богданом Хмельницьким, а головне, які були наслідки!

Відсутність оригіналу Переяславської угоди та ідеологічні обмеження певних періодів спричинили різноманітні інтерпретації подій і умов, на яких уклали союз. Це створює потребу досліджувати тему, спираючись на різноманітні історичні джерела та критику, щоб

сформувати об'єктивну оцінку. Можна вважати, що "історіографію розпочинають праці: Софоновичева" Кроиника " (1672-1673), Інокентія Гізеля " Синопис " (1674), Літопис Самовидця, " Дѣйствія " Григорія Грабянки та " Сказаніє " Самійла Величка "[37 ст.7], бо саме там описуються детально події в Переяславі та відносини Богдана Хмельницького з російським царем.

Продовженням української історіографії кінця XVIII – перших десятиліть XIX століття вважається п'ятитомна " Історія Малоросії " Миколи Маркевича (1842-1843), він зробив спробу поєднати події на основі праці Д.М. Бантиша-Каменського (він обрав саме цю працю, бо при написанні її Бантиш використовував архіви, наводив оригінальні відомості) та її інтерпретацію (" Історію Русів "), та дотримався думки про взаємну присягу обох сторін у Переяславі.

Дослідження юридичного змісту Переяславської угоди 1654 року розпочалися в другій половині XIX століття в Росії. Та великий вклад зробив український історик права М. Владимирський-Буданов, його праці стали головною теоретичною основою перших десятиліть XX століття. З теорії права в 90-х роках XIX століття визначальною стала оцінка акту Переяславської ради з європейськими міжнародними угодами для М. Драгоманова, яку провів Генрі Бонфільса. " М. Грушевський першим з українських істориків детально описав основні події Переяславської угоди ", спираючись на безліч документів. Для подальших досліджень внесок зробив барон Нольде, він видав наукові переклади, бо української літератури було замало, та його учень І.Розенфельд, який видав 1915 року монографію " Приєднання Малоросії до Росії 1654 – 1793 ". " В 1920 році вийшла монографія В.Липинського, де в перше було порівняно історичний факт Переяславської угоди і зміфологізованої переяславської легенди, яка брала свої витoki в російській суспільно-політичній думці від середини XVII століття, це дало поштовх до наступних досліджень". Варто згадати праці Р. Лашенка, М.Петровського, А. Яковліва, І. Крип'якевича, Д. Дорошенка, які теж посвятили себе для вивчення характеру українсько-московського союзу, немало важливі публікації видані емігрантами. "Протягом першої половини наступного десятиліття Грушевський М. в своїй роботі " Історія України-Руси " в IX томі підсумував вивчення історико-правового змісту домовленостей Богдана Хмельницького з Олексієм Михайловичем. Було видано і монографію А. Яковліва з аналізом українсько-московських угод XVII – XVIII століття під кутом зору юридичних норм тієї епохи ".

Але потрібно враховувати критику сучасників, бо, на той час, не всі мали змогу писати те, що вважають за потрібним, через ідеологічні уявлення. "Саме в радянський період Переяславська угода набула нового бачення, яке здобуло в " Тезах до 300-річчя возз'єднання України з Росією (1654-1954)". Та це бачення спростували у подальшому (істориками: М. Брайчевським, О. Оглоблином, І. Лисяком-Рудницьким...).

Якщо охарактеризувати роботи істориків на цю тему на початку XIX – кінця 80-х років XX століття, то в період 20-х 60-х років XIX століття історики вважали, що Переяславська угода була рівноправною злукою двох православних народів, у 70 – 90 роки цього ж століття вже переважає думка про інтелектуальну делегітимацію, а на кінець 90-х років XIX ст. – 30-ті роки XX ст. відбувається дискусія про історико-правниче визначення договору та наскільки він був рівноправний. Та з 30-х років виділяються дві версії: радянська та еміграційна. В наш час є можливість розглядати всі джерела, та навіть сучасні історики не сходяться до однієї думки.

Переяславська угода 1654 року визначна історична подія, саме вона визначила історичну долю України та її відносини у подальшому з сусідом агресором. Сучасні дослідження вимагають комплексного аналізу історичних документів, літописів та наукових праць для об'єктивної оцінки цієї події, що має велике значення для розуміння національної ідентичності та політичного суверенітету України.

СТІЛ ЯК ЗНАКОВИЙ КОД КУЛЬТУРИ

Сугатов Владислав, учень 11 класу Андріївського ліцею № 1

Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області

Керівники: Десятник Ольга Іванівна, вчитель української мови і літератури
Андріївського ліцею № 1 Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області,

Сушко Валентина Анатоліївна, кандидат історичних наук, доцент,
старший науковий співробітник відділу «Український етнологічний центр» Інституту
мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т.Рильського НАН України,
керівник гуртків КЗ «Харківська обласна станція юних туристів»

За визначенням автора словника “Народна деревообробка в Україні” Є.Шевченка, “стіл — різновид дерев'яних меблів різноманітних конструкцій. Частина: ноги, побічніці, клинці, підніжжя, стільниця, шухляда” [4, с. 187]. Не тільки в цьому — сільському — сегменті народної культури, а й у міських її варіаціях стіл грав роль знака єднання родини, об'єднувачого символу не лишень кровоспорідненої спільноти, а й духовної єдності. Загальновідомо, в княжі часи терміном “стіл” позначали княжу столицю, княже правління та владу; в християнстві “престол” — головна святиня храму, на якій хліб та вино стають Тілом та Кров'ю Христовими.

Дослідник української традиційної культури та українського народного мистецтва С.А.Таранушенко у розвідці “Українські народні меблі” згадує столи лишень побіжно [3, с. 8], а у підбірці ілюстрацій з 51 світлини та замальовка лише останній зображує стіл [3, іл. 51]. Доктор мистецтвознавства М.Р.Селівачов наводить ілюстрації столів [2, с. 96, 110]. Навіть в ілюстрованому етнографічному довіднику “Українська минівшина”, який декілька разів перевидавався і все одно нині користується величезним попитом в аматорів народної культури, статті, присвяченої столу немає.

Розгляд зображувальних джерел від іконопису до раннього портретного жанру, знайомство з музейними збірками (наприклад, експозиціями Національного художнього музею України, Харківського художнього музею та його відділу — Пархомівського історико-художнього музею та інших закладів України) та усною народною творчістю доводить, що найдавніші зразки столів склалися зі стільниці та однієї ніжки по центру, яка спиралася на масивне викінчення, що могло повторювати коріння дерева чи наслідувати лапи тварин. Стільниця була круглої форми.

В традиційній культурі навіть певні будівлі дозволялося зводити з нечистих дерев (наприклад, осики), проте столи робили лише з тих порід, що вважалися чистими та такими, що слугуватимуть довго. Такими були дубові столи. Майже такою ж повагою користувалися соснові столи. Зауважимо, що й сволоки у місцевостях, де придбати дубовий ліс було складно, робили з сосни. Решта деревини не вважалася придатною для стільниць. Навіть літні столи з акації стали робити лише у ХХ столітті, хоча для зведення стін хат акацію брали без жодних засторог.

Традиційний стіл мав форму у плані або шестираменного хреста [3, іл. 51], або в'язаної прямокутної чи трапецієвидної конструкції [4, с. 187]. Стільниця нависала над основою і завжди була прямокутною [5, кольорова вклейка. “Інтер'єр хати. Хмельниччина”]. Навіть “правильно” зроблений стіл був місцем, у ставленні до якого були певні перестороги: стіл мав “голову” (місце під іконами) та “ноги” (навпроти). Голова традиційно вважалася чоловічим місцем, яке жінка займала лише у разі відбуття особливих обрядів (напр., весілля). В українському середовищі кути столу сприймалися не загрозою для матрімоніальних намірів, а викликом: “Сідаю на косяк, щоб любив мене усяк!”

Головною пересторогою стосовно кількості учасників трапези була заборона сідати тринадцятьом за один стіл. На нашу думку, християнське походження цього забобону незаперечне. Такою же сакральною оздобою столу був хліб і сіль, що мали постійно бути на ньому як символ достатку та благополуччя. Існували заборони сідати чи ставати на стіл або класти на нього те, що сприймалося знаком людської особи — передусім шапку. Такого ж походження й прикмета щодо сидіння на столі kota вночі, що провіщує смерть комусь з дому.

Така прикмета фіксувалася по всій Україні на межі ХІХ — ХХ сторіччя, але що саме викликало таку асоціацію — невідомо.

Тож, саме стіл був символом дому і потужним захисником у дорозі й забезпеченням щасливого повернення додому:

*Хліб-сіль на столі,
Матір Божя при вікні,
Ангели-хранителі на порозі,
Поможи, Господи, мені у дорозі [1, с. 207]*

1. Коваль О.В., Коваль Т.П. Нововодолазькі голосники—2: Фольклорні, етнографічні, історико-краєзнавчі розвідки народного художнього фольклорно-етнографічного колективу “Вербиченька” Нововодолазького БДЮТ / О.В.Коваль, Т.П.Коваль; наук. консультант В.А.Сушко.- Харків: СПДФО Бровін О.В., 2011.-- 278 с.: іл.

2. Селівачов М.Р. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія).— К.: Редакція вісника “Ант”; Ніжин: ТОВ “Видавництво “Аспект-Поліграф”, 2005.— ХVІ, 400с., іл.

3. Таранушенко С.А. Українські народні меблі. — Х.: Харківський приватний музей міської садиби, 2011.— 52 с.

4. Шевченко Євген. Народна деревообробка в Україні: Словник народної термінології / Наук. редактор М.Кодак. — К.: Артания, 1997. — 312 с.: іл.

5. Українська минувшина: Ілюстрований етнографічний довідник.— 2-ге вид. / А.П.Пономарьов, Л.Ф.Артюх, Т.В.Косміна та ін. — К.: Либідь, 1994. — 256 с., іл.

ОКСАНА ПЕТРУСЕНКО – ОПЕРНА СПІВАЧКА, НАРОДНА АРТИСТКА УРСР

Тахтарова Аріна, учениця 6-А класу Андріївського ліцею № 1
Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області

Керівники: Степанець Анастасія Олександрівна, вчитель математики Андріївського ліцею № 1
Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області, Грицюта Валентина
Миколаївна, керівник гуртків КЗ «Харківська обласна станція юних туристів»
Харківської обласної ради

*Співала ж дзвінко, дужо,
незрівнянно!
А голос був - із щирого срібла...
П. Тичина*

Оксана Петрусенко належала до когорти талантів, які, не маючи належної освіти, піднялися до вершин творчості та всенародного визнання.

Навесні 1901, коли Оксані виповнився лише рік, її батько помер від туберкульозу. Мати вийшла ще раз заміж, але новий чоловік безбожно пиячив, і після народження сина Івана вони розлучились. У таких умовах, у бідності й нестатках, почалося життя Ксенії Бородавкіної. Дитячі і юнацькі роки провела в Севастополі, де брала приватні уроки співу. Майбутня співачка навчалася в Київському музичному драматичному інституті імені М.В. Лисенка (1923-1924), проте не отримала спеціальної музичної освіти. Сценічну майстерність опанувала під керівництвом П.Саксаганського. Працюючи співачкою у пересувних театрах, мріяла про оперну сцену. Дебютувала в Казанському оперному театрі, згодом працювала в оперних театрах Самари, Свердловська У 1934-му співачка отримує одразу дві пропозиції – театри Києва та Ленінграда запрошують артистку до своїх труп. Та Петрусенко не вагалася ні хвилини – звісно Київ, співати українських пісень на рідній землі. Робота в Київському театрі опери та балету стала тріумфом. Її називали легендою, примадонною, царицею сцени. Співачка та головна конкурентка Оксани Зоя Гайдай якось сухо промовила: “Треба сказати, що такого великого успіху, який мала Петрусенко, я не пам’ятаю ніде і ні в кого. Вона мала дзвінкий, сріблястий, сильний голос – лірико-драматичне сопрано. Діапазон його був такий великий, що

ніколи найвища нота не здавалась останньою, а завжди думалось: вона може взяти ще вищу», – писала Зоя Гайдай.

Дні, що минали, нагадували чарівний сон, на вулицях за Оксаною, де б вона не з'являлася, завжди йшов натовп народу. Іван Семенович Козловський писав: «Зачарувала. Це не спів – це вже чаклунство».

З незмінним успіхом виконувала партії Наталки («Наталка Полтавка» М. Лисенка), Одарки («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Лізи («Пиковая дама» Чайковського) та ін. Оксана Петрусенко – одна з кращих виконавиць українських народних пісень і романсів. Вона тісно співпрацювала з Максимом Рильським, який перекладав українською оперні партії та вдосконалював її українську мову.

Попри талант і гучне ім'я, Оксана Петрусенко лишалася простою і щирою людиною. Вона відкрила світові талант Катерини Білокур: самобутня художниця, почувши по радіо народну пісню у виконанні Оксани Петрусенко, написала їй лист із проханням про допомогу, вклавши туди кілька своїх малюнків. Оксана передала цей лист фахівцям Центрального будинку народного мистецтва, до Катерини Білокур приїхала комісія, а за деякий час її картинами уже захоплювався Париж.

Голос Оксани Андріївни є голосом-символом України її часу. Серед тих, хто навечно залишився в пам'яті значної кількості громадян і не тільки України є Оксана Петрусенко, яскрава зірка української сцени.

*Їй од природи стільки було дано,
Як велетень вона росла й росла.
Ой рано, рано, дуже рано,
Оксана, ти від нас пішла...
Йй народ, яким жила ти, — вічна сила —
Носитиме твій образ на руках!
Що смерть? Сьогодні хай скосила,
Але не скосить у віках!*

(П. Тичина 1940 рік)

Померла 15 липня 1940, на восьмий день після народження другого сина. похоронна процесія розтяглася на кілька кілометрів. Поховали Оксану Петрусенко на Байковому цвинтарі Києва поруч з церквою.

Одна з вулиць міста Балаклії носить ім'я О. Петрусенко. При Балаклійському краєзнавчому музеї з 1991 діє експозиція «О. Петрусенко – видатна українська співачка». У музеї експонуються рояль, портрети співачки, її скульптурні зображення, особисті речі, безліч фотографій. На фасаді музею розташована меморіальна дошка, яка присвячена Оксані Петрусенко. З 1972 в останню неділю травня в Балаклії проводяться свята пам'яті О. А. Петрусенко, на яких виступають місцеві аматори.

УКРАЇНСЬКІ ОСВІЧЕНІ ЖІНКИ ТА ЇХ ВКЛАД У РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ЗНАНЬ

Тимченко Лілія, учениця 10 класу Шарівського ліцею Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області.

Керівник: Вистороп Наталія Юріївна, педагог-організатор Шарівського ліцею Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області.

Тема соціально-економічних трансформацій кінця ХІХ – початку ХХ століття, які суттєво вплинули на українське суспільство, є особливо цікавою для аналізу крізь призму змін у сфері жіночої освіти та її наслідків для модернізації суспільства. Саме в цей період жінки в Україні почали здобувати академічну освіту, що не лише підвищило їхню особисту кваліфікацію, а й сприяло розвитку суспільних змін, демократії та гендерної рівності. Проблема жіночої освіти тоді була не лише соціальною чи культурною, але й політичною, що значною мірою впливала на розвиток інтелектуальної еліти України.

Одним із ключових факторів, що підштовхнули жінок до здобуття вищої освіти, була складність доступу до університетів у межах Російської імперії, особливо після заборони царським урядом жінкам навчатися в університетах у 1863 році. Попри значні перешкоди, зокрема фінансові та правові, прагнення до інтелектуальної свободи й освіти ставало для українських жінок життєвою необхідністю. Жінки шукали можливості здобути знання за кордоном, зокрема у Швейцарії, Франції, Німеччині та Австрії. Університети цих країн не лише відкрили двері для жінок, але й стали середовищем, де українки могли набувати досвіду, знань та іноземної культури.

Ці освітні міграції мали широкий культурний і політичний вплив. Жінки, які поверталися в Україну після навчання в західних університетах, відігравали значну роль у просуванні демократичних реформ, розвитку освіти та охорони здоров'я. Вони переносили до України нові ідеї, сприяли розвитку фемінізму та зміні уявлень про роль жінки в суспільстві. Зокрема, українські жінки, які здобули медичну освіту в Цюріху, Берні та інших європейських містах, стали першими професіоналами у галузі медицини в Україні, закладаючи основи для розвитку громадської охорони здоров'я та медицини.

Незважаючи на те, що жінки все ще стикалися з численними перешкодами, їхня участь у суспільному житті стала потужним фактором соціальної трансформації. Так, Софія Окуневська-Мораєвська, Доротея Аптекман та інші жінки, які отримали освіту в Європі, не лише створювали перші лікарські організації та навчальні заклади для медичного персоналу, а й активно боролися за право жінок на рівну освіту. Їхня діяльність стала символом прагнення українських жінок до особистої та соціальної емансипації.

Важливим аспектом цього руху було формування нової, європейсько орієнтованої української інтелектуальної еліти, до якої входили не лише жінки-науковиці, але й художниці, письменниці та педагогині. Наприклад, художниця Марія Башкирцева, відома своїм внеском у мистецтво, та Христина Алчевська, яка займалася розвитком освіти для народу, стали зразками активної громадської участі та сприяли міжнародному культурному обміну.

Отже, академічна міграція українських жінок до університетів Західної Європи в кінці XIX – на початку XX століття мала фундаментальний вплив на соціально-культурні трансформації в Україні. Вона стала частиною ширшого процесу модернізації суспільства, розвитку нових форм ідентичності та зміцнення національної самосвідомості. Вплив цих жінок і сьогодні є важливим аспектом української історії, який потребує подальшого дослідження для глибшого розуміння гендерних та соціальних змін.

РІЧКА БАБА – ГОЛОВНА АРТЕРІЯ ШЕВЧЕНКІВЩИНИ

Тітова Діана, учениця 8-А класу Шевченківського ліцею Шевченківської селищної ради Куп'янського району Харківської області

Керівник: Парфілова Аліна Володимирівна, вчитель географії Шевченківського ліцею Шевченківської селищної ради Куп'янського району Харківської області

Малі річки містять у собі основну масу запасів прісних вод України і відіграють величезну роль в економіці населення, що проживає в їх басейнах.

Малі річки не виступають стабілізаторами екологічного стану середніх та великих річок, вони втрачають свою роль як джерела відновлення водної фауни після різного роду техногенних аварій, наприклад, залпових скидів. Одна з головних особливостей малих річок полягає у тісному зв'язку формування стоку з ландшафтом басейну.

Актуальність обраної теми полягає у виявленні негативних змін в екологічному стані малих річок, що виникають внаслідок нерегульованої господарської діяльності.

Об'єкт дослідження – малі річки Харківщини на прикладі річки Баба.

Предмет дослідження – особливості збереження стану малих річок та вплив господарської діяльності на річку.

У даній роботі досліджено такі аспекти:

- визначено поняття «мала річка» та основні характеристики малих річок Харківщини;
- досліджено походження назви річки;
- охарактеризовано гідрологічний стан річки Баба на Шевченківщині;
- досліджено вплив антропогенного навантаження на гідрологічні характеристики річки Баба.

Вивчення даної теми є надзвичайно актуальним, так як допомагає врахувати особливості малих річок, щоб раціонально використовувати їх та сприяти охороні.

Серед різноманітних природних багатств вагоме місце займають водні ресурси. Важливим елементом клімату є атмосферні опади, вони мають особливе значення для формування режиму внутрішніх вод. На території Шевченківщини налічується 24 річки загальною довжиною 373 км., 7 річок мають довжину понад 10 км. Густота річкової сітки 0,19 км./км². Річний стік складає 2,8 л/с з 1 км². Річки нашого району належать до басейнів Сіверського Дінця та Осколу. Басейн Сіверського Дінця займає 86% площі району, басейн Осколу 14%. Долини багатьох річок мають значну ширину і глибину, що свідчить про їх давнє походження і більшу, ніж сьогодні, водність. Живлення річок переважно снігове. Весною, в березні, внаслідок танення снігів річки наповнюються водою, перетворюються на широкі водостоки, які заливають заплави. Весняний стік складає 60-70% річного. Після повені рівень води знижується, річки мілішають, настає літньо – осінній межень. Літньо – осінній стік становить 15-20% річного стоку. Узимку річки замерзають на 2-3 місяці. Зимовий стік складає 10-15% річного. Помірно – континентальний клімат, рівнинний рельєф сприяють розвитку річкової мережі Шевченківщини.

Ознайомившись з архівними документами, спогадами старожилів, ми з'ясували, що назва річки Баба пішла від назви кургану, який розташований у нашому селищі і на якому було знайдено скульптуру скіфської баби. Цей курган добре відомий жителям Шевченкового, бо він знаходиться на старому кладовищі селища. Він вражає своїми розмірами: висота кургану — 6 метрів, діаметр насипу - до 100 метрів. Чітко видно, що він знаходиться на вододілі басейнів Великого Бурлука та Середньої Балаклійки. На території громади археологи нарахували щонайменше 619 курганів, але, як виявилось, Шевченківський курган Баба є найвищим серед них. Він знаходиться на висоті 177 метрів над рівнем моря. Це найвища точка навколишньої місцевості в радіусі 20 км. Розміщуючись на вододілі і виділяючись своєю висотою, курган, безперечно, був чудовим орієнтиром для мандрівників, купців та воїнів, не випадково мимо нього ще у XVIII столітті пролягли дві дороги, а поряд підприємливий поміщик збудував шинок та постійний двір. Все це мало важливі наслідки : у 1898 році поряд з курганом проклали рейки Балашовської залізниці, а за кількост метрів від кургану поставили залізничну станцію Булацелівку. Вона і поклала початок історії Шевченкового.

Дивлячись на курган, твердо переконуєшся, що така величезна рукотворна археологічна споруда давніх людей не могла бути обділена увагою наступних поколінь наших предків. Вони нарекли курган іменем Баба, а від нього дали однойменні назви річці, її долині, хуторам Бабина Долина, Баба.

Річкова мережа розподілена по території дуже нерівномірно. У роботі охарактеризовано гідрологічні характеристики річки: довжина, площа басейну режим та живлення річки. Визначено похил та падіння річки. Проведені дослідження щодо визначення фізичних властивостей води: прозорість, характер та інтенсивність запаху води в річці. Отримані при дослідженні результати систематизовано. Малі річки тісно пов'язані з економікою прилеглих територій і відіграють значну роль у розвитку соціального середовища. У зв'язку з кліматичними умовами, а саме сухістю клімату, атмосферними опадами а також особливостями рельєфу Баба поступово міліє, втрачає якість і її вода. Негативно впливає на це безвідповідальна діяльність сільгоспвиробників, які бездумно розорюють береги річки та вносять мінеральні добрива на поля, що знаходяться вище річки. Вода стає непридатною для використання, звужується русло і береги заростають очеретом.

Актуальність обраної теми полягає у виявленні негативних змін в екологічному стані малих річок, що виникають внаслідок нерегульованої господарської діяльності. Серед учнів

ліцею проводиться роз'яснювальна робота з охорони рослинного та тваринного світу в межах річкової долини, очищення території в межах річки з покращення екологічного стану водойми. Можна зробити висновок: оскільки річка Баба є типовою малою рівнинною річкою то зроблені висновки можна поширити і на інші подібні річки Харківської області.

Робота має науково – практичне значення, може використовуватися при вивченні теми «Внутрішні води» Харківщини, а також для загального ознайомлення учнів з особливостями природних умов рідного краю.

ІСТОРІЯ ВУЛИЦЬ ХАРКОВА, ПОВ'ЯЗАНИХ З НАРОДНИМИ РЕМЕСЛАМИ

Тігова Катерина, учениця 6-Б класу Андріївського ліцею № 1

Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області

Керівники: Гвоздецька Оксана Сергіївна, вчитель географії Андріївського ліцею № 1 Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області, Грицюта Валентина Миколаївна, керівник гуртків КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Харків – це одне із старих та великих міст, яке почало заселятися жителями з різних куточків Лівобережної України. Місто, де розгортали свою торгівлю ремісники, майстерні, відкривалися заводи та будувалися будинки.

У кожному місті є вулички, які закохують у себе з першого разу, якими хочеться постійно прогулюватися. У кожної людини знайдеться своє особливе місце, де з любов'ю вдихаєш аромати вулиці, розчиняєшся в її атмосфері, насолоджуєшся її архітектурою. А якщо знаєш, хто на ній жив раніше і яку вона зберігає в собі історію чи таємницю – захоплює дух!

Ремісники у Харкові поселялися на деяких вулицях і про це свідчать назви п'ятьох харківських вулиць - **Римарської, Кузнечної, Чоботарської, Коцарської та Гончарівської**.

Одна з перших вулиць у Харкові **РИМАРСЬКА** (протяжність 520 м) знаходиться в Шевченківському районі міста. Має односторонній автомобільний рух. Громадський транспорт по ній не проходить. Бере початок від станції метро «Історичний музей», закінчується будівлею Харківського національного академічного театру опери та балету імені Миколи Лисенка. Римарська – одна з найстаріших у місті, її забудова почалася у XVII столітті. Але перші будівлі тут не збереглися, хіба що маленький двоповерховий житловий будинок № 4, побудований на межі XVIII і XIX століть.

Ще з XVII століття римарі проживали у Харкові (їх ще називали шорниками). Це люди, які майстерно виготовляли кінні упряжі, зброю та різноманітні вироби зі шкіри.

На Римарській проживали М. Хвильовий (український поет та публіцист), О. Шевченко (теоретик мистецтва, художник авангардист), навчалася у гімназії відома народна артистка театру та кіно Л. Гурченко, в одному з будинків зупинялася К. Шульженко.

КОЦАРСЬКА вулиця (протяжність 1140 м) знаходиться у Холодногірському районі Харкова. Починається від вулиці Різдва і простягається на захід до вулиці Євгена Котляра. Перетинається з вулицями: Ярославська, Дмитрівська, Зброярська.

Нині навряд чи хто з корінних харків'ян може пояснити, звідки походить назва однієї з центральних вулиць міста Коцарської. Коцарська вулиця виникла в кінці XVII – на початку XVIII століття. На ній жили ремісники, які виготовляли дуже красиві і своєрідні вовняні килими – коци, звідти і пішла назва вулиці Коцарської. На початку XIX століття цим промислом було зайнято понад 50 жителів Коцарської вулиці. У кожного ремісника вдома стояли два або три верстати, за якими працювали здебільшого жінки. На виготовлення килима витрачалося 4-5 днів.

Однак вироби майстрів-коцарів - не лише килими. З їхніх верстатів сходили рукотворні диво-попони для коней, малі килими та великі «волновки», якими оббивали стіни коло ліжок або застеляли підлогу.

У другій половині XIX століття на Коцарській жив український поет Я. І. Щоголев. Тут він написав збірку поезії «Ворскла» (1883 рік) і «Слобожанщина» (1898 рік).

Вулиця **КУЗНЕЧНА** (довжиною 800 метрів) починається від Університетської вулиці, біля Нетеченського моста через річку Харків, та Рибного майдану. Через Кузнечний провулок з'єднується з проспектом Героїв Харкова. Кузнечну вулицю перетинають Лопатинський та Подільський провулки. Від вулиці відходять Троїцький та Плетнівський провулки, а також Кузнечний в'їзд. Також від Кузнечної вулиці відгалужується безіменний в'їзд, що простягається вздовж річки Харків. Кузнечна вулиця знаходиться у Основ'янському районі міста Харкова. Близько 10-15 хвилин пішого ходу від станцій метро «Майдан Конституції» та «Левада».

Первісна назва вулиці «Кузнечна», пов'язана з тим, що її мешканці були здебільшого робітниками кузні. Ця вулиця разом з такими вулицями Харкова як Гончарівська, Римарська та Коцарська є типовим представником вулиць з «ремісничою» («галузевою») назвою.

ЧОБОТАРСЬКА вулиця розташована у Холодногірському районі міста Харкова. Поруч станція метро «Центральний ринок». Багато будинків початку ХХ століття. Довжина вулиці близько 1,4 км. Починається від [Різдвяної вулиці](#) і простягається на захід за [вулицю Євгена Котляра](#). Перетинається з вулицями: [Ярославська](#), [Дмитрівська](#), [Зброярська](#). У кінці Чоботарська вулиця підходить до залізниці, яка веде з північного напрямку до вокзалу [Харків-Пасажирський](#). Сучасна вулиця простяглася на 1,4 км. Пройти її з кінця до кінця можна хвилин за 20.

Це одна з найстаріших вулиць, що береже дух колишнього Харкова, справжня старовинна харківська вулиця практично без сучасних будинків.

Чоботарська вулиця - чи не єдина з історичних харківських вулиць, назва якої жодного разу не змінювалась. У 1804 році у Харкові було складено офіційний список вулиць, у якому зафіксовано цю назву.

ГОНЧАРІВКА - історичний район Харкова, обмежений Карпівським садом, вулицями Маршала Конєва, Великою Гончарівською, Семінарською та вулицею Полтавський Шлях

Мала Гончарівська вулиця розташована в [Новобаварському](#) районі Харкова. Починається від [Дмитрівської вулиці](#), йде на захід, перетинає [Гончарівський бульвар](#), [майдан Національної Гвардії](#), йде далі до [вулиці Гвардійців-Залізничників](#). Вулиця є частиною місцевості [Гончарівка](#), що є частиною [історичного центру міста](#). Забудована переважно будівлями [XIX-XX](#) століть. Вулиця виникла в 1822 році як Гончарівська, а в 1869 році стала Малою Гончарівською. Через деякий час слобода отримала назву Гончарівської.

Вулиця Велика Гончарівська – одна з основних вулиць району. Перша назва вулиці згадується в документах 1885 і 1887 років як Богуновський провулок. Колись тут жили поміщики, купці та ремісники, але за радянських часів вулицю суттєво перебудували. Історичні будиночки знищили через закладку тролейбусних ліній. Так, в одному із знищених будинків на початку ХХ століття на Великій Гончарівській мешкала родина Седових. Їхня донька Наталя Седова вийшла заміж за Льва Троцького. Історики припускають, що тут бував марксист і філософ Олександр Парвус, який в Харкові в 1916-1917 роках зустрічався із Троцьким. Втім, нині про це згадають хіба що краєзнавці та історики.

Гончарівський бульвар (раніше вулиця Конєва) розташований в Новобаварському районі. Починається від Полтавського шляху, йде на південь, перетинає річку Лопань по Гончарівському мосту, далі йде до Москалівської вулиці. Місцевість, якою зараз проходить Гончарівський бульвар, була заселена, як підгородня слобода, у другій половині ХVII століття. На початку ХІХ ст. на місці колишньої Гончарівської левади утворилася Середньо-Гончарівська вулиця, яку в 1894 році перейменували на Гончарівський бульвар. У 1960-х роках проклали трамвайну лінію від Москалівської вулиці до вокзалу «Харків-Пасажирський». Для цього підірвали Преображенську Церкву, яка стояла на перехресті. Ще одним фактом минулого також відома Гончарівка. Коли по Великій Гончарівській прокладали тролейбусну лінію, кілька великих будинків знесли, щоб вони не заважали руху громадського транспорту.

ЗАКРІПАЧЕННЯ СЕЛЯН СЛОБОДИ СОКОЛІВ ВАЛКІВСЬКОГО ПОВІТУ ХАРКІВСЬКОГО НАМІСНИЦТВА

Ткаченко Поліна, вихованка гуртка « Історичне краєзнавство» КЗ « Зміївський ЦДЮТ»
Зміївської районної ради Чугуївського району Харківської області, учениця 8 класу КЗ
«Соколівський ліцей ім. Отакара Ярош»; керівник: Хименко Любов Павлівна керівник гуртка
« Історичне краєзнавство» КЗ « Зміївський ЦДЮТ» Зміївської районної ради Харківської
області

Актуальність теми. Українці з споконвіку були землеробами. Всі свої надбання і досвід вони передавали нащадкам. Заселяючи Дике поле, слобожани зразу ж прийняли за оранку та сіянку земель. З собою вони привезли не тільки сільськогосподарський інвентар, а й свої землеробські звичаї, традиції, обряди.

Вольності, свобода надихали їх на нові звершення в галузі землеробства, але козацька старшина, царські укази поступово прикріплювали їх до поміщицької землі та й в радянський період колгоспи і радгоспи не давали селянину вільно працювати на себе.

В період незалежності і демократизації суспільства створюється новий вид сільськогосподарського виробництва – фермерські господарства, формується нова генерація громадян України, обрана нами тема є актуальною і підлягає широкому вивченню загалу.

Мета роботи полягає в тому, щоб на прикладі селян слободи Соколів показати процес закріпачення, а також вплив на нього селянських рухів, які вибухнули в XVI – XVIII століттях України, зокрема на Слобожанщині.

Завдання роботи: внесок українських істориків у вивчення теми; проаналізувати стан селянства в XVI – XVIII ст.; розкрити регіональну та локальну специфіку закріпачення селянства Слобожанщини; закріпачення селян Слобожанщини на прикладі слободи Соколів.

Джерельною базою роботи є опубліковані історичні студії науковців, які досліджували регіон Слобідської України та закріпачення його селянства XVI – XX ст.

Наукова новизна полягає в тому, що вона є першим спеціальним історичним дослідженням закріпачення селян слободи Соколів Зміївського району Харківської області,

Практичне значення отриманих результатів. Фактичний матеріал і теоретичні положення роботи можуть використовуватися при роботі над узагальнюючою темою по закріпаченню селян Слобожанщини і України в цілому, у дидактичній практиці вищої, спеціальної та середньої школи.

Апробація результатів. Дана робота була апробована на уроках історії України в 9 класі та на факультативі « Етнографія рідного краю. Слобожанщина».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, додатків.

Історичні факти незаперечно свідчать про класову диференціацію на Слобідській Україні. Це підтверджується насамперед тим, що переселенці сюди прийшли з Лівобережної та Правобережної України уже з готовими формами соціально-класової організації, а зростання великого феодалного землеволодіння призводило до посилення експлуатації пригноблених мас, до збільшення кількості залежних селян з числа вільних селян і козаків. Дані про переселенців слободи Соколів свідчать, що козаків там було 174 чоловіка, міщан-54, а селян 548 та їх дітей та родичів, всього 842 чоловік.

Як бачимо селяни були однією з найбільш залежних і пригноблених груп населення. Вони в основному жили на землях козацької старшини, духовенства і вважалися їх підданими. Про що ми прослідкували на сім'ї Дерев'янків слободи Соколів. Наявність на Слобожанщині підданих селян на перший погляд здається дивною, бо кожний переселенець мав право записатися у козаки і взяти на правах займанщини ділянку землі. Але козацьке звання вимагало військової служби і певних матеріальних витрат, а більшість селян – переселенців, які покинули своє майно і не мали ні робочої худоби, ні реманенту, не могла стати самостійними господарями і вимушена була йти в підданство до поміщиків, козацької старшини або потрапляти в залежність до своїх багатих земляків.

Уже в другій половині XVII ст. козацька старшина володіла слободами і селами. Так, в слободі Соколів сотник Жуков І.М. мав не один хутір та мельниці, а його брат священник Жуков Г.М. теж мав землі і підданих селян.

Спочатку козацька старшина захоплювала землі користуючись правом «черкаських обькностей», але в міру зміцнення позицій царизму на Слобожанщині вона намагалася офіційно оформити право на володіння своїми вотчинами в Розрядному приказі, а пізніше – в приказі «Малыя России».

Оскільки територія Слобожанщини з давніх часів була частиною Російської держави, то цілком закономірно, що тут з перших років її заселення з'являється землеволодіння російських військовослужилих людей (в Соколові їх було спочатку 14 і з кожним роком збільшувалося), яке з часом перетворювалося у спадкове вотчинне землеволодіння. Цей процес особливо посилювався наприкінці XVII ст. у зв'язку з дальшим наступом царизму на автономію Слобожанщини.

В XVIII ст. тривав дальший процес зубожіння, що породжувало зростання протесту широких мас населення. не були осторонь і слобожани Соколова. Соколівські селяни протягом XVII - XIX ст. не раз виступали на боротьбу проти українських поміщиків і буржуазії незважаючи на реакційну політику царизму. Соколяни разом із своїм земляком Іваном Сірком під керівництвом його зятя соколівського сотника Івана Сербіна виступали проти московського царату. Справжні патріоти своєї батьківщини, вони багато робили для зміцнення і захисту її кордонів. Протягом багатьох віків вони героїчно боролися проти численних зовнішніх ворогів, проявляючи виняткову мужність і відвагу.

Повалення самодержавства і встановлення радянської влади не вирішила селянського питання: воєнний комунізм, продрозверстка, неп, колективізація, ще більш загострила його. Тяжким ярмом на плечі селянству лягли колгоспи і радгоспи радянського періоду: за трудовні, без копійки в кармані, без права продавати залишки свого господарства селяни советського села не мали права до 50-х років минулого століття виїжджати в міста на роботу чи вчитися. Довгий час селяни не мали права отримувати пенсію.

Говорячи про покріпачення селян XVII – XVIII ст. і аналізуючи його подальшу долю, можна упевнено сказати, що тільки після проголошення незалежності селянин отримав змогу вільно працювати на своїй землі для себе і своєї сім'ї в ім'я своєї Батьківщини.

НАРОДНІ МУЗИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ.

Триньов Артем, учень 6-го класу Комунального закладу «Слатинський ліцей» Дергачівської міської ради Харківської області. Керівник: Гацман Наталія Володимирівна, учитель української мови та літератури Комунального закладу «Слатинський ліцей» Дергачівської міської ради Харківської області.

Україна — одна з наймузичніших та найспівучіших націй світу. Вперше пісню ми чуємо в материній колисковій, а згодом вона супроводжує нас упродовж усього життя: в роботі, в коханні, в радості, в смутку. А яка ж пісня без музики?

Виникнення музичних інструментів на території сучасної України сягає тисячоліть. Чи задумувались ви коли-небудь над тим, як музичні інструменти змінювалися впродовж століть відповідно до змін у культурі, побуті та звичаях?

Ось уявіть собі первісних людей, які сидять навколо вогнища й б'ють палицями по каменях, утворюючи таку собі музику. Колись прості удари не лише народжували звуки, а й слугували для виконання обрядів, комунікації в групах, спілкування з духами предків.

З часом ці примітивні звуки почали удосконалюватися, а перші інструменти - змінюватися. Юлій Полідевк у своїй роботі «*Ономастикон*» подає цікаві відомості про духові інструменти, зокрема, про матеріал, з якого їх виготовляли. Він стверджує: «...скіфи дують у кістки орлів та коршаків на зразок флейт». Підтвердженням цього є знахідка справжнього інструмента під час археологічних розкопок на території Неаполя Скіфського в Криму. Знайдений фрагмент кістяної флейти мав довжину 10 см. і діаметр у найширшому місці 2 см., а

у вузькому — 1,4 см. Трубка була розділена смужками на декілька частин. У найвужчій частині, по лінії зламу, знаходився просвердлений отвір.

Також цікавою знахідкою є флейти з поселення Мамай-Гора на півдні України. Вона є одним із прикладів таких артефактів, які датуються приблизно V тисячоліттям до нашої ери.

Одним із найпрекрасніших та найбільш старовинних музичних інструментів в Україні являється трембіта. Згідно з історичними даними, трембіта з'явилася в Карпатах приблизно у VIII—X століттях. Цікавою є й легенда про цей інструмент. Старі люди переказують, що колись у прадавні часи в Карпатах була закохана пара. Згодом роз'їхалися родини, розлучивши легіня та юнку. Сім'я Іваська перейшла жити аж у Beskidi, а Марічки — до Говерли. Сумуючи за коханою, створив парубок дві чарівні трембіти — собі з голосом сильним, як громовиця, а коханій — дзвінким, як її сміх. Вигадали закохані й мову трембітову, та не судилося бути їм у парі: Івась загинув у сутичці з хижим звіром. А дівчина не знала та все викликала милого голосом, подарованої ним трембіти. А якось узяла її та й піднялася на Говерлу. Відтоді Марічки ніхто не бачив. Але коли у Карпатах умирало чиесь кохання, то линув з Говерли тужливий спів трембіти...

Цей духовий інструмент занесений до Книги рекордів Гіннеса як найдовший у всьому світі. А ще у 2019 році в Івано-Франківську встановили рекорд України, загравши разом на 146 трембітах і гуцульських рогах. І хоча виглядає трембіта просто, це — оманливе враження. Її виготовлення нерідко затягується на два-три роки. Згідно з давньою гуцульською традицією, трембіту треба виготовляти з громовиці, тобто дерева, в яке влучила блискавка. Вік дерева повинен бути 120 — 150 років. Знайти такий «скарб» неймовірно складно.

Сопілка — це ще один із найбільших давніх духовних інструментів, який є типовим для народної музики багатьох регіонів України. Їх використовували на українських землях уже в I тисячолітті до нашої ери. Цей інструмент виготовляли з різних порід деревини (верба, бузина). Сопілка могла мати різні розміри та кількість отворів, що давало можливість грати як веселі так і тужливі мелодії.

Гуслі — струнний інструмент, який поширився на території Київської Русі приблизно в IX — X століттях. Інструмент складався з дерев'яного корпусу, на якому кріпилися кілька струн. Їх використовували для виконання епічних пісень і балад, а також для супроводу літературних творів того часу.

Кобза — струнний інструмент, що набув популярності в Україні в XVI—XVII століттях, особливо серед козацької культури. Кобзарі, які грали на інструменті, часто були мандрівними музикантами, які передавали знання з покоління в покоління, зберігаючи історичну пам'ять і традиції.

Бандура стала наступником кобзі та розвивалася паралельно з нею з XVII століття. Цей інструмент мав значно більшу силу й був складнішим для конструкції. Використовували бандуру також кобзарі, які на ній виконували думи, історичні та героїчні пісні.

Цимбали з'явилися на українських землях у XVIII столітті. Цей інструмент із багатьма струнами, натягнутими на дерев'яний корпус, звучить шляхом удару по струнах спеціальними молоточками.

Бубон (тамбурин) — ударний інструмент, який часто використовувався під час обрядових і святкових подій на території України. Він представляє собою обтягнутий шкірою круглий каркас із металевими дзвіночками по боках. Бубон був відомий ще з княжих часів, приблизно з X—XII століть, і був розширеним серед мандрівних музикантів.

Колісна ліра або гудок — струнний інструмент, який був популярний серед українського народу з XV століття. Ліра має малий принцип роботи: звук на ній видавищували шляхом обертання колеса, яке натирало струни. Цей інструмент особливо поширився серед кобзарів та лірників — виконавців духовних та релігійних пісень.

Давні музичні інструменти на території України є цінною частиною історії та культурної спадщини країни. Вони відображають багатий світогляд, естетичні уподобання та світосприйняття українського народу, а також розвиток музичного мистецтва з часів ранньої цивілізації до сучасності. Багато з цих інструментів збереглися до наших днів, продовжуючи звучати на сценах, у фольклорних ансамблях і на культурних заходах.

ГЕОГРАФІЯ СЕЛИЩА ТРОЇЦЬКЕ

Трофіменко Кирило, учень 10 класу КЗО «Троїцького ліцей Олексіївської сільської ради
Керівник: Христосова Олена Юріївна, заступник директора з навчально-виховної роботи

Географічне положення будь-якого населеного пункту визначається його географічними координатами на земній кулі. Моє рідне селище Троїцьке є маленькою часткою суші - відомої всьому світу Харківщини, невід'ємної складової незалежної України. Троїцьке засновано у 1932 році (до 2016 року мало назву Більшовик). Площа селища 1,069 км² (3% від загальної площі Харківської області). Географічні координати 49029'06'' північної широти та 36006'42'' східної довготи.

Більша частина рельєфу території Харківщини сформувалася внаслідок діяльності річок, які утворили терасові рівнини. Основними формами рельєфу області є яри, балки, річкові долини. Такі ж форми рельєфу можна спостерігати біля селища Троїцьке. Висота над рівнем моря в районі Троїцького має відмітку 197 м. Через селище проходить балка Мокра Долина. У цілому рельєф громади сприятливий для господарської діяльності. Найбільш природним багатством краю є родючі чорноземні землі, що сприяє розвитку землеробства.

Корисні копалини в Олексіївській громаді представлені паливними ресурсами (горючий газ), хімічною сировиною (кам'яна сіль), будівельні матеріали (пісок, глина).

Клімат Харківської області, а відповідно і мого селища, формується внаслідок взаємодії трьох кліматоутворюючих чинників: сонячної радіації, циркуляції атмосфери та особливостей земної поверхні. Клімат області помірно-континентальний, причому континентальність зростає з північного заходу на південний схід. Середні річні суми опадів по області коливаються від 457 до 568 мм. За річною кількістю опадів Харківщина відноситься до місцевості з достатньою середньорічною вологістю [1]. Але в останні роки спостерігається потепління клімату. На прикладі селища Троїцьке можна підтвердити це явище: протягом червня-вересня 2024 року не було жодного дощу, переважала спекотна погода.

Харківська область розташована в межах Лівобережної лісостепової та степової зон України. Саме наше селище розташоване в степовій зоні, лісів практично немає. Але, незважаючи на зазначене, в громаді є об'єкти природно-заповідного фонду. Це Верхньобишкінський заказник – ботанічний заказник місцевого значення, об'єкт природно-заповідного фонду Харківської області. Розташований на південному заході від села Верхній Бишкін Олексіївської громади. Площа 138,8 га. Статус присвоєно згідно з рішенням Харківської обласної ради від 17.11.1998 року з метою збереження природного комплексу в балці з непостійним водотоком (ліва притока Береки). Тут є невеликі байрачні ліси, злаково-різнотравні лучні степи, справжні луки і водно-болотні ценози. Трапляються угруповання ковили Лессінга (Зелена книга України), а також шавлія, поникла шавлія лучна (Червоні списки Харківщини).

Економіка мого селища представлена підприємствами агропромислового комплексу: діють ТОВ «Агро-ЮА», мукомольня, олійниця.

Об'єктами соціальної сфери у Троїцькому є ліцей, де навчаються 121 учень, дитячий садочок (25 діточок), медичний пункт, будинок культури з бібліотекою.

Найближча залізнична станція – Трійчатє. Відстань від селища до обласного центру 70 км.

Незважаючи на складні умови сьогодення, населення Троїцького працює, активно допомагає Збройним Силам України та мріє про мир в державі.

Список використаних джерел

1. Харьковская область. Природа и хозяйство. Материалы Харьковского отдела Географического общества Украины. Изд-во Харьк. гос. университета им. А.М.Горького. Харьков. – 1971. – 248 с.

ГОСПОДАР У ХАТІ

Устименко Дмитро, учень 8-В класу КЗ «Лозівський ліцей № 3»
Лозівської міської ради Харківської області. Керівники: Громило Надія Юріївна, вчитель
трудового навчання, спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист;
Коваленко Майя Леонідівна, керівник народознавчих гуртків КЗ «Харківська обласна
станція юних туристів» Харківської обласної ради

Оселя вважалася неповноцінною доти, поки на почесному місці не з'являвся «господар хати», так його називали в народі. Тому, переселяючись у новий дім, мешканці перед вхідними переносили й стола, що був у них у попередньому житлі.

Це родинне надбання мало привнести в оселю статки й злагоду. Існувала непорушна ієрархія цього обряду: першим, як правило, сідав господар або найстаріший член родини на покуть, за ним відповідно займали місця й інші родичі. Кожен чітко знав своє місце і не порушував цього звичаю навіть за відсутності інших.

Відтак упродовж усього життя людина була «прив'язаною» до столу: відзначали народження, весільний церемоніал і, зрештою, справляли похоронні обряди. Кульмінацією будь-якого свята була колективна трапеза: Різдвяна свята вечеря з дванадцятьма пісними стравами, щедра та голодна куті, Великодні свята, коли розговлялися за столом посвяченими крашанками, писанками та паскою.

Тут же розбивали горщик каші хрещені батьки на честь новонародженого, ставили Дідуха, застеляли сіном в Різдвяний святий вечір, залишали їжу і клали ложки для покійників, щоб їхні душі приходили на частування.

В якій би скруті не жили господарі, на столі обов'язково мав лежати буханець хліба і дрібок солі, як ознака родинної злагоди й гостинності. Вважалось святотатством, коли стіл був голим, себто не застеленим спеціально витканим рушником.

Вважалось, що тільки статечні й особливо вмілі майстри здатні виготовити справжній стіл, який би приносив затишок в оселю. Звідси й специфічне означення столяр, столярування.

Як бачимо, стіл виконував важливу функцію в побутовому житті наших пращурів. Звідси й вірування в те, що оселя без столу пуста або сирота, його присутність виконувала роль «господаря хати».

САПЕР З ПОЗИВНИМ “ВАЛКИ”

Члени ради Зразкового військово-історичного музею «Пам'ять»
Валківського ліцею ім.О.Масельського Валківської міської ради
та вихованців гуртка «Юні музеєзнавці» ЦТКЕУМ Валківської міської ради
Харківської області. Керівник: Губська Наталія Віталіївна,
вчитель трудового та естетичного виховання, спеціаліст вищої категорії,
керівник Зразкового військово-історичного музею «Пам'ять»
Валківського ліцею ім.О.Масельського Валківської міської ради
та керівник гуртка «Юні музеєзнавці» ЦТКЕУМ Валківської міської ради
Харківської області

Відтепер маємо ще одного Янгола з числа випускників нашого навчального закладу. Нещодавно минуло сорок днів відтоді, як при виконанні бойового завдання загинув військовик, наш земляк Олександр Кривич з позивним “Валки”. Сталося це 3 вересня біля населеного пункту Ветеринарне Харківської області. Першими дізналися про загибель Олександра його бойові друзі, які не змогли зв'язатися з ним телефоном. Передали й іншим побратимам: “Валки” на зв'язок не виходить”. У тій ситуації це, скоріше за все, означало тільки

У це не хотілося вірити ні рідним, ні друзям. Бо лише за день перед цим, 2 вересня, він приїздив додому, щоб привітати своє сонечко – донечку Софійку з початком першого в її житті навчального року. Командування підрозділу відпустило вмілого, дисциплінованого військовика в короткотермінову відпустку на один день, бо хоч військові й суворі люди, та в

кожного в душі живуть не лише почуття обов'язку перед Батьківщиною, а й любов та ніжність до батьків, дружини, дітей. Тож добре розуміли командири бажання бійця привітати в день початку навчального року донечку-першокласницю – таку схожу на нього вдачею, таку невимовно близьку й рідну...

Саша був сапером. Кажуть, сапер помиляється раз у житті, бо помилка ця коштує йому життя. Та Саша був справжнім професіоналом, він ніде не схибив, і загинув не від власної помилки – його вбили рашисти. Як говорили бойові побратими, справу свою Олександр Кривич знав краще, ніж на відмінно. До техніки тягнувся ще з дитячих літ, вона була його покликанням. Ще навчаючись у школі, міг проводити весь вільний час біля мотоцикла чи автомобіля. І друзів теж обирав за цим захопленням - і в шкільні роки, і пізніше. Ремонтував, здавалося б, зовсім “вбиту” техніку, і вона в нього працювала. Це було для нього найбільшою нагородою за копітку працю.

Загалом же, як розповідає мама Саші Антоніна Іванівна, син не боявся ніякої роботи – вдома по господарству залюбки брався за будь-яку справу, і все в нього виходило відмінно.

Був спокійним, неговірким, зосередженим. З шкільних предметів любив ті, які, як вважав, знадобляться йому в майбутньому. Ось фізику, наприклад. Нерідко вдома сам проводив досліди, зокрема, що стосувалися електротехніки.

Мав золоті руки, і не лише, що стосувалося техніки. Успішно закінчив Валківську художню школу, відділення образотворчого мистецтва. Особливо подобалося йому ліплення. Свого часу трохи займався й гончарством. Але тяга до техніки стала визначальною при виборі професії.

Отож після закінчення дев'яти класів Валківської середньої школи пішов навчатися до Чутівського сільського професійно-технічного училища, отримав технічну професію. Працював водієм у Валківському райавтодорі та ДРП “П’ятихатське ДЕП”.

Вісім років тому зустрів своє кохання. Почуття виявилися взаємними, і невдовзі Олександр та його кохана дівчина Алла створили сім'ю. Великою радістю для обох стало народження донечки Софійки.

Дуже відповідальний чоловік і батько, Саша робив усе для того, щоб не лише забезпечити сім'ю а й створити для неї справді комфортні умови. Будь-який ремонт виконував сам, і все виходило в нього гарно, до ладу. Був щасливий, коли бачив, як подобається дружині й доні його робота. Сім'я, її захищеність, радість були для нього головними.

Розповідаючи про все це, Антоніна Іванівна дістає із сімейного альбому трохи пожовклий від часу листок з намальованим на ньому двоповерховим будиночком котеджного типу.

- Це – будинок його мрії, - розповідає вона. – У першому класі вчителька Лідія Григорівна Литовченко, яку він дуже поважав і любив, запропонувала дітям намалювати те, що вони захочуть. Саша намалював будинок, у якому б хотів колись жити. І дуже цікаво, що мрія його збулася – їх будинок і справді схожий на той дитячий малюнок першокласника. Щоправда, Олександрові довелося чимало попрацювати для того, щоб будинок став саме таким. Та ця праця була йому в радість.

У мирному житті Олександр мав мало вільного часу, він завжди був чимось зайнятий. Своїми руками зробив мотоблок і картоплесаджалку. Планував встановити вдома сонячні батареї, теплиці. Були й інші бажання та плани, яким так і не судилося здійснитися...

Усі, хто знав Сашу, запам'ятали його як людину надійну, безвідмовну в допомозі. А ще – він був дуже скромним, не любив, коли його за щось хвалили, йому не подобалося бути на виду. Щирий, безпосередній, без тіні фальші, Олександр не терпів лицемірства, обману. І ті, хто зумів розгледіти в ньому ці риси, тягнулися до нього. Таким же знали його і нинішні вчителі та учні, що від самого початку війни стали волонтерами та всіляко намагалися підтримувати захисників, надсилаючи та передаючи особисто їм пакунки з власноруч виготовленими окопними свічками, духм'яними чаями, шарпетками, ліками та смаколиками.

Саша не випадково обрав позивним назву рідного міста. Він любив Валки, його ніколи не приваблювали великі міста – як сам зізнавався, їх гамір, метушня гнітили його. Тільки

вдома, у Валках, почувався комфортно, тут зумів реалізувати себе, створити дім, про який мріяв. Хотів щасливо жити тут зі своєю сім'єю. Все це так і було б, якби не війна...

Мобілізований до лав ЗСУ 17 березня 2022 року, Олександр Кривич воював мужньо і самовіддано, нагороджений бойовими відзнаками і грамотами командування. Син воїна-афганця, він з дитинства знав, що таке вірність обов'язку, і зберіг цю вірність до останніх хвилин свого життя. Сашею пишаються найрідніші люди – мама, дружина, сестра. Донечка Софійка плаче, що не може обійняти тата. Але для неї він є, і, сумуючи за ним, дівчинка малює їх утрюх – тата, маму і себе. Не можна без сліз дивитися на ці дитячі малюночки...

ПРОТЕСТАНТСЬКІ ДЕНОМІНАЦІЙ В ХХ СТ. НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ

Фальченко Анастасія, учениця 9 класу Караванської гімназії Люботинської міської ради
Керівник: Кривега Дмитро Сергійович, вчитель історії Караванської гімназії Люботинської міської ради

Протестантизм є одним з найпоширеніших християнських напрямків у світі, що впливає на культуру, політику та соціальні процеси багатьох країн. Дослідження протестантизму допомагає краще зрозуміти сучасне суспільство.

Актуальність дослідження.

Проблему розвитку протестантизму в Україні у ХХ столітті досліджували такі вчені, як Калінін Ю., Харьковщенко Є., Кривелєв. І.А., Курбатов Г.Л., Рябушкін Н.В., Царгородцев Г.И. та ін. Загальний огляд досліджень, присвячених вивченню даного питання, свідчить про недостатнє висвітлення даної тематики у науковій літературі.

Об'єктом дослідження є історико-релігійні процеси в Україні в ХХ столітті.

Предметом дослідження є розвиток протестантизму в Україні в ХХ столітті.

Мета дослідження полягає в характеристиці основних етапів розвитку протестантизму в Україні в ХХ столітті.

Для досягнення мети були поставлені такі **завдання**:

1. Охарактеризувати протестантизм як релігійну течію;
2. Проаналізувати основні етапи розвитку протестантизму в Україні;
3. Дати характеристику протестантизму ХХ століття;

Під час вирішення визначених завдань використовувались наступні **методи** дослідження:

1. Історико-документальний метод (збір джерел критичний аналіз, інтерпретація)
2. Історико-порівняльний метод (**порівняння, типологізація, узагальнення**)
3. Історико-генетичний метод (вивчення розвитку виявлення причин)

У відповідності до поставлених мети та конкретних завдань дослідження, визначено **структуру** роботи. Вона складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаної літератури та додатків.

ДЕКОРУВАННЯ СЛОБОЖАНСЬКОЇ КЕРАМІКИ ГЛИНАМИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Фурман Ярослава, КЗ «Центр дитячої та юнацької творчості №2 Харківської міської ради», вихованка Зразкового колективу «Гончарство, кераміка та художня обробка пластичних мас», 6-а клас, ХГ № 76. Керівник: Подрезова Олена Степанівна, керівник Зразкового колективу «Гончарство, кераміка та художня обробка пластичних мас» КЗ «Центр дитячої та юнацької творчості № 2 Харківської міської ради»

«Українців небезпідставно можна назвати одним із найбільш керамічних народів світу: наприкінці ХІХ ст.. на території сучасної країни, за даними доктора мистецтвознавства Юрія Лащука, існувало близько 700 поселень, де працювали гончарі»

«Функціональна роль гончарства на Слобожанщині полягала у виготовленні з обпаленої глини гончарних виробів п'яти різновидів: посуду різноманітного призначення, предметів для обладнання житла(кахлі, вази, статуетки, рамки для дзеркал тощо), дитячих іграшок; люльок для паління; ритуально-сакральних предметів (свічники, хрести, ікони тощо). Проте на цьому роль народного гончарства зовсім не вичерпувалася. Довгий час воно було також і самотньою формою втілення етнічного світогляду, певним типом світобачення, способом раціональної організації середовища життєдіяльності і забезпечення багатьох духовних потреб людини»

«Чудова мінеральна суміш - глина - є основою керамічного мистецтва. Широко поширені в природі глини так само широко відрізняються за своїми властивостями. На території сучасної Слобожанщини місцеві глини мали найширший спектр природних барвників – від білої, кремової, вохристої до червоної, коричневої темно-сірої»

«Декорування виробів на Харківщині відзначаються простими елементами розпису в один – три кольори, що утворюють неяскуву стриману гаму. Для того щоб посуд або іграшку урізноманітнити за кольором, її покривають ангобом. Цей же ангоб застосовується і для розпису виробів»

«Ангоб – це кольорова сметано-подібна глиниста маса, яка наноситься на сирі вироби. Вироби повністю покривають ангобом для одержання бажаного кольору і загладжування шорстких поверхонь. Ангоби виготовляються з глин відповідного кольору, або суміші цих глин, або у білу глину додають окисли металів. Ці оксиди також можуть входити в состави природних глин, через це і існує ціла гамма глин різного кольору»

«Для проведення досліджень ми використали різнокольорові глини з покладів Валківського, Золочівського, Харківського та Ізюмського районів, де в певний час знаходились осередки гончарства Слобожанщини»

«Процес досліджень:

- Дані проби були розведені водою, очищені проціджені крізь сито.
- Далі доведені до консистенції рідкої сметани.
- Після чого, маса була нанесена на вологі та сухі приготовлені заздалегідь глиняні дощечки відповідно нумерації.
- Дощечки були добре просушені при кімнатній температурі 2 тижня.
- І запечені при температурі 1000 градусів по Цельсію. Цією температурою звичайно випалюють кераміку на бісквіт або роблять перший випал декорованого виробу під глазур»

«На основі наших досліджень ми прийшли до висновків, що місцеві глини широко використовувались місцевими гончарями для виготовлення побутового посуду та інших глиняних виробів у Харківській області.»

«У порівнянні одержаних зразків ангобів з нашого зібраного матеріалу з роботами майстрів Слобожанщини кінця ХІХ початку ХХ століття відповідних гончарних осередків, можна вважати, що для оформлення посуду та інших декоративних глиняних виробів гончарі використовували місцеві глини не лише як основний матеріал для гончарування, але і як масу для декоративного оформлення виробів – розпису та покриття іншими більш рідкими та дорогими глиняними кольоровими сумішами – ангобами»

«Гончарство, як вид допоміжного промислу це важлива форма існування на Слобідській Україні народної прикладної творчості. А завдяки наявності на території Харківщини великої кількості глин різних за своїми властивостями стає можливим відродження багатьох з загублених за останні десятиріччя традиційних форм і видів народного гончарства. Так використання місцевих різнокольорових глин відкриває у наш час дуже широкий простір для подальшого розвитку народної творчості та виготовлення сувенірної кераміки на приватному рівні та у гуртках народної творчості регіону».

КОРОВАЙ – СИМВОЛ УКРАЇНСЬКОГО ВЕСІЛЛЯ

Холоденко Євгенія, вихованка гуртка «Пішохідний туризм» Чугуївського центру туризму та краєзнавства Чугуївської міської ради Харківської області.

Керівник: Холоденко Ірина Олексіївна, керівник гуртка – методист Чугуївського центру туризму та краєзнавства Чугуївської міської ради Харківської області.

Зараз часто можна побачити по телебаченню, як вітають гостей короваєм. В Україні і старі, й малі знають, що таке коровай, як і коли подають. Вирішила порівняти, як пекли весільний коровай на Рівенщині та на Харківщині, як збереглися традиції дотепер. Для досягнення своєї мети відвідала весілля на Рівенщині в селищі Гута Костопільського району. Такого втілення українських звичаїв, як на Рівенщині, ми не бачимо ніде. На Харківщині дуже яскраво відбувався обряд занесення короваю в селищі Малинівка. На жаль, бути присутньою на весіллі на Харківщині не довелось, так як ця територія знаходиться зараз під обстрілами та традиційні весілля не граються.

Зібрав матеріал, зрозуміла, що традиції замішування та випікання весільного короваю в різних регіонах відрізнялись, були й однакові тенденції. Порівнюючі етапи виготовлення короваю на Харківщині та Рівенщині зробила порівнювальну таблицю:

Виготовлення весільного короваю на Поліссі та Слобожанщині

Процес	Полісся	Слобожанщина
Де пекли	В будинку нареченої та нареченого.	В будинку нареченої.
Які жінки пекли	Щасливих у шлюбі жінок з обох родів, окрім вдовиць чи бездітних жінок. Зазвичай запрошували непарну кількість коровайниць.	Очоловувала весь обряд старша коровайниця. Нею могла бути тільки та жінка, яка живе з чоловіком у злагоді й любові.
Початок обряд	Коровайниці мили руки, наречена одягала їм фартух та хустинку. Співали весільних пісень.	Випікали коровай у четвер. Молодиці у хаті молодої «бгали» коровай, співали весільних пісень.
Продукти	Кожна з жінок приносила для загальної випічки певні продукти.	Приносили продукти всі коровайниці.
Підготовка опари	Місили тісто в спеціальній посудині – ночовці. Опара: 3л. молока кип'ятили та охолоджували+ 300 гр. дріжджів, 300 гр. масла, 2,5 кг. цукра, 3 стакана олії. Давали вистоятись близько години.	Опара - «запарка». У посудину додавали теплу воду- 0.5л., цукор - 0,5 склянки, дріжджі. Перемішували, додавали борошна, накривали рушником, ставили біля печі на 30 хв.
Виготовлення тіста	Додавали ваніль 3 пакета, 150 мл. олії, 150 гр. горілки та борошна скільки тісто візьме. Залишали підходити.	Добавляли 0,5л. теплого молока, 0,5л. сметани, розтоплене масло - 200гр., сіль - 1ст. ложка, олію - 0,5 склянки, 10 яєць, 3 пачки ванільного цукру. В окремій посудині збивали яйця з цукром, все змішували з попередньою масою. Залишали підходити.
Прикрашення корова	Прикрашали фігурками з тіста. Після формування короваю його залишали в теплому місці. Перед тим, як ставити коровай в піч, тісто «підходило» на лавці.	Готувалась «підошва» - корж, на який коровайниці наліплювали зроблені з тіста фігурки. Змащували сумішшю яйця з молоком, і випікали.

ю		Посередині короваю, втикали дві зліплених разом свічки.
Випікання короваю	Коровай випікали, потім залишали на один - два дні «вистоятися». Коровай прикрашали зеленню барвінка, ягодами або цвітом калини.	Весільний коровай мав вистоятися дві доби, щоб його не підірвало. Коровай міг тиждень стояти і не черствіти.
Коровай на весіллі	Два пишних короваї несли у весільній ході до церкви, благословляли, ставили на столі перед молодятами.	Старости, перев'язані рушниками, заносили коровай на «віку» (верх питної діжки), розрізали на кусочки і обдаровували всіх.
Розподіл короваю	Весільний батько, який весь час опікувався короваєм та ніс його, починав розділяти поміж шановними гостями, а дружки чи свашки розносили шматки, витанцювуючи та покрикуючи.	Молоді відкусили одночасно шматочок, не торкаючись хліба руками, щедро присмачили його сіллю і з'їли. Вранці дружка виносив до весільного столу, ламав його і ділив серед гостей.
Сьогодні	Молодята дуже часто вінчаються в церквах за всіма традиціями з випіканням весільного короваю	Весільний коровай випікається дуже часто в сучасних кулінаріях або на замовлення у майстринь.

Таким чином, порівнюючі етапи виготовлення короваю на Харківщині та Рівенщині, зробила висновок, що деякі етапи мають спільні риси, такі як вибір коровайниць, рецептура замішування тіста, але розподіл короваю мав деякі різні традиції. Також ми бачимо, що на Рівенщині традиції випікання весільного короваю живі, навіть молодь, яка приїздить до батьків в село, після реєстрації в РАЦС вінчаються в церкві, зберігаючи всі традиції. Однак коровай і сьогодні залишається основним традиційним весільним символом, без якого неможливо проводити головні обрядові дії.

ВИШИВАНКА- ДУША ДЛЯ УКРАЇНЦІВ

Хуров Максим, учень 4-Б класу КЗ «Харківський ліцей №128 Харківської міської ради», вихованець гуртка «Археологічне краєзнавство» КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради. Керівник: Кривоустова Алла Борисівна, керівник гуртка «Археологічне краєзнавство»

Кольорові нитки та ткане полотно з давніх давен увійшло в життя українців. Це вишиванка. Наш народ ставиться до вишиванки, як до святині. Її берегли і передавали з покоління в покоління. Люди вважали, що вишиванка це символ здоров'я та краси, щасливої долі та зв'язок з поколіннями. А найважливіше значення вишиванки- це оберіг.

Вишиванка- не просто повсякденний одяг, це багатство нації. Вона несе у собі закодоване послання від наших предків. Придивившись на вишивку, побачимо різноманіття кольорів та символів, вони мають глибинний смисл. Символіка використана в вишивці залежить від того, кому призначалося вбрання: дитині, парубкові, чоловіку, козаку, дівчині чи заміжній жінці. Кольори та символи підбирались під кожного особисто із певним задумом.

Зазвичай вишивали жінки і хотіли оберігати власника від лихої долі, навіть на відстані. Приємно носити кусочок рідного на плечах. Вишиванка- генетичний код українця. По одному тільки погляду на візерунок, можна з географічною точністю сказати звідки людина. Або звідки починається істоки її сім'ї. Кожен візерунок унікальний та особливий для кожної місцини. Є різні прийоми, зазвичай використовували такі техніки вишивки: хрестиком, гладдю, мереживною, стрічкою. На вишиванці вишивали квітки, рослини, геометричні орнаменти. Зазвичай використовували такі кольори: червоний, чорний, білий, синій, зелений та жовтий.

Навіть зараз цей елемент етнічності та історії набуває у нас популярності. Вишиванка завжди була, є і буде нашим національним символом, нашою гордістю. Носіння вишиванки вказує на нашу автентичну ознаку, яка нагадує про наше походження. А в теперішній час це ще зв'язок зі своїм корінням, людям які знаходяться по за межами держави.

СКАРБНИЦЯ НАШИХ ПРЕДКІВ

Циганок Ангеліна, учениця 5 класу Слобідської гімназії
Краснокутської селищної ради Богодухівського району
Харківської області, вихованка гуртка «Юні туристи-краєзнавці»
Краснокутського центру дитячої та юнацької творчості
Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області
Керівник: Карелова Аліна Станіславівна, вчитель математики, керівник гуртка

Традиція знати і шанувати своїх предків добре була відома минулим поколінням, але, на жаль, зовсім забута в наш час. Сьогоднішнє покоління перестало цікавитись своїм корінням і втратило розуміння навіщо все це потрібно і для чого. Але ж від цього залежить наше життя!

У спадок від пращурів нам залишається не лише мудрість, поради, але й речі, які вони зробили своїми руками. Саме ці речі і стають родинними реліквіями. Наша родина з любов'ю береже не лише традиції, а й реліквії, які залишилися від прапрадіда й дбайливо зберігаються до цього часу.

Клименко Яким Амвросійович народився у 1888 році у селянській родині в селі Слобідка. Працював у лісництві, все його життя було пов'язане з деревообробкою. Вдома мав примітивну пилораму, де односельці розпилювали дерево для своїх потреб. Моя тітка Наталка розповідала, що прадід Яким мав хист до виготовлення меблів. Щоб утримувати родину, прадід виготовляв якісні меблі на замовлення. В Слобідці мій пращур був затребуваним спеціалістом. Всі меблі у дідовій хаті були зроблені власними руками без жодного цвяха. Це і столи, шафи, стільці, ліжка, скрині та інше. Частина його робіт і досі зберігаються у нашій сім'ї.

Дід Яким (так називають його досі) дуже добре грав на скрипці. Бабуся часто згадує, як односельці кожної неділі збиралися у його хаті відпочити та поспівати.

Виховали з дружиною п'ятеро дітей. Діда не стало у 1977 році, а речі й досі ще виконують свою функцію. Скриня, виготовлена дідом, є прикрасою бабусиної оселі. В ній бабуся зберігає найцінніші речі, які залишилися їй у спадок.

Щоб не перервався зв'язок поколінь і щоб зберегти генетичну пам'ять наших пращурів, ми мусимо зберегти скарб звичаїв нашого народу та мусимо передати наступному поколінню.

СПИВЕЦЬ ЗАПОВІДНОГО

Чередниченко Юлія, член гуртка «Етнографічне краєзнавство», учениця 11 класу,
БАРАНІВСЬКОГО ЛІЦЕЮ ВАЛКІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ БОГОДУХІВСЬКОГО РАЙОНУ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ. Керівник: Пипа Світлана Володимирівна, керівник гуртка
«Етнографічне краєзнавство», вчителька української мови та літератури, вчителька вищої
категорії, старший учитель БАРАНІВСЬКОГО ЛІЦЕЮ ВАЛКІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
БОГОДУХІВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Віктор Пантелійович Гаман – доволі відомий український письменник, який увійшов у літературу як талановитий романіст, повістярь, новеліст... Тематика його творів багатогранна, різноманітна, високохудожня. Саме тому земляки, слобожанці, люблять його творчість.

Творча спадщина письменника Віктора Пантелійовича є важливим складником вітчизняної літератури другої половини ХХ – початку ХХІ ст., однак до сьогодні не було здійснено її цілісного осмислення.

Але осмислення й наукове розуміння творчої спадщини письменника неможливе без

звернення до історії суспільства, у якому він жив і частиною якого він був. Відтак історико-біографічна призматика творчості письменників завжди залишатиметься актуальним напрямом літературознавчих досліджень.

Тому **Мета мого дослідження** – узагальнити творчий доробок Віктора Гамана й запропонувати періодизацію творчості митця та схарактеризувати визначені періоди. Для досягнення поставленої мети були визначено низку часткових завдань.

Для досягнення поставленої мети були визначені такі завдання:

1. Окреслити теоретико-поняттєве підґрунтя дослідження.
2. Схарактеризувати основні віхи життя й творчості В. Гамана й проаналізувати наявні критичні й літературознавчі студії, що стосуються творчої спадщини митця.
3. Провести ретроспективну періодизацію творчості В. Гамана.
4. З'ясувати специфіку визначених періодів на основі аналізу ідейно-тематичних і структурно-композиційних домінант Гаманових творів.
5. Укласти бібліографічний покажчик публікацій творів В. Гамана.

Науково-теоретичною підосною для роботи стали наукові розвідки й критичні студії, присвячені творчості В. Гамана, зокрема праці Ю. Булаховської, А. Гродзинського, П. Моргаєнка, Л. Остроушка, І. Солдатенка, О. Хоменко, М. Чугая та ін., а джерельною базою роботи стали художні твори В. Гамана, а також його публіцистика різних років.

Віктор Пантелійович Гаман – яскравий зразок митців перехідної епохи в історії нашої країни: розпочавши свою творчу дорогу в часи шістдесятництва, письменник дожив до часу, коли Україна стала незалежною країною. Цілком закономірно, що історичні перипетії позначилися на світогляді митця, а отже, і на особливостях його ідіостилу.

Вперше здійснено спробу цілісного погляду на творчу спадщину В. Гамана й запропоновано періодизацію його творчості на основі врахування історико-біографічного й образно-змістового критеріїв, відповідно до чого виокремлено три періоди творчості:

Перший період – 1960–1990 рр.; характерним є становлення особистості дитини, підлітка, війни, миру та материнства.

Другий період – 1991–2005 рр.; це час надій, окриленості, період гучного успіху й слави, де теми: любов до рідного краю, знання історії своєї малої батьківщини, людина і влада, розвиток науки України.

Третій період 2005–2015 рр., у цей період митець, чоловік статечного віку, починає оглядатися на пережите й намагається подивитися на майбутнє, а результатом своїх роздумів й переживань презентує читачам, як порадник для життя в цьому складному й водночас прекрасному світі – кожен із яких характеризується як специфікою актуалізованих митцем тем та ідей, так і особливостями жанрового багатства й сюжетно-композиційного розмаїття текстів.

Незважаючи на те, що у творчості В. Гамана виразно виокремлюють означені вище періоди з усіма їхніми особливостями, усе ж творча особистість письменника залишається цілісною, про що свідчить наскрізність тем його творів, серед яких теми добра і зла, любові до матері, батьківщини й Батьківщини, праці й людяності, війни й миру.

Як і багато відомих українських письменників, а саме: М.Стельмах, О.Довженко, Г.Тютюнник, Віктор Пантелійович тримав тісний зв'язок зі своєю «малою» батьківщиною, яка й стала значною мірою для нього джерелом натхнення у творчості. Майже кожна його книга насичена знайомими або близькими до знайомих прізвищами героїв, назвами сіл, вулиць, гір, полів, ставків, лісів, стежок Валківщини. Ми пишаємося багатющим доробком нашого земляка, талановитим майстром слова, його змістовними творами, заслугами у творчій діяльності.

Так, можливо, із плином часу цінність якихось творів Віктора Гамана нівелюється, однак лєвова частка із його творчої спадщини залишиться непроминуцим свідченням історії розвитку нашої літератури, джерелом правди про життя людини другої половини ХХ – початку ХХІ ст., яка, переживши радянщину, пізнала радість і біль становлення своєї держави – України.

Отже, в нашій країні є видатні люди, наші земляки, які не на словах, а на ділі піклуються про народ, діють в інтересах людей. Вони поруч, а ми це бачимо і гордимось ними.

Разом з такими людьми, ми переборемо все на шляху для процвітання Батьківщини. Я вірю, що близький той час, коли ми станемо європейською державою з усіма атрибутами демократії, але при цьому зуміємо зберегти свою етнічну, національну індивідуальність, підняти на новий рівень нашу науку і культуру. На всі ці цінності ніхто і ніколи не зазіхне, тому що ми будемо єдиним і могутнім народом, чия батьківщина носить ім'я – Україна.

СПАСО-ПРЕОБРАЖЕНСЬКА ЦЕРКВА

Шевченко Анастасія, учениця 6 класу Комунального закладу «Слатинський ліцей» Дергачівської міської ради Харківської області. Керівник: Гацман Н.В., учитель української мови та літератури Комунального закладу «Слатинський ліцей» Дергачівської міської ради Харківської області.

Чи чули Ви коли - небудь про мальовниче селище Великі Сорочинці що на Полтавщині? Впевнена, що так. Хто ж не знає про Національний Сорочинський ярмарок? Чи про те, що саме тут народився прозаїк та драматург Микола Васильович Гоголь?

Але я хочу Вам розповісти про диво українського бароко — Спасо - Преображенську церкву, яку було збудовано у 1732-1734 роках за кошти Данила Апостола і яка стала усипальницею його роду.

У самому центрі селища Великі Сорочинці Миргородського району Полтавської області розташована Спасо-Преображенська церква, яка підноситься в небо на висоту 26 метрів. А спорудили її з цілком земної нагоди. Так подякував Всевишньому миргородський полковник Данило Апостол, коли після довгого очікування нарешті здобув гетьманську булаву. Спорудження мурованого храму розпочалося 1723 році й було викликане ще й бажанням гетьмана Данила Апостола облаштувати свою Сорочинську резиденцію, яка виконувала роль неофіційної столиці гетьманської України. Дослідники припускають, що автором проекту церкви був київський архітектор Степан Ковнір, відомий завдяки своїм мистецьким витворам, серед яких Ковнірський корпус Лаври, Кловський палац, Китаївська церква. Каменярами, які мурували споруду, були майстри з Полтави та Опішні, а допоміжні роботи виконували козаки.

1734 року будівельні роботи завершилися. У церемонії освячення брав участь фундатор — гетьман Лівобережної України Данило Апостол з 10-ти тисячним почтом козаків.

Спочатку храм, збудований у стилі українського бароко, був дев'ятидільним, хрещатим у плані. Нині бань лише п'ять. Житель селища Великі Сорочинці Іван Олексійович Кліяненко розповідає: «Це був 1811 рік. У неділю в церкві йшла служба. Зібралось багато людей. І рівно о 09.30 під час літургії в храм влучила блискавка. Причиною цього стало те, що у церкві не було громовідводу. Увесь струм пройшовся по панікадилу — великій центральній люстрі зі свічками й повернувся вгору. Зайнявся найвищий купол. Палаючий хрест впав на менший купол і це спричинило пожежу всього даху. Тому чотири менші бані були зняті й нині церква має лише п'ять бань. А ось дзвіниця стояла збоку. Тому вона від пожежі не постраждала. Її дзвін чути було аж у Миргород. Проте, коли знімали фільм про Сорочинський ярмарок у 1838 році, її повністю розібрали».

Унікальність церкви видно неозброєним оком. По-перше, вона підкреслено пірамідальна, здається, ніби тягнеться в небо. По-друге, її архітектурні об'єми перетікають одне в одне, надаючи споруді вигляду живої істоти. По-третє — своєрідний зовнішній декор, виконаний в так званому “рушниковому” стилі.

І останнє, либонь найголовніше — семиярусний іконостас церкви. Він приковує увагу одразу й довго - довго не відпускає захопленого погляду. Має п'ять ярусів, висоту 22 метри та ширину 17 метрів. Сорочинський іконостас об'єднує в собі понад сотню ікон. Схоже, їх створював не один майстер, але загальну гармонію авторам вдалося зберегти. Серед усіх ікон домінують дві — Спасителя і Пресвятої Богородиці. У першому ярусі, знаходяться намісні ікони «Богоматір» і «Христос»; у лівому — ікони «Покрова» і «Роман Солодкоспів»; у правому — ікони «Трійця» і «Зішестя Святого Духу». Цікавим є те, що в середньому іконостасі на рівні намісних ікон розташовані зліва — ікона «Свята Ульяна», а справа «Пророк Данило». Пророку

Данилу живописці додали портретні риси засновника храму — гетьмана Данила Апостола, а Святій Уляні — риси дружини гетьмана.

Із 125 ікон сорочинської церкви до наших днів збереглися 114, і дякуючи лише тому, що напередодні Другої світової війни іконостас був відправлений на реставрацію до Києво-Печерської лаври, де його вдалося зберегти.

У Спасо-Преображенському храмі на стіні бабинця зберігся різьблений герб Данила Апостола, розроблений самим гетьманом. Основою для герба послужила медаль "За труди і вітчизну", яку гетьман отримав за перемоги у боях зі шведами й кримськими татарами. Герб було вирізано одночасно з іконостасом.

Підлога церкви викладена по діагоналі відлитими металевими плитами. Під нею в центральній частині знаходилась родинна усипальниця Апостолів. Першим тут у 1734 році був похований 80-річний Данило Апостол, а пізніше і його численна родина: дружина, 3 синів і 6 дочок. Похований тут і генерал-майор Георгій Леслі, вбитий у сутичці з татарами на півдні Полтавщини.

Після смерті гетьмана в 1734 році його родовий маєток разом із церквою випадають з громадського життя України, а тому храм не зазнав серйозних переробок, поки не настав період радянської влади.

У 1921-22 роках лютував голод, а для закупівлі зерна грошей не було. Тому для збору коштів у березні 1922 року радянська влада хвацько пройшлася по церквах і родинних склепах, в тому числі і сорочинських. До 1937 року в усіх 5 сорочинських церквах припинилося богослужіння. Після цього було зруйновано муровану дзвіницю Спасо - Преображенської церкви.

У тридцяті роки XIX століття храм було закрито. У роки Другої світової війни в закриту й занедбану Спасо - Преображенську церкву вцілило 9 снарядів, які додали їй руйнації. Під час окупації німці відновили богослужіння, яке після війни продовжувалося на певних умовах. А через півтора десятиліття після закінчення війни релігійну громаду, яку об'єднувала церква, знову зняли з реєстрації й натомість включили споруду до переліку пам'яток архітектури, які перебувають під охороною закону. 1992 року храм повернули вірянам. Наприкінці минулого століття нащадки гетьмана Данила Апостола, які мешкають у Франції, подарували церкві сім мідних дзвонів. Тоді ж було збудовано п'ятнадцятиметрову дзвіницю.

Спасо - Преображенська церква у Великих Сорочинцях — єдиний відомий історико-архітектурній науці мурований храм на території України, що мав хрещату дев'ятибанну композицію.

Тому, якщо будете мандрувати Полтавщиною, не забудьте завітати до цієї визначної пам'ятки та насолодитися її унікальністю й красою.

**ЇХ ІМЕНА-НАША ГОРДІСТЬ!
ВИПУСКНИКИ ЛЮБОТИНСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ № 1
ЛЮБОТИНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ, ЩО
ПРОСЛАВИЛИ РІДНИЙ КРАЙ**

Шевчик Поліна, учениця 10 класу Люботинської гімназії №1 Люботинської міської ради Харківської області. Керівник: Смородько Валентина Анатоліївна, вчитель історії Люботинської гімназії № 1 Люботинської міської ради Харківської області.

Кожен з вас знайшов своє місце в житті. Та в кожного бентежно стукає серце при згадці про шкільні роки, які літами пливають від вас у вічність. З'являється бажання відшукати пристань, пройти шкільним коридором, посидіти за своєю партою, зустрітися в рідному класі... За 140 років наша гімназія випустила тисячі учнів, кожен із яких обрав свій шлях. Нам, учням XXI ст., є чим та ким пишатись.

Віктор Дмитрович Сидоренко — український живописець, куратор, педагог, автор фотокомпозицій, наукових і публіцистичних нарисів.

Народився в сім'ї репресованих сталінським режимом. З 8 років займається живописом, з 10 років захоплюється фотографією. Після закінчення Люботинської середньої школи й обов'язкової служби в армії вступає до Харківського художньо-промислового інституту (Харківська державна академія дизайну і мистецтв), який в 1979 році закінчує з червоним дипломом. Учень професора, лауреата Державної Премії СРСР, Б. Косарева в 1981 році стає аспірантом творчих майстерень АХ СРСР (наук. кер. — академік, професор, дійсний член Академії мистецтв СРСР, Лауреат Державних премій СРСР, С. Григор'єв) Паралельно працює художником-постановником на зйомках фільму «Анатомія дива», режисера В. Іванова. З 1985 живе й працює в Києві. У 1992 отримує звання Заслуженого діяча України, в 1998 — народного художника України. Син Андрій Сидоренко так само працює в галузі мистецтва. У 2001 Віктор Дмитрович засновує Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України, який здійснює фундаментальні наукові дослідження в галузі всіх видів сучасного мистецтва, практичні та пошукові дії, націлені на розвиток професійного актуального мистецтва, впровадження нових художніх технологій і практик. З 2002 - професор, з 2005 — кандидат мистецтвознавства. Віктор Сидоренко є одним із лідерів Сучасного Українського Мистецтва. Шлях Віктора від реалізму до неоавангардизму — це данина повній свободі творчості останнього покоління, що виростало й працювало при тоталітарному режимі.

Безуглий Микола Дмитрович народився 26 жовтня 1957 року у місті Люботині Харківського району Харківської області. У 1964 р. вступив до першого класу Люботинської СШ №1. Перша вчителька — Бур'ян Віра Михайлівна. Брав участь у районних та обласних олімпіадах з фізики, математики, біології. Був комсоргом класу. Класним керівником була Голубева Марія Марківна. У 1974 р. закінчив Люботинську СШ №1 із золотою медаллю. У 1979 р. з відзнакою закінчив радіофізичний факультет Харківського державного університету. З 1983 по 1986 р. — молодший науковий співробітник, у 1986— 1989 рр. виконував обов'язки старшого наукового співробітника, а у 1989—1990 рр. — провідний науковий співробітник відділу біотехнології та штучного осіменіння НДІ тваринництва Лісостепу та Полісся УРСР. У 1990—1992 рр. — завідувач лабораторії кріоконсервації та клонування ембріонів відділу біотехнології відтворення нових генотипів сільськогосподарських тварин; з 1992 по 1997 р. — завідувач відділу біотехнології відтворення нових генотипів сільськогосподарських тварин Інституту тваринництва УААН; з 1997 по 1998 р. — завідувач лабораторії трансплантації ембріонів цього самого інституту. Упродовж 1998—1999 рр. очолював відділ біотехнології відтворення та генної інженерії інституту. Став ініціатором створення Харківського біотехнологічного центру на його базі. У 1999 р. виконував обов'язки, а згодом був директором Харківського біотехнологічного центру. З 13 січня 2000 р. — директор Інституту тваринництва УААН. Із 7 грудня 2000 р. — заступник голови Харківської обласної держадміністрації з питань розвитку АПК. М. Д. Безуглого обрано членом-кореспондентом УААН у 2002 р., а у 2007 р. — дійсним членом (академіком) УААН Відділення ветеринарної медицини та зоотехнії (зоотехнія, біотехнологія у тваринництві). У 2006 р. обрано віце-президентом УААН. У грудні 2010 р. його призначено першим заступником міністра аграрної політики України. Декілька років був Президентом Національної академії аграрних наук України.

Горбенко Володимир Миколайович. У 1969 році закінчив Люботинську середню школу №1 із золотою медаллю. У 1975 році закінчив лікувальний факультет Харківського державного медичного інституту за спеціальністю «Лікувальна справа», отримавши диплом з відзнакою. У 1978 році був зарахований за конкурсом молодшим науковим співробітником НДІ окринології та хімії гормонів, де потім працював завідувачим хірургічним відділенням, згодом став головним лікарем клініки (до 1989 року). У 1989 році працював ординатором відділення пухлин голови та шиї Харківського Обласного Клінічного Онкологічного Диспансеру. З 1990 до 2005 року — головний лікар цього диспансеру. У 1987 року захистив кандидатську дисертацію. З 1997 року працював за сумісництвом доцентом кафедри онкохірургії Харківської медичної академії післядипломної освіти. З 2005 року працював в ГУ ДОНХ імені професора В.Т. Зайцева АМНУ, де і працює сьогодні головним науковим співробітником. Захистив докторську дисертацію 12.11.2008 року, професор кафедри онкохірургії Харківської Медичної Академії Післядипломної Освіти.

Горбенко В.М. – член ради захисту за спеціальністю хірургія, онкологія і радіологія ХМАПО, написав більше 100 наукових робіт, має 12 винаходів і є співавтором навчального посібника для лікарів «Онкохірургія», що налічує 4 томи. Депутат міської ради, Почесний громадянин Люботина.

*Літа, літа, чом ви не журавлі?
Чом вас не можна з вирію вернути?
Чом юності щасливі, добрі дні
За стільки літ ніяк не можна вам забути.*

«ТОПОНІМИ У ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНОМУ РАЙОНУВАННІ МІСТА ЛЮБОТИН»

Шевчик Поліна, учениця 10-Б класу Люботинської гімназії №1 Люботинської міської ради Харківської області. Керівник: Проненко Олена Петрівна, вчитель географії Люботинської гімназії №1, спеціаліст вищої категорії

Актуальність теми дослідження: географічні назви мого міста пройшли складний шлях розвитку й утворення, успадкувавши топонімічну систему цілого ряду епох. Топоніми, як історичні артефакти, вбирають у себе багатомістову історію населеного пункту, відображаючи його культурні, соціальні та природні особливості. Аналіз топонімів дозволяє реконструювати картину розвитку міста, відтворити його минуле, зрозуміти унікальні історичні процеси, які формували його обличчя. Топоніми є своєрідним "паспортом" міста, який дозволяє ідентифікувати його серед інших населених пунктів, виявити його культурну самобутність та відмінності. Дослідження топонімів є ключовим для розуміння ідентичності міста, його зв'язку з навколишнім світом і його місця в історико-культурному контексті. Актуальність дослідження топонімів обумовлена необхідністю збереження культурної спадщини, а також потребою в глибшому розумінні історії і культури свого краю. Результати таких досліджень можуть бути використані для створення наукових публікацій, розробки туристичних маршрутів, розробки освітніх програм та багатьох інших цілей.

Мета: виявлення історичних подій, що вплинули на формування топонімічної системи; аналіз взаємозв'язку між природними умовами та топонімікою, зокрема, виявлення природних об'єктів, які мали важливе значення для місцевого населення; аналіз особистих імен, які зустрічаються в топонімах, і їхній зв'язок з історією міста.

Завдання:

- Систематизувати всі відомі топоніми міста Люботин
- Розподілити топоніми за типами та тематикою.
- Створити карту фізико-географічне районування міста.
- Виявити основні принципи, за якими формувалися назви.
- Підготувати матеріали для використання в освітньому процесі.

Практична значимість дослідження: Результати дослідження топонімів міста Люботин мають значний науковий потенціал. Вони можуть бути використані для подальших досліджень в галузі ономастики, історії та географії. Створена на основі дослідження база даних топонімів стане цінним джерелом інформації для вчених та освітян. Крім того, отримані результати можуть бути інтегровані в навчальні програми різних рівнів, сприяючи формуванню в учнів глибоких знань про історію та культуру свого краю. Крім того, можлива розробка тематичних екскурсій по місту, під час яких можна на власні очі побачити місця, пов'язані з цікавими топонімами.

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО КІНЕМАТОГРАФУ

Ярошенко Михайло, учень 9 класу Комунального закладу «Харківський ліцей № 43 Харківської міської ради». Керівник: Закутня Наталія Вікторівна, вчитель мистецтва комунального закладу «Харківський ліцей № 43 Харківської міської ради», старший учитель

Українське кіномистецтво в процесі свого розвитку переживало періоди піднесення і занепаду. На його формування впливали суспільно-політичні процеси, які відображалися в творчості українських сценаристів, кінорежисерів та акторів. Український кінематограф чутливо реагував на посилення партійно-державного тиску в роки становлення та зміцнення радянського тоталітаризму. Але зазначимо, що навіть в умовах жорсткого партійного контролю, кіномитцям вдалося створити шедеври, які назавжди увійшли до скарбниці української та світової культури. Українське кіно займає гідне місце в пантеоні світового кіномистецтва як окреме унікальне явище. Творчі успіхи і мистецькі поразки, міжнародне визнання і звичайна радянська пропаганда, тотальний контроль партійно-державних органів і відсутність належної уваги з боку держави в роки незалежності, здобуття творчої свободи і фінансові негаразди - все це стало частиною історії українського кінематографу.

Актуальність даної теми зумовлена тим, що кіномистецтво є невід'ємною частиною життя сучасного світу, тому сьогодні простежується цілком закономірний інтерес дослідників та широкої громадськості до специфічних умов зародження та перших етапів функціонування кінематографу на теренах України.

Основна мета даного дослідження закріплюється у всебічному поглибленні уявлень про історію становлення, розвитку та сучасні тенденції українського кінематографу в контексті суспільно-політичних та національно-культурних процесів в Україні впродовж XX – на початку XXI ст.

Предметом моєї роботи є вивчення історії розвитку українського кінематографу. Об'єктом – розвиток українського кінематографу в окремих етапах його існування, розвитку українського кінематографу в окремих етапах його існування.

Основні цілі та завдання даної роботи:

- виділити основні етапи становлення кінематографу в світі;
- виявити особливості розвитку українського кінематографу в окремих етапах його існування;
- проаналізувати вплив суспільно-політичних процесів на розвиток кінематографу в Україні;
- прослідкувати основні ланцюжки успіхів та деяких прорахунків вітчизняного кінематографу;
- описати проблеми і перспективи сучасного українського кіномистецтва.

Наукова новизна роботи полягає у всебічному аналізі всіх негативних та сприятливих факторів, які зіграли ключову роль у становленні української кіноіндустрії.

Таким чином з проробленої роботи можна зробити висновки, що зародження та розвиток кінематографу на українських землях співпав у часі зі світовим розвитком. Також на становлення та розвиток української кіноіндустрії грали досить багата кількість факторів. Ці «бар'єри» були обумовлені тим, що Україна, її культура, знаходилися на постійному політичному контролі з боку іноземних держав, які досить суворо контролювали розвиток не тільки українського кіно, а і культури в цілому. У 20-30 рр. XX ст. кіноіндустрія України стала заручником тоталітарного режиму та культу особи, а українські режисери та сценаристи – важливим інструментом, що продукував пропаганду. Та все ж таки відмітимо, що навіть у такий складний період українське кіно вижило і дало плоди кіноіндустрії майбутньому поколінню.

У період Другої Світової війни та у повоєнний період пропагандистська функція кінематографу лише зростає. Важливим лейтмотивом кінематографу 20-40-х рр. XX ст. було конструювання образів за дуалістичним принципом «свій/чужий». Конструювання образу

«свого» радянського громадянина було складовою частиною концепції творення «нової радянської людини». Зважаючи на це кінематограф став важливим інструментом у розбудові цих концепцій.

На сучасне українське кіно впливають як зовнішні світові чинники, так і внутрішньодержавні. Скасування контролю з боку держави щодо мистецтва, зокрема й кінематографічного з одного боку призвело до появи нових стилів та жанрів, з другого боку призвело до поступового відмирання державних кіностудій та відчутного зменшення продукції українського кінопрому.

Таким чином, українське кіно, що з'явилося на початку ХХ ст. протягом усього часу до сьогодні мало свої національні риси, етнічні мотиви та образи з одного боку, а з другого боку постійно розвивалося у руслі світових тенденцій. Важливим чинником, що впливав на вітчизняний кінематограф протягом 20-80-х рр. ХХ ст. була держава та ідеологія, проте варто зазначити, що подібною була ситуація й в інших країнах світу, де панували недемократичні режими. З другого боку держава всіляко підтримувала розвиток матеріальної бази українського кінематографу, що давало можливість виконувати не лише пропагандистські замовлення та виконувати «генеральну лінію партії», а й творити шедеври світового рівня ретранслюючи національні образи та українські мотиви.

Українці можуть пишатися такими іменами як Олександр Довженко, Йосип Тимченко, Сергій Параджанов, Богдан Ступка та багато інших, не дивлячись на різноманітні негативні сторони, які впливали і впливають на розвиток вітчизняного кінематографу.

ПОШИРЕННЯ ЗОЛОТУШНИКА КАНАДСЬКОГО НА ТЕРИТОРІЇ НОВОБАВАРСЬКОГО РАЙОНУ м. ХАРКОВА ТА МІКРОРАЙОНУ МОБІЛЬ СМТ ПІСОЧИН ХАРКІВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Яцун Маргарита, учениця 8-Б класу Комунального закладу «Пісочинський ліцей «Моїбль» Пісочинської селищної ради Харківського району Харківської області» Харківської області;
Керівники: Кукіна Ольга Миколаївна, к.с.-г. наук с. н. с. лаб. захисту лісу УкрНДЛГА ім. Г.М. Висоцького; Литвинова Олена Віталіївна, вчитель хімії Комунального закладу «Пісочинський ліцей «Моїбль» Пісочинської селищної ради Харківського району Харківської області» Харківської області; Радченко Олександра Михайлівна, вчитель географії Комунального закладу «Пісочинський ліцей «Моїбль» Пісочинської селищної ради Харківського району Харківської області» Харківської області.

Актуальність теми: агресивне поширення інвазійних видів завжди було значною проблемою, причому нерідко людина мимоволі сприяє цьому, інтродукуючи види з інших країн чи континентів для господарчих чи декоративних цілей. Такою рослиною віднедавна став золотушник канадський. Завезений до країни з науковими цілями сьогодні став значною проблемою для муніципальних та екологічних служб.

Об'єкт – золотушник канадський;

Предмет – поширення золотушника канадського;

Метою роботи було встановити ступінь поширення золотушника канадського у межах Новобаварського району м. Харкова та мікрорайону Мобіль смт Пісочин Харківського району Харківської області.

Дослідження щодо інтенсивності поширення золотушника канадського на території Новобаварського району м. Харкова та мікрорайону Мобіль смт Пісочин Харківського району Харківської області у порівнянні, а також особливостей його фенології проводяться вперше, що і є науковою новизною.

Матеріали науково-дослідницької роботи можуть бути використані для одержання навчального матеріалу на уроках біології, географії, заняттях гуртків екологів-краєзнавців, а також для прогнозування поширення золотушника канадського у різних районах м. Харкова.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на вивчення біологічних особливостей золотушника канадського, ризиків його подальшого поширення та безпосереднього впливу на біотопи та людину.

Методи дослідження: польові дослідження проведені за загальноприйнятими геоботанічними методами. Під час маршрутних обстежень визначали місця з різним ступенем розростання золотушника.

1. *Solidago canadensis* - золотушник канадський є інвазійною рослиною.

2. Найбільша площа засмічення, ділянки до 50 м² по заплаві р.Уди, ступінь засмічення - високою, поширення - суцільне. Уздовж Карачівського шоссе - ділянки до 10 м², ступінь засмічення – висока, поширення рослини осередками. В районі КЗ «ХЗОШ № 79» - осередки до 2 м², середня ступінь засміченості. На численних прибудинкових територіях - поодинокі рослини.

3. Щільність рослин зростала з травня до вересня. Найбільша, по заплаві річки Уди, у травні складала 44 шт/м² та збільшилася до 81 шт/м² у вересні, найменша на прибудинкових територіях - у травні була 8 шт/м² до вересня збільшилася до 20 шт/м².

4. Щільність рослин, за вегетаційний період, збільшилася у різних місцях дослідження:: по заплаві річки Уди у 0,5 рази, на ділянках уздовж Карачівського шоссе також у 0,5 рази, в районі КЗ «ХЗОШ № 79» 0,3 рази та на прибудинкових територіях у 0,4 рази.

5. Поява та ріст пагонів золотушника - з середини травня до середини серпня, молоді рослини, із несформованим суцвіттям, траплялися на початку вересня. Початок цвітіння - з 20-х чисел червня, а масове – у липні-серпні. Дозрівання насіння – з серпня.

6. На території мікрорайону Мобіль смт Пісочин Харківського району Харківської області щільність рослин протягом вегетаційного періоду на змінювалась. Протягом всього дослідження ми зустрічали лише поодинокі екземпляри рослин. Отримані дані можуть свідчити про більшу обізнаність мешканців мікрорайону Мобіль смт Пісочин про шкідливий вплив золотушника канадського на оточуючі рослини.

Рис. 3.1. Мапа частини Новобоварського району з позначеними місцями зростання золотушника канадського

Рис. 3.2. Мапа частини мікрорайону Мобіль смт Пісочин Харківського району Харківської області